

شهرسازی

۷۷

مجله علمی، آموزشی، اطلاع رسانی
برنامه ریزی و مدیریت شهری
دوره جدید - سال هفتم - شماره ۷۷ - اسفند ماه ۱۳۸۵
۱۱۷ صفحه - ۵۰۰۰ ریال

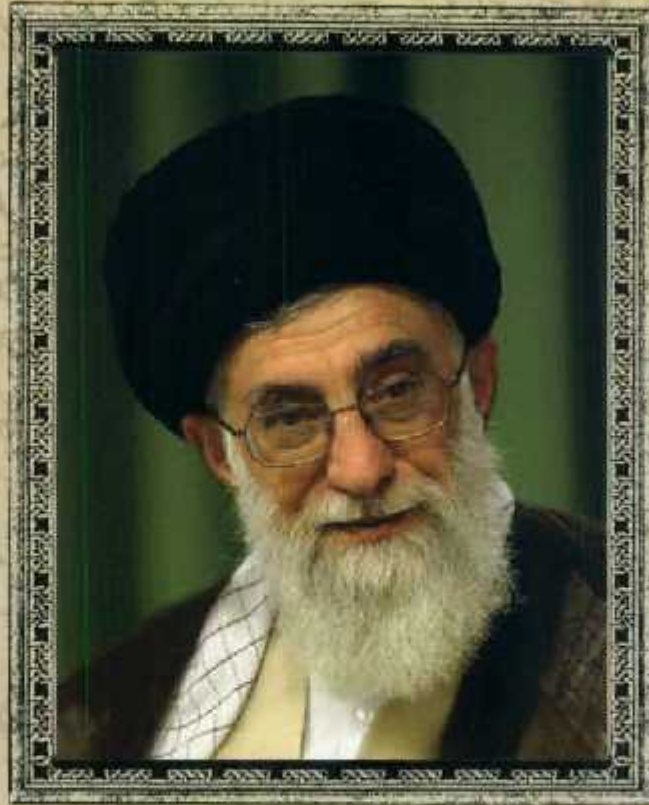

- نخستین قانون بلدیة ی ایران
- فراموش شده ی چالش برانگیز
- برنامه ریزی کاربری زمین و توسعه ی پایدار شهری
- لوحی گر انقدر از بسابستت تاریخ
- تحول در آموزش شهرسازی
- کوچه خیابان های خاکی تهران از دیروز تا امروز
- اصلاح ساختار اداری و وظایف محوله به شهرداریها
- بلدیة آغازگر نشر شهری
- آینه های کوچک و درخشان خوانش گذشته از

ما می توانیم
 ما می توانیم
 ما می توانیم
 ما می توانیم
 ما می توانیم

ما می توانیم

ملت و جمعیتی که به گذشته پرافتخار و ارزشهای بنیادی بومی خود واقف باشند، آینده روشنی خواهند داشت. مهمترین ویژگی نهضت اسلامی این بود که توانست مردم ایران را از هویت، تواناییها و گذشته و تاریخ خود آگاه و به آن خوشبین کند.

ماهنامه پژوهشی، آموزشی، اطلاع رسانی
برنامه ریزی و مدیریت شهری
دوره جدید سال هفتم، شماره ۷۷، اسفند ۱۳۸۵

شهرآریا

محور اصلی: سده‌های شهری‌ها

طرح روی بند - ساختار بومیه طبرستان - سرریز به محور اصلی

عقربند خندان - قدیمی ترین قلعه فارسی تهران

۱. مطالب مطرح در ماهنامه ازوما* بیافاگر دیدگاه های سازمان شهرداری ها و دهیاری ها است.
۲. ماهنامه در ویرایش و تکمیل مطالب آزاد است.
۳. مطالب ارسال شده به هیئت تحریریه بازگردانده نخواهند شد.
۴. استفاده از مطالب و طرحهای ماهنامه تنها با ذکر مأخذ مجاز است.
۵. مقالات باید با رایسکت یا ارجحتر در محیط (فارسی Word XP) همراه باشد.

سپاسداری

اینک پس از یکصد سال چشم دانش پژوهان به دیدار روزنامه‌ها و مجله‌ها و بنده این اسط مئی و فرهنگی پرافتخار روشن گشت و این رخ سمداد مگر با پارگی ریاست کتابخانه دانشگاه تهران و همکاران ارجمند ایشان و ما در آستانه " سده شهرداری‌ها " سپاس بی پایان خود را نثار این فرزاتگان می نماییم.

* ماهنامه شهرداری‌ها

هیئت تحریریه: عباس جلالی، مریم بیژنی، مصطفی وستمقانی، دامن جلالی، آزاده افشار ویراستار: فاطمه فرهودی
مدیر هنری: حمید اسفندیاری
خروجی: منصوره توانا
نمونه خوان: فرحناز تویبخت
همکاران این شماره: آرش سرایی، حدیثه کرشایی

- ۴ یادداشت سردبیر
- ۵ گزارش اصلی
- ۵ - نخستین قانون بلدیة ایران، فراموش شده‌ی چالش برانگیز / عباس جلالی
- ۱۴ اندیشه و پژوهش
- ۱۴ - برنامه ریزی کاربری زمین و توسعه‌ی پایدار شهری / حسین حاتمی نژاد - موسی پناهنده
- ۲۱ - تحول در آموزش شهرسازی / میثم بصیرت - زهرا ادهم
- ۲۷ - خلاقیت در مدیریت شهری / عبدالرضا کردی
- ۳۰ مشاور حقوقی / جمشید رضایی - علی یزدان زاده
- ۳۲ مشاور اداری مالی / جمشید رضایی
- ۳۸ سده‌های شهری‌ها
- ۳۸ - بلدیة روشن آور شهر / وژن جلالی
- ۴۳ قانون شهر
- ۴۳ - لوحی گرانقدر از سپهرت تاریخ
- ۵۰ - قوانین و مقررات حاکم بر چگونگی وضع و وصول عوارض / محمدرضا بهاروند
- ۵۴ از نگاه شهردار
- ۵۴ - کوچه خیابان‌های خاکنی تهران از دیروز تا امروز / آزاده افشار
- ۵۶ شورا و مشارکت
- ۵۶ - کارکرد انجمن‌های بادی در دوره‌ی مشروطه (از قانون تا تجربه) / مریم بیژنی
- ۵۸ - آشنایی با شهرداران مولف (شهردار رزم) / مرجان شرفی
- ۶۱ تجربیات جهانی
- ۶۱ - اتحادیه بین المللی مقامات محلی / عرباتی دانا
- ۶۳ - نگل‌س به پیشینه‌ی چند شهرداری: نیوکوزیا، آمستردام، استانبول / عرباتی دانا
- ۶۶ - تاریخچه شهر نوادا / نعمت الله رحیمی
- ۶۷ شهرها و شهرداری‌های جهان
- ۶۷ - تکوین و تحول شهر جولو / پیدایش و توسعه ناچ / جشن دهمین سالروز تشکیل شهرداری و دیوفالو / و...
- ۷۱ آموزش / ظرفیت سازی برای شهرهای بهتر (مفهوم‌ها و راهبردها) / زهرا عربشاهی
- ۷۷ دیدگاه
- ۷۷ - اصلاح ساختار اداری و وظایف محوله به شهرداری‌ها / محمود روشن بین
- ۷۹ - شهر و تاریخ / مصطفی رسولی منش
- ۸۰ پژوهش سده
- ۸۰ - بلدیة آغازگر نشر شهری / مریم بیژنی
- ۸۳ گزارش خبری، از سالهای دور
- ۸۳ - بلدیة رشت اوزاق را ارزان کرد / تبریز شهر اولین بلدیة / اردبیل مشارکت مردم با بلدیة و ... / فاطمه شهبازی - آزاده افشار
- ۹۲ اخبار کوتاه
- ۹۲ - شهرآرا نشریه ای مردمی / هگمتانه ۱۶ سال تلاش شهرداری همدان / سیمای شهر آهسته و مداوم در حوزه شهری پیام شهر، نشریه شهروندان قزوینی / و...
- ۹۶ اخباری کوتاه از آغازهای سده
- ۹۶ - مجانبین شهر تهران / تعمیر مقبره‌ی نادر / امور صحی قزوین / تأسیس قبرستان و غسلخانه‌ی بندر پهلوی / و ...
- ۹۸ اخبار سازمان
- ۹۸ - یک شهر و یک نگاه / اصفهان - یجنورد - تهران - ساری - کرمان
- ۱۰۳ آمار شهر / احصائیه بلدی، نخستین آمارهای شهری / دامن جلالی
- ۱۰۷ معرفی پایگاه‌های شبکه
- ۱۰۷ - تازه‌های نشر
- ۱۰۸ - خوانش گذشته از آینه‌های کوچک و درخشان / عباس جلالی

خرداد ماه ۸۶ یکصد سال از تدوین قانون بلدییه (شهرداری) خواهد گذشت. ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۲۵ ق مطابق ۱۲ خرداد ۱۲۸۶ ش مجلس شورای ملی قانون بلدییه را از تصویب گذرانید و با تصویب آن شهرداری‌ها در ایران پا گرفت و فصلی نو در اداره امور شهرها آغاز شد. بند اول این قانون چنین است: «مقصود اصلی از تأسیس بلدییه، حفظ منافع شهرها و ایفای حوائج اهالی شهرنشین است».

با فرارسیدن یکصدمین سال تصویب این قانون برآیم تا با گرامیداشت یک سده فعالیت شهرداری‌ها، هویت فراموش شده را بازیابیم و بر مدنیت کهنسال خود نظر افکنده و به بررسی تفصیلی آن بپردازیم.

سابقه‌ی شهرنشینی در ایران بسیار طولانی‌تر و فراتر از عمر صدساله است. نگاه تاریخی نشان می‌دهد که ما جزء کشورهایی در دنیا هستیم که بیشترین تعداد شهرها را در دوران قبل از اسلام داشته‌ایم. حتی پیش از تاریخ (شهر سوخته) از زمان هخامنشیان تا عصر ساسانیان و سپس در اسلام در هر دوره زمانی شهرهایی بوجود آمدند نظیر هگمتانه، سروستان و ایزدخواست و حتی بسیار قدیمی‌تر از آن، سیلک که به عصر سفالینه‌ها باز می‌گردد. از برخی شهرها آثار مادی هنوز بجاست و بسیاری فضای زندگی در آنها به چشم می‌خورد. این سابقه‌ها بما می‌آموزد که صاحب سبک هستیم و در مدیریت شهری حرفی برای گفتن داریم. هر چند از قانون بلدییه (شهرداری) یکصدسال می‌گذرد، اما سابقه‌ی اداره شهرها بسیار طولانی‌تر از این زمان است.

مقصود اصلی در قانون که پیش از آن به گواه تاریخ عینیت داشته «ایفای حوائج» اهالی شهرنشین (شهروندان) است، در بندهای بعدی شمه‌ای از این حوائج بیان می‌شود که با مذاقه در آن وسعت حوزه عملکرد بلدییه در برابر ما قد علم می‌کند. از تنظیم معابر تا تقسیم و توزیع آب و روشنایی (برق) از رفع تکدی تا رسم نقشه‌های معین (شرح)، از اقدامات مقتضیه بر ضد حریق و سایر بیایات سماوی و ارضی و یمنه اینیه تا تکثیر معارف و مساعدت در دائر نمودن کتابخانه‌ها، موزه‌ها، حفظ و مرمت مسجد (مساجد)، مدارس و ابنیه عتیقه از ساختن بازارها تا تأسیس دارالمساکین و ... همه و همه در حوزه عملکرد بلدییه قرار گرفته‌اند، جلوه‌ای از مدیریت واحد شهری. تمامی این امور هویت شهر را تشکیل می‌دهد. این هویت برای تمامی مردم شهر ارزشمند است و شهرداری‌ها به عنوان مردمی‌ترین مراکز، به لحاظ بیشترین ارتباط با زندگی شهروندان و وظائف متنوعی را متقبل شدند.

این قانون واحد برای تمامی شهرداری‌های کشور نگاشته شد و مجریان قانون بهترین متضمن اجرای کامل آن و در هر جا که بنا بر اجرای صحیح آن نهاد شده، نتایج پیش چشم ماست و اجرای ناصحیح عواقب طولانی مدت و گریبانگیر شهرها ساخته است. شاید بهتر باشد گرامیداشت یکصدمین سال شهرداری‌ها را جشنواره‌ای فرهنگی برای هویت شهر بنامیم و بر آنچه ساخته‌ایم بیاییم و ضعف‌ها را با الگویی مناسب و دانشی بروز چیران ساخته و برای شهرهای جدیدمان که نگاه به قضا دارند نمونه‌هایی مناسبی ارائه دهیم. اگر آنچه را که انجام شده مکتوب نماییم و ماندگار، شاید حسدسال دیگر در دومین سده منابع بسیاری برای ارائه نگاه به گذشته داشته باشیم و با فراغ بال و تجربه‌های سترگ حوکمت رو به پیشرفت خود را تسرع کنیم. حسند سازی آنچه انجام شده در قالبهای مختلف مرجعی خواهد بود در آینده پیش‌رو.

شهر برای تمام مردم است و شهروندان صاحب آن و این خانه می‌بایستی به تمام و کمال آنچه حوائج مردم تأمینده می‌شود را تأمین نماید. در تمامی ابعاد گسترده و متنوع آن، تمام ابعاد متصور زندگی مردم در شهر می‌بایستی عینیت و تبلور داشته باشد. رسیدن به مدینه فاضله و شهر اسوه در پرتو کامل (قانون کامل) قانون و مجریان صدیق ایدمانی ذهنی نیست و با تلاش و فعالیت و اخلاص در عمل می‌توان شیرینی و جلالت جامعه‌ی دینی را در ذائقه‌ها چشید و احساس کرد. بررسی آنچه در طول تاریخ بر شهرها گذشته و تدوین راهکارها (سازوکارها) و آمیختن آنها با هنر ماندگاری حرکتهای اجتماعی را ثبت خواهد نمود و الگویی والا برای آیندگان خواهد ساخت.

دستیابی به شهری پاک، روان، سبز، بویا، فرهنگی، مستی و مدرن با تأکید بر عدم وجود مشکلات زیست محیطی و غنای فرهنگی با کالبد متناسب آن، روانی عملیات شهری و کارآمدی با حفظ هویت دینی و تاریخی، با تکیه بر سابقه‌های بس طولانی و نمودار ساختن قوت‌ها و آسیب شناسی و رفع نقاط ضعف قابل دسترسی است و تأکیدات دینی صینی بر حرکتهای اجتماعی و جمعی روح دین را در کالبد و فضای مناسب با آن جاری خواهد ساخت. از تاریخ بهترین تجربه‌ها را می‌توان آموخت و پیشینه‌های با این عظمت بهترین دستور برای فردایی بهتر.

گرامیداشت یکصدمین سال شهرداری‌ها بهانه‌ای است برای ارج نهادن به کارهایی یک گذشته‌گان و ادامه مسیر ایشان و ثبت تمامی این فعالیت‌ها در اشکال مختلف (کتاب، اسناد، عوزه و ...) با ظرافت‌های هنری تلاشی است برای تعلم نا حدیران دریابند که به کجا می‌رویم؟

نخستین قانون بلدی ایران فراموش شده‌ی چالش برانگیز

عباس جلالی

ماهنامه‌ی شهرداریها؛ به یکصدمین سال تصویب قانون بلدیة* در خانه‌ی ملت، مجلس شورای ملی، که یکی از دستاوردهای ملی مشروطیت بود، نزدیک می‌شویم. بازنگری این قانون در سده‌ی شهرداری‌ها ضرورتی انکارناپذیر است.

تاکنون در ماهنامه درباره‌ی «قانون بلدیة» بسیار اشاره و سخن رفته، اما هیچ‌گاه متن کامل آن چاپ نشده است. بی‌گمان چاپ کامل این قانون بدون هیچ توضیحی در پیرامون و بیان‌هایش کاری کلیشه‌ای است؛ از این رو ماهنامه بر آن شد تا میزگردی برگزار نماید که در آن نگاه‌های گوناگون بتواند گوشه‌های تازه‌ای از این سند ملی را بر توافکن شود و روشن گردد. نظر کارشناسان درباره‌ی این قانون، قانونی که اجرا نشد تا پیاپی‌های آن را ببینیم، پس از گذشت یکصد سال چیست؟

بازنگری در این قانون مادر، در حدیث شهرت شهرت ایران نشان خواهد داد که به رغم اجرا نشدن، پایه‌هایی را برای همیشه‌ی زمان در شیوه‌ی مدیریت شهری نهادینه کرده است.

ماهنامه امیدوار است، بررسی چند سوبه‌ی این نشست از جنبه‌های حقوقی، اجتماعی و تاریخی در شماره‌ی ویژه‌ی سده‌ی شهرداری‌ها، گفت‌وگویی روشنگر و ماندگار باشد.

صاحب‌نظرانی که در این باره با آنان به گفت‌وگو نشستیم؛

- علی یزدان‌زاده کارشناس حقوق و مدیرکل دفتر حقوقی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور
- هادی میرقح دانش‌آموخته‌ی دانشگاه‌های بیرمکیم و کالیفرنیا در زمینه‌ی اداره‌ی امور حکومت‌های محلی و مدیرعامل اتحادیه‌ی شهرداری‌های کشور
- حبیب‌الله طاهرخانی پژوهشگر مرکز پژوهش‌های شهری و روستایی سازمان

- مریم بیژنی کارشناس ارشد و پژوهشگر تاریخ معاصر

گفت‌وگو را با این سخن آغاز می‌کنیم که نگاهی به نخستین قانون بلدیة و فصل‌بندی‌های آن به ما نشان می‌دهد که از ۱۰۸ ماده‌ی این قانون عواد ۱۲ تا ۹۱ آن مربوط به «انجمن بلدیة» است و این یعنی سنگینی کفهی ترازو به سود انجمن بلدیة یا همان شورای شهر* کنونی است.

نخستین پرسش‌ها این است که آیا می‌توان قانون بلدیة یا شهری را برای هر شهر در یک کشور، هویت حقوقی آن به شمار آورد؟ به دیگر سخن آیا هر شهر بدون قانون بلدی می‌تواند هویت حقوقی داشته باشد؟ و آیا شهر بدون هویت حقوقی، هویت شهری دارد، یا یک روستا... شهر است؟ بی‌گمان در این پرسش‌ها روی سخن یا آقای یزدان‌زاده است.

یزدان‌زاده: «اول توضیحی راجع به این قانون و این که در چه

زمانی به تصویب رسید، خدمت شما عرض کنم. همانطور که مستحضر هستید این قانون هم‌زمان با انقلاب مشروطیت در ایران به تصویب رسید که شاید برگرفته از قوانین آن روز اروپا بوده باشد. چون انقلاب مشروطیت هم تا اندازه‌ای از عقاید اروپاییان گرفته می‌گرفته این قانون، در جای خود، قانونی پیشرفته و قابل توجه است. اولاً در قالب انجمن بلدیة یک رشته از امور را به مردم واگذار

هادی مرقع
مؤید فکری اتحادیه‌ی شهرداری‌های کشور

کرده، صرف نظر از این که به خائیم‌ها اجازه‌ی رأی دادن ننا داده است، ولی در بقیه موارد، قانونی است و وظایف بسیار زیادی هم برعهده شهرداری‌ها گذاشته است؛ وظایفی که هنوز هم شهرداری‌ها آن را برعهده نگرفته‌اند. می‌بینیم که در اصلاحات و قوانین بعدی که در سال ۱۳۲۲ تصویب شده، ماده‌ی ۵۵ قانون شهرداری‌ها کامل‌تر شده است.

ماهنامه: در واقع پرسش این بود، تفاوت شهری که در آن قانون بلدی‌هی شهری وجود نداشته باشد یا روستا چیست؟
یزدان‌زاده: «اولاً شهر همیشه تابع قانون است؛ چون شهر زیرمجموعه کشور است و کشور تابع قانون است.»
ماهنامه: یعنی معتقدید، بیش از (۱۳۸۶) هم شهر قانون نداشته است؟

یزدان‌زاده: «بله؛ قانون مدار بوده است، اجازه بدهید نخست ما دو مقوله را با هم اشتباه نکنیم، قوانین ما منبعث از اسلام است. درست است که ما در سال ۱۳۰۹ به بعد دارای قانون مدنی شدیم، در زمان نگارش قانون مدنی، فقیهان پس از برگردان (= ترجمه) شرایع الاسلام و جواهرالکلام (قانون مدنی را نوشتند و پس از آن استاذان حقوقی، قانون جزا را نوشتند) پس از انقلاب این قانون کمترین تغییر را یافت و تنها ماده ۱۳۹۸ یا چند ماده دیگر دگرگون شد؛ پس شهر همیشه تابع قانون بوده است؛ ولی این که یک شهری انجمن شهر نداشته باشد؛ روستا می‌شود؟ قبلاً از تصویب قانون شوراها در سال ۱۳۲۶، این قانون وجود داشت اما شورای اسلامی وجود نداشت و وزارت کشور قائم مقام شورا بود؛ یعنی شهر، انجمن شهر نداشت ولی شهرها اداره می‌شد، خوب هم اداره می‌شد. شاید الان مکانیزم‌هایی آمده باشد و مشکلاتی باشد که آن زمان وجود نداشت، پس به شهری که انجمن بلدی‌هی نداشته باشد، روستا نمی‌شود گفت.»

ماهنامه: منظور ما قانون بلدی‌هی شهری است؛ یک محاسبه داروغه، یا کلاسر در آن زمان، واقعاً قانون مکتوبی نداشتند. آنان چیزی را اجرا می‌کردند که عرف بود. آنان گاهی خودسری و خودرایی هم می‌کردند.

یزدان‌زاده: «قبلاً از این که قانون بلدی‌هی نگاشته و تصویب شود، در شهرها اداره‌ی احتسابیه‌ای بود و به اشخاصی که در آن کار می‌کردند محاسب می‌گفتند. محاسب تقریباً کار شهرداری را انجام می‌داد؛ اگر اشتباه نکنم، در انگلیس قوانین نوشته شده عرفی است و رویه قضایی است. به نظر من پیش از این که حتی قانونی راجع به بلدی‌هی باشد، شهرها، شهر بودند؛ درست است؛ ما برای شهر تعریف گذاشتیم ولی شما می‌دانید که ما شهر ۳۷۵ نفری هم در ایران داریم؟ شهری داریم یا ۳۷۵ یا ۵۰۰ نفر جمعیت و هم ۵۰ یا ۶۰ شهر هزار نفری داریم. تفاوت شهر و روستا در این که قانون داشته باشد یا نه نیست؛ بلکه یک رشته پارامترها و ظرفیت‌هایی را برای شهر و روستا تعریف کرده‌اند. کما این که ما در حال حاضر روستاهایی داریم که از بسیاری از شهرها پرجمعیت‌ترند ولی تعریف روستا را دارند. اگر اشتباه نکنم سوال مشخص شما این است که آیا اگر مکانی، قانون نداشته باشد، هویت شهری هم ندارد؟ سوال شما کمی پیچیده است.»

طاهرخانی: «به نظر من می‌خواهند این مقولع را نقطه‌ی عطفی در اداره‌ی امور شهرها در ایران بدانند؛ ولی این که آغاز اداره‌ی

شهری یا سامانه‌های شهری‌مان با قانون بلدی‌هی آغاز شده، نتیجه‌گیری درستی نیست؛ چون منابع متفاوت است. ما بیش از ورود به عرصه‌ی قانون‌گذاری به سبک جدید، هم کشور را آتار می‌کردیم و هم شهرها را؛ ولی در آن مقطع 'عرف' اصلی‌ترین سازوکار نظم‌دهی به اداره‌ی امور شهرها بود. این نتیجه‌گیری که ما قبلاً از تصویب قانون بلدی‌هی هیچ نطسی در اداره شهرها نداشتیم و از بی‌نظمی کامل به یک نظم دقیق رسیدیم درست نیست.»

مربوقع: «من تقریباً می‌خواستم در تأیید گفته‌ی آقای طاهرخانی عرض کنم که اصولاً از همان آغاز هر چه جمعیت زیاد شد و جوامع شکل گرفتند، برای روابط با افراد و جامعه ضوابطی بوده، بنابراین قوانین همیشه مراعات شده است. فرض کنید قبیله‌ای بوده، در آن زمان سخن رئیس قبیله چون قانون اجرا می‌شده است. بعد رفته‌رفته توسعه پیدا کرده، جوامع از آن حالت خودکامگی خارج شدند، خواستند قوانینی داشته باشند، برای رعایت حقوق افراد، آزادی‌ها و این که هر کس جایگاه خود را بداند، (حالا در کشورهای پیشرفته زودتر و در کشور ما دیرتر، گاه سرفرت بود، گاه پشرفت) بنابراین برای این که جوامع اداره شود ما از آن زمان یک عرفی داشتیم ولی قانونی که ما اکنون به عنوان قانون بلدی‌هی جلوی رویمان داریم، به نظر من قانون بسیار جالبی بوده، برای این که در آن دوره‌ای که هر کس هر کاری دیش می‌خواست می‌کرد، آن‌ها که توانا تر بودند، اراده‌ی خودشان را به ضعیف‌ترها تحمیل می‌کردند؛ این قانون چارچوبی معین کرده است با وجود این قانون شما از یک مرحله‌ای به مرحله‌ی دیگری گذر کرده‌اید. ببینید قضاوت‌های ما باید در ظرف شرایط زمانی و مکانی باشد و برای آن زمان، این قانون دقیقی بود و بسیار جای ستایش دارد. اگر این قانون اجرا نشده، عتس به فرهنگ مردم و جامعه برمی‌گردد. در این باره بخش نامه سرلشکر یوزر جمهوری، شهردار پایتخت، واقعاً جالب است. وی در یک صفحه روزنامه خیلی ساده هم وظایف مردم را گفته، هم شرایطی که باید رعایت کنند و هم این که اگر این کار را نکنند، مجازاتشان چه خواهد بود. خیلی خلاصه همه چیز روشن شده، حالا تا چه حد اجرا شده جای بحث دارد.»

ماهنامه: پرسش از جناب استاد این است که به باور بسیاری، 'قانون بلدی‌هی' قانونی درون‌زاست؛ یعنی از میان مردم برخاسته است؛ آیا این قانون می‌توانست به حکومتی محلی و غیرمتمرکز بیانجامد یا خیر؟

مربوقع: «من فکر می‌کنم که بالاخره هر چیزی از یک جایی باید شروع شود، شروع شدن، تکمیل، اجرا و بهره‌برداری صحیح از آن بستگی به مردم دارد که تا چه اندازه فرهنگ مردم می‌تواند آن را جذب کند و تا چه حد اراده‌ی آنان برای استفاده از این موقعیت‌ها و فرصت‌ها به نفع جامعه قوی است؛ بنابراین قانون می‌توانست آغازی برای یک آینده‌ی بهتر باشد.»

ماهنامه: سوال تکمیلی این است که آیا انجمن‌های بلدی‌هی می‌توانستند سازوکارهای یک حکومت محلی باشند؟

مربوقع: «به هر حال می‌توانست شروعی باشد.»

ماهنامه: این پرسش را به گونه‌ای دیگر از آقای یزدان‌زاده می‌پرسیم، وجود ۲۹ ماده تریاره‌ی انجمن بلدی‌هی چه وضعی به این قانون می‌دهد؟ یعنی از ۱۰۸ ماده، ۲۹ ماده آن مربوط به انجمن بلدی‌هی است؛ آیا انجمن بلدی‌هی در واقع به یک پشرفت دچار شده است؟ این ۲۹ ماده را برپایه‌ی نص قانون می‌گوییم.

مهدی یونان زاده
کارشناس حقوقی و مدیرکل دفتر حقوقی سازمان
شهرداریها و دهیاریهای کشور

حتی به طور ظاهر هم شده به آن گردن بگذارد و تا حدی یا آن موافقت نکند.

ماهنامه: آقای طاهرخانی و اسناد مرفوع این پرسش همیشه هست که در فاصله ۱۲۸۶ (سال تصویب قانون) تا ۱۳۰۹ که قانون دوم بلدیہ تصویب می شود؛ باید یادآور شوم که از (۱۳۰۶) مقدمات شکل گیری این قانون فراهم شده بود. این فاصله در واقع به گونه ای از دید اداره ی شهر و وضعیت بسیار ناپهناجاری دارد؛ یعنی نه انجمن های بلدی در قدرت اند که یکی یکی دارند تعطیل می شوند، نه حکومت توانسته آن خواسته های خودش در این قانون را اجرا کند. می بینید در این فاصله (۱۲۸۶ - ۱۳۰۹) وضعیت چگونه بوده است؟ البته به جز مسأله ای کودتا، چون سیدخیا، در کودتای خود در اعلامیه ای بلدی، در واقع فرمان هایی می دهد که خود این اعلامیه قابل بررسی است.

طاهرخانی: "به نظر من، پرسش شما به مسائل تاریخی و سیاسی آن زمان باز می گردد که به گونه ای باعث عدم اجرای این قانون شده است. به نظر من در حدی که خانم بیژنی ذکر کردند کفایت می کند. در سال ۱۳۰۰ ش، که رضاخان حکومت را به دست گرفت ۹ شهرداری تشکیل شده بود. شمار شهرداری هایی که قرار بود در قالب این قانون اداره شوند و نظم را از سر بگیرند خیلی اندک بود." **ماهنامه:** ولی شمار انجمن ها بیش از این بود. انجمن های شهری که قرار بود لباس انجمن های بلدی را بپوشند؛ انجمن های شهری که در شیراز، رشت، ارومیه، قزوین، زنجان، اردبیل، خوی، مشهد، تبریز و ... بودند. این همه ماده ی قانونی برای انجمن بلدی بود و آن همه بلدیها؛ بعد یک باره ما با یک چنین خلای رویه رو می شویم پس آن انجمن ها چه می شوند؟ یعنی چطور نمی توانند نقشی که قانون به آنها واگذار کرده را انجام دهند؟

طاهرخانی: "به نظر من بررسی علمی می خواهد. بحث های متفاوتی در این زمینه ذکر می شود. من به منبع منحصر به فرد و مستقنی دسترسی پیدا نکردم که چه اتفاقی افتاده. میان سال ها ۱۲۸۶ تا ۱۳۰۰ جای بحث بسیار دارد. یک باره شما می آید نامه های سرکشاده (عریضه) را بیان می کنید که اوج دفاع از حقوق شهروندی است و مداخله در اداره ی امور شهر است. من چنین تصویری را نداشتم. به نظر من این مجموعه اسناد، یعنی اتفاقاتی که این دوره افتاده، باید در قالب یک پژوهش ویژه این دوره بررسی شود. به نظر من بهتر است، سراغ متن قانون و تجربه گیری از آن برای آینده برویم و ببینیم نقاط قوت و ضعف آن چه بوده است. جدای از آن مدل و شرایط سیاسی، اجتماعی و اینکه اکنون چه باید بکنیم."

بیژنی: "این در خود متن مذاکرات مجلس است سال ۱۲۲۹ ق. دقیقاً دولت به مجلس پیشنهاد می کند، ما انجمن های بلدی را منقصل کنیم؛ یعنی در این میانه دولت به مجلس می آید و این را پیشنهاد می دهد که دلالت فاکارآمدی خود انجمن های بلدی بوده است. شماری از اعضای انجمن های بلدی قراقرانی عمل می کردند و بعد هم شکایت هایی نسبت به کارهای آنها وجود داشته. در سال ۲۳۹ قی مجلس با توجه به اختیاراتی که در قانون بلدی به دولت داده شده بود، پیشنهاد می کند و می گوید، فعلاً بهتر است انجمن ها را منحل کنیم، اداره بلدیها به ساختار قانونی ۱۳۲۵ بماند تا بعد این قانون بازنگری شود."

مرفوع: "از نظر من فکر می کنم جوابش خیلی ساده است. به دلیل

مرفوع: آقای جلالی! من در تأیید گفته ی شما می خواهم نمونه ای بیاورم. گرچه ممکن است خیلی با پیشینه تاریخی مرتبط نباشد ولی مسأله ی مهمی است. ببینید در انگلیس و شاید خیلی از کشورهای دیگر، شهرداری مثلاً (سال ۱۳۸۵) برنامه ی سال ۸۶ را برای اصلاح همگان آگهی می کند و مورد به مورد مشخص می گردد که در سال آینده چه هزینه هایی باید شود. بعد مردم و کارشناسان اظهار نظر می کنند و سرانجام این برنامه تعدیل می شود. پس از این کار روشن می شود که در فلان شهر یا منطقه ی لندن باید سال دیگر چه اقداماتی انجام گیرد و چقدر هزینه دارد. قرض کنید ما به رقم صد میلیون بوند می رسم. در یک ارزیابی نمادین روشن شده که تمام املاک این شهر مثلاً هزار میلیون ارزش دارد. پس می گویم مردم شهر شما برای سال آینده باید ۱۰ درصد بهای ملک تان را به شهرداری برای اجرای این برنامه عوارض دهید. ارتباطی دو سویه برقرار می شود. این آگاهی هست و مردم با کمال میل عوارض شان را پرداخت می کنند برای این که می دانند کجا خرج خواهد شد. حالا ما چه می کنیم، یک عوارضی وضع می کنیم، دیگر نمی دانیم کجا می رود؟ آملری، تراژنامه، حساسی و ... هیچ چیز نیست. کما این که هر روز می شنویم میلیاردها این جا و آن جا کم شده است. بنا بر این مسأله مشارکت مردم و آگاهی ناشتن و همکاری شان بسیار مهم است."

مرفوع: "این مسأله را یادآور می شوم که سعی کنیم در چالش ها یا صحبت ها در فرصت گفتگویی که اینجا پیش آمده نگاهی به آینده نیز داشته باشیم. پیشینه ی تاریخی هم به جای خودش محفوظاً ولی برای برنامه ریزی آینده، روند حل مشکلات مردم، شهرها و شهرداری ها واقعاً استفاده شود."

ماهنامه: انقلاب مشروطه در راه بود تا نیروی مردمی را برای اداره ی کشور راه اندازی کند. در آن سال (۱۲۸۵-۱۲۸۶)، که می توان آن را سال قانون ها نامید؛ چندین قانون پی در پی زاده می شود: "قانون اساسی"، "قانون انجمن های ایالتی - ولایتی"، "قانون بلدی"، "متمم قانون اساسی". این همه قانون های مصوبه در ظرف یکی دو سال که قرار بود با این ابزار، حکومت به دست مردم و فرودستان سپرده شود، با آن انجمن هایی که سخت می کوشیدند، چه اتفاقی افتاد؟ آیا یک رخداد تاریخی خاصی باعث شد که این ساختار حکومت از پایین به بالا وارونه شود؛ یعنی حکومت دوباره از بالا به پایین باز گردد؟

بیژنی: "روند حکومت پایین به بالا نشد زیرا طرفداران استبداد به روش مختلف سعی می کردند موقعیت مشروطه خواهان و نهادهای قانونی را ضعیف کنند تا نتوانند اهداف خود را پیش ببرند. علاوه بر این ها در دوره ی احمدشاه هم وجود بحران های داخلی مانند حضور نیروهای بیگانه در ایران پس از جنگ جهانی اول و یا کودتای ۱۲۹۹ ش و وجود افکار استبدادی باعث شد که اهداف مشروطه خواهان برای سیردن حکومت به دست مردم به طور کامل محقق نشود. با این حال هیچ گاه مانند دوره های پیش از مشروطه ساختار قدرت به طور کامل از بالا به پایین نشد، زیرا مردم آگاه شده بودند، روشنفکران حتی با وجود موانع مختلف سیاسی در صحنه حضور داشتند. نهادهای قانونی مثل مجلس وجود داشتند و این ها به عنوان اهرم فشاری بر حکومت بودند که وضعیت به شکل سابق برنگردد و حاکمیت قانون و حضور مردم را در جاهایی بپذیرند. به هر حال مشروطه تحولی بود که صورت پذیرفته بود و حکومت ناچار بود

شهری است، دست کم با خواست اجرای چنین مدیریتی و ما اکنون بعد از یکصد سال گام در راهی نهادیم تا بتوانیم این گونه مدیریت شهری را ایفا کنیم. شاید جبر زمان بود که وزارت نیرو باید از داخل شهرداری سر می کشید، یعنی این تشکیلات در آن موقع نمی توانست شکل بگیرد. به هر حال نوشتار آن قانون این را نشان می دهد که یک مدیریت واحد، در خور با سادگی و کوچکی شهر، برای این بلدیہ پیش بینی شده بود. ولی اکنون بعد از آن همه دگرگونی که در سال های مختلف در قوانین داریم، دوباره برمی گردیم به این که شهرداری باید این وظایف را داشته باشد. یا آن وظایف را باید بپذیرد، دیگران در انجام این وظایف و کارها تا کارآمدند، مدیریت، با واقعیت های شهر همخوانی و همخوانی ندارد.

ظاهرخانی: به نظر من این قانون مدل کاملی از حکومت شهری را بیان می کند و قانونی کامل است، حتی قانون شهرداری (۱۳۳۴) نسبت به این قانون دارای کاستی هایی است. برآیند این قانون این است که سبکی از حکمیت به نام 'حاکمیت محلی'، باید شکل می گرفت. قانون بلدیہ آغازگر آن است، بلدیہ ها زیر مجموعه وزارت داخله نیستند. مواد قانون این را نشان می دهد، شیوهی خاصی از اداره ای امور تحت عنوان سطح شهری هستند. پس پایه های حکومت شهری در این قانون هست ولی به گجا می رسد. اجرا می شود یا نمی شود، بحث جدایی است، یک سخن دیگر این است که از دیدگاه وظایف، قانون در چه حالی بوده است؟ این درست در قالب آن چیزی است که 'مدیریت واحد شهری' می خوانیم؛ یعنی همه وظایفی که برای اداره ای امور شهر لازم است، بر پایه ی وضعیت آن زمان وظایفی که برای بلدیہ ذکر شده، اکنون ۱۰ وزارت خانه داریم که باریستی آن وظایف را پیش ببرند. پس آن وحدت در مدیریت شهری یکی از ویژگی های این قانون است که در آن زمان به آن توجه ویژه ای شده است، موضوع دیگر که آن شیوه را به نوعی تقویت می کند، استقلالش از حکومت مرکزی است. هر چند که در دو ماده ی ۸۵ و ۸۶ مواردی از مصوبات را که به امضای وزیر داخله و حاکم باید برسد، مشخص شده است. در این قانون انجمن ها حق دارند نظر حاکم را بپذیرند یا نپذیرند. حاکم می گوید، با سیاست های عمومی دولت، قوانین و مصالح عمومی منطبق نیست من امضاء نمی کنم، ولی نمی تواند جریان را مسکوت بگذارد؛ شورا می تواند نظر حاکم را بپذیرد، انجمن بلدیہ بپذیرد و برگرداند که می رفت به وزارت داخله حتی وزیر هم اگر نمی پذیرفت و نظر حاکم را تأیید می کرد باریستی در هیأت وزیران مطرح می شد. در مواردی هم وزیر مؤلف بوده اگر تصمیمات انجمن بلدیہ منطبق بر قوانین بوده، اما منع قانونی می داشت، آن را به مجلس شورای ملی می بردند، تا شکل قانونی بگیرد. این نشان می دهد که کاملاً زسعیت داشته است یعنی به هیچ وجه این ها از سنخ حکومت مرکزی نبودند، خودشان در سطحی هستند که در آن حوزه خودشان اختیار تصمیم گیری و اجرا داشته اند. در قانون شهرداری هم هست، اما عمل مهم است. قانون شهرداری هم یک مدیریت واحد شهری است. در ماده ی ۵۵ قانون شهرداری، هر وظیفه ای که شما تصور کنید هست ولی بعداً چه اتفاقی افتاد، همه این وظایف گنجه شد. از مجموع آن وظایفی که گفته شده، حدود ۲۰-۳۰ درصد آن هو اینک به دست شهرداری ها رسماً انجام می شود. ولی همین ویژگی های قانون بلدیہ بود که در

این که در دوره ی فاجاری در حقیقت ما چیزی به نام حکومت یک پارچه نداریم. یعنی خان خانی (ملوک الطوائفی) بر سراسر مملکت حکم فرما بود که همین موجب روی کار آمدن رضاخان می شود. وی بر آن شد تا نوسازی کشور را آغاز نماید. ارتش را برای اعمال قدرت، و سرکوب گرتنکشان و مخالفان خود سامان داد و در زمینه ی به روز کردن فرهنگ دانشگاه را بین نهاد و این کارها در شرایط بسیار ناسامانی به انجام رسید. شما همیشه باید ببینید که در چه شرایطی می توانید چه کاری کنید. از کارهای عمرانی و ساخت وسازهای شهری آن روزگار الان هم بانک ملی و ساختمان برخی از شهرداری های قدیمی را می توانید ببینید که پابرجا مانده اند. بسیاری از نوسازی ها مانند جاده راه آهن و سازمان های مدنی، در آن هنگام انجام یافت. پس می شود از آن به دوره ی ساخت بنیادها نام برد. در آن دوره همه فکر می کردند مملکت باید با یک قدرت (مرکزی) اداره شود؛ بنابراین نیاز به این که انجمن ها در کارها یا آن شرایط دخالت کنند، احساس نمی شد. این، به تنگن می، کوتاهی مردم بود که سعی نکردند وقتی که این اتفاقات عمرانی افتاده بود

دنبال دموکراسی خود بروند. بنابراین به نظر من این می تواند دلیل عمدی باشد که آن ها می خواستند فعلاً شهرها ساخته و آماده شوند، بستر سازی شوند، بعد انجمن ها به موقع خودشان بیایند و نفارت کنند.

بیژنی: برخلاف نظر آقای میرقز در دوره ی فاجاری نیز اقداماتی انجام شده که پایه ی تحولات جدیدی گردید؛ ولی این که در دوره ی رضاشاه مردم دنبال دموکراسی نرفتند هم حرف درستی نیست. در واقع پهنای اول می خواست با یک دیدگاه حکومتی و از بالا کارها انجام شود؛ یعنی فکر می کردند آن ها برنامه ریزی شان کاملاً درست است و باید انجام بگیرد. در بعضی جاها پاسخ هم داد وقتی دولت مردان خودشان در انتساب اعضای بلدی دخالت می کردند. در چنین جو استبدادی مردم چه می توانستند بکنند؟

ماهانماه اما پرسش آخر که حتماً آقای ظاهرخانی با آن چالش خواهند داشت، این است که با نگاهی به قانون اول بلدیہ درمی یابیم این قانون نسبت به زمان خودش، با همان موادی که داشته و نسبت به شرایط اجتماعی شهرهای آن روزگار، گونه ای 'مدیریت واحد

بسترهای سیاسی جامعه آن روز نتوانست دوام پیدا کند؛ یعنی همه‌ی آن‌ها یا حکومت جانش داشتند و حکومت هم هر زمانی قدرت می‌گرفت به ویژه در حوزه‌ی مالی، بلدییه را محدود می‌کرد.
ماهنامه: به نظر شما وابستگی مالی بلدییه و پیش‌بینی نکردن امور درآمدی باعث این ضعف شد؟

طاهرخانی: «یک ضعف قانون این بود که در خصوص مدیریت درآمدی شهرداری کاملاً بسته بود. بحث خانم شاید از این نشأت بگیرد که اصلاً شعی نبود. می‌گویند می‌توانید عوارض وضع کنید، ولی هیچ ساختاری نمی‌گویند که شما چگونه شهرتان را اداره کنید. یکی از مشکلات این قانون همین بود که فکر می‌کنم آگاهانه از آن گذشته‌اند.»

میرق: ایشان بسیار مشروح مطالبی را گفتند. حالا شایسته است که درباره‌ی منابع قابل اعتماد شهرداری‌ها که بتوانند وظایفشان را درست انجام دهند، گفت‌وگو کنیم، البته من حرف‌هایی هم در مورد مدیریت واحد شهری دارم.

راجع به مدیریت واحد شهری، اصولاً فکر درست، جالب و خوبی است. شهردار مهم‌ترین فرد شهر است. وی از فرماندار و استاندار هم مهم‌تر است. وظایف زیادی هم به عهده دارد؛ ولی در مورد مدیریت واحد شهرداری و گرفتن برخی وظایف از بعضی از سازمان‌ها که اکنون تسلط و اشراقه کامل بر آن‌ها دارند و دادن آن به شهرداری که هنوز در انجام وظایف اولیه‌اش کاستی دارد، کاری است قابل تأمل، یعنی خیلی با احتیاط باید عمل شود. نخست ببینیم آیا شهرداری، بتدریج وظایفی را که اکنون بر عهده دارد انجام می‌دهد؟ اگر خوب انجام می‌دهد تشویقش کنیم، اگر کاستی دارد تقویتش کنیم و بعد هر وظیفه‌ای را که می‌خواهیم به مدیریت شهرداری بدهیم. البته این وظایف باید کاملاً کارشناسانه، مطالعه شده و درست باشد. فرض کنید وظایف وزارت نیرو را بگیرد و به شهرداری بدهد، چه کار می‌خواهد بکند؟ اگر تنها اسم عوض شود و بگویند وزارت نیرو باید از شهردار اجازه بگیرد، منطقی نیست. به نظر من در مدیریت واحد شهری خیلی باید دقت شود که به عنوان تقویت حکومت محلی گام غلطی در تضاد با منافع مردم برداشته نشود. برای این که مهم‌ترین چیز برای مردم این است که به آن‌ها خدمات‌رسانی شود. حالا اسم این خدمات‌رسان هر چه باشد، هیچ مهم نیست. اصولاً در عمل باید ببینیم چه چه اتفاقی می‌افتد، اگر روی کاغذ بگوییم ما هم مانند کشورهای مترقی، همه وظایف را داریم به شهرداری که البته هیچ وقت حکومت زیربار چنین کاری نمی‌رود، ما هم دست‌کم به عنوان کسانی که علاقمند به شهر، شهرداری و مدیریت شهری هستیم، سخن بیهود نگوییم.»

بیژنی: همانطور که فرمودند، در واقع قانون بلدییه گامی مهم برای مردمی بود که می‌خواستند پیش‌تر در حوزه‌ی شهری نقش داشته باشند و این تجربه‌ای شد که ما باید به شکل قانونگذاری فرصت آن را فراهم می‌کردیم. یکی از چالش‌برانگیزترین نهادهای حقوقی که از سال ۱۳۸۶ قانون آن تصویب شده همین انجمن بلدییه یا شوراهای شهر است. فکر می‌کنم خوب است که این تجربه تاریخی را بازنگری کنیم همیشه وظایف شورای شهر در تقابل با حکومت ماندگار شده، ولی ما باید این واقعیت را قبول کنیم که اگر بخواهیم مردم در شهر مشارکت و حضور داشته باشند باید حضور شورای شهر، تقویت و حمایت از آن را بپذیریم. با توجه به این تجربه‌ی

تاریخی، تا وقتی بپذیریم که مردم پیش‌تر مشارکت داشته باشند و با شوراها در ارتباط باشند مطمئناً مدیریت شهری به درستی انجام نمی‌شود. مدیریت شهری زمانی معنا ندارد که ساکنان آن هم در آن نقش داشته باشند.»

میرق: خانم به نکته‌ی درستی اشاره کردند، من مدت‌هاست که دنبال این حرف بودم و در موارد مختلف مطرح کردم ولی به جایی نرسیده‌ام در تمام شهرداری‌هایی که از یک حد جمعیتی بالاترند، صددرصد باید انتخابات منطقه‌ای باشد. مطلبی در مجلسی انجمن شهرک غرب نوشته بودم که «شما آیا یک درصد از مردم تهران را می‌توانید پیدا کنید که اسم پنج نفر از نمایندگان انجمن شهر را بیاورند؟ برای این که مردم تقریباً هیچ ارتباطی با این نمایندگان ندارند؛ حتی اگر فرض کنیم در تهران ۲۰-۳۰ منطقه وجود داشته باشد که این‌ها عملاً با مردم در ارتباط باشند. البته این فکر بالاخره به این جا رسید که شوراها همساری تشکیل شود ولی این شورا به نظر من قدرت اجرایی ندارد و ناتوان است. بنابراین مشارکت مردم بسیار مهم است؛ یعنی مردم باید نمایندگان شورای شهر خود را بشناسند، با آن‌ها روپرو تندباشند، حتی تلفن آن‌ها را داشته باشند یا نمایندگان، دفتری داشته باشند که به آن مراجعه کنند و تا آن نمایندگان بتوانند مشکلات منطقه خودشان را لمس کنند. امروزه، ۱۵ نفر در شورای شهر داریم، قبلاً ۳۰ نفر بود، با این که جمعیت افزایش یافته و این همه مشکلات و وظایف به آن افزوده شده، شمار آن‌ها به ۱۵ نفر کاهش یافته است. واقعاً باید روی این موضوع کار شود، باید پیوسته گردهمایی‌های متعدد بگذارید تا این مسأله جا بیفتد و شورای شهر واقعاً معنا پیدا کند. حتی در شهرهای خیلی متوسط هم باز می‌تواند شهردار منطقه‌ای داشته باشند. پیشنهاد من این بوده که این شورای مناطق باید یک شورای عالی شهر داشته باشند که برای ایجاد هماهنگی، طرح‌های فرامنطقه‌ای از هر منطقه‌ای نماینده‌ای در آن‌ها حضور داشته باشد. چون برای چیزهایی است که مربوط به همگان می‌شود. باید در آنجا تصمیم‌گیری شود؛ ولی بسیاری از تصمیمات مانند ایجاد درآمد و خیلی کارها می‌تواند در حد منطقه باشد؛ مثلاً واحد آن به نظر من باید چیزی حدود ۵۰۰ هزار نفر یا کمتر باشد. این واقعاً آن مشارکت مردمی را ایجاد می‌کند. فکر می‌کنم یکی از خدماتی که در دوره‌ی آقای خاتمی ایجاد شد، همین تشکیل شوراهای شهر و روستا بود. برای این که هموگراسی عملاً دارد، نهادینه می‌شود. حالا کم و کاستی‌ها و مشکلاتی هم هست؛ ولی هر چیزی اولش مشکلاتی دارد. مسأله‌ی بعدی آموزش به اعضای شورا است تا وظیفه‌ی خود را درست انجام دهند و وظایف شهرداری از نظر اجرایی، برنامه‌ریزی و نظارتی و ... مشخص باشد. این شیوه می‌تواند آرام آرام در سراسر کشور ترویج پیدا کند، تا هم انتخابات مجلس بهتر انجام شود، هم انتخابات خیرگان و همه این‌ها در یک روند خیلی آرام پیش رود.»

طاهرخانی: سعی می‌کنم این بحث را به خود قانون بلدی متصل کنم. ساختار انتخاب‌شوندگان یا انتخاب‌اعضای انجمن شهر در قانون بلدییه براساس محله‌بندی است. این ساختار در قانون شهرداری تحت عنوان حوزه‌بندی حفظ شده است؛ یعنی امروزه، وقتی مرحله اجرا پیش می‌آید، در سطح کل شهر اجرا نمی‌کنیم. بحث من این است که برگزاری انتخابات در زمینه‌ی انتخاب اعضای شورای شهر یا انتخابات مجلس شورای ملی (که آن بحث ملی را دنبال

می کند و این بحث محلی را با بستی تفاوت‌هایی داشته باشد. این سامانه‌ی انتخاباتی منجر به انتخاب مناسب نمی شود؛ چون مبنای شکل‌گیری شوراهای شهر تعمیق دموکراسی و تضمین آن است. تعمیق دموکراسی با انتخاب معتمدان میسر می شود. وقتی در یک کلان‌شهر ۸ میلیون نفری می‌گوییم افراد بی‌ایند کاندیدا شوند و همه به این ۱۵ نفر رأی بدهند، چه کسانی در این شیوه‌ی انتخابات برگزیده می‌شوند؟ افراد سیاسی و پر سروصدایی که نمی‌توانند آن نقش اصلی خود را که تعمیق دموکراسی است به طور دقیق پیش ببرند، از دیگر سو مشکلی که در نظام برگزاری انتخابات شورای شهر داریم، این است که اگر شخص قدرتمند و ذی نفوذی برگزیده نشود در چالش‌های سیاسی شورای شهر ناکارآمد می‌ماند. در کل، نظام محله‌بندی یا منطقه‌بندی برای انتخاب شورای شهر و بعد نمایندگان این‌ها برای شکل‌گیری شورای کلان‌شهر، قطعاً لازم است تا ما بتوانیم به انتخابات درست و دقیقی دست یابیم و امکان دسترسی همه آحاد مردم به اعضای شورای شهر، انتقال نیازها و خواسته‌هایشان امکان‌پذیر باشد. این شرایطی است که باید ایجاد شود. شیوه‌ی کنونی اداره‌ی شهر بر پایه‌ی چنین انتخاباتی بی‌گمان دستاوردهای نخواستنی داشت و اهداف شکل‌گیری نظام‌های حکومت محلی نمی‌تواند محقق شود. سازوکارش ملوری تعریف شده که بتواند آن اهداف را محقق کند.*

بیژنی: در ادامه سخن سروران، همان‌گونه که تجربه‌ی تاریخی ما نشان داده، باید بیاییم انتخابات را با اندازه‌ای از شکل متمرکز و یک سویه در بیاوریم. یک مقداری برای انتخابات و قانون شوراهای تاریخ محلی‌تری قائل شویم. برای این که مردم بیشتر حس کنند که با شورا در ارتباط هستند. تجربه نشان داده، هر قدر مردم با اداره‌ی شهر به شیوه‌ی محله‌ای نزدیک‌تر بودند مشارکت را بیشتر می‌پذیرفتند. از هنگامی که حس کردند اداره‌ی شهر به سوی دولتی شدن پیش می‌رود، آن موقع مشارکت‌شان کاهش یافته.*

جمع‌بندی

ما هفتاد و پنج سال به این همه سخنان فشرده‌ای که گفته شد و نظری که ما برای این گفتگو در اختیار داریم، برداشت‌هایی از این بخش را عنوان می‌کنیم؛ در آغاز نگاهی به گذشته داشتیم به زمینه‌های تاریخی، اجتماعی و ساخت این قانون، که نظرات مختلف و متفاوتی بروز شد، در گام دوم به عدم اجرای این قانون در طی یک دوره برداختیم (میان سال‌های ۱۲۸۶ تا ۱۳۰۹) و نگاه به آن دوره که چرا این قوانین اجرا نشد. در گام سوم یک بار دیگر به قانون‌بندی برداختیم، قانونی که با آن همه مواد قانونی مناسب که داشت، به دلیل نبود بسترسازی‌های لازم مثل نبود اطلاع‌رسانی، سرانجام به اجرا در نیامد؛ در گام چهارم رسیدیم به این که قانون‌بندی تجربه بسیار خوبی بود، برای این که بتوانیم در مدیریت شهری به آینده بنگریم و در آن به مشارکت هر چه بیشتر مردم و شیوه‌ی انتخاب شوراهای اشاره شد که به چه صورت باید باشد تا اکثریت را در برگیرد.

ظاهرخانی: در اینجا یک جمله ممتزجمه را بگویم. زیاد روی نقش قانون نباید تأکید کرد. از لحاظ اجتماعی این ثابت شده است، مردم با دولت‌هایی که بر نقش قانون تأکید بیش از حد می‌کنند ناآشنان اصلی قانون هستند؛ یعنی تنظیم امور کشور و اداره‌ی امور شهر، همه چیز با قانون محقق نمی‌شود. مسائل دیگری هم هست

که باید به آن‌ها توجه شود. این تصویری است که امروز به شدت شکل گرفته، نتیجه آن هم "حجم‌افزایی قوانین" است. ما در یک موضوع خاص دائماً داریم قانون وضع می‌کنیم، فکر می‌کنیم قانون مشکلات ما را حل می‌کند. قانون به خودی خود هیچ مشکلی را حل نمی‌کند. مهم‌تر از قانون التزام به آن است. مهم‌تر از قانون روی آوری به سایر منابع حقوق است و دیگر منابع تنظیم روابط است. به نظر می‌آید اینها مهم‌تر از خود قانون هستند.*

میرق: چند موضوعی هست که به طور فهرست خلعتان می‌گوییم. که هر کدام را که خواستید در این جلسه می‌توانیم بشکافیم، نخواستید می‌تواند موضوعاتی باشد که برای بعد مورد بررسی قرار گیرد:

۱- مسأله تأمین منابع درآمد برای شهرداری‌هاست. که اشاره کردم باید براساس برنامه‌ریزی باشد؛ یعنی اگر با برنامه‌ریزی خدمات شهرداری مردم عوارض را بپردازند و بعد هم ببینند که عملاً اجرا شده سال دیگر هم با کمال میل عوارض را خواهند پرداخت.

۲- درباره‌ی انتخابات منطقه‌ای هم پیش‌تر سخن به میان آمد. ۳- یکی دیگر موضوع انتخابات شهرداری‌هاست که آقای احمدی‌نژاد دستوری دادند، ولی باید اجرا و پیگیری آن هم به عمل بیاید. فکر می‌کنم خیلی مسائل را آن‌جا می‌شود با بررسی‌های عمیق و کارشناسانه که مکانیزم آن را شما بهتر می‌دانید، حل کرد.

۴- زمانی که من در "اتحادیه‌ی شهرداری‌ها" بودم، سال ۱۳۳۷، قانون نوسازی تصویب شد. یکی از مأموریت‌های آن قانون، برنامه‌ی عمرانی پنج‌ساله‌ی شهرداری‌ها بود که می‌توانست برای مدیریت شهری بسیار کارآمد باشد، چون در آن زمان برنامه‌ای نبود هر کس می‌رفت یک جایی شهردار می‌شد. البته آن موقع که من بودم ۴۰۰ شهرداری بیشتر نبود. شهردار یک مجسمه شاه‌عظمی می‌کرد وسط میدان و یک خیابان هم اسم‌گذاری می‌کردند. سال ۱۳۴۳ دو سال شهردار همدان بودم. آن موقع سازمان برنامه به شهرداری‌ها کمک می‌کرد، با این که اولین کار اجرایی من بود. در همدان مسأله‌ی آب، فاضلاب، گورستان، غسل‌خانه داشتیم، طرح جامع شهر داشتیم و... با سازمان برنامه وارد مذاکره‌شدم. با آقای مجتبیای مدیر امور اجتماعی سازمان برنامه، در همدان توافق‌نامه‌ای امضاء کردیم که آن‌ها بودجه‌ی این کار را تأمین کنند. بعد از دو سال که من رفتم، این برنامه‌ها ادامه پیدا کرد. هذقم این بود که این کارها در همدان انجام شود، وقتی شهردار بعدی آمد به دلیل مشکلات مالی نمی‌توانست کار دیگری انجام دهد؛ ولی بعد برنامه عمرانی ۵ ساله که در قانون نوسازی آمد، خیلی جدی گرفته نشد. داستان این بود که شهرداری برنامه را تنظیم می‌کرد، بعد در شورای شهر مطرح می‌شد و... آن وقت به وزارت کشور می‌آمد که آن‌جا بررسی، تأیید و سپس ابلاغ شود. آن موقع من مدیر کل نوسازی عمران شهری وزارت کشور بودم و این برنامه‌ها می‌آمد به واحد ما که ما آن را خوب بررسی می‌کردیم.*

ظاهرخانی: به نظر این بحث‌های مجزایی منطقی است. بحث برنامه‌ریزی در شهرداری‌ها می‌تواند موضوع یک شماره دیگر شما باشد. دیدگاه‌ها در این زمینه مطرح شود. در حوزه‌ی برنامه‌ریزی و تأمین منابع درآمد مشکلات جدی وجود دارد.*

میرق: تا زمانی که مسأله‌ی مدیریت شهری نخواهد به طور کامل اجرا شود، باید سازوکاری ایجاد شود که با ارگان‌های مختلف

همه‌نگ، باشد. اگر لازم باشد شوراها یک قانونی بگذرانند که رئیس سازمان آب و برق و محیط‌زیست و ... رابطه قانونی ننگانگی یا شهرداری داشته باشند. البته آن موقع هم خیلی صحبتش بود ولی هیچ‌گاه موفق نشدند که این کار را انجام دهند. به نظر می‌رسد بحث دیگر بیگیری شدنی این است که دست‌کم با شرایطی، بین راهتمایی، شهرداری، آب و برق و ... هماهنگی ایجاد شود. نه این که ادغام شوند. یک مورد دیگر هم در این قانون بلدی، شرایط انتخاب شوندگان بود که فکر می‌کنم نمی‌دانم در این قانون شورای شهر و انتخابات کتونی به این مسأله تا چه حد توجه شده است. باید شرایط نسبتاً مشکلی گذاشته شود که هر کسی که وابستگی سیاسی دارد نتواند وارد شود. واقعاً کسی که به شورای شهر می‌آید بتواند مفید باشد و شورا پاهای برای جهش به ... نباشد.

بیژنی: برای این که انتخابات طیف درستی پیدا کند، بهتر است به جنبه‌های مختلف شهری دقت شود زیرا باعث می‌شود بیش‌تر، افرادی که باید برای شهر کاری کنند انتخاب شوند. شاید این افراد از یک طبقه و طیف خاصی هم نباشند. کسانی باشند که واقعاً با مشکلات مردم، مناطق و با خود شهر پیش‌تر آشنا هستند باید این انتخابات حالت محلی بیش‌تری پیدا کند.

طاهرخانی: درباره‌ی انتخاب شوندگان گفتند که معتقد تیغ دو دم است یعنی خیلی حساس است، نمی‌شود خیلی تخصصی کرد که مثلاً جایگاه نهنگان باشد و ... چون سطح‌های مختلفی از مردم در سطح شهر زندگی می‌کنند. ولی من با این موضوع موافقم که هر کسی نیابستی خودش را کاندیدای شورای شهر کند. در قانون بلدی می‌گوید، در شهر یا مالیات دهد یا مالک باشد که هم بتواند انتخاب کنید هم جزء انتخاب‌شوندگان قرار بگیرید. در سیستم قانون کتونی ما جز آن شرایط عام، شرط تخصصی خاصی وجود ندارد. مثلاً در کلان‌شهرها اتفاقی که افتاده این است که ناسزدها، دست‌کم فوق‌دیپلم داشته باشند. این یک شرط تخصصی است. ولی اینها مهم نیست، به نظر من در شرایط انتخاب‌شوندگان باید سیستم اعتماد را تقویت کرد. یعنی تصدی معتد آنان را تأیید کنند. تعدادی اعضاء، حتی در برخی از نظام‌های انتخاباتی هم که وثیقه می‌گذارند که اگر این تعداد رأی را شما نیاوردید وثیقه‌ی شما ضبط می‌شود تا داوطلب (نامزد) مردم را سرگردان نکنند. در شهرستان بینید گاه افرادی رأی می‌آورند که مثلاً در شهر یک‌سری ناهنجاری‌هایی دارد، مردم برای ذهن‌کجی به افرادی که قبلاً بودند و کاری نکردند، این افراد را انتخاب می‌کنند. بعد این افراد می‌آیند به شورای شهر و به علت ناکارآمدی‌شان و این که نمی‌توانند تصمیم عقلانی بگیرند، به اصل شورا ضربه وارد می‌کنند. نتیجه این که اصل شورا زیر سؤال می‌رود. نهادی که لازم است، باید بیاید و محترم هم باشد. در شرایط انتخاب‌شوندگان بایستی بحث‌های مختلفی صورت بگیرد. خیلی از کشورها سیستم حزبی دارند. این سیستم مشکل را برطرف می‌کند. در سازوکار آن، افراد داخل این حزب تصفیه می‌شوند. وقتی ما سیستم حزبی نداریم، بایستی راهکارهای جایگزین بگذاریم که آن اعتماد را جلب کند و هر کسی نتواند کاندیدای شورای شهر شود.

میرقچ: من چند نکته از قانون بلدی را یادداشت کردم. یکی تعیین جایی برای سپردن و نگاهداری از کودکان، مجانبین، حیوانات گمشده و فرستادن ایشان به اولیای آن‌ها، بینید این بندی که اینجا هست، ماده ۲۰، چقدر حساب‌شده و مترقی است. یکی دیگر از مواد

جالب این قانون برای قراردادهای انجمن‌های بلدی است که در موارد ذیل باید دو نالت از اعضا حاضر باشند: "اولاً در باب فروش اموال غیرمنقول به قیمت اراضی، تبدیل عوارض جنسی و نقدی". چیز مهمی است که باید روی آن بیشترینه‌ی (دو نالت) افراد باشند و بی‌توجه از آن نگذرند. نکته‌ی جالب دیگر این بود که به رئیس حق دو رأی داده‌اند. غیر از مواردی که در ماده‌ی ۷۵ اشاره شده، از سایر امور راجع به انجمن بلدی به اکثریت آرا حل و فصل می‌شود و آرای رئیس دو رأی محسوب می‌شود. که من این را هیچ‌جا نشنیده بودم؛ البته معمولاً رئیس در جلسات رأی نمی‌دهد ولی اگر آرا مساوی شد آن وقت رأی می‌دهد.

طاهرخانی: در قوانین تحت عنوان "رأی ممتاز" هست. صبرقع: رئیس باید با بی‌طرفی جلسات را اداره کند درست است که حق رأی دارد ولی معمولاً از آن استفاده نمی‌کند مگر مواردی که لازم باشد. ولی اینجا ۳ رأی آورده.

طاهرخانی: این سازوکاری بوده که نظام تصمیم‌گیری با بن‌بست روبه‌رو نشود.

میرقچ: چیز دیگری که قابل بررسی و تعمق است و من مطمئن نیستم که عملی می‌شود یا نه، این است که در "سنا" همین‌طور بود، در انتخابات آمریکا هم همین‌طور است که بعد از دو سال یک‌سوم یا نصف اعضاء به قید فرعه خارج می‌شوند و بعد یک گروه دیگر می‌آیند. فلسفه‌ی این کار بیوستگی سیاست‌ها و آمدن خون تازه در روند کارهاست. نمی‌دانم این تا چه حد برای ما سودمند خواهد بود. مسأله‌ی دیگر، این است که گزارش‌ها و حساب‌ها چپ شود و به اطلاع مردم برسد. بینید شهرداری‌ها هر کاری را که می‌کنند به‌هر حال باید ترازنامه (بیلان) بدهند، حتی در مجتمع‌ها هم می‌دهند. در ماده‌ی ۹۲ می‌گوید، "حق دارند که کمیسیون‌های اجرایی تشکیل کرده، به‌هر کدام رشته کاری را بسازند". باز می‌بینیم که این‌جا خودشان را عقل کل ندانسته‌اند. استفاده از کارشناس را این‌جا در متن قانون آورده‌اند. یکی دیگر ماده ۲۰-۴ که گفته: "کالتر و معاون او و اعضاء ادارای بلدی و سایر مستخدمین بلدی از خریدن اموال شهر در موارد فروش آن‌ها ممنوع‌اند".

ماهنامه: یا تشکر از حضور شما و این که وقت خود را در اختیار ما گذاشتید. حضور شما برای ما که فرصت مفتمی بود.

برنامه‌ریزی کاربری زمین و توسعه پایدار شهری

حسین خاتمی نژاد

دکتر در جغرافیای شهری و استادیار دانشگاه تهران
موسس پناهانده خواه

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران

چکیده

زمین و اختصاص آن به فعالیت‌های مختلف شهری مانند: سکونت، کار، فراغت و غیره یا به عبارت دیگر برنامه‌ریزی کاربری زمین همواره یک فعالیت اساسی و مهم در آبادانی شهری بوده است. برنامه‌ریزی کاربری زمین در طول تاریخ شهرسازی و عمران شهری به ویژه در سده‌های گذشته رویکردها و دیدگاه‌های مختلفی را به خود گرفته است. هر یک از این دیدگاه‌ها به نوبه‌ی خود این علم را تحت تأثیر قرار داده‌اند و مقداری از اهداف آن را برآورده کرده‌اند اما آخرین دیدگاهی که به نظر می‌رسد تمامی اهداف برنامه‌ریزی کاربری زمین را برای ساکنان برآورده می‌سازد، دیدگاه توسعه‌ی پایدار است چرا که نگاهی جامع به کاربری زمین شهری (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی) دارد و در ایجاد ارتباط صحیح و کارا بین تمامی ابعاد زندگی شهری می‌تواند موفق باشد. در مقاله‌ی حاضر پس از معرفی توسعه‌ی پایدار شهری ابتدا دیدگاه‌های مختلف در مورد کاربری زمین و برنامه‌ریزی برای آن بررسی می‌شود؛ سپس به شناسایی سیاست‌ها و راهکارهایی که به پایداری توسعه در ارتباط با برنامه‌ریزی کاربری زمین می‌انجامد، خواهیم پرداخت.

مقدمه

مطالعه‌ی سطوح و رشد شهرنشینی نشان دهنده‌ی این واقعیت است که رشد جمعیت شهری به سرعت در حال افزایش است (سیف‌الدینی، ۱۳۷۸: ۷۵). به عبارت دیگر شهرها در

قرن ۲۱ به عنوان سکونتگاه بیش‌ترین جمعیت دنیا مطرح‌اند و ناچار از ایجاد محیطی قابل زندگی برای این جمعیت عظیم انسانی، از طرف دیگر یکی از اهداف اصلی شهر ایجاد مکان‌های مطلوب و کارا برای افرادی است که در شهر زندگی می‌کنند (اسلامی، ۱۳۸۳: ۵۳۵). برنامه‌ریزی کاربری زمین به عنوان فعالیت عمده‌ی برنامه‌ریزی شهری نقش اصلی را در برآوردن این هدف ایفا می‌کند. این مقوله پس از جنگ جهانی دوم و به ویژه در دهه‌های اخیر و در پی باسامانی‌ها و مشکلات شهرها از جایگاه ویژه‌ای برخوردار شده است (زبیری، ۱۳۸۱: ۱۵). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری ساماندهی فعالیت‌های شهر در راستای اهداف مشخص می‌باشد و در توسعه‌ی شهری نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای را داراست. این علم به ویژه در طول سده‌ی گذشته تحت تأثیر رویکردها و دیدگاه‌های مختلفی قرار داشته است؛ نظیر ساماندهی، کارکردگرایی و غیره. اما در پی ناکامی این دیدگاه‌ها و نیز ناتوانی ابزار آن‌ها مانند سرانه‌های شهری برای برآوردن تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و غیره این علم امروزه تحت نفوذ دیدگاه "توسعه پایدار" قرار گرفته است. در واقع امروزه موضوع توسعه‌ی پایدار در نواحی شهری از مهم‌ترین بحث‌ها در بین صاحب‌نظران برنامه‌ریزی شهری بوده است و این سوال مطرح شده که چگونه از منابع و امکانات و نیز از زمین به عنوان بستر اصلی توسعه و کلید همه فعالیت‌های بشری استفاده و ضیانت کنیم تا تأمین نیازهای نسل حاضر، آیندگان را با تنگناها

و مشکلات بزرگ مواجه سازد (پورمحمدی، ۱۳۸۱: ۱). به عبارت دیگر چگونه شهری سالم و پایدار داشته باشیم؟ از ویژگی‌های شهر سالم این است که در آن کاربری اراضی به طور سنجیده تعیین شده باشد (حاتمی‌نژاد، ۱۳۸۱: ۹۱). در این مقاله ضمن معرفی توسعه‌ی پایدار شهری و نیز بررسی دیدگاه‌های گوناگون درباره‌ی برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری، ارتباط و جایگاه این برنامه‌ریزی در فرایند توسعه‌ی پایدار شهری تشریح شد؛ همچنین سیاست‌ها و راهکارهایی که در پایداری کاربری زمین شهری و در نهایت پایداری توسعه شهری مؤثرند، آورده شده‌اند.

توسعه‌ی پایدار

توسعه‌ی پایدار طبق تعریفی که در گزارش "برانت‌لند" آمده است و مورد پذیرش اکثریت است، توسعه‌ای است که نیازهای نسل حاضر را بدون به خطر انداختن و تضعیف توانایی نسل‌های آینده در برآوردن نیازهایشان تأمین کند. در این تعریف به مفاهیمی چون عدالت درون نسلی و بین نسلی اشاره می‌کند که از اصول توسعه‌ی پایدار است. در تعریفی دیگر از سازمان ملل چنین آمده است: توسعه‌ی پایدار توسعه‌ای است که از نظر اقتصادی پویا و پر بازده، از نظر زیست‌محیطی غیرمخرب، از نظر اجتماعی عادلانه و قابل قبول و از نظر فناوری متناسب و مطلوب باشد (نیک‌پور، ۱۳۸۴: ۱۶). مفهوم پایداری توسعه شامل چندین بُعد است: پایداری اکوسیستم محیط‌زیست، پایداری منابع طبیعی، پایداری توسعه‌ی اقتصادی و پایداری رفاه انسانی (حسین‌زاده دلیر، ۱۳۸۲: ۹۲). توسعه‌ی پایدار دارای بعدهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی است و تنها این مسأله مطرح نیست که چه میزان از رشد اقتصادی برای محیط‌زیست قابل تحمل است بلکه تمام اثرات زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی طرح‌های توسعه باید مورد توجه قرار بگیرد (محرّم‌نژاد، ۱۳۸۳: ۴۸). این نوع توسعه، توسعه‌ای درون‌زا، نظام‌مند و متعادل است که پیشی سیستمی در همه‌ی ریشه‌ها مطرح می‌سازد (لطیفی، ۱۳۸۳: ۱۲۸). در واقع توسعه‌ی پایدار آزادی شریایی است که در آن منابع طبیعی و نیز بستر آن؛ یعنی زمین، تحت تأثیر نگرش‌ها و روش‌های تک بعدی و منفعت طلبانه انسان‌ها رو به تباهی است. در این شرایط

برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری ساماندهی فعالیت‌های شهر در راستای اهداف مشخص می‌باشد و در توسعه‌ی شهری نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای را دارد

و با توجه به ضرورت توسعه برای تأمین نیازها و رفاه، توسعه‌ای مورد قبول است که علاوه بر تأمین نیازهای نسل کنونی، نسل‌های بعدی را با تنگناها و کمبود امکانات مواجه نسازد. گرایش به مفهوم توسعه‌ی پایدار در دهه‌های اخیر، واکنش منفی جامعه‌ی انسانی به پیامدهای اقتصاد سرمایه‌داری است که به طور اساسی با کتاب "تروت ملل" نوشته‌ی آدام اسمیت به سمت

شکوفایی رفت. آدام اسمیت ریشه‌ی رشد اقتصادی را در بهره‌برداری نامحدود از منابع طبیعی و تبدیل آن به مواد و کالا‌های موردنیاز می‌دانست. دیدگاهی که طی چند سده بخش عمده‌ای از منابع کره زمین را به انهدام کشانید. (خانون آبادی، ۱۳۸۴: ۱)

با توجه به این نگرش در مورد توسعه، توجه به اصل پایداری در برنامه‌ها و طرح‌های توسعه‌ی شهری و ساخت شهرهای جدید در چارچوب مفاهیم مختلفی چون توسعه‌ی پایدار شهری، شهرنشینی پایدار و شهر اکولوژیک طی دهه آخر سده‌ی ۲۰ و اوایل سده‌ی ۲۱ مطرح شده است. (کاظمی و بدزی، ۱۳۸۲: ۹۲)

توسعه‌ی پایدار شهری

از آغاز دهه‌ی ۱۹۹۰، اندیشه توسعه‌ی پایدار شهری در بین تصمیم‌گیران و متفکران یک موضوع ریشه‌ای و بسیار مهم بوده است. (محرّم‌نژاد، ۸۲، ۲۲) به عبارت دیگر مفهوم توسعه‌ی پایدار شهری در دو دهه‌ی اخیر اهمیتی حاتی برای ساکنان کره زمین به ویژه شهرنشینان داشته است. حتی می‌توان گفت که تنها راه رسیدن به آرمان جامعه‌ی سالم توسعه‌ی پایدار شهری در جوامع بشری است. (نبی‌بیده‌دی، ۱۳۸۳: ۵۲۰) این موضوع تا آنجا اهمیت دارد که سازمان ملل "برنامه شهرهای پایدار" را به وجود آورده است. پایایی توسعه در یک جامعه‌ی شهری؛ یعنی تعیین خدمت‌رسانی از رشد تولید اقتصادی و نرخ اشتغال، رفاه اجتماعی و محیط پاک و سالم، (معصومی اشکوری، ۱۳۷۸: ۱۳۷) نظریه‌ی توسعه‌ی پایدار شهری رهاورد گفتگوهای طرفداران محیط‌زیست درباره‌ی محیط‌زیست شهری است که به دنبال رویکرد توسعه‌ی پایدار برای پشتیبانی از منابع طبیعی ارائه شده، این نظریه مسائلی چون جلوگیری از آلودگی‌های محیط‌شهری و ناحیه‌ای، کاهش ظرفیت‌های تولید محلی، ناحیه‌ای و ملی، برطرف ساختن شکاف میان فقیر و غنی و حمایت از بازمانده‌ها را مطرح می‌کند. (صالحی فرد، ۱۳۸۲: ۱۴۶) طبق تعریف پتتر حال توسعه‌ی پایدار شهری شکلی از توسعه‌ی امروزی است که توان توسعه‌ی مداوم شهرها و جوامع شهری نسل‌های آینده را تضمین کند. (موسی کاظمی، ۱۳۸۰: ۱۰۴)

در واقع توسعه‌ی پایدار شهری برای انسان شهری رویکردی حیاتی محسوب می‌شود که نه تنها به وی امکان به‌زیستی و رفاه را می‌دهد بلکه برای نسل‌های بعد از او نیز که تاگزیر در شهرها زندگی خواهند کرد یک روند اساسی خواهد بود، چرا که استفاده بهینه و پایدار را در دستور کار خود دارد. به عبارت دیگر در این نظریه موضوع نگهداری منابع برای حال و آینده از راه استفاده بهینه از زمین و وارد کردن کم‌ترین ضایعات به منابع تجدیدناپذیر مطرح است. (زبیری، ۱۳۸۲: ۱۷) علاوه بر این توسعه و رشد شهری به صورتی پایدار یا منطقه‌اش همیسته است چرا که شهر جنای از منطقه‌اش نمی‌تواند توسعه‌ی پایدار داشته باشد. در واقع برای ایجاد الگوی توسعه‌ی شهری پایدار، به نگرش یک پارچه به شهر و منطقه‌ی پشتیبانش نیازمندیم و تنها در همبستگی با دیگر سکونتگاه‌های منطقه دست‌یافتنی است.

(اصرافی، ۱۳۸۰: ۶) از سوی دیگر این واقعیت را نباید نادیده گرفت که شهرنشینی در سده‌ی حاضر یک روند چیره و اساسی است و قاعدتاً شهرنشینی پایدار نیز در اولویت قرار می‌گیرد. واقعیت این است که سازمان‌های بین‌المللی میلیاردها دلار در پروژه‌های روستایی سرمایه‌گذاری کرده‌اند و در نهایت متوجه این واقعیت شده‌اند که رشد پایدار در وهله‌ی نخست و پیشاپیش به خط‌مشی‌های پایدار شهرنشینی نیازمند است. (پلاو^{۱۱}، ۱۳۸۱: ۵۰) اما نکته‌ای که در اینجا اهمیت دارد این است که آن‌چه که در رویکرد پایداری به عنوان هسته قرار می‌گیرد و زمینه‌ساز است، استفاده منطقی از زمین و برنامه‌ریزی پایدار برای آن است. چرا که کاربری زمین قلب گفتمان پایداری است (Nijkamp, 1997:1).

توسعه‌ی پایدار، توسعه‌ای است که نیازهای نسل حاضر را بدون به خطر انداختن و تضعیف توانایی نسل‌های آینده در برآوردن نیازهایشان تأمین کند

به طور کلی برنامه‌ریزی و مدیریت پایدار کاربری زمین یک ضرورت فوری در آغاز قرن ۲۱ است؛ چرا که افزایش جمعیت بشری و فعالیت‌های اقتصادی فشار روزافزونی را به زمین وارد ساخته است. (Pieri, 1997:223)

توسعه‌ی پایدار شهری و کاربری زمین پایدار

زمین اولین و ضروری‌ترین عامل جهت انجام فعالیت‌های گوناگون انسان اعم از سکونت، کار، معیشت و غیره به حساب می‌آید و همواره به عنوان پهنه‌ای برای تولید تا مرگ انسان در طول تاریخ قلمداد می‌شود. به عبارت دیگر انسان همواره تمامی نیازهای خود را از نیازهای اولیه و زیستی مانند غذا، آب و مسکن گرفته تا نیازهای اجتماعی و روانی مانند نیاز به طبیعت از این منبع طبیعی طلب نموده است. با توجه به اهمیت این منبع طبیعی در زندگی انسان همواره موضوع چگونگی استفاده‌ی بهینه از آن از محورهای اساسی دانش برنامه‌ریزی و آبادانی شهری بوده است. در واقع یکی از ملاحظات چگونگی پراکندگی مکانی فعالیت‌های مختلف در شهر صورت می‌گیرد.

سکونتگاه‌های انسانی یا شهر باشد. (عسگری و همکاران، ۱۳۸۱: ۵) موضوع کاربری زمین یعنی چگونگی استفاده، توزیع و حفاظت اراضی همواره از محورهای اساسی شهرسازی و توسعه و عمران شهری بوده است (مهدی‌زاده، ۱۳۷۸: ۶۲۷). به گفته استوارت چاپین^{۱۲}، از پیش‌روان و نظریه‌پردازان برنامه‌ریزی، کاربری اراضی شهری، کاربری زمین شهری می‌تواند به معنی توزیع فضایی کارکردهای شهری مانند ناحیه‌های مسکونی، صنعتی، تجاری و مرکز تجاری شهر و نیز فضاهای برنامه‌ریزی شده برای کارکردهای سازمانی و اوقات فراغت باشد. (Chapin, 1965:3)

اصطلاح و مفهوم کاربری زمین ابتدا در غرب و به منظور نظارت دولت‌ها بر چگونگی استفاده از زمین و حفظ حقوق مالکیت مطرح شد ولی همراه با گسترش سریع شهرنشینی و رشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای ابعاد و محتوای این مفهوم روز به روز وسیع‌تر شده است. (زیاری، ۱۳۸۱: ۴-۲) به عبارت دیگر با رشد سریع جمعیت شهرنشین دنیا و تمرکز انبوه جمعیت به ویژه در شهرهای بزرگ و مطرح شدن نیازها و مسائل جدید (به ویژه نقش آن در تأمین عدالت بین گروه‌های مختلف ساکن در شهر و نیز اهمیت آن در ایجاد شهری سالم و پایدار) مفهوم کاربری زمین و استفاده‌های پایدارتر و کارآمدتر از آن گسترده‌تر و پراهمیت‌تر شده است.

این که چرا زمین و کاربری آن در اختصاص به فعالیت‌های مختلف شهری اهمیت حیاتی یافته تا جایی که استفاده صحیح و منطقی از زمین‌های شهری می‌تواند تا حد بسیار زیادی رها و به‌زیستی را برای ساکنان شهری فراهم آورد را باید در ویژگی‌ها و ماهیت زمین جستجو نمود. ویژگی‌هایی که زمین را به عنوان یک کالای اساسی و استراتژیک معرفی می‌کند عبارت‌اند از:

۱. زمین به عنوان یک کالای محدود و تجدیدناپذیر
  ۲. زمین به عنوان نیاز حیرم و حیاتی بشر
  ۳. زمین به عنوان فضای بستر زندگی
  ۴. ارتباط تنگاتنگ زمین با مسائل زیست‌محیطی (زیاری، ۱۳۸۱: ۵)
  ۵. زمین عامل مؤثری در زیبایی محیط و آسایش روانی (مهدی‌زاده، ۱۳۷۸: ۶۲۹)
- با توجه به این ویژگی‌ها از یک سو و گسترش روزافزون

نظریه‌ی توسعه‌ی پایدار شهری رهاورد گفتگوهای طرفداران محیط‌زیست در باره‌ی محیط‌زیست شهری است که به دنبال رویکرد توسعه‌ی پایدار برای پشتیبانی از منابع طبیعی ارائه شده. این نظریه مسائلی چون جلوگیری از آلودگی‌های محیط‌شهری و ناحیه‌ای، کاهش ظرفیت‌های تولید محلی، ناحیه‌ای و ملی، برطرف ساختن شکاف میان فقیر و غنی و حمایت از بازیافت‌ها را مطرح می‌کند

شهرنشینی و پیروان فشار گسترده بر زمین به عنوان بستر اصلی تأمین نیازهای بشر از سوی دیگر موضوع چگونگی استفاده‌ی بهینه از زمین شهری یا نظام کاربری اراضی شهری اهمیت می‌یابد که در طول تکوین مفاهیم و کارکردهای آن رویکردها و نگرش‌های متفاوتی به خود گرفته است. در طول چند دهه‌ی اخیر تحولات عمیقی در چگونگی

بررسی‌های مربوط به کاربری زمین است. (ردشوپان، ۱۳۸۱: ۳۱) کاربری زمین جنبه‌های قضایی همه‌ی فعالیت‌های انسانی را بر روی زمین برای رفع نیازهای مادی و فرهنگی او نشان می‌دهد. (شکوئی، ۱۳۷۹: ۲۵۲) چگونگی استفاده از زمین و کارکردی که به آن تعلق می‌گیرد را کاربری زمین گویند که این کارکرد ممکن است در مقیاس منطقه یا در مقیاس

نگرش به ماهیت زمین و نقش آن در حیات انسان به طور اعم و جایگاه آن در شهرسازی به طور اخص بوجود آمده است. (رضویان، ۱۳۸۱: ۵۲) این تحولات را می توان در دو عرصه عنوان نمود:

الف) مفهوم اقتصادی - اجتماعی زمین در این مفهوم، از نگاه اقتصادی زمین به عنوان یک منبع عمومی حیات و یک ثروت همگانی در نظر گرفته شده، معیارهای بهره گیری از آن براساس تأمین منافع عمومی و حفاظت پایدار استوار شده است. اما در عرصه اجتماعی کاربری زمین حقوق مالکیت و تعارض اهداف عمومی با منافع شخصی از پیچیدگی خاصی برخوردار است. (مهدی زاده، ۱۳۷۸: ۶۴)

در واقع درباری نیاز به راه حل های متناسب با اوضاع اقتصادی و اجتماعی است؛ مانند: دخالت نهادهای عمومی در زمین شهری برای تأمین منافع و رفاه عمومی. سیستم های پشتیبانی و روش های مختلفی برای حل این مسائل و تحقق پایداری در کاربری زمین عنوان شده است. از جمله برای گسترش حقوق عمومی در زمینه کاربری زمین و توسعه پایدار شهری روش های گوناگونی وجود دارد که برخی از مهم ترین آن ها عبارت اند از:

- ۱- نقلی زمین به عنوان ثروت عمومی و ضرورت توسعه ای پایدار شهری
- ۲- افزایش سهم مالکیت عمومی بر اراضی شهری و پیرامون
- ۳- افزایش حق نظارت عمومی بر استفاده خصوصی از زمین
- ۴- ذخیره کردن اراضی برای تأمین نیازهای آتی و حیاتی شهروندان
- ۵- اصلاح ضوابط کاربری زمین در جهت منافع و آسایش عمومی (همان، ۶۴۲)

بنابراین در این عرصه مهم ترین هدف های کاربری زمین برای استفاده عمومی تر و پایدار از اراضی شهری جهت تأمین نیاز ساکنان شهر فرار می گیرد. در بعضی از کشورها در این زمینه تلاش هایی صورت گرفته است، به طوری که در آمریکا نهادها و گروه های مختلفی برای دفاع از زمین تشکیل شده. روش های مختلفی جهت تحقق این اهداف ایجاد و سازماندهی شده اند.

ب) مفهوم کالبدی - فضایی زمین از این دیدگاه کاربری زمین در گذشته بیش تر به عنوان "کاربری منابع" مطرح بوده است. اما در دوره معاصر با توسعه شهرنشینی و تغییر بنیادهای شیوه زندگی، نقش و عملکرد زمین در مقیاس شهری عوض شده است. (همان، ۶۴۳) به عبارت دیگر با انباشت جمعیت در شهرها و مطرح شدن نیازهای گوناگون نقش کالبدی و فضایی کاربری زمین پررنگ تر و پیچیده تر شده است. امروزه ارزش زمین فقط براساس مساحت یا میزان منابع طبیعی آن ارزیابی نمی شود بلکه به استفاده های جدید از زمین و همچنین زیرزمین مربوط می گردد. (همان، ۶۴۴) در حال حاضر کاربری زمین شهری به ساماندهی فضا و ساماندهی زیرزمین مربوط می شود. (زبیری، ۱۳۸۱: ۹) به دیگر سخن یکی از استفاده های مطرح در عرصه کاربری زمین، توسعه ای

استفاده از امکانات و فضاهای زیرزمین در محدوده شهرهاست. "کاربری جدید زیرزمین" در واقع معرف بند چهارم کاربری زمین می باشد. (مهدی زاده، ۱۳۷۸: ۶۴۴)

به طور کلی از دیدگاه توسعه ای پایدار زمین و فضا فقط یک عنصر طبیعی برای تأمین نیازهای اقتصادی و کالبدی شهری نیست بلکه بستر اصلی تمام فعالیت های شهروندان و ابزار لازم برای تحقق خواسته ها و آرزوهای انسانی است. (همان، ۶۴۶)

دیدگاه های اساسی در کاربری زمین

با توجه به مجموعه ی دگرگونی ها در کاربری اراضی و با توجه به وجود نیروها و گرایش هایی مؤثر در چگونگی استفاده از زمین می توان سه دیدگاه عمده را عنوان نمود که نحوه شکل گیری نظام کاربری زمین در شهر به میزان قدرت و عملکرد آن ها بستگی دارد، این سه دیدگاه عبارت اند از:

- الف - دیدگاه ساماندهی زمین (تأمین اقتدار دولت و حقوق مالکیت ...)
- ب - دیدگاه کارکردگرایی (نسهیل کارکردهای شهری و بهره گیری اقتصادی از زمین)
- ب - دیدگاه توسعه ای پایدار (نگرش جامع و اعتدالی کیفیت زندگی) (همان، ۶۲۲)

اما در یک نگاه جامع تر و وسیع تر دیدگاه های دیگری در کاربری اراضی به ویژه پس از ناکارآمدی لوازم مربوط به ساماندهی زمین؛ همچنین عدم کفایت دیدگاه کارکردگرایی و

یکی از رویکردهای مؤثر برای اصلاح برنامه ریزی شهری و کاربری زمین، مطرح شدن مفهوم کیفیت زندگی و دخالت دادن شاخص های اجتماعی در اهداف توسعه و عمران شهری و روستایی است

ابزارهای آن مانند سرانه های شهری در تأمین نیازهای مهم ساکنان شهر مطرح شده اند که می توان گفت از مفاهیم اصلی و زمینه ساز توسعه ای پایدار شهری می باشند و خود به عنوان اهدافی در فرایند توسعه ای پایدار مطرح هستند این دیدگاه ها عبارت اند از:

● **دیدگاه رفاه اجتماعی و کیفیت زندگی** پس از مشخص شدن ناکارآمدی دیدگاه کارکردی در شهرسازی و برنامه ریزی کاربری زمین در اعتدالی زندگی ساکنان شهری و نگاه صرفاً کمی آن به مسائل شهری؛ همچنین نگاه نفاذانه ی متفکران به این دیدگاه، این رویکرد اعتبار و نفوذ خود را از دست داد و از طرف دیگر معیارهای کیفی مثل رفاه، آسایش، حفاظت محیط، مشارکت اجتماعی، زیبایی منظر، کیفیت فضا و مانند این ها اعتبار و اهمیت بیش تری در برنامه ریزی کاربری زمین پیدا کرده است. (وزارت کشور، ۱۳۸۱: ۳۲) در واقع یکی از رویکردهای مؤثر برای اصلاح برنامه ریزی شهری و کاربری زمین، مطرح شدن مفهوم کیفیت زندگی و دخالت دادن شاخص های اجتماعی در اهداف توسعه و عمران شهری و روستایی است. در تعریف کیفیت زندگی می توان گفت هم

جنبه‌های عینی و کمی مانند چگونگی توزیع کالاهای خدمات و جنبه‌های ذهنی و کیفی مانند روابط اجتماعی، رضایت از زندگی و احساس همبستگی اجتماعی را در بر می‌گیرد. (پارس ویستا، ۱۳۸۱: ۳۳-۳۲)

● **دیدگاه جامعه‌شناسی و روان‌شناختی با توسعه‌ی شهرنشینی و شهرسازی مدرن** که با دگرگونی عمیق در نظام سکونتگاه و شیوه‌ی زندگی همراه بوده است، مشکلات اجتماعی و روانی جدیدی مانند نبود هویت، عدم تعلق، تنهایی و شیره به صورت همه گیر درآمده است. از این دیدگاه بخشی از این مشکلات به ساختار کالبدی شهرها و کمی شدن معیارهای کاربری زمین برمی‌گردد. (وزارت کشور، ۱۳۸۱: ۲۵)

یکی از استفاده‌های مطرح در عرصه‌ی کاربری زمین، توسعه‌ی استفاده از امکانات و فضاهای زیرزمین در محدوده شهرهاست، کاربری جدید زیرزمین در واقع معرف بعد چهارم کاربری زمین می‌باشد

در واقع در این نظریه تأکید بر نیازهای کیفی زندگی انسانی مثل تعلق خاطر، ایمنی، رضایت‌مندی و روابط اجتماعی می‌باشد و برنامه کاربری زمین باید به گونه‌ای باشد که در جهت ارتقای این نیازهای روانی و اجتماعی حرکت کند.

● **دیدگاه اکولوژیکی برنامه‌ریزی توسعه‌ی پایدار شهری** به گفته‌ی ون لیر^(۱۳) (۱۹۹۳) هم مفاهیم برنامه‌ریزی و هم مفاهیم پایداری را به دنبال دارد و بنابراین پیوندی بین برنامه‌ریزی فیزیکی، برنامه‌ریزی محیطی و برنامه‌ی اقتصاد شهری خواهد بود، تداخل بین برنامه‌ریزی فیزیکی که در آن ساختار و عملکرد مهم است و برنامه‌ریزی محیطی که در آن حفاظت از منابع محیطی مورد تأکید است، به وسیله برنامه‌ریزی اکولوژیکی امکان‌پذیر است. (امین‌زاده، ۱۳۷۸: ۹۶)

در واقع این دیدگاه بیش‌تر توجه به جنبه‌ی زیست‌محیطی و اکولوژیکی را در فرایند توسعه‌ی پایدار شهری و به ویژه در برنامه‌ریزی کاربری زمین مورد تأکید قرار می‌دهد و از این راه می‌خواهد تعادل پایداری بین زمین، ساکنان شهر و محیط‌زیست برقرار کند. دیدگاه اکولوژیکی در برنامه‌ریزی کاربری زمین باعث تغییر در الگوی برنامه‌ریزی شهری و در نتیجه در چگونگی استفاده از زمین و تخصیص فعالیت‌ها با کم‌ترین تأثیرات نامطلوب بر محیط اطراف امکان‌پذیر گردیده، استفاده از زمین در سازگاری با محیط طبیعی قرار می‌گیرد. (همان، ۹۷)

به طور کلی می‌توان چنین نتیجه گرفت که در طول چند دهه‌ی اخیر در واکنش به ناکامی چشم‌گیر الگوی طرح جامع سنتی و مطرح شدن دیدگاه‌ها و اهداف جدید درباره‌ی محیط‌زیست، عدالت اجتماعی، کیفیت زندگی شهری و مواردی مانند این‌ها اصولاً مفهوم "زمین و فضا" ارتقاء کیفی پیدا کرده، در راستای توسعه‌ی پایدار قرار گرفته است. (مهدی‌زاده، ۱۳۷۸: ۶۲۲) به عبارت دیگر از آن‌جا که در رویکردها و روش‌های گذشته تنها یک بعد از کاربری زمین (عموماً بعد

کالبدی و سازه‌ای) در نظر گرفته می‌شد، از ابعاد دیگر با به بیان دقیق‌تر از اهداف دیگر کاربری زمین مانند ابعاد اجتماعی (روابط همبسته اجتماعی، تشویق به مشارکت عمومی)، روانشناسی (احساس تعلق خاطر، حس زیبایی‌شناسی) و غیره به طور اساسی غفلت می‌شد. در نهایت این که این دیدگاه‌ها در عمل ناکامست و عدم کارایی روبرو می‌شوند، اما در رویکرد توسعه‌ی پایدار در کاربری زمین تمامی جنبه‌های یک زندگی شهری پایدار با هم و هماهنگ در نظر گرفته می‌شود و در واقع دلیل تقوی و برتری دیدگاه نسبت به قبلی‌ها نیز در همین ویژگی آشکار است. در واقع کاربری زمین پدیدمی‌آید که مدام در حال تغییر و تحول است و بنابراین به یک دیدگاه پویا و تکاملی نیازمند است. (مهدی‌زاده، ۱۳۸۲: ۱۹۳)

توسعه‌ی پایدار شهری و پایداری در برنامه‌ریزی کاربری زمین

رویکرد برنامه‌ای به کاربری زمین با پیدایش شهرسازی جدید ظهور می‌کند، اقدامات اولیه بیش‌تر رویه‌ای حقوقی، مهندسی و اداری داشت ولی بعد از اوایل دهه‌ی (۱۹۶۰) موضوع چگونگی استفاده از اراضی شهری در مفهوم خاص "برنامه‌ریزی کاربری زمین" شکل گرفت و بر پایه‌ی مبانی و روش‌های هدف‌مند استوار شد. (زیاری، ۱۳۸۱: ۱۰) برنامه کاربری زمین به عنوان وسیله‌ای مهم برای رسیدن به اهداف فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی جامعه منظور شده است. (سیف‌الدینی، ۱۳۸۱: ۱۵۵) گاهی نیز برنامه‌ریزی کاربری زمین را با برنامه‌ریزی فضایی همسو دانسته‌اند و برنامه‌ریزی فضایی را چگونگی توزیع و سازمان‌یابی انسان و فعالیت‌ها در پهنه‌ی سرزمین تعریف کرده‌اند. (زیاری، ۱۳۷۸: ۲۴)

اصولاً زمین و کاربرد آن دو مفهوم متضاد در برنامه‌ریزی می‌تواند داشته باشد.

الف- زمین به عنوان یک منبع طبیعی که بهره‌مندی از آن برای زندگی و همچنین حفاظت از آن برای نسل‌های آینده اهمیت حیاتی دارد. (سعیدینیا، ۱۳۸۳: ۱۴)

ب- زمین به عنوان نوعی دارایی که در چارچوب مالکیت خصوصی قلمداد می‌شود و برای کسب منفعت و درآمد شخصی قابل تملک و خرید و فروش است؛ ایجاد توازن بین این دو مفهوم در سطح شهر موضوع توسعه‌ی پایدار شهری است. (همان، ۱۴)

به طور کلی نظم کالبدی و فضایی بخشیدن به فعالیت‌های گوناگون انسان و در عین حال در نظر گرفتن نیازهای اجتماعی، اقتصادی و زیستی او وظیفه‌ی برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری است.

چنان‌که پیش از این نیز گفته شد، در بی‌ناکامی دیدگاه‌های گذشته در تحقق اهداف، برنامه‌ریزی کاربری زمین و همچنین مطرح شدن نیازهای جدید برای ساکنان شهر؛ دگرگونی در اهداف برنامه‌ریزی کاربری زمین به وجود آمد. به عبارت دیگر با توجه به تحول دیدگاه‌ها نسبت به نقش و اهمیت کاربری زمین در شهر، می‌توان گفت که امروزه اهداف کلان کاربری زمین بر دو پایه‌ی اصلی یعنی ارزش‌های توسعه‌ی پایدار از یک سو، و اعتدالی کیفیت زندگی از سوی دیگر، استوار شده است، که شامل

چهار عرصه‌ی اصلی زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی است. (مهدی‌زاده، ۱۳۷۸: ۶۴۴)

از یک نگاه دیگر اهداف در برنامه‌ریزی کاربری زمین شهری به دو دسته تقسیم می‌شود: کلان و خرد. (پورمحمدی، ۱۳۸۲: ۴)

اهداف کلان به طور خلاصه شامل موارد زیر می‌باشد:

۱. اهداف زیست‌محیطی: پیشگیری از تخریب زمین، حفظ پیوند شهر و طبیعت، گسترش فضای سبز
  ۲. اهداف اقتصادی: استفاده‌ی بهینه از زمین، پیشگیری از سوداگری زمین، تعدیل حقوق مالکیت
  ۳. اهداف اجتماعی: استفاده‌ی بهینه از زمین، کاهش نابرابری در استفاده از زمین، گسترش فضاهای جمعی، تقویت هویت محله‌ای
  ۴. اهداف کالبدی - فضایی: توزیع متعادل کاربری‌ها، حفظ تناسب در توسعه‌ی افقی و عمومی، تنويع تنوع و اختلاط کاربری‌ها (همان، ۴)
- اما اهداف خرد اهدافی هستند، در راستای دستیابی به اهداف کلان و عبارتند از: کارایی، برابری، پایداری و رفاه عمومی. (همان، ۵)

یکی دیگر از سیاست‌هایی که می‌تواند در پایداری کاربری زمین مؤثر باشد، سیاست تشدید کاربری‌ها یا اصطلاحاً شهر متراکم در جهت رسیدن به شهر پایدار می‌باشد

در واقع هدف عمده و اصلی برنامه‌ریزی کاربری زمین از دیدگاه توسعه‌ی پایدار دستیابی به اهداف ذکر شده در بالا از یک سو و ایجاد توازن و هماهنگی بین این اهداف از سوی دیگر است. گاهی گونه‌های از کاربری زمین از نظر اثرات زیست‌محیطی یا اجتماعی زیان‌مند تشخیص داده می‌شود در حالی که همان کاربری از جهت مزایای اقتصادی برای برخی شهروندان مفید به شمار می‌آید. (سعیدنیا، ۱۳۸۳: ۴۱) بنابراین غفلت از یکی از اهداف یاد شده، یا عدم ایجاد هماهنگی بین آن‌ها نه تنها به پایداری نخواهد انجامید بلکه شهر را دچار عدم تعادل نیز خواهد کرد. به عبارت دیگر توسعه و عمران زمین وقتی می‌تواند پایدار باشد که بتواند هم به نیازهای اقتصادی و بادی و هم به نیازهای اجتماعی - فرهنگی و روانی مردم پاسخ گوید. (زیاری، ۱۳۸۱: ۱۹) در بخش ۱۰ گزارش دستور کار ۲۱ درباره‌ی انتخاب یک روش تلقینی و یکپارچه در زمینه‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی زمین پیشنهاد شده است: "نگرش تلقینی و یکپارچه باید در دو سطح صورت پذیرد: در یک سو توجه به تمامی عوامل اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و از سوی دیگر توجه به همه‌ی اجزای محیط‌زیست و منابع مربوطه به آن (مانند هوا، آب، اراضی و عوامل زنده اکوسیستم)" ملاحظات تلقینی و یکپارچه، مصلحت‌اندیشی‌ها و انتخاب‌های مناسبه را آسان کرده، استفاده و بهره‌وری پایدار را به بیش‌ترین حد می‌رساند.

(اکارلاگان^(۱)، ۱۳۷۸: ۹)

تحلیل‌ها و سیاست‌های یاری‌دهنده‌ی برنامه‌ریزی کاربری زمین پایدار

در بالا مهم‌ترین نظریه‌ها در مورد کاربری زمین و همچنین دیدگاه‌های مختلف در برنامه‌ریزی کاربری زمین مرور شد، اما علاوه بر این رویکردها، وجود ابزار و سیاست‌هایی نیز الزامی است تا این که مجموعه‌ای از این راه‌حل‌ها بتواند به پایداری و استفاده‌ی بهینه از زمین بینجامد. به عبارت دیگر این ابزار می‌تواند فرایند برنامه‌ریزی کاربری زمین پایدار را تسهیل کند. تعدادی از این ابزارها عبارتند از: تحلیل‌ها و سیاست‌های کنترل زمین.

الف - تحلیل‌ها تحلیل‌هایی که ممکن است در برنامه‌ریزی کاربری زمین پایدار مؤثر باشد به اختصار عبارت‌اند از:

۱. تحلیل سیستم‌های پویا، که درصدد تحلیل (یعنی تشریح و پیش‌بینی) نیروهای مؤثر و وابستگی متقابل آن‌ها در نظام کاربری زمین می‌باشد.
۲. تحلیل اثر که به برآورد و کمی کردن ارتباط بین توسعه و تأثیرات آن بر محیط زیست می‌پردازد. تحلیل اثر یک ابزار علمی است که به طور گسترده‌ای در مطالعات محیط‌زیست و کاربری زمین برای برآورد نتایج خط‌مشی‌ها و پروژه‌ها در سطح‌های محلی، منطقه‌ای و ملی مورد استفاده قرار می‌گیرد.
۳. تحلیل سناریو که جایگزین‌های مختلف فرضی در توسعه‌ی آینده را برای سیستم پیچیده و مخلوط کاربری زمین یا برآورد تمام تأثیرات نشان می‌دهد.
۴. تحلیل سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی.
۵. تحلیل پشتیبان تصمیم چند معیاره. (boimat, 1997:8) (Nijkamp and

ب - سیاست‌ها زمین اساسی‌ترین عامل در توسعه‌ی شهری است. (رحیمی، ۱۳۸۲: ۱۱) بر این اساس کنترل و استفاده صحیح و پایدار از آن برای نیازهای مختلف ساکنان شهر الزامی است. از طرف دیگر از آن‌جا که منافع فردی همیشه در تضاد با منافع جمع قرار می‌گیرد مداخله‌ی نهادهای عمومی در امر کاربری زمین مهم است. در نظریه‌ی توسعه پایدار نیز بر اهمیت نقش دولت‌ها در حمایت از منابع و استفاده پایدار از آن‌ها تأکید شده است. به عبارت دیگر کاربری زمین و برنامه‌ریزی برای آن از نیروهای بازار تأثیر می‌پذیرد. نیروهایی که بر بازگشت سرمایه در کوتاه‌مدت تأکید می‌کنند، (عسگری و همکاران، ۱۳۸۱: ۹) لذا عدم مداخله‌ی دولت در بازار زمین شهری، این منبع حیاتی را به دست سودجویان و سوداگران زمین خواهد انداخت و در نهایت شهر نه به سوی رفاه و پایداری که به سوی بی‌انظمی و ناپایداری رهنمون خواهد شد. دولت‌ها در بیش‌تر کشورها به طور مستقیم و غیرمستقیم در کاربری زمین دخالت می‌کنند، زیرا در بیش‌تر موارد سودجویی‌های فردی یا منافع عمومی جامعه در تعارض است. (شکویی، ۱۳۷۹: ۳۵۴) بنابراین مداخله و کنترل دولت در کاربری زمین شهری می‌تواند به عنوان پشتیبان برنامه‌ریزی کاربری زمین پایدار قلمداد شود. دخالت دولت در بازار زمین شهری می‌تواند به روش‌های زیر

متن

- ۱- اسلامی، مجتهد. (۱۳۸۱) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۲- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۳- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۴- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۵- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۶- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۷- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۸- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۹- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۰- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۱- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۲- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۳- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۴- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۵- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۶- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۷- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۸- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۱۹- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.
- ۲۰- امیرنعمانی، محسن. (۱۳۸۲) زمین شهری و توسعه پایدار. مؤسسه پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک، تهران.

باشد:

۱. تصویب مقررات مربوط به کاربری اراضی شهری
۲. مالیات بلدی
۳. دخالت مستقیم دولت (پورمحمدی، ۱۳۷۹: ۹)

یکی از روش‌های دخالت مستقیم دولت در زمین شهری، سیاست زمین و ذخیره کردن زمین به مفهوم خریداری و تملک زمین‌هایی است که در آینده برای توسعه شهری مورد نیاز خواهد بود. (همان، ۱۰۶) سیاست زمین عبارت است از شیوهی کنترل و اثرگذاری بر استفاده از زمین، برنامه‌ریزی زمین، قیمت و استفاده‌های گوناگون از آن به ویژه در فرایند توسعه که عموماً بایستی به وسیله دولت‌ها اعمال شود. (رحیمی، ۱۳۸۲: ۱۲)

امروزه اهداف کلان کاربری زمین بر دو پایه اصلی یعنی ارزش‌های توسعه‌ی پایدار از یک سو، و اعتلای کیفیت زندگی از سوی دیگر، استوار شده است

در واقع در راه رسیدن به شهر اکولوژیک و پایدار، سیاست زمین از راه کنترل کاربری‌ها نقش مهمی دارد، زیرا توجه به محدودیت‌هایی مانند زمین، آب، گوناگونی زمینی و عناصر دیگر اساسی‌ترین اقدامی است که برنامه‌ریزان بایستی به منظور تحقق شهر پایدار انجام دهند. (همان، ۱۲)

یکی دیگر از سیاست‌هایی که بعد از سیاست زمین اخیراً اهمیت یافته است و می‌تواند در پایداری کاربری زمین مؤثر باشد، سیاست تشدید کاربری‌هاست. سیاست تشدید کاربری‌ها یا اصطلاحاً شهر تراکم در جهت رسیدن به شهر پایدار می‌باشد. طبق این نظریه، با فشردگی شهرها و افزایش تراکم همراه با اعمال کاربری مختلف، می‌توان شهرها را به سمت توسعه‌ی پایدار هدایت کرد. (مشوی، ۱۳۸۲: ۲۷) امروزه این مسأله کاملاً اثبات شده که با گسترده شدن شهر (کاربری‌های پراکنده) هزینه‌ی خدمات شهری نیز افزایش می‌یابد. اما بسیاری از شهرها به جای استفاده فشرده‌تر از نواحی موجود در نواحی جدید گسترش می‌یابند؛ هر چند که سال‌ها تجربه این پذیرش عمومی را به وجود آورده است که چنین رهیافتی نسبت به رشد بر شدت مسائل اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی می‌افزاید. (سینالدینی، ۱۳۸۱: ۱۵۳) در واقع اهداف عمده‌ی سیاست تشدید کاربری‌ها، استفاده از زمین به روش‌های پایدارتر از راه نگهداری و حمایت از حومه، زمین‌های با ارزش روستایی، توسعه‌ی مناطق سبز و تمرکز در مناطق شهری به ویژه توسعه‌ی زمین‌های خالی، متروک و آلوده است. (ویلیمز و دیگران، ۱۳۸۲: ۵۶) از تحقیقی که کتی ویلیامز روی سه منطقه‌ی هارو، بروملی و کمندن در شهر لندن انجام داده است چنین برمی‌آید، که در هر سه ناحیه تقریباً سیاست تشدید کاربری‌ها در بهبود شرایط اقتصادی و نیز بویا شدن محله‌ها تأثیر مثبت داشته، از نظر زیست‌محیطی تأثیرات نسبی بوده است. وی در پایان می‌گوید، به طور کلی و با توجه به شرایط منطقه‌ی موردنظر سیاست تشدید کاربری‌ها می‌تواند به پایداری بینجامد. (همان، ۷۶)

نتیجه‌گیری

زمین و اختصاص آن به انسان و فعالیت‌های مختلف وی در شهر همواره موضوعی اساسی و مهم در عمران و توسعه‌ی شهری بوده است. برنامه‌ریزی کاربری زمین به ویژه از میانه‌ی قرن ۱۹ به بعد، تحت تأثیر دیدگاه‌ها و نظریه‌های گوناگونی قرار می‌گیرد، اما بعد از گذشت چندی و پس از ناکارآمدی، این رویکردها، به دلیل عدم جامعیت و تک بعدی‌نگری، در این برنامه‌ریزی به طور وسیعی مورد تردید واقع شده انتقادات زیادی به آن می‌شود و در مقابل جنبه‌های فراموش شده در کاربری زمین مانند کیفیت و اعتلای زندگی، دیدگاه روان‌شناختی و جامعه‌شناختی مورد توجه قرار می‌گیرد، که همگی در راستای دیدگاه توسعه‌ی پایدار که رویکردی قابل قبول در نظام کاربری زمین امروز است، می‌باشند. توسعه‌ی پایدار و پیرو آن توسعه‌ی پایدار شهری نقشی مهم و حیاتی را در زندگی انسان امروزی ایفا می‌کند، چرا که مسائلی مانند رشد سریع شهرنشینی، افزایش سطح شهرها، بحران‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی از ویژگی‌های شهرهای امروز است. از طرف دیگر هر نوع برنامه توسعه‌ی شهری پایدار در وهله‌ی اول

در بخش ۱۰ گزارش دستور کار ۲۱ درباره‌ی انتخاب یک روش تلفیقی و یکپارچه در زمینه‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی زمین پیشنهاد شده است، "نگرش تلفیقی و یکپارچه باید در دو سطح صورت پذیرد: در یک سو توجه به تمامی عوامل اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و از سوی دیگر توجه به همه‌ی اجزای محیط زیست و منابع مربوط بدان (مانند هوا، آب، اراضی و عوامل زنده اکوسیستم)

نیازمند پایداری در برنامه‌ریزی کاربری زمین می‌باشد که به عبارتی قلب گفتمان پایداری است. پایداری کاربری زمین شهر نیازمند ابزار و سیاست‌هایی است تا برنامه‌ریزی آن پشتیبانی لازم را داشته باشد، در این میان نقش دولت در کاربری زمین شهری بسیار مهم می‌باشد؛ چرا که مداخله دولت در بازار زمین شهر نتایج مهم زیر را فراهم می‌آورد:

- الف - زمین کافی برای برنامه‌ریزی مؤثر و بهینه کاربری زمین فراهم می‌شود.
- ب - بازار سوداگری و بورس‌بازی زمین و تبعاً خارج شدن آن از دست طبقات پایین شهری جلوگیری و قیمت آن کنترل می‌گردد.
- ب - دولت می‌تواند با اعمال سیاست‌هایی مانند تشدید کاربری‌ها و کاربری‌های مختلف از توسعه‌ی شهر در زمین‌های با ارزش کشاورزی جلوگیری کرده، گسترش شهر را در زمین‌های خالی و متروکه (زمین‌های قهوه‌ای) هدایت کند.

مبانی اقتصادی شهر، شماره ۱۹۹، ۲۰

۲۲- سیاهی، علی (۱۳۸۰) بنیادهای توسعه پایدار کلانشهر تهران. هفتاد و نهمین همایش همایش توسعه و مدیریت شهری، دانشگاه صنعتی شاهر تهران.

۲۳- مسکری، حسن و همکاران (مشارکتی، گلریز، اراضی (زمین) و تفریح و تفریح‌ها، تهران: انتشارات آریو، (۱۳۸۱)

۲۴- مشوی، غلامرضا "نقش توسعه فرهنگی در فرایند توسعه شهری پایدار" (مطالعه‌ی سنجش کیفیت زندگی، شماره ۱۹۹، ۲۰، خرداد، پژوهش‌های علمی، ۱۳۸۲)

۲۵- مشوی، غلامرضا "شهر فشرده، شکل شهری پایدار"، مطالعه شهرهای ریف، سال ششم، شماره ۲۲، (۱۳۸۲)

۲۶- محسنی اشکوری، سیدحسین "شهر فشرده و مدیریت توسعه پایدار شهری"، مجموعه مقالات اولین همایش مدیریت توسعه پایدار در نواحی شهری تهران و منطقه تهران (۱۳۷۸)

۲۷- مشوی، غلامرضا "توسعه پایدار شهری، راهبردهای توسعه پایدار"، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۲، (۱۳۸۱ پاییز)

۲۸- مهدی‌زاده، جواد، دیدگاه‌ها و راهکارهای جدید در برنامه‌ریزی کاربری زمین، هفتاد و نهمین همایش توسعه و مدیریت شهری، دانشگاه تهران (۱۳۸۲)

۲۹- مهدی‌زاده، جواد و همکاران، برنامه‌ریزی کاربری توسعه شهری (اصول، مبانی، نظریه و روش‌ها)، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهری، (۱۳۸۲)

۳۰- مهدی‌زاده، جواد و همکاران، برنامه‌ریزی کاربری توسعه شهری (اصول، مبانی، نظریه و روش‌ها)، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهری، (۱۳۸۱)

۳۱- تری، پدیده، به علاوه، کنترل اقتصادی نقش توسعه مردم‌انداز، تهران: نشر توسعه پایدار شهری، (۱۳۸۱)

۳۲- ویلیامز، کتی و دیگران، مستطیل به شکل پایدار شهری (معماری، مدیریت، ارتقاء و ارتقاء، مسی، تهران: انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، (۱۳۸۲)

33- Binici, Ergo, and Peter Nijkamp. Land use Planning and Sustainable Development, serie research monographs, Institute for environmental studies and faculty of economic, Vrije University, (2007).

34- Chapin, F. S. (1965), Urban Land use Planning, Urban University of Illinois press.

35- Pan, Christina (2005), "Planning Sustainable Land Management the Hierarchy of Users Needs", ITC journal.

پانوش:

1-Elhan
2-Chapter, 11th issue
3-Van Lier
4-Aerlagan

تحول در آموزش شهرسازی؛

فرستی نو برای ارتقای نظام مدیریت شهری

زهرا ادهم

کارشناس شهرسازی از دانشگاه تهران

میشم بصیرت

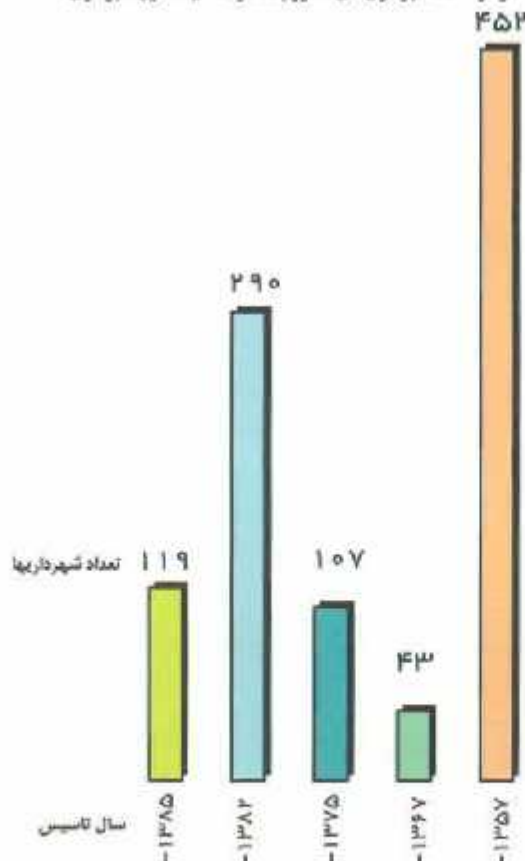
دانشجوی دکتری شهرسازی دانشگاه تهران

چکیده

در شهرداری، ۴ درصد کارمندان شهرداری زیردیپلم، ۵۰ درصد دارای دیپلم، ۹ درصد فوق دیپلم و ۳۷ درصد لیسانس و بالاتر هستند.^(۱) بررسی در نمونه‌ی دوم؛ یعنی شهرداری مشهد که نتایج آن در جدول ذیل ارائه شده است، نشان می‌دهد، در این شهر نیز نیروی انسانی شهرداری از نظر تخصصی فاقد توانایی کافی است به گونه‌ای که ۸۲ درصد کارکنان این شهرداری دارای مدرک تحصیلی پایین‌تر از دیپلم هستند. در نمونه‌ی دیگر یعنی شهر بردسیر که دارای شهرداری درجه ۷ است، از میان ۱۱۷ نفر پرسنل شهرداری این شهر، تنها ۹ نفر (۶.۲ درصد) دارای مدرک دانشگاهی (فوق دیپلم و لیسانس) بوده‌اند.

توضیحات و اطلاعات فوق، تبیین کننده توان تخصصی شهرداری‌های کشور به عنوان مهم‌ترین عنصر مدیریت شهری

نمودار تعداد شهرداری‌های کشور به تفکیک سال تشکیل شهرداری‌ها

منبع: دفتر آمار و انفورماتیک - گزارش شهرهای ایران - دهه‌های شهری‌های کشور.

چه بخواهیم و چه نخواهیم لسل جدید شهرسازان کشور در راه‌اند. دوره‌ی مهندسی (کارشناسی) شهرسازی، علیرغم آن همه "بیم و امید" و آن همه "کارشکنی و مقاومت" امروز با این همه "امید و موفقیت" روبرو شده است. دانش‌آموختگان مهندسی شهرسازی قدرت تهیه و اجرایی کردن طرح سکونتگاه‌های شهری و با درحال شهری شدن را در چارچوب آموخته‌های خود دارا بوده و از آمادگی لازم جهت همکاری در تهیه طرح‌های شهری با گروه‌های تخصصی برخوردارند. این کارشناسان با توجه به آموخته‌های خود می‌توانند در نهادهای مختلف دخیل در امر شهرسازی کشور مانند شهرداری‌ها، وزارت مسکن و شهرسازی، وزارت کشور، استانداری‌ها و فرمانداری‌ها، بنیاد مسکن، سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و... به کار پردازند و از این راه فرصتی جدید را برای ارتقا نظام مدیریت شهری کشور به ارمغان آورند.

۱- مقدمه: ضرورت‌ها و الزامات ارتقای سطح تخصصی

نظام مدیریت شهری در ایران

برآوردهای مقدماتی از نتایج ششمین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۸۵) نشان می‌دهد که جمعیت کل کشور حدود ۷۰ میلیون نفر است و از این میان جمعیت شهری ۶۸/۴ درصد، جمعیت روستایی ۳۱/۵ درصد و جمعیت غیر ساکن ۰/۱ درصد جمعیت کل کشور می‌باشد. بنابراین در وضع موجود حدود هفتاد درصد از جمعیت کشور شهرنشین هستند و با توجه به شرایط اقتصادی و سیاسی کشور این رقم در سال‌های آتی افزایش خواهد یافت. این امر همان گونه که نمودار نیز نشان می‌دهد در سال‌های اخیر با تشکیل شهرداری‌های جدید بسیاری در کشور همراه بوده است به گونه‌ای که آخرین آمار سازمان شهرداری‌ها نشان می‌دهد، ۱۰۱۱ شهرداری در کل کشور به فعالیت مشغول هستند. در چنین شرایطی یکی از مسایل کلیدی کشور، موضوع مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه شهری در کشور است.

در این میان ضعف تخصصی نهادهای دخیل در مقوله‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری موضوعی تهدیدزا در فرآیند شهرگرایی در ایران است. بررسی‌ها نشان می‌دهد بدنه‌ی مهم‌ترین عنصر دخیل در مدیریت شهری؛ یعنی شهرداری‌ها از نظر تحصیلات کارکنان و نیز توان تخصصی به شدت ضعیف است. بررسی سه نمونه در این باره می‌تواند در بیان وضعیت موجود راهگشا باشد. در سطح شهرداری‌های واقع در استان تهران، بدون احتساب کارگران شاغل

داشته، با ارائه طرح‌های مختلف در مدیریت طرح، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌ها مشارکت کنند.

با توجه به تحولات جمعیتی در قرن اخیر و جایگاهی‌های آن در سطح‌های منطقه‌ای، مسأله ساماندهی و سازماندهی فضاهای زیستی در گسترده‌های جغرافیایی و محیط طبیعی به صورت پیچیده و حساسی درآمده است. در برخورد با چنین مسأله‌ای است که این رشته‌ی نوین شهرسازی و رشته‌های آن شامل برنامه‌ریزی شهری،

هستند. در این شرایط پرورش نیروهای متخصص جدید که بتوانند شهرها را از چالش‌های روبه‌دای و محتوایی موجود نجات بخش‌اند موضوعی کلیدی است. یکی از اقدامات صورت گرفته در این باره، پذیرش و تربیت نسل جدید متخصصان شهرسازی در دانشگاه‌های کشور از سال ۱۳۷۸ به بعد است. شکل‌گیری و گسترش دوره‌ی کارشناسی شهرسازی ضمن تحول و ارتقای کیفی آموزش تخصصی دوره‌های کارشناسی ارشد ناپیوسته شهرسازی، دگرگونی کیفی در

جدول شماره ۱: نیروی انسانی شهرداری مشهد به تفکیک تحصیلات در سال ۱۳۸۲

ردیف	تحصیلات	شهرداری مرکز	سازمانها	مناطق	جمع کل	درصد
۱	بی‌سواد	۱۷	۵۶	۲۲۱	۲۹۴	۵۵.۲
۲	انگلیسی	۲۶۹	۲۹۲۷	۲۳۲۸	۵۵۲۴	۳۳.۶۲
۳	سیک	۱۰۵	۸۸۷	۲۶۸	۱۲۶۰	۲۹.۱۵
۴	سیلم	۱۵۹	۲۵۰	۲۷۲	۷۸۱	۱۶.۸
۵	مؤرخه پیام	۷۳	۱۴۸	۵۹	۲۸۰	۷.۰۷
۶	نیسانس	۸۸۲	۱۵۲	۶۵۲	۱۶۸۶	۵۲.۵
۷	فوق لیسانس	۲۳	۷	۱۰	۴۰	۰.۸۰
۸	جمع کل	۸۱۰	۲۵۲۸	۲۵۲۱	۸۸۵۹	۱۰۰

ساخت: واحد کارگزینی شهرداری مشهد، ۱۳۸۲

طراحی شهری و منطقه‌ای، مدیریت شهری و... نیز جایگاهی در خور توجه می‌یابد. این رشته در آغاز شاخه‌ای از معماری محسوب می‌گردید، در مواجهه با ابعاد گوناگون و پیچیده شهر و شهرنشینی با دانش‌های دیگر مانند اقتصاد، جامعه‌شناسی، جغرافیا، مهندسی راه و ساختمان و... در آمیختن و خصلتی میان‌رشته‌ای یافت. (همان؛ ۸)

هدف آموزش دوره‌ی شهرسازی، آموزش اصول، روش‌ها و فنون شهرسازی و تربیت نیروهای خلاق و متعهد کشور برای ساماندهی محیط‌زیست ساخته‌ی انسانی از سطح روستا، شهر تا منطقه است. شهرسازان علاوه بر تهیه طرح‌های شهری، روستایی و منطقه‌ای، وظیفه‌ی مدیریت طرح‌ها و اجرای برنامه‌ها در سطح‌های گوناگون نظام عمرانی کشور بر عهده خواهند گرفت. از سوی دیگر هدف پژوهشی دوره‌ی شهرسازی عبارت است از: سامان دادن تحقیقات منطقه‌ای، شهری و روستایی، کشف نیازهای صالح و خواست‌های جامعه، طراحی مدیریت اجرایی راه‌حل‌ها، ترسیم چگونگی فرآیند رشد و تحول اجتماعی، اقتصادی و کالبدی با توجه به اصول و مبانی ارزشی و فرهنگی کشور، بهره‌گیری و به کار بستن

آموزش دوره‌های بالاتر را نیز فراهم کرده و مایه‌ی توسعه فنی و علمی شهرسازی در جهت همگامی با رشد و توسعه کشور خواهد شد. (عزیزی، ۱۳۸۲: ۶) همچنین این رشته می‌تواند به نیاز نظام مدیریت شهری کشور به توان و دانش تخصصی متناسب با چالش‌های پیش رو پاسخ گوید.

در نوشتار حاضر تلاش می‌شود ضمن ارائه‌ی آشنایی مختصر با آموزش شهرسازی در ایران و نیز نتایج تربیت نسل جدید شهرسازان کشور در مقطع کارشناسی، به فرصت فراهم شده، برای نظام مدیریت شهری کشور که حاصل از تربیت این گروه از کارشناسان است، پرداخته شود.

۲- آشنایی مختصر با رشته‌ی شهرسازی

در فرهنگ آروس، واژه‌ی شهرسازی^(۱) در مفهوم «علم و نظریه‌اسکان بشر» تعریف شده است. فرهنگ آگستورد، شهرسازی^(۲) را «کنترل رشد و توسعه یک شهر، ترتیب راه‌ها، ساختمان‌ها و غیره به وسیله‌ی یک قدرت محلی» تعریف نموده است. شهرسازی در عین تخصصی بودن، دارای خصلت میان

هدف پژوهشی دوره‌ی شهرسازی عبارت است از: سامان دادن تحقیقات منطقه‌ای، شهری و روستایی، کشف نیازهای صالح و خواست‌های جامعه، طراحی مدیریت اجرایی راه‌حل‌ها، ترسیم چگونگی فرآیند رشد و تحول اجتماعی، اقتصادی و کالبدی با توجه به اصول و مبانی ارزشی و فرهنگی کشور

رشته‌ای بوده. زمینه‌های گوناگون در سطح‌های روستایی، شهری و منطقه‌ای از یک سو و سطح‌های فنی، انسانی و محیطی از دیگر سو در ارتباط است. متخصصان شهرسازی می‌توانند در فرآیند ساماندهی، بهبود فضاهای زیستی و محیط‌های زندگی نقش مؤثر

درست، صحیح، منطقی و متناسب این راه‌حل‌ها در شرایط کنونی و آینده کشور (همان؛) دانش‌آموختگان رشته‌ی شهرسازی و گرایش‌های مختلف آن، با توجه به آموخته‌های خود می‌توانند در سطح‌ها و بخش‌های

مختلف نهادهایی مانند شهرداری‌ها، وزارت کشور، وزارت مسکن و شهرسازی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و ... همچنین به عنوان مهندسان مشاور شهرسازی و سایر مراکز مرتبط با آن، برای اجرای طرح‌های شهری به کار می‌پردازند.

در حال حاضر در ایران، پذیرش دانشجویان در رشته‌ی شهرسازی در تمامی مقاطع تحصیلی (از کاردانی تا دکتری) انجام می‌پذیرد. در پایه‌ی کارشناسی، عنوان رشته مصوب کنونی "مهندسی شهرسازی" است. در مقطع کارشناسی ارشد پذیرش دانشجویان در دو گرایش برنامه‌ریزی و طراحی شهری انجام می‌شود. گرایش طراحی شهری، نحوه‌ی طراحی فضاهای شهری و نحوه‌ی قرار گرفتن ساختمان‌ها در یک مجموعه و روابط حاکم بر شکل‌گیری ساختمان‌های شهری را مورد بررسی قرار می‌دهد. فعالیت‌های گرایش برنامه‌ریزی شهری نیز عموماً در خصوص تهیه‌ی طرح‌های جامع و یا تفصیلی شهرها و تهیه‌ی طرح‌های توسعه‌ی شهرها همسو با هدف‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هر شهر و یا منطقه می‌باشد. تاکنون پذیرش دانشجویان در رشته‌ی دکتری شهرسازی (بدون گرایش) در دانشگاه تهران و نیز دکتری طراحی شهری در دانشگاه شهید بهشتی انجام شده است.

است.
۲-۳- پذیرش دانشجوی دکتری شهرسازی: نخستین بار، گروه شهرسازی دانشکده‌ی هنرهای زیبا در سال ۱۳۶۸ پیشنهاد ایجاد دوره‌ی دکتری شهرسازی را ارائه کرد که شورای عالی انقلاب فرهنگی آن را تصویب نمود. متعاقباً نخستین دوره‌ی دکتری شهرسازی کشور در سال تحصیلی ۱۳۷۱-۱۳۷۰ آغاز شد. این دوره تاکنون ادامه داشته. معمولاً هر دو سال یکبار دانشجویان می‌پذیرد. در دانشگاه شهید بهشتی نیز در سال ۱۳۸۳ نخستین دوره‌ی دکتری طراحی شهری آغاز به کار کرد. این دوره تاکنون تنها یک بار پذیرش دانشجویان داشته است. دانشگاه آزاد اسلامی نیز در حال حاضر اقدام به پذیرش دانشجویان در رشته‌ی دکتری شهرسازی می‌نماید.

هدف آموزش دوره‌ی شهرسازی، آموزش اصول، روش‌ها و فنون شهرسازی و تربیت نیروهای خلاق و متعهد کشور برای ساماندهی محیط زیست ساخته‌ی انسانی از سطح روستا، شهر تا منطقه است

۲-۳- تأسیس رشته کارشناسی (مهندسی) شهرسازی: تحولی کلیدی: به دلیل کمبود شدید کارشناسان متخصص شهرسازی در نهاد‌های دولتی، عمومی و خصوصی، در سال ۱۳۶۸ تأسیس دوره‌ی کارشناسی شهرسازی به تصویب شورای عالی برنامه‌ریزی رسید. دانشگاه تهران (دانشکده‌ی هنرهای زیبا) اقدام به پذیرش ۳۰ دانشجویان در سال اول نمود. در همین سال دانشگاه هنر تهران و دانشگاه پرد تیز اقدام به پذیرش دانشجویان در مقطع کارشناسی شهرسازی نمودند. در سال‌های آتی نیز این رشته در دیگر مراکز آموزش عالی شکل گرفت. در شهریور ماه ۱۳۸۲، اولین گروه از دانشجویان نخستین دوره‌ی کارشناسی شهرسازی از دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران فارغ‌التحصیل شدند و حدود ۷۰ درصد آنان با موفقیت در آزمون تحصیلات تکمیلی، تحصیل در مقطع بالاتر را آغاز نمودند. همزمان، دانشجویان جدید شهرسازی به دانشگاه‌های سراسر کشور وارد شدند و تعداد دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دوره‌ی کارشناسی شهرسازی از ۵۰۰ نفر قزوين بر شد. با تلاش گروه شهرسازی دانشگاه تهران، برنامه‌ی درسی جدیدی با عنوان مهندسی شهرسازی تهیه شد و در اسفندماه ۱۳۸۳، شورای برنامه‌ریزی و گسترش رشته‌های دانشگاهی وزارت علوم، پذیرش دانشجویان در رشته‌ی مهندسی شهرسازی را به عنوان جایگزین رشته‌ی کارشناسی شهرسازی به تصویب رساند. از همین سال عمده‌تأ پذیرش دانشجویان در مقطع کارشناسی با عنوان رشته مهندسی شهرسازی (در عوض رشته‌ی کارشناسی شهرسازی) صورت می‌گیرد. هم‌اکنون در بیش از ۱۴ مرکز آموزش عالی کشور، دانشجویان شهرسازی در مقطع کارشناسی پذیرش می‌شوند. برخی از درس‌های این رشته عبارتند از: جامعه‌شناسی شهری، برنامه‌ریزی مسکن، مبانی طراحی شهری، نقشه‌برداری، اقتصاد شهری، مبانی و روش‌های برنامه‌ریزی شهری، روش تحقیق در شهرسازی و ...

۲-۳- مراکز اصلی آموزش شهرسازی در ایران: تاکنون پذیرش

۳- پیشینه‌ی آموزش شهرسازی در ایران

۱-۳- پذیرش دانشجوی کارشناسی ارشد شهرسازی: آموزش شهرسازی در ایران، در تعریفی که بدان اشاره شد، از سال ۱۳۴۴ در گروه آموزشی شهرسازی دانشگاه تهران آغاز شد. بر همین اساس در این دانشگاه در سال ۱۳۴۷، دوره‌ی عالی شهرسازی نیز آغاز گردید. این دوره متحصراً با پذیرش فارغ‌التحصیلان معماری یا گذراندن یک دوره تخصصی دو ساله و تهیه‌ی یک رساله به فارغ‌التحصیلان معادل دکتری شهرسازی اعطاء می‌شد. دوره‌ی عالی شهرسازی به علت مسایل و مشکلات آموزشی، پس از یک دوره فارغ‌التحصیلی در سال تحصیلی ۵۱-۱۳۵۰ با تأسیس دوره‌ی کارشناسی ارشد تأیید شده شهرسازی موقتاً تعطیل شد. هدف برنامه‌ی کارشناسی ارشد (تأیید شده شهرسازی، پرورش تخصص‌های مختلف برای برنامه‌ریزی فضایی-کالبدی در مقیاس شهر و منطقه بود. در تجدید نظر برنامه، دوره‌ی شهرسازی در سال ۵۱-۱۳۵۰ به سه شاخه‌ی برنامه‌ریزی شهری، طراحی شهری و برنامه‌ریزی محله‌ای گسترش یافت. پس از انقلاب اسلامی، بر اساس اهداف انقلاب فرهنگی، برنامه‌ی آموزش شهرسازی مورد تجدید نظر قرار گرفت و با تغییراتی در مفاد دروس، گروه آموزشی شهرسازی بر اساس برنامه‌ی جدید در سال ۱۳۶۲ بازگشایی و با پذیرش دانشجویان در رشته‌های طراحی شهری و برنامه‌ریزی شهری به کار خود ادامه داد. (همان) در دانشگاه شهید بهشتی، پذیرش دانشجویان در رشته‌ی شهرسازی با افزوده شدن رشته‌ی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای به رشته‌های دانشکده معماری و شهرسازی از سال تحصیلی ۵۷-۱۳۵۶ آغاز شد. در حال حاضر دانشگاه‌های تهران، تربیت مدرس، شهید بهشتی، علم و صنعت، بین‌المللی قزوين، آزاد اسلامی، شیراز و هنر اسفهان در مقطع کارشناسی ارشد شهرسازی دانشجویان می‌پذیرند؛ همچنین تلاش‌هایی برای تأسیس رشته‌های کارشناسی ارشد مدیریت شهری، برنامه‌ریزی محله‌ای و برنامه‌ریزی مسکن در حال انجام

دانشجوی شهرسازی در مقاطع مختلف آن در ۱۷ مرکز آموزش عالی انجام شده ولی این امر گاه با وقفه مواجه بوده است. بر اساس بررسی‌های انجام شده، ظرفیت اولیه پذیرش دانشجو در مراکز دولتی آموزش عالی در سال تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵، حدود ۵۵۰ دانشجو در رشته مهندسی (کارشناسی) شهرسازی، ۱۵۳ دانشجو در مقطع کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، ۸۰ دانشجو در رشته کارشناسی ارشد طراحی شهری و ۱۰ دانشجو در مقطع دکتری شهرسازی بوده است. جدول زیر مهم‌ترین مراکز آموزش شهرسازی در ایران را نشان می‌دهد. جالب است بدانیم، ظرفیت پذیرش دانشجو در مقطع کارشناسی شهرسازی در مجموعه دانشگاه‌های تابع وزارت علوم در این سال نسبت به سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴، حدود ۱۳۵ نفر افزایش یافته است و این به معنای

-بخش خصوصی؛ مهم‌ترین زمینه فعالیت دانش‌آموختگان شهرسازی تا امروز، فعالیت در بخش خصوصی و به عبارت دیگر مهندسان مشاور شهرسازی بوده است. تجربه نشان می‌دهد حضور کارشناسان شهرسازی در مهندسان مشاور همواره با استقبال این بخش مواجه بوده است. چرا که کارشناسان شهرسازی دارای توانایی‌های فراوان در میزان‌های مختلف فعالیت مهندسان مشاور از طرح‌های جامع و تفصیلی گرفته، تا طرح‌های آماده‌سازی و اجرایی هستند. توانایی‌های گسترده این کارشناسان در کنار آشنایی نسبتاً مناسب آنان به نرم‌افزارهای کاربردی و به ویژه تسلط به سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) سبب رضایت مشاوران از همکاری با شهرسازان جوان شده است. کارشناسان شهرسازی، در عرصه عمل به راحتی نقش‌های محول شده در مهندسان مشاور را

جدول شماره ۲. مراکز اصلی آموزش عالی برای رشته شهرسازی به انضمام ظرفیت‌های اولیه پذیرش (روزانه و شبانه) در سال تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵

ردیف	نام دانشگاه	مهندسی شهرسازی (مقطع کارشناسی)	کارشناسی ارشد		مگتری
			برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای	طراحی شهری	
۱	دانشگاه آزاد اسلامی	حدائق ۱۵۰ نفر	۶۶	۲۵	۹۵ نفر
۲	دانشگاه ارومیه	۳۰	-	-	-
۳	دانشگاه مینو	۴۵	-	-	-
۴	دانشگاه بین‌المللی قدوین	۳۰	۲	-	-
۵	دانشگاه تربیت مدرس	-	۸	۸	-
۶	دانشگاه تهران	۲۵	۱۷	۱۷	۵
۷	دانشگاه شهید بهشتی	-	۱۵	۱۵	در این سال پذیرش نداشته است
۸	دانشگاه شیراز	-	۱۰	-	-
۹	دانشگاه علم و صنعت	-	۱۵	۱۵	-
۱۰	دانشگاه غیر انتفاعی شهر بهارین اصفهان	۸۰	-	-	-
۱۱	دانشگاه فردوسی مشهد	۲۵	-	-	-
۱۲	دانشگاه کردستان	۲۵	-	-	-
۱۳	دانشگاه گیلان	۲۰	-	-	-
۱۴	دانشگاه اوزدگان	۳۰	-	-	-
۱۵	دانشگاه ماز	۲۰	-	-	-
۱۶	دانشگاه هنر اصفهان	۱۵	۱۹	-	-
۱۷	دانشگاه یزد	۲۰	-	-	-
۱۸	جنب (قره‌قروان اولیه)	۵۵۰	۱۵۳	۸۰	۳۰

منبع جدول: جمع‌بندی اطلاعات جمع‌آوری شده در مطالعه میدانی

رشد ۵۰ درصدی پذیرش دانشجو در دوره‌ای یک‌ساله است.

۴- زمینه‌های کاری فارغ‌التحصیلان مهندسی (کارشناسی)

شهرسازی

بر اساس تجربیات موجود در چند سال اخیر و نیز هدف‌گذاری انجام شده، در تربیت دانشجویان شهرسازی، مهم‌ترین زمینه‌های اصلی فعالیت فارغ‌التحصیلان شهرسازی را می‌توان به شرح زیر خلاصه کرد:

پذیرفته، به بیانی دیگر، نقش آچار فرانسه مهندسان مشاور را بر عهده گرفته‌اند.^{۱۳}

-بخش عمومی، همکاری کارشناسان شهرسازی با بدنه تخصصی شهرداری‌ها یکی از مهم‌ترین هدف‌های تربیت این کارشناسان است. برنامه‌ی درسی جامع و نیز تسلط عمومی دانش‌آموختگان این رشته به موضوعات توسعه و مدیریت شهری، فرصتی برای ارتقاء توان تخصصی شهرداری‌ها محسوب می‌شود. با این حال بررسی اولیه و گذرا از وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان

شهرسازی نشان می‌دهد، این هدف چندان تحقیقی نیافته است. به عنوان مثال از میان حدود سی دانش‌آموخته‌ی نخستین دوره‌ی کارشناسی شهرسازی دانشگاه تهران، تنها حدود پنج نفر سابقه‌ی همکاری رسمی با بدنه‌ی شهرداری (از جنسی شیر از مشاوره) را در پرونده خود ثبت کرده‌اند و این همکاری‌ها نیز ماهیت موقتی و غیر دائمی داشته‌اند.

بخش دولتی؛ همکاری کارشناسان شهرسازی با بخش دولتی، باید از راه آسان‌تر کردن حضور این گروه در بدنه‌ی نهادهایی چون وزارت مسکن و شهرسازی، وزارت کشور، استانداری‌ها و فرمانداری‌ها، بنیاد مسکن، سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و... ممکن شود. در این صورت بسیاری از مسایل موجود در بدنه‌ی مدیریت توسعه‌ی کشور که ناشی از بخشی نگری و عدم هماهنگی‌های افقی است، بهبود خواهد یافت. بررسی‌ها نشان می‌دهد رشته‌ی کارشناسی شهرسازی، هنوز به طور جدی در ردیف‌های استخدامی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی وارد نشده است و این مسأله همکاری کارشناسان جوان شهرسازی دولت را مگر از راه حضور در نهادهای مشاوره‌ای ناممکن کرده است.

۵- چالش‌ها و چشم‌اندازهای پیش‌رو

علی‌رغم همه تقاطق قوت در تحول ایجاد شده در نظام آموزش شهرسازی کشور، مسایل گوناگونی همچنان بر سر راه دانشجویان این رشته وجود دارد. نبود منابع علمی مورد نیاز، کمبود نشریات تخصصی مستقل، یا رویه‌ی انتشار منظم، کمبود امکانات فنی و اطلاعاتی، ضعف فضاهای آموزشی، کمبود گذر آموزش دانشگاه‌ها در این رشته و پایین بودن ظرفیت پذیرش دانشجو در مقاطع بالاتر تحصیلی از جمله این موارد هستند. بخش عمده‌ی این مسایل با تلاش بیشتر گروه‌های دانشگاهی شهرسازی قابل حل است، اما رفع برخی مشکلات نیاز به برآزادهای قوی در نظام کلان تصمیم‌گیری کشور، همچنین حمایت مالی و معنوی سازمان‌های ذخیل در مدیریت شهری کشور دارد. به نظر می‌رسد سرمایه‌گذاری در حوزه‌ی آموزش و پژوهش شهرسازی می‌تواند به سرعت در عرصه‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه شهری کشور سودمند افتد و زمینه‌ی مناسبی برای توسعه‌ی پایدار شهرهای کشور و برون‌رفت از چالش‌های رویه‌ای و محتوایی موجود در نظام شهرنشینی کشور را پدید آورد. همان‌گونه که در عرصه‌ی علوم مهندسی، صنعت به حمایت از دانشگاه می‌پردازد، نظام مدیریت شهری کشور نیز باید مراکز آموزش شهرسازی را حمایت کند و زمینه‌ی فعالیت فارغ‌التحصیلان شهرسازی را پدید آورد. در مجموع برخی از مهم‌ترین مسایل پیش‌رو و نیز پیشنهادهایی قابل طرح در ارتباط با آموزش شهرسازی و نیز نحوه‌ی ارتباط عرصه حرفه و آموزش در این رشته را می‌توان به شرح زیر خلاصه کرد:

۱-۵- نبود برنامه‌ی روشن و هدفمند برای استفاده از توان تخصصی دانش‌آموختگان شهرسازی؛ همان‌گونه که گفته شد، دانش‌آموختگان شهرسازی در عرصه‌ی حرفه با استقبال مهندسان مشاور مواجه شده‌اند. با این حال علی‌رغم پایین بودن توان تخصصی شهرداری‌ها و سایر نهادهای متولی امر مدیریت و برنامه‌ریزی شهری کشور که پیش‌تر به آن اشاره شد، به دلیل بی‌توجهی در

اصلاح ساختار نیروی انسانی این نهادها، تاکنون امکان جذب قاعده‌مند و سازماندهی شده‌ی این دانش‌آموختگان در نهادهای عمومی و دولتی میسر نشده است. بنابراین ضروری است، نهادهای مسئول، با شناخت توانمندی‌های کارشناسان شهرسازی، از این پتانسیل استفاده کنند. به عنوان نمونه، دفتر آموزش و مطالعات کاربردی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور باید با توجه به وظایف خود مبنی بر "پشتیبانی فکری و برنامه‌های شهرداری‌ها و دهیاری‌ها در جهت توانمندسازی آن‌ها برای ارتقاء نیروی انسانی" و نیز "سیاستگذاری، تدوین محورها و اصول راهبردی نحوه جذب نیروی انسانی کارآمد برای شهرداری‌ها متناسب با ساختار تشکیلاتی آن‌ها و مقتضیات مدیریت محلی"، اقدام به تدوین برنامه‌ای روشن در این باره نماید. همچنین سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی می‌تواند رشته‌ی مهندسی (کارشناسی) شهرسازی را به عنوان یکی از ردیف‌های استخدامی وزارتخانه‌های مسکن و شهرسازی، وزارت کشور و نیز سازمان‌های حفاظت محیط زیست، میراث فرهنگی و گردشگری و سایر نهادهای مرتبط به رسمیت بشناسد.

۳-۵- فراهم نبودن فرصت‌های کافی برای ادامه تحصیل در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری؛ علی‌رغم رشد قابل توجه پذیرش دانشجو در پایه‌ی کارشناسی شهرسازی، لازم به نظر می‌رسد، با حمایت‌های مالی و معنوی دولت، شرایط لازم برای گسترش رشته‌ی شهرسازی در گرایش‌های مختلف کارشناسی ارشد و دکتری فراهم آید. این امر باید با تصمیم‌گیری روشن در پذیرش و جذب دانشجو در مقاطع بالاتر همراه شود؛ موضوعی که تاکنون همواره مورد بی‌توجهی بوده است.

مهم‌ترین زمینه فعالیت دانش‌آموختگان شهرسازی تا امروز، فعالیت در بخش خصوصی و به عبارت دیگر مهندسان مشاور شهرساز بوده است

۳-۵- ضعف جامعه‌ی مهندسی شهرسازی در به دست آوردن حقوق و جایگاه حرفه‌ای خود؛ علی‌رغم شکل‌گیری جامعه‌ی مهندسان شهرساز، این تشکیلات تاکنون دست نیافته به حقوق و جایگاه حرفه‌ای خود است و همچنان با نداوم فعالیت مشاوران شهرسازی با محوریت معماران مواجه هستیم. شاید علت این امر را بتوان در تویا بودن شهرسازی در ایران و نیز کم‌شمار بودن جامعه شهرسازان دانست. اکنون انتظار می‌رود با افزایش تعداد شهرسازان در پایه‌ی کارشناسی، رشته‌ی شهرسازی به عنوان یک رشته‌ی مستقل به رسمیت شناخته شود و برنامه‌ریزی‌ها و طرح‌ریزی‌های شهری تنها با تأیید شهرسازان تهیه و اجراء شوند. مؤسسان و مدیران شرکت‌های مهندسان مشاور شهرساز بهتر است فارغ‌التحصیلان رشته‌ی شهرسازی باشند و به سایر رشته‌های نزدیک به آن، مانند معماری، بدون حضور شهرسازان در رأس شرکت اجازه‌ی دخالت در امور شهرسازی داده نشود. (براتی، ۱۳۸۵) این مهم تنها با مشارکت و حسن نیت وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و نیز سازمان شهرداری‌ها محقق خواهد شد.

۴-۵- ضعف پژوهش در شهرسازی؛ چنین به نظر می‌رسد،

تاکنون نهادهای مسوول در امر مدیریت و برنامه‌ریزی شهری کشور به اهمیت پژوهش در عرصه‌ی شهرسازی به خوبی آگاه نشده‌اند. در شرایطی که هر ساله ده‌ها میلیارد تومان هزینه صرف تهیه‌ی طرح‌های معمول توسعه‌ی شهری در کشور که همراه با کاستی‌های فراوان است می‌شود، سازمان‌های مسوول از هزینه‌های بسیار ناچیز در مقایسه با ارقام فوق در عرصه‌ی پژوهش در شهرسازی و موضوعات مرتبط آيا دارند. حال آنکه پژوهش در شهرسازی می‌تواند زمینه‌ی برون رفت از بسیاری از انحرافات و کجروی‌های کنونی در نظام مدیریت و برنامه‌ریزی کشور را فراهم سازد. این امر باید از راه حمایت از آموزش و پژوهش در شهرسازی و گسترش دوره‌های دکتر، کارشناسی‌ارشد و کارشناسی، برگزاری همایش‌ها و جشنواره‌های تخصصی، صنفی، ملی و بین‌المللی فراهم آید.

5-5- ضعف ارتباط میان عرصه‌ی علمی و عملی شهرسازی در ایران: در حال حاضر ارتباط مناسبی میان دانشگاه به عنوان کانون علمی شهرسازی با عرصه‌ی حرفه یعنی مشاوران، بخش عمومی و

نمایم که تربیت شهرسازان جوان همراه با بروز تحولات مثبت فایز توجه در عرصه‌ی آموزش شهرسازی کشور بوده، نشانه‌های خود را در بدنه مشاوران شهرساز عیان نموده است. با این حال تأثیر این تحول تاکنون چندان در عرصه‌ی نهادهای بخش عمومی متولی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری کشور ظاهر نشده است. بنابراین ضروری است، تا از راه برقراری ارتباط میان دانشگاه و این نهادها، زمینه مساعد برای تداوم تربیت و جذب شهرسازان جوان فراهم آید. با این نگاه، تربیت شهرسازان جوان، فرصتی نو برای ارتقای نظام مدیریت شهری کشور خواهد بود، اگر چه به نظر می‌رسد، با گذشت حدود ۷ سال از آغاز تجربه اخیر در آموزش نسل جدید مهندسان شهرسازی، نیازمند انجام ارزیابی و تدوین برنامه‌ی استراتژیک توسط نظام آموزش عالی کشور هستیم. در پایان موارد زیر به عنوان پیشنهاداتی در ارتباط با موضوع این نوشتار ارائه می‌گردد:

- تدوین برنامه‌ی روشن برای تربیت، جذب و ارتقاء شهرسازان با توجه به میزان نیاز موجود با مشارکت دستگاه‌های مسوول.

سرمایه گذاری در حوزه‌ی آموزش و پژوهش شهرسازی می‌تواند به سرعت در عرصه‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی توسعه شهری کشور سودمند اقتد و زمینه‌ی مناسبی برای توسعه‌ی پایدار شهرهای کشور و برون رفت از چالش‌های رویه‌ای و محتوایی موجود در نظام شهرنشینی کشور را پدید آورد

- تجدید نظر سازمان مهندسان مشاور شهرساز و محوریت دانش‌آموختگان شهرسازی در عوض معماران.
- ایجاد رشته‌ی شهرسازی در دانشگاه‌های کلیدی استان‌ها به منظور زمینه‌سازی توسعه دانش محلی و تولید منابع انسانی لازم کافی در هر استان به عنوان یک برنامه راهبردی.^(۱۵)
- حمایت بخش دولتی و عمومی از آموزش و پژوهش در شهرسازی.

- آشنا نمودن شهرداران و مدیران شهری با شهرسازی و نقش آن در مدیریت توسعه شهری در نهادهای مسوول چون سازمان شهرداری‌ها و وزارت مسکن و شهرسازی.

- موظف شدن دستگاه‌ها و نهادهای اجرایی دولتی و عمومی برای وگذاری بخشی از برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری و یا نظارت علمی بر نخودی تهیه‌ی آن‌ها به دانشکده‌های معماری و شهرسازی در سراسر کشور.^(۱۶)

- توسعه‌ی امکانات ادعای تحویل فارغ التحصیلان شهرسازی در پایه‌ها و گرایش‌های گوناگون.

- توسعه‌ی هیات علمی دانشگاه‌ها از روش‌های مختلف، از جمله اعطای بورسیه‌های تحصیلی داخلی و بین‌المللی در گرایش‌های مختلف دکتری شهرسازی.

- فراهم آوردن اسکان کارآموزی دانش‌آموختگان شهرسازی در بخش عمومی، خصوصی و دولتی.

- به رسمیت شناختن حق امضاء در رشته‌ی مهندسی شهرسازی با تعریف جدید و متناسب با نظام مدیریت و برنامه‌ریزی شهری کشور در وضع کنونی.

- جلوگیری از رشد ناموزون میزان پذیرش دانشجو در رشته‌ی شهرسازی برای حفظ کیفیت آموزش و نیز بازار کار دانش‌آموختگان.

بخش دولتی وجود ندارد. از یکسو، محدودیت ایجاد شده برای اعضای هیات علمی رشته‌ی شهرسازی در دانشگاه‌ها برای تشکیل شرکت‌های مشاوره شهرسازی در بخش خصوصی، مانند محروم کردن پژوهشگران از طبابت است و از سوی دیگر، زمینه‌ی مناسبی برای حضور نظارتی و مشاوره‌ای دانشگاهیان در عرصه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری وجود ندارد. این امر سبب شده است تا مشاوران شهرسازی و نیز نهادهای ذیل در نظام مدیریت شهری کشور، همواره دانشگاهیان را متهم به نظریه‌پردازی صرف و فاصله از میدان عمل کنند. از دیگر سو، دانشجویان شهرسازی نیز عمدتاً تنها مجال کارآموزی خودنگیخته و آشنایی با میدان حرفه در بخش خصوصی را می‌یابند و همکاری روشن میان دانشگاه‌ها و عناصر بخش عمومی و دولتی برای آشنایی متقابل و انجام همکاری پدید نیامده است. به نظر می‌رسد کارآموزی دانشجویان شهرسازی در سازمان‌های دولتی مرتبط و نیز شهرداری‌ها، می‌تواند زمینه‌ی درک توانایی‌های شهرسازان جوان را برای مدیران شهری فراهم آورد.

۶- جمع بندی و پیشنهادات: فرصتی نو برای ارتقای نظام مدیریت شهری در ایران

ایجاد رشته‌ی شهرسازی در دانشگاه‌های مختلف ایران، به معنای به رسمیت شناختن نیاز شهرهای کشور به طرح، برنامه و نظام مدیریت شهری پایدار است. اکنون که دانشگاه بدون هرگونه برنامه و سیاست‌گذاری مهمترین نهادهای ذیل در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری کشور، اقدام به تربیت نیروی متخصص در عرصه شهرسازی نموده است، نظام مدیریت شهری کشور، باید با شناخت مناسب از ضعف تخصصی خود، به استفاده از این فرصت که همانا وجود نیروهای متخصص شهرسازی است، اقدام نماید. باید اعتراف

پانویس:

- 1- سیدانز اعلام شده توسط معاونت شهری و روستایی استانداری تهران. این آثار نشان می‌دهد در مجموعه شهرهای استان تهران، سطح مسوا ۲۵۱۵ هکتار از اکران شهر تهران و سطح حرکت در نوشتار ۵۹ درصد زیربنای ۱۳ درصد زمین و ۱/۵ درصد بالاتر از زمین قرار دارند همچنین در این مجموعه ۱۷ درصد شهرها از زمین ۲۰ درصد فوق‌بنایی ۳۸ درصد است. کشور ۱۸ درصد فوق‌بنایی هستند.
- 2-urbanism
- 3-urban planning
- 4- به عنوان مثال در فراتر از تئوری‌های توسعه‌ی شهری، شهر تهران (طرح جامع، طرح‌های بااست، طرح‌های پشتیبان سیرت‌نقشه و طرح‌های تقسیمی) همچنین در نقش کارشناسان شهرسازان که به تلاش فارغ التحصیل شده‌اند در بدنه دستگاه‌های بسیار قابل توجه هستند.
- 5- تکلیفیه پذیرفته ۱۳۸۵
- 6- تکلیفیه به همان طرح

منابع:

- 1- براتی، ناصر، (۱۳۸۵) «ساختار شهرسازی»، خیرگزار و انتشارات ایران، <http://www.besair.com>
- 2- بهسرت، پیمان، (۱۳۸۱) «کشور با رویه‌ی کارشناسی شهرسازی»، انتشارات مهر و مدیون، تهران، دوم
- 3- عزیزی، محمد مهدی، (۱۳۸۲) «کشور و کارگزاران کاره‌های آموزش کارشناسان هنرهای زیبا»، انتشارات مهرهای زیبا، شماره ۱۲
- 4- دفتر آثار و انتشارات شهرداری تهران، شهرها و روستاهای ایران کشور، www.amn.org
- 5- دانش آموختگان شهرداری تهران، www.amn.gov
- 6- شهرداری تهران، bank-city.com

(بخش سوم)

اصول و مبانی خلاقیت در مدیریت شهری

عبدالرضا کردی
عضو هیأت علمی جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران
مدیر مرکز خدمات تخصصی توسعه خلاقیت

جستجوی برای یافتن راه‌های کشف نشده و بکر محروم کرد و دانشمندان ماجرای رسیدن به مرزهای جدید علم باید به مسیرهایی فکر کنند که تاکنون ذهن بشر از کشف آن‌ها ناتوان مانده است.^{۱۱۰}

بر این اساس در می‌یابیم، مدیریت شهری نیز پابستی دورنمای حرکت خود را براساس این رهنمودها مبتنی بر جایگاه جهانی فردای شهروندان و آماده‌سازی بستر اجتماعی برای رسیدن به جایگاه نخست علمی جهان در ۵۰ سال آینده فراهم نماید؛ زیرا بدون بسترسازی زندگی شهروندی مبتنی بر باور به توانایی ملی و استعداد پارانی نمی‌توانیم شهروندانی دارای شجاعت علمی، نوآوری و پرهیزخته از نگاه تقلیدی به پیشرفت‌های علمی غرب را تربیت کنیم. با ساختن شهری اطمینان بخش و محیط شهری تأمین‌کننده اعتماد به نفس شخصی می‌توانیم در تربیت چنین شهروندانی کامیاب گردیم. حال اگر فضای اجتماعی پارک محله و جایی که شهروندان در آن جا زندگی می‌کنند و برای آینده‌ای بهتر و مثبت‌تر تلاش می‌کنند به دلیل نبود مدیریت خلاق شهری نتواند زمینه‌های افزایش اعتماد به نفس فردی را مهیا سازد؛ برج‌سازی در یک محله و تراکم فشارهای روانی - جسمی ناشی از تردد غیرروان و آرام، موجب از دست رفتن سلامت روحی شهروند شود. آیا باز می‌توانیم انتظار داشته باشیم، اعتقاد به نفس فردی زمینه‌هایی را برای جستجوی راه‌های کشف نشده و بکر فراهم کند؟

چنان که آمد، پابستی، بتوانیم ذهنمان را به عنوان مدیر شهری به سوی شاخص‌هایی حرکت دهیم که موجب رشد

حرکت مدیریت شهری، به سوی خلاقیت امری ضروری و زیربنایی است، ولی بدون وجود شاخص‌های راهنما نمی‌توان حرکت اصولی و زیربنایی در این راستا داشته باشیم. در اصل شاخص‌های راهنموده شده هستند که یک مدیر شهری را مجاز می‌کنند تا بتواند راه کارهای نوین و تازه را در مدیریت شهری تجربه کند.

مقام معظم رهبری در نشست اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها درباره‌ی خلاقیت و توجه به آن می‌فرمایند: 'جایگاه جهانی فعلی ما از نگاه یک ایرانی مسلمان و دارای آفتق‌های بلند و روشن راضی‌کننده نیست. اما نباید فراموش کرد که حرکت علمی کشور به ویژه در سال‌های اخیر، از جمله حرکت‌های پرشتاب جهانی بوده، به دستاوردهای ممتازی منجر شده است که این روند را باید یا شتاب بیشتری ادامه داد. باید شکستن مرزهای فعلی علم و رسیدن به جایگاه اول علمی جهان در ۵۰ سال آینده را آرمانی تحقیق‌یافتنی دانست. دست‌یابی به این هدف بسیار ارزشمند، نیازمند باور به توانایی ملی و استعداد ایرانی، برنامه‌ریزی برای استفاده صحیح از امکانات و استعداد‌های طبیعی کشور و گرفتن درس‌های امید آفرین از تجربیات موفق ۲۷ سال اخیر است.'

شجاعت علمی، نوآوری، پرهیز از نگاه تقلیدی به پیشرفت‌های علمی غرب، اعتماد به نفس شخصی و ملی و پرکاری از ویژگی‌های لازم برای ایفای وظایف سنگین استادان دانشگاه‌ها می‌باشد؛ البته برداشتن قدم جدید مستلزم پیروان راه‌های طی شده علمی است، اما هیچ‌گاه نباید ذهن را از

می‌تواند ضمن آموزش مهارت‌های خلاق، دین و مشکلات شهری به شهروندان و کارشناسان مدیریت شهری، زمینه‌ی ارتقاء دانش خلاقیت و کاربردی سازی دانش خلاقیت در زندگی شهری را فراهم کند. علاوه بر این که امکان ارتباط متقابل و علمی این موضوع نیز با مرکز خدمات تخصصی گسترش خلاقیت جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران وجود دارد. زیرا این مراکز می‌توانند نوآوری‌های آموزشی، بکج آموزش و حتی ارزشیابی برنامه‌های خود را به عنوان پیمان خدمات مدیریت به شورای علمی این مرکز، توسعه خلاقیت جهاد دانشگاهی

از دیرباز ویژگی بارز تفکر خلاق و آفرینندگی خود را به نمایش گذاشته است. علی‌رغم این که در سی سال گذشته بسیاری از پژوهش‌ها و تحقیقات جهان موضوع خلاقیت و قابل آموزش بودن خلاقیت را تأیید علمی کرده‌اند

دانشگاه تهران، بسیاری از نوآوری‌های آموزشی که در شهرهای بایستی بازه‌ای از روش‌های پرورش خلاقیت شهروندان خودش را بر مبنای نیازها و ویژگی‌های اقلیم فرهنگی خود برگزیده، اجراء نماید.

خلاقیت در برنامه‌ریزی و طراحی‌های ما برای زندگی شهری شود. هر چه ما از خلاقیت در طراحی شهری دور شویم و هر چقدر کم‌تر بتوانیم شاخص‌های رشد خلاق در زندگی شهری را فراهم کنیم در اصل از راه حرکت خلاق در برنامه‌ریزی شهری دور شده‌ایم.

برای روشن‌تر شدن مطالب می‌توانیم به پنج محور زیر بنگریم:

- ۱- خلاقیت: یعنی به وجود آوردن روش، کالا، نگرش و ... که مسبقاً به سابقه نباشد و در راستای تکامل باشد.
- ۲- نوآوری برآمده از خلاقیت است. هنگامی پدیده‌ای به وجود آمد و به جامعه عرضه شد مفهوم نوآوری پیدا می‌کند.
- ۳- نوآندیشی یک فرایند ذهنی است؛ یعنی آفرینش پدیده‌ای نو در ذهن.
- ۴- نوآوری یعنی ارائه‌ی "روش، طرز تفکر، نگرش، کالا" پس از آفرینش آن‌ها
- ۵- ابتکار؛ یعنی به کارگیری ابزار و شیوه‌های خلق شده از راهی نوین که کاربرد این کلمه بیش‌تر در روش‌هاست.

پس به عنوان فعالان پژوهش و برنامه‌ریزی شهر نیاز داریم تنها به روش‌های تکراری برای رسیدن به این مهم نپردازیم و روش‌های جدید و دیگر را هم برای رسیدن به اقل‌های نوین مدیریت شهری تجربه کنیم. زیرا بشر شهرنشین برای شهروند

شدن بایستی نشانه‌هایی از دگرگونی، توسعه و تکامل را در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری مشاهده کند.^(۳) فراموش نکنیم، بشر از دیرباز به دنبال راه‌هایی بوده است تا بتواند با روش‌های نوین و تازه‌ای مشکلات و مسائل کهنه و نوی خودش را حل کند. افزون بر آن از دیرباز ویژگی بارز تفکر خلاق و آفرینندگی خود را به نمایش گذاشته است. علی‌رغم این که در سی سال گذشته بسیاری از پژوهش‌ها و تحقیقات جهان موضوع خلاقیت و قابل آموزش بودن خلاقیت را تأیید علمی کرده‌اند.

بر اساس دستاوردهای علمی، خلاقیت یکی از موضوعات آموزشی متناقض‌نما است. این آموزش‌ها از یک سو هر کودک چهار ساله‌ای فعال‌تر از یک دانشمند پردازش‌های ذهنی خلاق دارد و از سوی دیگر هر دانشمندی بدون آموزش مهارت‌های خلاقیت از پتانسیل استعداد و مغز خودش خیلی محدود و ناچیز استفاده می‌کند؛ بنابراین خلاقیت، استعدادی است هماهنگی که بایستی از راه آموزش، روش‌های شکوفا کردن و پرورش آن را یاد بگیریم و این استعداد عمومی و بالقوه را تبلور داده، به نمایش درآوریم. برای آشنایی روشن‌تر با موضوع خلاقیت به تعدادی از تعاریف خلاقیت رجوع می‌کنیم:

- لوتانز (۱۹۹۲): خلاقیت عبارت است از به وجود آوردن تلفیقی از اندیشه و رهیافت‌های افراد یا گروه‌ها در یک روش جدید و تازه.
- رایبیز (۱۹۹۲): خلاقیت به معنای توانایی ترکیب ایده‌ها در یک روش منحصر به فرد و ایجاد پیوستگی بین ایده‌ها است.
- استنبرگ (۱۹۹۲): خلاقیت پدیده‌ای کاملاً چند وجهی است که در آن سبک تفکر، شخصیت، انگیزش و بافت محیط

دخالت دارند.

کوتز (۱۹۸۸): خلاقیت را به معنای توانایی و قدرت پدید آوردن اندیشه‌های جدید تعریف کرده است.

گانیر (۱۹۸۴): آفرینندگی را نوعی ویژه‌ای از حل مسأله می‌داند.

رادوسب (۱۹۹۷): خلاقیت مستلزم نظم شخصی سخت یا پیمودن راهی دشوار و کوشش دائمی است.

آماییل (۱۹۹۵): افراد خلاق، استقلال و خود نظمی زیادی در کارها دارند، خود را از جمود فکری رها می‌کنند و در روبرویی با موارد مبهم و در مقابل شکست‌ها تحمل و پشتکار زیادی از خود نشان می‌دهند و تمایل قابل توجهی برای پذیرش خطرها دارند.

بر اساس دستاوردهای علمی، خلاقیت یکی از موضوعات آموزشی متناقض نما است. این آموزش‌ها از یک سو هر کودک چهار ساله‌ای فعال‌تر از یک دانشمند پردازش‌های ذهنی خلاق دارد و از سوی دیگر هر دانشمندی بدون آموزش مهارت‌های خلاقیت از پتانسیل استعداد و مغز خودش خیلی محدود و ناچیز استفاده می‌کند

میچل (۱۹۹۱): هسته‌ی اصلی مقام مفاهیم مربوط به آفرینندگی را مفهوم بازی تشکیل می‌دهد. آفرینندگی به راه‌های تازه و اصیل مستقل و تخیلی اندیشیدن درباره‌ی انجام کارها می‌انجامد. علاوه بر این که صاحبان صاحب‌نظران دیگری چون پال تورسی (۱۹۹۸)، رانکو و آلبرت (۱۹۹۰) استیئر (۱۹۶۵)، بارون (۱۹۶۹)، باربارا کلاک (۱۹۷۹)، استاین (۱۹۷۴)، مک کینون (۱۹۶۴)، آیکن (۱۹۸۵) و پروفسورها وارد گاردنر از دانشگاه هاروارد (۱۹۹۸: ۲۰-۶) تعاریف گوناگونی از خلاقیت ارائه داده‌اند که جامع آن تعریف‌ها می‌تواند این باشد که خلاقیت توانی عمومی و قابل رشد است.

ولی در مدیریت شهری خلاق، مهم‌ترین مسأله ارتقاء دانش خلاقیت شهروندان در سطح دانش‌وری، کاربردی و در نهایت تجزیه و تحلیل خلاقیت در رفتار شهروندان است؛ بدین معنی که هر شهروندی مسئول رفتار شهروندی خودش باشد تا بتوانیم با مشارکت و همیاری او به شهری عاری از تنش، عوارض و آسیب‌های ریختی، اجتماعی و فرهنگی دست پیدا کنیم. شهری در شأن انسان شهروند مقیم در شهر و همشهری متناسب با ارزش‌ها و مفاهیم معنوی حاکم بر سلامت معنوی شهر.

شهروندی که در چنین شهر خلاق‌ی پرورش یابد، به دلیل رشد شناختی، عاطفی و رفتاری که در مدیریت شهری یافته است، می‌تواند بر مبنای انگوی معروف اسورن پارتز (۱۹۶۴) حل مشکلات شهری را در طی مراحل زیر می‌گیری می‌کند:

- ۱- حقیقت‌یابی مشکل شهری: درباره‌ی مشکل شهری آگاهی لازم برای تعریف مسأله گردآوری می‌کند.
- ۲- مسأله‌یابی مشکل شهری: بیان مسأله شهری آن گونه که

اصل قضیه را به خوبی روشن نماید.

۳- ایده‌یابی در حل مشکل شهری: برای مسأله شهری ایده‌های هر چه بیشتری جستجو می‌کند.

۴- راه‌حل‌یابی مشکل شهری: از بین ایده‌ها، بهترین راه‌حل‌ها را انتخاب می‌کند.

۵- پذیرش‌یابی مشکل شهری: راه‌حل‌های انتخاب شده برای اجرا، را آماده می‌کند.^(۱۷)

ذهن خلاق یک شهروند خلاق، هنگامی در جستجوی مشکلات شهری و ارائه‌ی راه‌حل برای برطرف‌سازی آن مشکلات حرکت می‌کند که بهتر پذیرش ایده‌های خلاق خود را در فضای ذهنی - سازمانی مدیریت شهری جستجو کند. زیرا شهروندان زیادی را داریم که ما به دلیل خریدار نداشتن مدیریت شهری ایده‌ها و ذهنیت خودشان را به مدیر شهری عرضه نمی‌کنند. زیرا باور کرده‌اند، مدیریت شهری در پاره‌ای از شهرها دغدغه خودش را دارد و حتی اگر در نوشتار و بیان اعلام آمادگی برای پذیرش شهروند را نشان نمی‌دهد ولی کارسازدهی اجزایی لازم را برای پذیرش ایده‌های شهروندان در نظر نگرفته است.

ارتباط با شهروند و ارتباط شهروند با دیر شهری یک اصل مهم در مدیریت شهری خلاق است. در کتاب روان‌شناسی خلاقیت ماکسول مالتر^(۱۸) درباره‌ی نقش این ارتباط بین انسانی از فعال نگاه داشتن ذهن و افزایش هوشیاری انسانی چنین می‌خوانیم:

«برای رسیدن به خلاقیت باید به فعالیت و ارتباط با دیگران ادامه دهید. مهم نیست که چه مسائلی دارید. در غیر این صورت عوریانه‌های غارتگر ذهن شما تکثیر می‌شوند، تصویر ذهنی شما را اشغال می‌کنند و آن قدر به خوردن ادامه می‌دهند که به موجودی مشغول و مفلوک تبدیل شوید.»^(۱۹)

مدیریت شهری خلاق زمینه‌ی تجربه و احساس موقعیت را برای شهروندان فراهم می‌کند. پژوهش‌های بندورا (۱۹۹۷) در زمینه‌ی تجربه موقعیت نشان می‌دهند که احساس کارآمدی تحت تأثیر عامل‌های هفت‌گانه زیر قرار می‌گیرد:

- ۱- توان‌مندی‌های موجود
- ۲- ادراک درجه دشواری تکلیف
- ۳- میزان تلاش
- ۴- میزان تیزاب به کمک بیرونی
- ۵- شرایطی که تکلیف در آن باید انجام شود
- ۶- الگوهای زمانی موفقیت و عدم موفقیت
- ۷- چگونگی سازمندی و بازسازی تجربه^(۲۰)

بنابراین خودکارآمد پنداری^(۲۱) یکی از شاخص‌های مدیریت شهری خلاق است، زیرا براساس رهنمود مقام معظم رهبری ضروری است، در زمینه‌های رشد اعتماد به نفس فردی را در شهروندان فراهم کنیم، به همین علت شهر خلاق با هدایت مدیریت شهری خلاق می‌تواند با نیازهای اساسی و زیربنایی زندگی انسانی در هزاره‌ی سوم متناسب‌ارزشی، محتوایی و انگویی داشته باشد، بنابراین با به کارگیری اصول و مابلی خلاقیت در مدیریت شهری می‌توانیم زمینه‌های رشد شاخص‌های سلامت جسمی، سلامت روانی، سلامت اجتماعی و سلامت معنوی شهروندان را نیز فراهم می‌کند.

منابع

- ۱- گری، هارولد. «شناسی آموزش خلاقیت». مرکز مطالعه تخصصی توسعه خلاقیت جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران، ص ۹، اثر ۱۳۸۵.
- ۲- تان، جوزف. «الف هنر و خلاقیت». برگردان سیدعلی اصغر حسینی، نشر مرکز انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ص ۷، ۱۳۸۰.
- ۳- حسین‌السادات، مایمن خلاقیت و شکوفه‌های پرورش آن در شهر. انتشارات آستان قدس رضوی، قم، ص ۵۳، ۱۳۸۲.
- 4-Matthew mada
- ۵- مازوز، «مفهوم روان‌شناسی خلاقیت». برگردان محمد فرهادی، نشر انتشارات دانشگاه تهران، قم، ص ۱۰۳، ۱۳۸۵.
- ۶- بروشوت، «فرهنگ روانی». ترجمه‌ی علی‌اکبر پنداری و اروا گنجینه. انتشارات علمی، قم، قم، ص ۱۰۳، ۱۳۸۲.
- 7- Kull and Jaffar behad

مشاور حقوقی*

دفتر حقوقی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور
جمشید رضایی - علی یزدانزاده

باز هم مشمول حکم تبصره ۵ ماده‌ی صد می‌شود؟

○ هر چند عرصه‌ی ملک موردنظر قابلیت استفاده به عنوان پارکینگ را دارد ولی حذف پارکینگ به عنوان تخلف از مندرجات پروانه مشمول حکم تبصره ۵ می‌باشد. تبصره ۵، در مورد عدم احداث پارکینگ و یا غیرقابل استفاده بودن آن و عدم امکان اصلاح آن، کمیسیون می‌تواند با توجه به موقعیت محلی و نوع استفاده از فضای پارکینگ رأی به گرفتن جریمه‌ای که دست کم یک برابر و حداکثر دو برابر ارزش معاملاتی ساختمان برای هر مترمربع فضای از بین رفته پارکینگ باشد، صادر نماید (مساحت هر پارکینگ با احتساب گردش ۲۵ متر مربع می‌باشد) شهرداری مکلف به گرفتن جریمه تعیین شده و صدور برگ پایان ساختمان می‌باشد.

● همان‌طور که آگاه هستید، سازوکار ویژه‌ای برای ابلاغ آرای کمیسیون ماده صد قانون شهرداری پیش‌بینی نشده است و مشکلاتی در این باره ایجاد می‌شود، به عنوان نمونه در هنگام ابلاغ رأی‌ها گاهی مالک در محل حضور ندارد یا نشانی از مالک متخلف برای فرستادن رأی کمیسیون وجود ندارد یا مالک از گرفتن رأی خودداری می‌نماید و ... راهکار اجرایی و حقوقی برای رفع این گونه مشکلات چیست؟

○ متأسفانه قانون‌گذار سازوکار ویژه‌ای برای ابلاغ آرای کمیسیون‌های ماده ۱۰۰ و ۷۷ قانون شهرداری پیش‌بینی نکرده است و برای رفع این مشکل بهترین راهکار حقوقی این است که در ابلاغ آرای کمیسیون‌های مورد نظر سازوکار مندرج در آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب رعایت شود. در آن‌جا برای تمامی مشکلاتی که پیش‌تر به آن‌ها اشاره شده است راهکار ویژه‌ای پیش‌بینی شده است.

● درباره‌ی بناهایی که تغییر کاربری داده شده‌اند به عنوان نمونه از مسکونی به تجاری تبدیل شده‌اند در صورتی که ضوابط و اصول فنی، شهرسازی و بهداشتی

● درباره‌ی بناهایی که خارج از بافت فاقد کاربری بوده، با کاربری مشخص ندارند و بدون اخذ مجوز از مراجع ذی صلاح بنا شده‌اند، آیا می‌بایست مطابق تبصره ۴ جریمه شوند یا براساس تبصره‌های ۲ و ۳ ماده‌ی صد؟ در صورتی که اصل‌های فنی، بهداشتی و شهرسازی در ساخت این‌گونه بناها رعایت نشده باشد کمیسیون می‌بایست مطابق یکی از تبصره‌های بالا اقدام به جریمه نماید یا نه؟

○ بناهایی که بدون پروانه ساخته می‌شوند یا در ساخت آن‌ها ضوابط و اصول فنی، شهرسازی و بهداشتی رعایت شده است یا خیر. اگر اصول فنی، شهرسازی و بهداشتی رعایت شده باشد که کمیسیون می‌بایست وفق تبصره ۴ ذیل ماده ۱۰۰ جریمه نمایند (تبصره ۳- در مورد احداث بنای بدون پروانه در حوزه‌ی استفاده از اراضی مربوطه در صورتی که اصول فنی، بهداشتی و شهرسازی رعایت شده باشد کمیسیون می‌تواند با صدور رأی بر گرفتن جریمه به ازاء هر متر مربع بنای بدون مجوز یک دهم ارزش معاملاتی ساختمان یا یک پنجم ارزش سرفعلی ساختمان، در صورتی که ساختمان ارزش دریافت سرفعلی داشته باشد، هر کدام که مبلغ آن بیشتر است از ذینفع، بلا مانع بودن صدور برگ پایان ساختمان را به شهرداری اعلام نماید. اضافه بنا زائد بر تراکم مجاز براساس مفاد تبصره‌های ۳ و ۴ عمل خواهد شد.)

چنانچه در ساخت آن‌ها اصول فنی، بهداشتی و شهرسازی رعایت نشده باشد و عدم رعایت این اصول به گونه‌ای باشد که ضرورت قلع بنای احداثی را ایجاد نماید، کمیسیون می‌بایست وفق تبصره یک ذیل ماده صد رأی تخریب صادر نماید.

● در صورتی که برای ملکی پروانه‌ی ساختمانی صادر شده باشد و در پروانه صادره پارکینگ پیش‌بینی شده باشد ولی مالک پارکینگ را از بنای احداثی حذف نماید چنانچه ملک یاد شده دارای عرصه بالایی باشد به گونه‌ای که بتوان از آن به عنوان پارکینگ استفاده نمود آیا

مشاوران حقوقی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور در این شماره به پیش‌بینی درباره‌ی بناهایی فاقد کاربری، حکم تبصره ۵ ماده ۱۰۰ راهکار اجرایی ابلاغ آرای کمیسیون ماده ۱۰۰ قانون شهرداری، تخلف بناها با تغییر کاربری، تفکیک اراضی، خارج از محدوده، مرجع منح عوارض تفکیک ملکیت، صدور حرم رودخانه‌ها و بهره‌ی شریک واقع بر شهر، بلخ داده‌اند.

رعایت شده باشد سال وقوع تخلف برای صدور رأی جریمه چه سالی است؟ سال احداث بنا یا سال تغییر کاربری از مسکونی به تجاری؟

در این جا در ظاهر تخلفی در احداث بنا ایجاد نشده است که سال وقوع تخلف سال احداث بنا باشد؛ بلکه سال وقوع تخلف سالی است که برخلاف کاربری مصوب برای ملک (یعنی مسکونی) عملاً به کاربری دیگری تغییر داده شده است (یعنی تجاری). بنابراین سال وقوع تخلف سال تغییر کاربری است.

● درباره‌ی تفکیک اراضی خارج از محدوده، حریم شهرها و روستاها و چگونگی گرفتن تفکیک ابهاماتی وجود دارد که به شرح زیر اعلام می‌گردد. خواهشمند است نظریه‌ی حقوقی خود را اعلام نمایید.

(الف - گرفتن عوارض تفکیک برای صدور اجازه تفکیک در اراضی خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها و نیز خارج از بافت و طرح هادی روستاها امکان‌پذیر و قانونی است یا خیر؟

ب - با توجه به این که ادارات ثبت اسناد و املاک کشور براساس مواد ۱۴۷ و ۱۴۸ قانون ثبت در اراضی خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها بدون رعایت ماده ۳ آیین نامه نحوه‌ی استفاده از اراضی و احداث بنا و تأسیسات در خارج از محدوده قانونی و حریم مصوب (۱۳۵۵)، برای اراضی قول نامه‌ای و مشاعی اسناد مالکیت به صورت شش‌دانگ صادر کرده است و گاهی برای نقل و انتقال این اسناد و یا به منظور گرفتن مجوز احداث بنا و تأسیسات در آن اراضی مراجعه می‌نمایند. آیا گرفتن عوارض تفکیک بعد از صدور اسناد مالکیت رسمی شش‌دانگ بالا ناشی از مواد ۱۴۷ و ۱۴۸ امکان‌پذیر است یا خیر؟

ج - با توجه به این که در آیین نامه فوق الذکر مساحت تفکیک اراضی کم‌تر از بیست هکتار قید گردیده است آیا گرفتن عوارض تفکیک درباره‌ی اراضی بیش از بیست هکتار قانونی است یا خیر؟

مرجع وضع عوارض تفکیک از اراضی واقع در محدوده روستا کدام است؟

○ ماده‌ی ۲ آیین نامه‌ی اجرایی چگونگی وضع و وصول عوارض شوراهای اسلامی شهر و بخش (۱۳۷۸) مقرر

می‌دارد: «وضع عوارض شوراهای اسلامی شهر و بخش در حدود درآمد، عرضه‌ی کالا، خدمات و سایر موضوع‌هایی است که مربوط به شهر و بخش ذیربط باشد. ۲۰- پس از آن که شورای اسلامی بخش، عوارض یاد شده را گرفت، تفکیک اراضی واقع در محدوده بخش و خارج از محدوده‌ی شهرها و روستاها امکان‌پذیر است. ۳- اگرچه اداره‌های ثبت اسناد و املاک بدون دریافت عوارض تفکیک از مالکان اراضی موصوف را تفکیک کرده باشند، به هنگام صدور جواز احداث بنا و تأسیسات عوارض تفکیک باید پرداخت شود. ۴- وصول عوارض تفکیک از اراضی تفکیک شده به بالاتر از بیست هکتار، فاقد منع قانونی است. ۵- مرجع وضع عوارض تفکیک در مورد اراضی واقع در محدوده روستا نیز شورای اسلامی بخش است.»

● با توجه به سیاق مندرج در تبصره ۶ ماده ۹۶ قانون شهرداری‌ها، حریم رودخانه‌های اصلی در محدوده و حریم شهر که در اثر اجرای عملیات عمرانی شهرداری متروکه می‌شوند در مالکیت شهرداری‌هاست و در همین راستا دو قانون معارض دیگر از جمله واگذاری این موارد به شرکت‌های آب و فاضلاب و تبصره ۲ ذیل ماده ۱۳ آیین نامه اجرایی قانون زمین شهری مستتب از مواد ۹ و ۱۰ قانون یاد شده تمام معابر، مسیل‌ها، حریم‌ها و املاک یا مالک ناشناس که در محدوده اسناد تجمیعی قرار دارند متعلق به سازمان است؛ بنابراین خواهشمند است بفرمایید، ملاک عمل در قانون‌های یاد شده و نقاط تعرض آن‌ها؛ همچنین آخرین قانون تصویب شده، ضمانت یا عدم ضمانت اجرای تبصره ۶ ماده ۹۶ قانون شهرداری‌ها در خصوص بستر نهرها و رودخانه‌های متروکه کدام است؟ آیا این‌ها در مالکیت شهرداری هستند یا خیر؟

○ آخرین مقرره‌ای که درباره‌ی مالکیت بستر رودخانه‌ها، نهرها و مسیل‌های متروکه ماده ۸ آیین نامه مربوط به بستر و حریم رودخانه‌ها، نهرها، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی مصوب سال ۱۳۷۹ است که مقرر شده است، بستر رودخانه‌ها، نهرها و مسیل‌های متروکه در مالکیت دولت قرار دارد و وزارت نیرو مأمور اعمال مالکیت دولت بر آن‌ها است.

رأی هیات عمومی دیوان عدالت اداری مبنی بر ابطال بخش نامه شماره ۳۱۷/۱۲۰۶۸ مورخ ۲۳/۱۱/۵ مدیر کل حقوقی شهرداری تهران
تاریخ: ۱۳۸۲/۱۰/۲۷ شماره نامه: ۵۴۱-۵۴۲ کلاسه پرونده: ۲۶۶/۸۰
۲۸۰

مرجع رسیدگی: هیات عمومی دیوان عدالت اداری.

شاکلی، حجت‌الاسلام والمسلمین قاضی پور.

موضوع شکایت و خواسته: ابطال بخش نامه شماره ۶۸-۳۱۷/۱۲ مورخ ۱۳۷۳/۱۱/۵ مدیر کل حقوقی شهرداری تهران، مقدمه: در شکایت نامه های تقدیمی اعلام شده است، ماده ۸ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب مقرر می دارد "هیچ مقام رسمی یا سازمان یا اداره نمی تواند حکم دادگاه را تغییر دهد و یا از اجرای آن جلوگیری کند مگر دادگاهی که حکم صادر نموده و یا مرجع بالاتر از آن هر دو موردی که قانون تعیین می کند و در ماده ۵۷۶ قانون مجازات اسلامی آمده است "چنان چه هر یک از صاحب منصبان و مستخدمین و مأمورین دولتی و شهرداری ها در هر رتبه و مقامی که باشد از اجرای اوامر کتبی دولتی یا اجرای قوانین مملکتی و یا اجرای احکام یا اوامر مقامات قضایی یا هرگونه امری که از طرف مقامات دولتی صادر شده باشد جلوگیری نماید از خدمات دولتی از یک تا پنج سال محکوم خواهد شد". وفق مفاد ماده ۷۸۲ قانون آیین دادرسی مدنی، دستور موقت پس از ابلاغ قابل اجراء است و نظریه فوریت کار دادگاه می تواند مقرر دارد که قبل از ابلاغ، دستور موقت اجراء شود. همچنین با توجه به ماده ۱۵ قانون دیوان عدالت اداری و ماده ۲۱ قانون اصلاح مواردی از قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۷۸ هدف قانون گذار این بوده که احکام و دستور موقت بدون تعطیلی توسط مرجع طرف شکایت به اجراء گذاشته شود. معیناً اداره حقوقی شهرداری تهران به موجب بخش نامه ی شماره ۶۸-۳۱۷/۱۲ مورخ ۱۳۷۳/۱۱/۵ اعلام نموده است، دادنامه های صادره از شعب دیوان عدالت اداری مبتنی بر صدور دستور موقت جهت جلوگیری از عملیات اجرایی که مستقیماً به شهرداری های مناطق و سایر واحدهای ذیربط اعلام می گردد، فاقد قابلیت اجرایی است. بدین ترتیب با بی اعتبار خواندن دادنامه های صادره از اجرای آن جلوگیری می نماید و این هم تأکیدی بر جلوگیری از اجرای احکام و دستور مقامات قضایی است و با مقررات فوق الذکر مغایرت دارد بنا به مراتب ابطال بخش نامه مذکور مورد تقاضا است. مدیر کل حقوقی شهرداری تهران در پاسخ به شکایت مذکور طی نامه شماره ۶-۳۱۷/۲۱۴ مورخ ۱۳۸۰/۷/۲۲ اعلام داشته اند، ۱- از آن جا که دستور موقت های صادره از دیوان عدالت اداری به لحاظ نحوه اجراء و عدم دخالت مأمورین اجرای احکام در اجرای آنها موضوعاً متفاوت از دستور موقت های صادره از محاکم عمومی و انقلاب می باشند، لذا استفاده از ملاحظه ماده ۷۸۲ قانون منسوخه آیین دادرسی مدنی (ماده ۳۲۰ آیین دادرسی فعلی) برای اجرای دستور موقت های صادره از دیوان عدالت اداری مبتنی بر اشتباه می باشد.

۲- در شهرداری تهران براساس سازمان مصوب و شرح وظایف مقررده افقانه دعوی و نیز دفاع مقابل دعوی علیه شهرداری تهران جز وظایف قانونی اداره کل حقوقی می باشد و کلیه اقدامات قضایی از طریق این اداره کل صورت می گیرد و به همین جهت نیز براین رویه معمول در دادگستری کلیه اوراق، خطرات، دادنامه ها و تصمیمات قضایی محاکم عمومی و انقلاب و نظامی به طرفیت شهرداری تهران به این اداره کل ابلاغ می گردد ضمن آن که شهرداری های مناطق به هیچ وجه واحدهای اداری مستقل محسوب نمی گردند و لذا شکایت علیه آن ها به مانند شکایت علیه سایر ادارات شهرداری است که نهایتاً مسؤلیت پاسخ گویی به آن ها به عهده بالاترین مقام مسؤول اداری شهرداری (شهردار تهران) و یا مقامات مآذون از طرف وی می باشد. علیهذا ملاحظه می فرمایید که بخش نامه معترض غنه و مکاتبات متعاقب آن از جمله نامه شماره ۵۴-۳۱۷/۸ مورخ ۱۳۸۰/۶/۱۴ این اداره کل با اعتقاد به دلایل و مستندات قانونی فوق الاشعار آمده و در جهت اجرای صحیح و دقیق مقررات آیین دادرسی دیوان عدالت اداری صادر گردیده و به نظر نمی رسد که تأکید بر اجرای صحیح مقررات و تذکر به اختیارات و وظایف قانونی واحدهای شهرداری هیچ گونه مخالفی با مقررات و قوانین موضوعه داشته باشد. هیات عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ فوق با حضور رؤسای شعب بدوی و رؤسای و مستشاران شعب تجدید نظر تشکیل و پس از بحث و بررسی و انجام مشاوره با اکثریت آراء به شرح آتی مبادرت به صدور رأی می نماید:

رأی هیات عمومی

قانونگذار در مقام حفظ اعتبار اصل تفکیک و استقلال قوای عالی کشور و حمایت از حرمت اعتبار تصمیمات و آراء و احکام قطعی مراجع مختلف قضایی ضرورت اجرای دقیق و صحیح آن ها را توسط اشخاص و مراجع ذیربط مورد تأکید قرار داده و استتکاف از آن ها را علی الاطلاق ممنوع و از نوع جرائم و قابل مجازات اعلام داشته است. کما این که ماده ۵۷۶ قانون مجازات اسلامی مصرح است به این که چنان چه هر یک از صاحب منصبان و مستخدمین و مأموران دولتی و شهرداری ها در هر رتبه و مقامی که باشد از اجرای احکام یا اوامر مقامات قضایی خودداری یا جلوگیری نماید از خدمات دولتی از یک تا پنج سال محکوم خواهد شد. بنا به جهات فوق الذکر و اینکه صدور دستور موقت از طرف مراجع ذیصلاح دیوان عدالت اداری مبتنی بر توقیف عملیات اجرایی تا تعیین تکلیف قطعی از نوع آراء و اوامر لازم الاجرای مقام فضا محسوب می شود و اشخاص و مراجع ذیربط مکلف اند؛ بلافاصله آن را به موقع اجراء بکنارند، بنابراین بخش نامه اداره کل حقوقی شهرداری تهران که دادنامه های صادره از شعب دیوان را در زمینه صدور دستور موقت که مستقیماً به شهرداری های مناطق و نیز سایر واحدهای ذیربط ابلاغ نشده فاقد قابلیت اجرایی اعلام و اجراء آن ها را منوط به ابلاغ دادنامه های مذکور از طریق اداره کل حقوقی شهرداری کرده است خلاف نص صریح قانون و خارج از حدود اختیارات اداره مزبور تشخیص داده می شود و مستنداً به قسمت دوم ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری ابطال می گردد.

هیات عمومی دیوان عدالت اداری

معاون قضایی دیوان عدالت اداری - مقدسی فرد

رای هیات عمومی دیوان عدالت اداری مبنی بر ابطال بند ۲ شناسنامه ساختمان مصوب وزارت کشور

تاریخ: ۱۳۸۲/۲/۱۸ شماره دادنامه: ۷۱ کلاس پرونده: ۲۴۱/۷۷

مرجع رسیدگی: هیات عمومی دیوان عدالت اداری

شاکی: آقای محمد رستم زاده

موضوع شکایت و خواسته: ابطال بند ۲ شناسنامه ساختمان مصوبه وزارت کشور

مقدمه: شاکی به شرح دادخواست و لایحه تکمیلی آن اعلام داشته است، با توجه به لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها مصوب ۱۳۵۹/۳/۳ شورای انقلاب و ضوابط اجرایی مربوطه به چگونگی اجرای ماده یک لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها مصوب ۱۳۵۹/۳/۱۱ شورای انقلاب مصوب ۱۳۷۳/۶/۲۹ وزارت کشور و ابلاغ به شهرداری‌ها به استحضار می‌رساند. چون در راستای مصوبه شورای اداری وزارت کشور در خصوص هماهنگ نمودن صدور پروانه ساختمان و گواهی عدم خلاف و گواهی پایان کار در سطح شهرداری‌های کشور در سی و چهارمین جلسه ۱۳۷۱/۸/۱۲ تصویب نمودند که به استناد بند الف بند ۲ مصوبه صدور شناسنامه ساختمان با دریافت مدارک لازم شامل درخواست پروانه و نقشه محل وقوع ملک و فتوکپی مدارک رسمی و شناسنامه‌ای نفع یا بازدید مهندسی فنی شهرداری از وضعیت موجود ملک جهت درج در پرونده با تعیین ضوابط شهرداری حاکم بر متک که شامل نوع کاربری و میزان تراکم مجاز و تعریض حدود راه براساس قانون توسعه راه مصوب ۱۳۲۰ با محاسبه درست به منقاضی اعلام شود و چون از تاریخ ۱۳۷۱/۱۱/۱۱ شناسنامه ساختمان سند رسمی تلقی شده نظارت بر حسن جریان امور کنترل‌های لازم در چهارچوب مقررات به عهده شهرداری‌ها نهادینه شده است. بند ۲ شناسنامه ساختمان که از طرف وزارت کشور برخلاف مقررات و آیین‌نامه نسبت به اخذ سند مالکیت مبنی بر صدور پروانه ساختمان اظهار نظر نگردیده، صدور هر گونه پروانه ساختمان با هر مدرک عادی و غیر اصولی برای اشخاص را صرفاً به لحاظ شهرداری‌سازی نموده نه رعایت اصول موازن بند یک ماده ۹۹ و ۱۰۱ قانون شهرداری که تعیین حدود حریم و نقشه جامع شهرداری را با توجه به توسعه احتمالی شهر که کاربری ملک پس از تفکیک اراضی باغات و کسب استعلام از مسکن و شهرداری که املاکی تحت عنوان فضای سبز تعیین می‌شود توجهی به عمل آورده نشده با توجه به این که شهرداری‌ها موظفانند به منظور حسن اجرای ماده ۷ قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶/۶/۲۲ با اخذ سند رسمی تعهدی از مالک نسبت به صدور پروانه ساختمانی از استعلامات مربوطه که از مسکن و شهرداری به عمل آورده می‌شود برقرار نموده که چنانچه در آینده ملک موضوع در فضای سبز قرار گرفت ضمن عدم پرداخت خسارت نسبت به صدور پروانه ساختمان جدید خودداری گردد و لذا بند ۲ شناسنامه ساختمان تهیه شده از طرف وزارت کشور و ابلاغ به شهرداری‌ها با صدور پروانه غیر مستدل بدون احراز مالکیت مالک در ملک مزبور صرفاً جهت شهرداری موجب تشویش و تشنج در میان مردم و برخلاف مقررات و اصول معماری و شهرداری و تخلفی در حفظ و گسترش فضای سبز و طرح جامع ساختار تفصیلی شهرداری است که به لحاظ رعایت استیفای حقوق دولت و ملت و جلوگیری از مناقشات ناشی از اعمال خلاف قانون و مقررات مصوبات مجلس نسبت به بند ۲ شناسنامه ابلاغی وزارت کشور به شهرداری‌ها به صدور پروانه ساختمان غیر مجاز بدون احراز مالکیت مالک در ملک مورد تقاضا برای اشخاص حقوقی و حقیقی در قلمرو حقوقی و جهات شرعی و قانونی بوده، بدین وسیله تقاضای رسیدگی و صدور حکم به ابطال بند ۲ شناسنامه ساختمان صادره از سوی وزارت کشور را در هیات عمومی دیوان عدالت اداری دارم. مدیر کل دفتر حقوقی وزارت کشور در پاسخ به شکایت مذکور طی نامه شماره ۴۲۱۷/۶۱ مورخ ۱۳۷۷/۱۰/۱۳ ضمن ارسال تصویر نامه شماره ۱۵۵۱۹/۳۳ مورخ ۱۳۷۷/۱۰/۲۱ دفتر فنی وزارت متبوع اعلام داشته‌اند، با عنایت به این که براساس ماده ۷ و ذیل ماده ۵ قانون شورای عالی شهرسازی و معماری که مقرر می‌دارد، شهرداری‌ها مکلف به اجرای مصوبات شورای عالی شهرسازی و نقشه‌های تفصیلی می‌باشند؛ تبعاً ضوابط مذکور توسط شهرداری‌ها اعمال می‌گردد، لذا قید عدم رعایت ضوابط مذکور در متن دادخواست بی‌وجه است، با عنایت به این که شهرداری مرجع احراز مالکیت یا صدور آراء قضایی که توسط ادارات ثبت و محاکم قضایی صورت می‌پذیرد، نمی‌باشد و سندیت شناسنامه ساختمان صرفاً در چهارچوب ضوابط اداری برای شهرداری‌ها املاک عمل می‌باشد لذا رد شکایت شاکی مورد استدعا است. دبیر محترم شورای نگهبان در خصوص ادعای خلاف شرح بودن بند ۲ شناسنامه ساختمان طی نامه شماره ۸۴/۳۰/۱۱۶۸۹ مورخ ۱۳۸۴/۲/۷ اعلام داشته‌اند بند ۲ مصوبه شناسنامه ساختمان تهیه شده توسط وزارت کشور، خلاف موازن شرع شناخته نشد. هیات عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ فوق یا حضور رؤسای شعب بدوی و رؤسا و مستشاران شعب تجدید نظر تشکیل و پس از بحث و بررسی و انجام مشاوره با اکثریت آراء به شرح آتی سبادت به صدور رأی می‌نماید.

رای هیات عمومی

الف - به شرح نظریه شماره ۸۴/۳۰/۱۱۶۸۹ مورخ ۱۳۸۴/۲/۷ فقهای محترم شورای نگهبان مصوبه مورد اعتراض مغایرتی با احکام اسلامی ندارد، بنابراین موردی برای ابطال آن در قلمرو و قسمت اول ماده ۲۵ قانون دیوان وجود ندارد. ب - عموم و اطلاق بند ۲ شناسنامه ساختمان که مورد اعتراض قرار گرفته مشتمل اجازه صدور پروانه احداث ساختمان به اشخاص بدون ارائه اسناد و مدارک معتبر رسمی مشعر بر مالکیت آنان در زمین مورد نظر یا مأذون بودن آنان قبل از مالک به موجب اسناد رسمی معتبر و نتیجتاً خلاف هدف و حکم مقنن به شرح مقرر در مواد ۴۶ و ۴۷ و ۴۸ و ۲۲ قانون ثبت اسناد و املاک کشور است و بدین جهت متن مزبور مستنداً به قسمت دوم ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری ابطال می‌شود.

هیات عمومی دیوان عدالت اداری

معاون قضائی دیوان عدالت اداری - رهبر پور

* ویراستار: برای حفظ اصالت و بهیچ‌وجه وجود ندارد
شکایتی در مورد تقاضای ابطال پروانه‌های فضای سبز

به موجب قانون تعیین فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی به عنوان یک مؤسسه عمومی غیردولتی شناخته می شوند آیا در برگزاری مناقصات مشمول مقررات این قانون هستند یا خیر؟

○ با توجه به این که در بند (ب) ماده یک قانون برگزاری مناقصات پس از عبارت مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی براتری گذارده شده که در آن مقرر شده: "در مواردی که آن بنیادها و نهادها از بودجه کل کشور استفاده می نمایند" و شهرداری ها نیز وجه بسیار ناچیزی از بودجه کل کشور در اختیارشان گذارده می شود و بخش عمده بودجه شهرداری از محل درآمدهای اختصاصی آن تأمین می گردد؛ بنابراین چنین مستفاد می گردد که شهرداری صرفاً در مصرف آن قسمت از میانی که از محل بودجه عمومی کشور در اختیارش گذارده می شود مکلف به رعایت مقررات مندرج در قانون برگزاری مناقصات است؛ به عبارت دیگر شهرداری در مصرف بودجه اختصاصی خود که از محل بودجه کل کشور تأمین نشده است موظف به رعایت آیین نامه مالی و معاملاتی خود می باشد.

● مطابق مواد ۱۴۷ و ۱۴۸ اصلاح قانون ثبت اسناد و املاک کشور، صدور سند مالکیت برای املاک فاقد سند به اشیای تسری داشته است که قبل از ۱۳۷۰/۱/۱۱ احداث شده اند. متأسفانه با توجه به عدم هماهنگی در سنوات گذشته بین ادارات ثبت اسناد و املاک و شهرداری ها عده ای از افراد سوذو اقدام به تصرف فضاهای عمومی و معابر نموده؛ گاهی موفق به دریافت سند شده، با مراجعه به مراجع قضایی آرای متعددی علیه شهرداری صادر و در این راستا میالغ هنگفتی شهرداری ها محکومیت مالی دارند. خواهشمند است با توجه به بروز معضل مذکور و صراحت ماده ۱۰۱ قانون شهرداری، در باره می چگونه عمل شهرداری در این موضوع ارشاد فرمائید.

○ متأسفانه با اجرای قانون اصلاح مواد ۱۴۷ و ۱۴۸ قانون ثبت اسناد و املاک کشور، ادارات ثبت اسناد و املاک بدون الزام به استعلام از شهرداری اقدام به صدور سند مالکیت برای املاک و اراضی فاقد سند می نمایند که این امر خسارات جبران ناپذیری به شهرها وارد نموده است؛ از جمله این خسارات می توان به از بین رفتن باغ ها، تفکیک اراضی برخلاف ضوابط و مقررات شهرسازی و ... اشاره نمود. بهترین شیوه برای کم کردن خسارات وارده این است که شهرداری ها در هر شهر با اداره های ثبت اسناد هماهنگی نمایند تا دست کم فهرستی از املاک مذکور که در ثبت صدور سند هستند قبل از صدور سند در اختیار شهرداری قرار گیرد تا شهرداری بتواند با ارائه اعتراض از صدور سند برای املاک زیر پائین ترین تصاحب تفکیک و قطعات تفکیکی باغ و ... حتی الامکان جلوگیری نماید. اما در صورتی که اشخاص فضاهای عمومی و معابر را تصرف نموده باشند و بخواهند از راه مواد اصلاحی ۱۴۷ و ۱۴۸ ثبت سند بگیرند شهرداری می تواند با اثبات عمومی بودن این املاک مانع از صدور سند برای آن ها شود و حتی اگر با آگاهی یا بدون آگاهی شهرداری برای املاک عمومی که شهرداری متولی آن هاست سند صادر شود مرجع نهایی برای ابطال سند صادره دادگاه می باشد و شهرداری

● همانطور که آگاهی بر اساس تبصره یک، ذیل ماده واحده قانون چگونگی مقاوم سازی ساختمان ها، املاک و اراضی مورد نیاز شهرداری ها مصوب ۱۳۷۰، هیاتی مرکب از سه نفر کارشناس رسمی دادگستری و مورد وثوق که یک نفر به انتخاب شهرداری و یک نفر به انتخاب مالک یا صاحب حق و نفر سوم به انتخاب طرفین، قیمت روز ساختمان ها، املاک و اراضی قانونی مردم را تعیین خواهند کرد. رأی بیستویندی هیات مزبور قطعی و لازم الاجراست آیا شهرداری می تواند به جای کارشناسان رسمی دادگستری از مهندسان دارای پروانه اشتغال از سازمان نظام مهندسی استفاده نماید؟ و آیا پس از این که هیات کارشناسان رأی و نظر خود را ارائه دادند نیازی به تصویب نظر آنان در شورای اسلامی شهر است یا خیر؟

○ ۱- مطابق ماده ۲۷ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان، وزارت خانه ها، مؤسسات دولتی، نهادها، نیروهای نظامی و انتظامی، شرکت های دولتی و شهرداری ها می توانند در ارجاع امور کارشناسی با رعایت آیین نامه ویژه ای که به پیشنهاد مشترک وزارت مسکن و شهرسازی و وزارت دادگستری به تصویب هیات وزیران می رسد، به جای کارشناسان رسمی دادگستری از مهندسان دارای پروانه اشتغال که به وسیله سازمان استان معرفی می شوند استفاده نمایند. بنابراین شهرداری ها می توانند در امور مربوط به کارشناسی از جمله اجرای تبصره یک ذیل ماده واحده قانونی تصویب، وفق آیین نامه اجرایی ماده ۲۷ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان مصوب ۱۳۷۹ از مهندسان دارای پروانه اشتغال با معرفی سازمان نظام مهندسی استان استفاده نمایند. ۲- با توجه به این که در قسمت پایانی تبصره یک ذیل ماده واحده قانون آمده مقرر شده است: رأی اکثریت هیات مزبور قطعی و لازم الاجراست، بنابراین برای اجرایی شدن نظر هیات کارشناسی نیازی به تصویب نظر آنان در شورای اسلامی شهر نیست.

● مطابق بند (ب) ماده یک قانون برگزاری مناقصات مصوب سال ۱۳۸۲، "قوای سدگانه جمهوری اسلامی ایران اعم از وزارتخانه ها، سازمان ها و مؤسسات و شرکت های دولتی، مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت، بانک ها و مؤسسات اعتباری دولتی، شرکت های بیمه دولتی، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی (در مواردی که آن بنیادها و نهادها از بودجه کل کشور استفاده می نمایند)، مؤسسات عمومی، بنیادها و نهادهای انقلاب اسلامی، شورای نگهبان قانون اساسی؛ همچنین دستگاه ها و واحدهایی که مشمول قانون بر آن ها تیارمند یاد کرد تا تصریح نام است، اعم از این که قانون ویژه ای خود را داشته، یا از قانون ها و مقررات عام پیروی نمایند مانند وزارت جهاد کشاورزی، شرکت ملی نفت ایران، شرکت ملی گاز ایران، شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران، سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، سازمان بنادر و کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران، سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران، سازمان صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران و شرکت های تابعه آن ها موظف اند در برگزاری مناقصه مقررات این قانون را رعایت کنند." با توجه به این که شهرداری

می‌بایست تقاضای ابطال اسناد صادره را از دادگاه محل بنماید.

● همان طوری که آگاهید شهرداری‌ها در بخش نیروی انسانی دارای مشکلات عدیده‌ای هستند که در این راستا شهرداری به منظور تأمین نیروی انسانی بخش‌های گوناگون در قالب به کارگیری نیرو به طور مستقیم اقداماتی انجام داده بود که به دلیل استمرار این پرداخت‌ها و حکم قاطع قانون کار در این باره، امکان جذب آن‌ها در بدنه شهرداری میسر می‌گردد و باعث تورم نیروی انسانی در شهرداری خواهد شد. بنابراین بر این اساس و به منظور پرهیز از عقد قرارداد مستقیم با افراد مذکور در اجرای ماده ۱۹ این نامه مالی

شهرداری‌ها و تصویب شورای اسلامی شهر تأمین نیروی انسانی را با قرارداد مدیریت پیمان با سازمان همیاری شهرداری‌ها واگذار نموده‌است. آیا شهرداری می‌تواند بدون رعایت تشریفات مناقصه یا سازمان همیاری قرارداد منعقد نماید؟

○ به طور کلی شهرداری‌ها می‌توانند با رعایت ماده ۱۹ این نامه مالی شهرداری‌ها و در صورتی که مبلغ قرارداد از محل بودجه کل کشور تأمین نشده باشد، با سازمان‌های وابسته به شهرداری‌ها از جمله سازمان همیاری قرارداد منعقد نمایند.

نقل از شماره ۱۷۵۵۱ - ۱۲۸۴/۳/۱۱ - روزنامه رسمی

۱۳۸۴/۲/۳۱ شماره ۵۷۰/۸۳/هـ

تاریخ: ۱۳۸۴/۴/۲۸

شماره دادنامه: ۳۷

کلاس پرونده: ۵۷۰/۸۳

مرجع رسیدگی: هیأت عمومی دیوان عدالت اداری.

شاکی: آقای منوچهر دانشمند

موضوع شکایت و خواسته: اعلام تعارض آراء صادره از شعبه نهم تجدیدنظر دیوان عدالت اداری.

مقدمه: الف - ۱- شعبه هشتم در رسیدگی به پرونده کلاسه ۸-۲/۸۱- موضوع شکایت آقای منوچهر دانشمند به طرفیت وزارت آموزش و پرورش - سازمان بازنشستگی کشوری به خواسته ترمیم حقوق بازنشستگی به شرح دادنامه شماره ۶۹-۱ مورخ ۱۳۸۲/۶/۱۸ چنین رأی صادر نموده است: شاکی از تاریخ ۱۳۵۸/۸/۲۰ با داشتن ۲۰ سال سابقه خدمت و با اعطاء سنوات ارفاقی بازنشسته گردیده، در سال ۱۳۸۱ حقوق بازنشستگی وی در اجرای بند (ل) تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور ترمیم گردیده است؛ اما با توجه به این که براساس تبصره ماده ۲ این نامه اجرائی قانون مذکور صرفاً سنوات ارفاقی موضوع قانون نحوه بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی و قانون حفاظت در برابر اشعه و مشمولان ماده ۱۴ قانون حمایت از آزادگان در اصلاح حقوق بازنشستگی آنان قابل احتساب بوده؛ لذا سنوات ارفاقی شاکی در اصلاح و ترمیم حقوق بازنشستگی وی احتساب و منظور نگردیده که با توجه به این که اقدامات ادارات طرف شکایت براساس مقررات فوق الاشاره انجام گرفته علیهذا ایراد و اشکالی به آن ملحوظ نیست و شکایت شاکی غیرموجه و محکوم به رد است. ۲- شعبه نهم تجدیدنظر در رسیدگی به تقاضای تجدیدنظر آقای منوچهر دانشمند به خواسته تجدیدنظر در دادنامه شماره ۱۰۷۹-۱ مورخ ۱۳۸۲/۶/۱۸ صادره از شعبه هشتم دیوان عدالت اداری به شرح دادنامه شماره ۵۷۸ مورخ ۱۳۸۲/۴/۱۶ ضمن رد تجدیدنظر خواهی دادنامه تجدیدنظر خواسته را تأیید و استوار نموده است. ب- ۱- شعبه چهاردهم در رسیدگی به پرونده کلاسه ۱۲۹۰/۸۱- موضوع شکایت آقای نوراله فرساد به طرفیت سازمان بازنشستگی کشوری به خواسته ترمیم حقوق بازنشستگی به استناد تبصره یک اصلاحی ماده ۷۴ قانون اصلاح موادی از قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۵۳/۱۲/۲۸ به شرح دادنامه شماره ۱۹۶۲-۱ مورخ ۱۳۸۲/۱۰/۱۰ چنین رأی صادر نموده است: نظر به اینکه تنها استثناء احتساب عنوان ارفاقی فقط مشمولین قانون نحوه بازنشستگی جانبازان مصوب ۱۳۶۷ و قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب ۱۳۶۸ و ماده ۱۳ قانون حمایت از آزادگان مصوب ۱۳۶۸ می‌باشد. در حالی که شاکی مشمول هیچ کدام از قوانین مذکور نبوده علیهذا حکم به رد شکایت مطروحه صادر می‌گردد. ۲- شعبه نهم تجدیدنظر در رسیدگی به پرونده کلاسه ۱۴۵۹/۸۲/۹- موضوع تقاضای تجدیدنظر آقای نوراله فرساد به خواسته تجدیدنظر در دادنامه شماره ۱۹۶۲-۱ مورخ ۱۳۸۲/۱۰/۱۰ صادره از شعبه ۱۴ دیوان به شرح دادنامه شماره ۹۷۷ مورخ ۱۳۸۳/۶/۳۱ بر خلاف ادعای سازمان تجدیدنظر خوانده تبصره بند ۲ این نامه اجرائی بند (ل) تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ منحصر به موارد سه‌گانه نیست و قسمت اخیر آن به قوانین سایر مشمولان نیز اشاره دارد و صدور رأی شماره ۴۲۱ الی ۴۴۰ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری به مدت سنوات ارفاقی در تعیین حقوق بازنشستگی تصریح نموده اعتراض وارد تشخیص می‌گردد و ضمن نقض دادنامه تجدیدنظر خواسته حکم به ورود شکایت شاکی با احتساب ایام سنوات ارفاقی در تعیین حقوق بازنشستگی صادر می‌گردد. هیأت عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ فوق با حضور رؤسای شعب بدوی و رؤسا و مستشاران شعب تجدیدنظر تشکیل و پس از بحث و بررسی و انجام مشاوره با اکثریت آراء به شرح آتی میادرت به صدور رأی می‌نماید:

رأی هیأت عمومی

همانطور که در رأی وحدت رویه شماره ۴۳۰ مورخ ۱۳۸۲/۹/۸ هیأت عمومی دیوان استدلالت شده، تبصره الحاقی و اصلاحی ماده ۷۴ لایحه قانونی استخدام کشوری، مصحح در جواز افزایش خدمت ارفاقی به مستخدمین رسمی دولت به منظور برخورداری آنان از حقوق بازنشستگی حداکثر به میزان ۳۰ سال سابقه خدمت است. بنا به جهات فوق الذکر و اینکه حکم مصحح در بند ل تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور عالی الاطلاق مفید اختصاص اعتبار ردیف ۵۰۲۶۲۲ قسمت چهارم ریوست قانون مزبور به منظور افزایش و هماهنگی

حقوق بازنشستگی به بازنشستگان کشوری و لشگری قبل از سال ۱۳۷۹ است، بنابراین ضمن محقق بودن تعارض بین آراء مطروحه دادنامه شماره ۹۷۷ مورخ ۱۳۸۴/۶/۳۱ شعبه نهم تجدیدنظر در پرونده کلاسه ۱۴۵۹/۸۲ منتهی بر تأیید ادعا و استحقاق شاکي در این خصوص صحیح و موافق اصول و موازین قانونی تشخیص داده می شود. این رأی به استناد قسمت اخیر ماده ۲۰ اصلاحی قانون دیوان عدالت اداری برای شعب دیوان و سایر مراجع ذیربط در موارد مشابه لازم الاتباع است.

رئیس هیات عمومی دیوان عدالت اداری - علی رازینی

نقل از شماره ۱۷۵۶۰ - ۱۳۸۴/۳/۲۴ روزنامه رسمی

شماره ۳۰۲/۸۰/۵

تاریخ: ۱۳۸۴/۱/۲۸ شماره دادنامه: ۳۱ الی ۲۶

کلاسه پرونده: ۴۰۲/۸۰، ۷۰۹/۸۲، ۹۳۸، ۱۷۶/۸۳، ۶۶۸، ۲۸۲

مراجع رسیدگی: هیات عمومی دیوان عدالت اداری.

شاکي: ۱- سازمان تأمین اجتماعی - ۲- خانم ناهید شید - ۳- خانم صدیقه فاطمی فردوسی - ۴- خانم ملیحه صالح زادآذر - ۵- خانم نیره رحیمیان - ۶- رئیس شعبه ۱۳ دیوان عدالت اداری.

موضوع شکایت و خواسته: اعلام تعارضی آراء صادره از شعب اول، دوم، هشتم، نهم تجدیدنظر دیوان عدالت اداری. مقدمه: تقدیم شعبه نوزدهم بدوی در رسیدگی به پرونده کلاسه ۴۵۴/۷۷ موضوع شکایت خانم مهین بانو مجیدی همدانی به طرفیت سازمان تأمین اجتماعی به خواسته اصلاح مستمری بازنشستگی به لحاظ شمول ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی به شرح دادنامه شماره ۳۸ مورخ ۱۳۷۹/۱/۲۲ چنین رأی صادر نموده است، ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی که قانون خاص بوده است از تاریخ ۱۳۶۶/۱/۱۴ توسط تبصره یک قانون نحوه تعدیل نیروی انسانی حاکم بر تبصره یک ماده ۷۴ قانون استخدام کشوری به طور ضمنی نسخ شده است و دیگر کاربرد ندارد فلذا شکایت مشارالیهها قائله محمل قانونی است و مردود اعلام می گردد. ۲- شعبه دوم تجدیدنظر در رسیدگی به پرونده کلاسه ت. ۵۲۲/۷۹/۲ موضوع تقاضای تجدیدنظر خانم مهین بانو مجیدی به خواسته تجدیدنظر در دادنامه ۳۸ مورخ ۱۳۷۹/۱/۲۲ شعبه ۱۹ دیوان عدالت اداری در پرونده کلاسه ۴۵۴/۷۷ به شرح دادنامه شماره ۸۹۷ مورخ ۱۳۸۰/۹/۶ - ۱۳۸۰ چنین رأی صادر نموده است، گرچه ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ مقرر داشته حقوق بازنشستگی افرادی که قبل از موعد مقرر قانونی بازنشسته می شوند برابر متوسط حقوق و مزایای دریافتی دو سال آخر خدمت که مابعد حقوق بیمه بوده حساب گردد. لکن ماده مذکور اقدامات معموله را تابع ضوابط و مقررات قانون استخدام کشوری و تغییرات و اصلاحات بعدی آن دانسته است و با توجه به اینکه متعاقباً تبصره یک ماده یک قانون نحوه تعدیل نیروی انسانی دستگاههای دولتی مصوب ۱۳۶۶ مقرر داشته مستخدمین رسمی و ثابت که از نظر بازنشستگی مشمول قانون تأمین اجتماعی هستند در شمول مستخدمین مزبور در تبصره یک ماده ۷۴ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۶۵/۳/۲۷ بوده می توانند بر اساس مصوبه مزبور بازنشسته شوند و در تبصره یک ماده ۷۴ قانون اخیرالذکر نیز احساب حقوق بازنشستگی را بر اساس سنوات خدمت پیش بینی کرده است، بنابراین با توجه به وضع قانون و مقررات لاحق استناد تجدیدنظر خواه به ماده ۱۱۴ مصوب ۱۳۵۴ قائله وجاهت قانونی می باشد. بنابراین با عنایت به اینکه تجدیدنظر خواه در تاریخ ۱۳۷۶/۱۲/۲۵ بازنشسته پیش از موعد شده و حقوق وی بر اساس مقررات حاکم در زمان بازنشستگی احساب گردیده است تخلف از مقررات مشهود نیست و دادنامه تجدیدنظر خواهی تأیید می شود. ب. ۱- شعبه ۱۸ در رسیدگی به پرونده کلاسه ۶۱۸/۷۷ موضوع شکایت خانم ناهید شید بطرفیت سازمان تأمین اجتماعی به خواسته اصلاح مستمری بازنشستگی به لحاظ شمول ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی به شرح دادنامه شماره ۷۳۴ مورخ ۱۳۷۸/۶/۲۲ چنین رأی صادر نموده است، نظر به اینکه به موجب تبصره یک قانون نحوه تعدیل نیروی انسانی مصوب ۱۳۶۶ مجلس شورای اسلامی مستخدمین رسمی یا ثابت که از نظر بازنشستگی مشمول قانون استخدامی کشوری هستند در شمول مستخدمین مقرر در تبصره یک ماده ۷۴ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۶۵ قرار گرفته و می توانند بر اساس تبصره مذکور و تبصره های الحالی قانون فوق الذکر بازنشسته شوند و با توجه به اینکه به موجب ماده ۲ قانون نحوه تعدیل نیروی انسانی بازنشستگی بر اساس درخواست مستخدم فقط بر اساس سنوات خدمت تجویز گردیده است لذا شکایت شاکیه قائله وجاهت قانونی است و رأی به رد شکایت صادر می گردد. ۳- شعبه اول تجدیدنظر در رسیدگی به پرونده کلاسه ت. ۲۲۴۸/۷۸/۱۰ مورخ ۲۲۴۸/۷۸/۱۰ موضوع تقاضای تجدیدنظر خانم ناهید شید به خواسته تجدیدنظر در دادنامه شماره ۷۳۴ مورخ ۱۳۷۸/۶/۲۲ شعبه ۱۸ دیوان به شرح دادنامه شماره ۷۰۲ مورخ ۱۳۷۹/۶/۱۰ چنین رأی صادر نموده است، با عنایت به قسمت اخیر ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی که مقرر داشته حقوق بازنشستگی کارکنان سازمان تأمین اجتماعی قبل از موعد مقرر از جمله تجدیدنظر خواه برابر متوسط حقوق و مزایای دریافتی دو سال آخر خدمت که مابعد پرداخت حق بیمه بوده است می باشد و قسمت اول ماده مازالذکر کارکنان یاد شده را از لحاظ ضوابط سن و مدت خدمت برای احساب مستمری بازنشستگی تابع ضوابط و مقررات قانون استخدام کشوری و تغییرات و اصلاحات بعدی آن دانسته است و نظر به اینکه ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی به طور صریح یا ضمنی نسخ نگردیده لذا با اعلام ورود اعتراض تجدیدنظر خواه دادنامه معترضی عنه نسخ و رأی به ورود شکایت تجدیدنظر خواه و الزام سازمان تأمین اجتماعی به اجابت خواسته مشارالیهها و اصلاح حکم بازنشستگی بر اساس قسمت اخیر ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی صادر می گردد. ج. ۱- شعبه دوم دیوان در رسیدگی به پرونده کلاسه ۵-۴/۸۱ موضوع شکایت خانم منیره ترکمنی آذر به طرفیت سازمان تأمین اجتماعی به خواسته الزام سازمان به رعایت ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ و پرداخت کلیه دیون حاصله از اجرای ماده فوق به شرح دادنامه شماره ۱۳۰۲ مورخ ۱۳۸۱/۶/۱۲ چنین رأی صادر نموده است، با توجه به اینکه مدلول ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی به طور ضمنی یا صریح نسخ نگردیده پاسخ مستکی عنه قائل کننده تشخیص نگردید لذا خواسته شاکي وارد است و رأی به الزام خواننده به اجابت خواسته شاکي و اصلاح حکم بازنشستگی وفق قسمت اخیر ماده

۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی اعلام می‌گردد. ۲- شعبه هشتم تجدیدنظر در رسیدگی به پرونده کلاسه ۶۱۰/۸۱/۸۸ موضوع تقاضای تجدیدنظر سازمان تأمین اجتماعی نسبت به دادنامه شماره ۱۳۰۲ مورخ ۱۳۸۱/۶/۱۲ شعبه دوم در پرونده کلاسه ۵۰۴/۸۱ به شرح دادنامه شماره ۸۱۰ مورخ ۱۳۸۱/۸/۲۷ چنین رأی صادر نموده است: نظر به اینکه ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی قانون خاص است و از تاریخ ۱۳۶۶/۱۱/۱۴ به موجب تبصره یک قانون تعدیل نیروی انسانی حاکم بر تبصره یک ماده ۷۲ قانون استخدام کشوری به طور ضمنی نسخ گردیده و عملاً کاربردی ندارد. بنابراین ضمن نقض دادنامه بدوی رأی به رد شکایت صادر می‌شود. ۳- شعبه ۲۳ در رسیدگی به پرونده کلاسه ۲۱۷۲/۸۱ موضوع شکایت خانم صدیقه فاطری به طرفیت سازمان تأمین اجتماعی به خواسته الزام سازمان به اجرای مفاد ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی و اصلاح مستمری بازنشستگی به شرح دادنامه شماره ۸۵۹ مورخ ۱۳۸۲/۴/۲۸ چنین رأی صادر نموده است: ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی دو پیام دارد صدر و ذیل که حکم بازنشستگی شاکی را مشخصاً معلوم می‌نماید لذا حکم به ورود شکایت صادر می‌گردد. ۲- شعبه هشتم تجدیدنظر در رسیدگی به پرونده کلاسه ۱۰۷۰/۸۲/۸۸ موضوع تقاضای تجدیدنظر سازمان تأمین اجتماعی نسبت به دادنامه شماره ۸۵۹ مورخ ۱۳۸۲/۴/۲۸ حائره از شعبه ۲۳ به شرح دادنامه شماره ۱۰۷۱ مورخ ۱۳۸۲/۱۰/۲۷ چنین رأی صادر نموده است: به موجب تبصره یک ماده یک قانون نحوه تعدیل نیروی انسانی دستگاه‌های دولتی مصوب ۱۳۶۶ مجلس شورای اسلامی مستخدمین رسمی و ثابت که از نظر بازنشستگی مشمول قانون تأمین اجتماعی هستند در شمول مستخدمین مزبور در تبصره یک ماده ۷۴ قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۶۵ بوده و می‌توانند براساس تبصره مزبور و تبصره‌های الحاقی قانون فوق بازنشسته و باز خرید شوند طبق تبصره یک ماده ۷۴ قانون استخدام کشوری بازنشستگی مستخدمین مزبور براساس سنوات خدمتی آنان صورت می‌گیرد. بنابراین مراتب محاسبه و تعیین مستمری بازنشستگان پیش از موعد باید براساس سنوات خدمت آنان صورت پذیرد در غیر این صورت از جهت تعیین میزان مستمری بازنشستگی چه تفاوتی بین شاکیه که با ۱۰ سال بازنشسته شده با فردی که با ۳۰ سال خدمت بازنشسته گردیده وجود دارد؟ دقیقاً تعیین مستمری بازنشستگی یکسان برای مستخدمین با ۲۰ سال خدمت و مستخدمین با سابقه ۳۰ سال خدمت عادلانه نخواهد بود و امری است ناروا. بنا به جهات مذکور، اعتراض تجدیدنظر خواه به دادنامه تجدیدنظر خواسته وارد تشخیص می‌گردد. ضمن صدور حکم به نقض دادنامه شعبه بدوی رأی به رد شکایت صادر و اعلام می‌گردد.

۱- شعبه ۱۷ در رسیدگی به پرونده کلاسه ۵۱۴/۸۲ موضوع شکایت خانم ملیحه صالح‌زاده اذر به طرفیت سازمان تأمین اجتماعی به خواسته صدور حکم به الزام سازمان به اجرای مفاد ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی و اصلاح مستمری بازنشستگی بر مبنای متوسط حقوق و مزایای دو سال آخر خدمت به شرح دادنامه شماره ۱۰۳۱ مورخ ۱۳۸۲/۶/۱۲ چنین رأی صادر نموده است: نظر به اینکه قسمت اخیر ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی مقرر داشته حقوق بازنشستگی کارکنان سازمان تأمین اجتماعی برابر با متوسط حقوق و مزایای دریافتی دو سال آخر خدمت که مآخذ پرداخت حق بیمه بوده است می‌باشد و قسمت اول ماده مذکور نیز کارکنان یاد شده سازمان را از لحاظ ضوابط من و مدت خدمت برای احساب مستمری بازنشستگی تابع ضوابط و مقررات قانون استخدام کشوری و تغییرات و اصلاحات بعدی آن دانسته و با عنایت به اینکه ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی به طور صریح یا ضمنی نسخ نگردیده است مضافاً اینکه از شعب مختلف دیوان نیز در موارد مشابه رأی به نفع کارکنان بازنشسته صادر گردیده است. بنا علیهذا خواسته شاکیه محمول بر صحت تشخیص گردید و به استناد ماده ۱۱۴ فوق‌الذکر حکم ورود شکایت مطروحه صادر می‌گردد. ۲- شعبه نهم تجدیدنظر در رسیدگی به تقاضای تجدیدنظر سازمان تأمین اجتماعی به خواسته تجدیدنظر در دادنامه شماره ۱۰۳۱ مورخ ۱۳۸۲/۶/۱۲ شعبه ۱۷ دیوان به شرح دادنامه شماره ۲۰۵ مورخ ۱۳۸۲/۲/۱۲ چنین رأی صادر نموده است: مستنبط از ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی این که اولاً، بازنشستگی پیش از موعد تابع مقررات قانون استخدام کشوری است. ثانیاً، قسمت اخیر ماده ۱۱۴ مذکور در مقام تعیین میزان متوسط حقوق که از جمله عوامل مؤثر در تعیین حقوق بازنشستگی است، تعیین گردیده است. ثالثاً، ماده ۷۸ قانون استخدام کشوری میزان حقوق بازنشستگی و عوامل مؤثر در آن از جمله متوسط حقوق را احصاء نموده است. لذا با توجه به ماده ۱۱۴ قانون تأمین اجتماعی که دلیلی بر نسخ آن وجود ندارد، نتیجتاً تجدیدنظر خواهی وارد تشخیص می‌گردد و ضمن نقض دادنامه تجدیدنظر خواسته حکم به رد شکایت به خواسته مذکور صادر می‌گردد. هيات عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ فوق با حضور رؤسای شعب بدوی و رؤسا و مستشاران شعبه تجدیدنظر تشکیل و پس از بحث و بررسی و انجام مشاوره با اکثریت آراء به شرح آتی عبادت به صدور رأی می‌نماید:

رأی هیات عمومی

اولاً، با بررسی آراء مطروحه تعارضی بین آنان محقق شناخته شد. ثانیاً، به موجب ماده ۲ قانون نحوه تعدیل نیروی انسانی دستگاه‌های دولتی مصوب ۱۳۶۶ کلیه قوانین و مقررات استخدامی در دستگاه‌های مذکور در ماده ۴ این قانون در خصوص بازنشستگی کارمندان با سنوات خدمت کمتر از ۲۰ سال و نیز با سنوات ارفاقی لغو می‌گردد و بازنشستگی در صورت درخواست آنان فقط براساس سنوات خدمت امکان‌پذیر خواهد بود. و مطابق تبصره یک ماده یک قانون فوق‌الذکر مستخدمین رسمی و ثابت که از لحاظ بازنشستگی تابع قانون تأمین اجتماعی هستند می‌توانند براساس تبصره یک ماده ۷۴ لایحه قانونی استخدام مصوب ۱۳۶۵/۳/۲۷ با سنوات خدمت بازنشسته شوند. بنا به جهات فوق‌الذکر دادنامه شماره ۸۹۷ مورخ ۱۳۸۰/۹/۶ شعبه دوم تجدیدنظر دادنامه شماره ۸۱۰ مورخ ۱۳۸۱/۸/۲۷ و ۱۰۷۱ مورخ ۱۳۸۲/۱۰/۲۷ شعبه هشتم تجدیدنظر و دادنامه شماره ۴۰۵ مورخ ۱۳۸۲/۲/۱۲ شعبه نهم تجدیدنظر عواقب اصول و موازین قانونی تشخیص داده می‌شود. این رأی به استناد قسمت اخیر ماده ۲۰ اصلاحی قانون دیوان عدالت اداری برای شعب دیوان و سایر مراجع ذیربط در موارد مشابه لازم‌الاجتباب است.

رئیس هیات عمومی دیوان عدالت اداری - علی رزمینی

ویراستار: برای حفظ اصالت و پرهیز از به‌وجود آمدن درگونی، مواد قانونی از اصل ویرایش‌شده نقل به‌ریض شده.

بلدیه‌ی روشن آور شهر

۱۳۰۶-۱۳۲۲ ق)، دیگر دولتمرد فاجیری که در سال ۱۳۱۵ سدر اعظم ایران روزگار مظفری نیز شد، یک سال پیش تر از کارخانه‌ی چراغ گاز، کارخانه‌ی برق کویچی را نزدیک خیابان باب همایون، عباسیه / مجموع المتابع، راه‌اندازی نمود که کارشناس این کارخانه نیز بوئال بود، وی بعدها امتیاز راه آهن حضرت عبدالعظیم و استخراج معادن ذغال ابریز را هم گرفت. ناصرالدین شاه در روز جمعه (۱۷ رمضان ۱۳۹۶ ق) به شهر آمد و شامگاهان با روشن کردن چراغی کارخانه را افتتاح نمود. در آغاز تنها سه چراغ از این کارخانه برق می‌گرفت؛ عمارت سلطنتی، سردر الماسیه و سومی که میدان تویخانه را روشن می‌کرد. با نگاهی به نقشه‌ی امروز تهران می‌توان پوشش بسیار ناچیز آن را دید، اما همین چند لامپ در برابر پهنسوز، شمع و چراغ‌های دیگر خورشیدی تابنده بود. روشنائی بخشی که خاموشی نداشت و باد و باران گزندی به آن نمی‌رسانید، بزرگان و فرمانروایان شفته‌ی این چراغ فرنگی، بدان روی آوردند و در اندک زمانی، شهرهای بزرگ و پیشرو کارخانه‌ای بر خود دست

ارویاء شب‌هایش را روشن کرده بود. سلطان دارالخلافه‌ی طهران، در دومین سفرش به هونگکنگ (۱۸۷۸/۲۹۳ ق) بر آن شده‌او نیز بر تیرگی شب‌های پارتختش، چون فرنگیان چیره شود، دولتمردان همراه او نیز از این کار خرسند بودند. میرزا حسین خان سپهسالار (۱۲۳۳-۱۲۹۸ ق) کارخانه‌ی چراغ گاز را با هزینه‌ی ۳۰ هزار لیره در (۱۲۹۷ ق) راه‌اندازی نمود. هزینه‌ی این نخستین کارخانه‌ی روشنائی را سه نفر پرداخته خود سپهسالار که ۷۰ هزار تومان داده بود، پادشاه و پادشاهی را مهندسی فرانسوی به نام بوئال^(۱)، مکتلیتک کارخانه، پرداخت نمود. این کارخانه نه خاطر دشواری در فرآوردن ذغال سنگ و گاز لازم، همچنین با در گذشت برباد رفتن آن سپهسالار، از کار بازماند. چند سال بعد یک ایرانی کارخانه را به شرکتی بلژیکی فروخت (۱۳۰۹ ق) این کمپانی تلاش کرد با آوردن ماشین ابزار پیش‌تر، کارخانه را دوباره به راه‌اندازد که با شکست روبه‌رو گردید. شکست آن که میرزا علی‌خان امین‌الدوله

شهر	تاریخ راه‌اندازی	بروردارنده	کلور سازنده	ویژگی‌های توریون
مشهد	۱۲۷۹ هجری شمسی	رضاشاه (محمدباقر قاجار)	روسیه	مولد ۶۶۰ کیلووات فشار برق ۱۱۱ وات
حرم حضرت رضا مشهد	۱۲۸۱ هجری	حیدرخان معزالحاجی	آلمان کنرینسن	مولد ۱۹۱۲۰ کیلووات فشار برق ۱۲۰ وات
رشت	۱۲۸۲ هجری	۱	۲	۳
تهران	۱۲۸۱ هجری	قاسم‌خان امیرنوسان	۴	قدرت موتور ۱۲۵ اسب بخار

۱۵۰۰ - سرگذشتی که در آن زمان در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۱۶۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۱۷۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...

۱۷۵۱ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۱۸۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۱۹۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...

۲۰۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۲۱۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۲۲۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...

۲۳۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۲۴۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۲۵۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...

۲۶۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۲۷۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۲۸۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...

۲۹۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...
۳۰۰۰ - در آن زمان که در آن وقت در آنجا رخ داده است به این شرح است...

خیابان صفی علی شاه که در درون دکنگی کوچک جای داشت در همین سال به دستور بلدیّه، همه‌ی مشترکان کارخانه قطع شد. در آن هنگام کارخانه‌ی برق می‌توانست ۸۰۰ شعله چراغ (لامپ) ۱۶ شمعی را روشن کند که نیمی از آن برای روشنایی شهر تهران بود و نیمی را به مردم فروخته بودند. خیابان‌ها به سرعت گسترش می‌یافت، روند توسلاری روزگار به‌اری اول (بهاد ۱۲۰۰ - ۱۲۲۰ ش) به کار افتاده بود، تهران داشت چهره‌ی تازه‌ای به خود می‌گرفت و تیزی به روشنایی خیابان‌ها ضروری می‌نمود. رضاخان، یار بیرون خود، کریک آقا یوز جمهوری را بر کار بلدیّه گذاشته بود (۱۲۰۲ ش) تا آن را به سلمان کند. بلدیّه فرمان قطع اشتراک را صادر نمود تا این نیمی را به روشنایی خیابان‌های تازه اختصاص دهد و موتور برق تازه او را به خرج کارخانه وارد نموده بود تا برق بیشتری داشته باشد. جای این موتور دو میدان محدوده (م. احمد) قرار داشت. حال، بلدیّه می‌توانست برای خیابان‌های تهران چون لاله‌زار، چراغ برق، خیابان لختی (سعدی جنوبی)، شاه آباد و اسلامبول روشنایی دهد که رویه هم رفته، ۱۲۰۰۰ چراغ ۱۲ شمعی می‌شد. بلدیّه موافقت کرده بود، اگر کارخانه، برق اضافی داشته باشد، پس از بازرسی بلدیّه می‌تواند به مستغلات (ساختمان‌ها) و جز آن برق بدهد.

کارخانه‌ی برق امین‌الضرب در خیابان چراغ برق در آغاز سال (۱۲۲۲) بسته شد و کارخانه دوم که مدت‌ها در شهر پردو (فرانسه) کار کرده بود، در پی فرسودگی بسیار از رده بیرون شد.

یک سند بلدی تاریخی

اینک به بررسی سندی خواهیم پرداخت که از آن کارخانه‌ی برق امین‌الضرب است و بیش از ۸۰ سال از عمر آن می‌گذرد. این سند پیمان‌نامه‌ای است در ۲۵ ماده و چندین تبصره که با نگاهی ژرف می‌توان نکات بسیاری از تاریخ آن روزگار را روشن نمود. سند با خطی بسیار زیبا (نسخ شکسته) نگاشته شد، اما تاریخ ندارد! با جستجو در زندگی امین‌الضرب و پیشندی کارخانه‌های برق در ایران تاریخ ۱۳۰۵ خورشیدی به دست آمد. باید یادآور شد که شیوه‌ی نگارش ساده و بدون تعارف و القاب بر طمطراق مرسوم روزگار قاجاری، بردارستی آن کوهی می‌دهد. امین‌الضرب به هنگام عقد این قرارداد ۵۶ سال داشته است. پیمان نامه بسیار آداری و خشک بی هیچ مقدمه و پیشگفتاری نوشته شده است و غالب آنکه بلدیّه به عنوان شخصیتی حقوقی هیچ تعابیده‌ی حقوقی را معرفی نکرده یا دست کم در این نسخه چنین چیزی پیدا نیست. اما وجود شهرداری قدرتمند بر سند سایه افکنده است.

بین بلدیّه‌ی طهران و جناب آقای حاج امین‌الضرب، قرارداد ذیل مشتمل بر ۲۵ ماده منعقد و برقرار می‌گردد
ماده ۱- سیمهای متعلق با آقای حاج امین‌الضرب شاه سیم نامیده شده و سیمهای متعلق بلدیّه طهران سیمهای فرعی نامیده میشوند.

ماده ۲- جناب آقای حاج امین الضرب از اول برج حمل الی پانزدهم برج عقرب از غروب آفتاب الی ساعت دوازده از شانزدهم برج عقرب الی آخر برج دلو تا ساعت یازدهم از برج حوت تا ساعت یازدهم باید جریان برق را نگاه داشته باشند و مستمر روز ساعات مقرر به چراغهای بلدیه برسانند.

ماده ۳- جناب آقای حاج امین الضرب باید در مواقعی که بطور فوق العاده بلدیه جریان فوره لازم داشته باشد در صورتیکه از طرف بلدیه چهل و هشت ساعت قبلی یعنی الیه اطلاع داده شود جریان برق را که برای ساعات اضافی تقاضا میشود با قیمت معین تهیه نماید.

حداکثر قیمت در ساعت نیست تومان است و حداکثر این تقاضا در سال پانزدهم تقعه خواهد بود.

ماده ۴- آقای حاج امین الضرب در صورت تقاضای بلدیه تا نوه هفت هزار چراغ شانزده شععی (فیلامان متالیک) برای روشنایی خیابانها و معابر و کوچهها باید بدهند.

ماده ۵- همینکه بلدیه تقاضای دایر نمودن چراغ در خیابان کوچه یا معبری را نماید آقای حاج امین الضرب پانزده روز بعد باید شروع بنصب تیر و امتداد شاه سیم نموده هر روز ده فاصله تیر پنجاه متری حاضر کنند (بلدیه هر روز بیش از حد زرع از آقای امین الضرب تقاضای امتداد سیم خواهد کرد).

ماده ۶- جنابان ها و معابر و کوچههایی را که بلدیه بخواهد چراغ برق دائر نماید پس از آنکه به آقای حاج امین الضرب اطلاع داد معری الیه باید در ظرف مدت معینه در ماده ۵ بخرج خود تیر و شاه سیم نصب نمایند.

ماده ۷- آقای حاج امین الضرب متعهد میشوند که در تمام مدت کنتراکت بر حسب تقاضای کتبی بلدیه در هر موقع از یک نفر الی سه نفر از سیم کشهای کار خانه را بدون مطالبه اجرت به بلدیه اعزام دارند که در امتداد سیمهای فرعی و نصب لامپ و لوازم و تعمیر و رفع معایب آن مطابق دستور نامور مخصوص بلدیه نسبت به چراغهای مندرجه در قرارداد اقدام و انجام نمایند. تبصره ۱- بلدیه در مواقع درخواست اعزام سیم کش ها میباید کلیه ملزومات خود را حاضر داشته باشند که سیم کش ها معطل نمانند.

۲- بلدیه طهران ملازمیکه از طرف آقای امین الضرب در اجرای مقررات ماده فوق مسامحه و تعللی نشده باشد حق ندارند در انجام وظایفی که به عهده سیم کش های کار خانه محول است مداخله و اقدام مستعیمی توسط غیر آنها بنمایند.

ماده ۸- آقای حاج امین الضرب حق ندارند از سیم های فرعی متعلق به بلدیه به ابوتهای خود چراغ بدهند و در صورت تخلف بلدیه فوراً سیمهایی را که مخالف مندرجات قرارداد نصب شده قطع خواهد نمود ولی چون شاه سیم متعلق با آقای امین الضرب است حق دارند از شاه سیم خود چراغ به مشتریان خود بدهند.

ماده ۹- در صورت بروز نواقص و معایبی در تیر و شاه سیم آقای حاج امین الضرب باید در ظرف مدت قبلی شروع به تعمیر آنها نموده و تقاضای کمی که حداکثر آن بیست روز باشد رفع عیب را بنمایند.

ماده ۱۰- چنانکه مذکور شد مخارج دایر نمودن شاه سیم به عهده آقای حاج امین الضرب و قیمت مقنول که (سیم فرعی

نامیده میشود) و لامپ و سایر لوازم از شاه سیم الی محلی نصب چراغ به عهده بلدیه خواهد بود.

ماده ۱۱- بلدیه مختازات چراغهای خود را روی تیرهایی که شاه سیم بان وصل است نصب نماید.

ماده ۱۲- در صورتی که اتفاقاً حوادثی مانع جریان برق در قسمتی از خیابانها شود بلدیه برای چراغهایی که خانوش مانده است و کتباً اطلاع داده و جهتی نخواهد پرداخت و باید آقای حاج امین الضرب مطابق مندرجات مواد فوق در ترمیم آن اقدام نمایند.

ماده ۱۳- بلدیه هر روز صورت کلیه چراغهایی که در شب آن در معابر مختلف نسوخته کتباً بکارخانه میفرستد که در آخر ماه قیمت آنرا کسر نماید.

ماده ۱۴- آقای حاج امین الضرب از نوزمات چراغ آنچه برای بلدیه خریده نشود از قیمتی که باشخاص دیگر میفروشند %۵ با بلدیه کمتر محسوب خواهند داشت.

ماده ۱۵- در اجزای مواد این قرارداد و پرداخت واجه و تفریق محاسبات بلدیه با شخص آقای حاج امین الضرب طرف بوده و کلیه قبوض باید با امضای خود معری الیه یا با امضای نماینده که قبلاً با این اختیار به بلدیه معرفی کرده اند باشد. علیهذا هیچگونه دخالت اشخاص ثالث پذیرفته نخواهد شد.

ماده ۱۶- هر آئی بلدیه حق خواهد داشت نوع چراغها را تغییر دهد. باین معنی که ممکن است در اراه چراغهای شمعیهای مختلفه شمعیهای کمر یا بیشتر نصب نماید و البته در موقع اجرا این حق بلدیه باید آقای حاج امین الضرب را مطلع نماید و همچنین حق دارد عده چراغها را کم و کسر نماید. ولی برای اجرای این قصد ده روز قبل آقای حاج امین الضرب را باید کتباً مستحضر کرده و در مواقع کسر یا موقوف نمودن چراغ محلی آقای حاج امین الضرب حق مطالبه وجه خسارت نخواهد داشت.

ماده ۱۷- در صورتیکه بین طرفین مناقشات و اختلافاتی راجع به اجراء و مراعات مواد این قرارداد حاصل شده و بطور مسالمت در مدت ده روز قطع نشود طرفین باید برای تشخیص از هر یک یک نفر حکم در ظرف مدت پانزده روز از تاریخ وصول تقاضای راجع به تعیین حکم معین نمایند که بموضوعات مختلف آنها رسیدگی نموده عقیده اظهار نمایند در صورتی که پس از تاریخ تعیین حکم و قبول آنها التمدت ده روز حکمین اظهار عقیده بنمایند آقای حاج امین الضرب و بلدیه طهران هر یک سه نفر را در عرض ده روز انتخاب نموده بیکدیگر معرفی مینمایند که به حکم قرعه در وزارت داخله حکم ثالث انتخاب شود و حکم ثالثی که بترتیب فوق انتخاب شده با اتفاق حکمین بدوی موضوع مختلف فیها رسیدگی نموده با اکثریت اظهار عقیده مینمایند و حکم صلاحه حتمی الاجراست.

تبصره ۱- در صورتیکه در عرض مدت مذکوره در این ماده طرفین حکم معین نمایند و یا حاضر برای معرفی شش نفر حکمی که باید حکم ثالث از بین آنها بحکم قرعه انتخاب شوند نشوند اگر مسامح منظم باشد و عوای او انتقال و اگر مسامح مدعی علیه باشد ادعای مدعی ثابت و تمیز له حکم حکم و قطعی الاجرا خواهد بود.

۲- در صورتیکه احد طرفین از انجام محکومیت تسامح

نمایند ذی نفع حق رجوع بوزارت داخله را برای اجرای حق ثابت خودش دارد.

ماده ۱۸- بلدیّه در انقضاء هر برج با آقای حاج امین الضرب فروغ محاسبه خواهد نمود و وجه چراغها را نقداً سپردارد.

ماده ۱۹- در صورتی که بلدیّه در واس الیاسط معینه در ماده فوق قیمت قوه مصرف شده در برج قبلی را با وجود ارائه قبض بانضای آقای حاج امین الضرب یا قائم مقام شرعی معزول الیه پرداخت (و البته قبض باید در غیر از ایام تعطیل های عمومی ادارات ارائه شود) و یک ماه در پرداخت هر تسطی تاخیر کرد آقای حاج امین الضرب حق فسخ کردن این قرارداد و خاموش کردن چراغها و مطالبه طلب خود را دارد.

ماده ۲۰- قیمت چراغها بشمعه های مختلفه از قرار ذیل از طرف بلدیّه برای مدت یک برج پرداخته خواهد شد:

از ۱ شمعه الی ۱۶ شمعه	در هر برج ۱۲ قران
از ۱۷ شمعه الی ۳۲ شمعه	در هر برج ۱۵ قران
از ۳۳ شمعه الی ۵۰ شمعه	در هر برج ۱۸ قران
از ۵۱ شمعه الی ۷۵ شمعه	در هر برج ۲۵ قران
از ۷۶ شمعه الی ۱۰۰ شمعه	در هر برج ۵۰ قران

ماده ۲۱- در صورتی که قیمت قوه چراغهای بلدی که بترکهای فوق حساب میشود در هر برج باغ بر دو هزار و پانصد تومان بشود بدون تخفیف خواهد بود ولی مازاد از دو هزار و پانصد و یک قران الی چهار هزار و پانصد تومان سدی ده و مازاد از چهار هزار و پانصد و یک قران الی هر چه بالا بر در صدی بیست و پنج بعنوان تخفیف بلدیّه کسر خواهد نمود.

ماده ۲۲- لامپهای بلدیّه کاملاً فیلامان متالیک است و بلدیّه حق ندارد فیلامان کاربن نصب نماید.

ماده ۲۳- در موافقی که برای تعمیرات ضروری کارخانه تعطیل میشود آقای حاج امین الضرب در مقابل بلدیّه مسئولیتی نداشته و بلدیّه هم برای مدت تعطیلی وجهی نخواهد پرداخت ولی آقای حاج امین الضرب مکلف است هر چه زودتر در رفع بواقفی اقدام نمایند.

ماده ۲۴- آقای حاج امین الضرب یا استحضار کاتبی از مقررات قرارداد و با رضایت کاتبی قرارداد فوق را با بلدیّه منعقد نموده و اثرات این قرارداد بشخص یا اشخاصی که در زمان حیات ایشان یا پس از حیات ایشان کارخانه چراغ برقی را تصرف بنماید شامل خواهد بود.

ماده ۲۵- مدت این قرارداد از تاریخ امضا الی مدت شش سال تعیین شده و طرفین در آخر هر سه سال حق فسخ قرارداد را دارند بشرط آنکه ششماه قبل کتابت بیکدیگر اخطار نمایند.

بررسی پیمان نامه

ماده‌ی یکم به معرفی سیم‌های شبکه‌ی برقی پرداخته، سیم‌های اصلی (آنچه تعلق به امین الضرب داشته) را شده سیم و سیم‌های بلدیّه‌ی تهران، شهرداری تهران، را سیم‌های فرعی نامیده است.

در ماده دوم به امین الضرب برنامه‌ی روشنایی شهر برپایه بلند و کوتاه شدن شب‌ها داده شد. وی می‌باید از اول فروردین (برج حمل) آغاز فصل بهار تا پانزدهم آبان (برج عقرب) شمعی

باینز چراغ‌های برقی از غروب آفتاب تا ساعت ۱۲ روشن بدارد. پس از آن، یعنی از ۱۶ آبان ماه تا پایان ماه بهمن (برج خلو) تا ساعت یازده و از آغاز اسفندماه (برج حوت) تا ساعت ۱۱/۵ برقی روشن نماید. بنابراین بلدیّه ۳ ماه و نیم یعنی در بلندترین شب‌ها، به خاطر کمی رفت و آمد و سرمای شدید هوا، چراغ‌ها را یکساعت زودتر روشن کند. از ماه بهمن که شب‌ها کوتاه‌تر و هوا گرم‌تر می‌شود، یک ماه نیم ساعت و سپس ۸ ماه و نیم که شب‌ها بسیار کوتاه هستند، طول ساعت روشنایی را افزایش می‌دهد که در واقع در سراسر سال موتورهای برقی و لامپ‌ها بدون آن که فشار بر آن‌ها وارد شود، در یازده‌ی زمانی معینی کار کنند. شاید دشواری‌های فامین سوخت در این میانه بی‌تأثیر نبوده باشد.

در ماده‌ی سوم نیز به برقی اضطراری پیش بینی و پیدی آن نیز معین شده است.

ماده چهارم که بی‌امد افزایش روزافزون خیابان‌ها و گذرگاه‌هاست، بلدیّه پیش‌بینی ۷ هزار جواغ را کرده است.

ماده‌ی هشتم نشان می‌دهد، کار تعمیر و نگهداری از سیم‌کشی کوچک و خیابان هم برعهده‌ی طرف قرارداد گذاشته شده است. اما آماندن مواد لازمه به دست بلدیّه است تا طرف پیمان شهرداری را معطل نگذارد و تصریحی دوم همین ماده دست امین الضرب را در پیشگیری از گسترش شبکه به دلخواه وی کاملاً بسته است.

ماده یازده نشان از این دارد که بلدیّه از کاشتن تیرهای موازی و بر هم خوردن چشم‌انداز خیابان دوری می‌کرده است. بلدیّه رفتاری دقیق و سختگیرانه از خود نشان داده که هر شب شمار لامپ‌های روشن نشده را به کارخانه خواهد داد تا پولی اضافی به طرف پیمان پرداخت نشود. (ماده ۱۳)

در ماده‌ی بعدی امین الضرب موظف شده، در خریدهای خود برای بلدیّه ۲۵ تخفیف بدهد.

از جالبترین مواد قرارداد آن است که چرخه‌ای ماهانه برای تفریح (تسویه و سرزاست کردن) حساب را وارد محاسبات کرده است. (ماده ۱۸)

تنها ماده‌ای که به طرف قرارداد حق تعلیق گرفته آن است که امین الضرب می‌تواند در صورت پرداختن بدهی بلدیّه به وی، قرارداد را فسخ و چراغ‌ها را خاموش کند!

در ماده‌ی ۲۱ بلدیّه تخفیف‌هایی درشت از امین الضرب خواسته است.

در ماده‌ی ۲۴ مفاد قرارداد به جانشینان امین الضرب تسمیری داده شده است تا بلدیّه از سود بیشتر در طول زمان برخوردار شود. مدت قرارداد ۶ سال تعیین شده و حق فسخ ۳ سال بوده که اعلام قبلی شش ماهه شرط آن است.

و در پایان نیزترین و تاریخی‌ترین بند ماده ۲۲ است که بلدیّه لایحه‌هایی یا افزوده (فیلامان) فلزی (متالیک) را شرط کرده است و افزوده‌های زغالی (کاربن) که گونه‌ای از لامپ‌های ناپایدار و قدیم‌تر بوده را رد کرده است. برای اکثریتیان که شب را تا به صبح در زیر نورافکن‌های نلسکوبی تهران به سر می‌برند، چه اندازه کوچک و خفیه می‌نماید و این همه در کمتر از یک صد سال رخ داده است.

- پیوسته ها
- ۱- موقوفی شهردار تهران (۱۳۴۱) - نشریه شهرداری تهران
  - ۲- نشریه شهرداری تهران
  - ۳- موقوفی شهردار تهران (۱۳۴۱) - نشریه شهرداری تهران
  - ۴- نشریه شهرداری تهران
  - ۵- معین و انگری، حسین (۱۳۴۵) - طرح مهندسی معماری جدید در تهران، نشریه انتشارات دانشگاه تهران، تهران
  - ۶- معین و انگری، حسین (۱۳۴۵) - طرح مهندسی معماری جدید در تهران، نشریه انتشارات دانشگاه تهران، تهران
  - ۷- معین و انگری، حسین (۱۳۴۵) - طرح مهندسی معماری جدید در تهران، نشریه انتشارات دانشگاه تهران، تهران
  - ۸- معین و انگری، حسین (۱۳۴۵) - طرح مهندسی معماری جدید در تهران، نشریه انتشارات دانشگاه تهران، تهران
  - ۹- معین و انگری، حسین (۱۳۴۵) - طرح مهندسی معماری جدید در تهران، نشریه انتشارات دانشگاه تهران، تهران
  - ۱۰- معین و انگری، حسین (۱۳۴۵) - طرح مهندسی معماری جدید در تهران، نشریه انتشارات دانشگاه تهران، تهران

لوحی گرانقدر از پساپشت تاریخ

در کالبد این قانون به نمایش گذارد، کالبدی که هرگز جان نگرگرفت و بر دیوار و قفسه‌ی بایگانی‌ها خشکید!

... ما اکتونیان به‌راستی از این قانون که بر تارک هویت شهری تاریخ این سرزمین باید می‌درخشید چه می‌دانیم؟ کدامین ما، آن را دیده یا خوانده‌است؟ تنها یک بار از آغاز تا پایان؛ این قانون همان گذشته‌ی از یاد رفته‌ای است که می‌بایست چراغ راه اکنون ما می‌بود و راهنمای آیندگان.

اینک ما پس از یک‌سده، این لوح فراموش شده‌ی تاریخ را بیش روی شعیان می‌نهیم تا بخوانند؛ زرف در آن ببیندیشید و آن را با نهاده‌های امروزی بسنجید.

اینک به روزهایی نزدیک می‌شویم که در آن نخستین قانون شهری* در یک صد سال پیش زاده شد. قانونی که دستاورد جان‌فشانی‌های مردمی بود که تعیین سرنوشت و به دنبال آن زادگاه و شهرشان را خواستار بودند. آنان می‌خواستند؛ شهر از زیر یوغ خودکامگان رها گردد، از جنگ حکمرانانی که بر درباری آنان چشم داشتند و مال اندوزیشان را پایانی نبود، پیامد چنین ستمی شهرهایی بود ویران که روز به روز زشت‌تر و آلوده‌تر می‌شد و مردمانش در آداب دست و پا می‌زدند.

این به یاخاستگان بر آن بودند تا شهرهایی را باز سازند که در آن پاکیزگی، تدرستی و شادابی موج زند و فرزندانشان در آن بیالند و خوشبخت بزنند! آن آرمان‌های خون‌بها پرداخته، خود را

مدالرات

قانون بلدی

سابقاً مواظبت در این که معابر شهری موافق نقشه معینی باشد و اقدامات مقتضیه بر ضد حریق و سایر بلیات سماوی و ارضی بعمل آید.

نامتاً بیمه‌آئینه متعلق به شهر از حریق.

تاسماً معاوتت در تکثیر معارف و مساعدت در دایره نمودن کتابخانه‌ها و قرائتخانه‌ها و موزه‌ها و حفظ و مرمت مساجد و مدارس و ابنیه عتیقه.

عاشراً مساعدت یا دولت در ساختن بازارها و نمایشگاه تجارنی و کلیه مراقبت رواج حرفت و تجارت شهر و دایره نمودن محل تشخیص اسعار و معاملات عمومی.

۳. دایرة اقدامات بلدیة مختص به حدود شهر و اراضی متعلقه به شهر است.

۴. انجمن و اداره بلدیة می‌تواند به اسم شهر بیع و شراء و هرگونه معاملات نماید و به جاهای لازم شکایت کند و در محاکمه عدلیه اقامه دعوا نماید و مدعی و مدعی‌آئیه واقع شود.

۵. اراضی کوچه‌ها و میدان‌ها و پیاده‌روها و معابر ورود خانه‌ها و سواحل رودخانه‌ها و زیرآب‌ها و غیره هرچند که متعلق به شهر است، محل استفاده عموم ناس است.

۶. وجوهی که اهل شهر برای مصارف بلدیة می‌دهند باید به حکم قانون باشد.

۷. حاکم شهر باید مراقبت نماید که اقدامات بلدیة مخالف یا این نظامنامه نباشد.

۸. اداره بلدیة حق دارد که مهر معینی به اسم شهر داشته باشد.

۱. مقصود اصلی از تأسیس بلدیة حفظ منافع و ایفای حوائج اهالی شهر نشین است.
۲. امور راجعه به بلدیة از قرار تقسیم است:
- اولاً اداره کردن آنچه اهالی شهر برای اصلاح امور بلدیة، موجب قانون می‌دهد.
- ثانیاً اداره کردن اموال منقوله و غیرمنقوله و سرمایه‌هایی که متعلق به شهر است.
- ثالثاً مراقبت در عدم قحطی آذوقه شهر به وسایل ممکنه.
- رابعاً ساختن و پاک نگاهداشتن کوچه‌ها و میدان‌ها و خیابان‌ها از پیاده‌رو و کانسکرو و باغ‌های عمومی و مجاری میاه و زیرآب‌ها و پل‌ها و معابر و غیره و همچنان روشن کردن شهر و تقسیم آب‌های شهری و مراقبت در تنقیه قنوات و پاکیزگی حمام.
- خامساً مراقبت در رفع تکدی و تأسیس دارالمساکین و دارالمعزّه و مریضخانه‌ها و امثال آن.
- سادساً معاوتت اقدامات حفظ الصحه و حفظ دیواب و حشم و تأسیس دوخته‌ها و امثال آن.

مجلس دوم تشکیل انجمن بلدیہ

خودشان داوطلب انتخاب شدن باشند و یا به تکلیف کنندگان قبول انتخاب شدن را نموده باشند.

ترتیب انتخاب اعضا

۱۹. برای انتخاب اعضا انجمن نظارتی از معارف انتخاب کنندگان از محلات شهر تشکیل می‌یابد که در تحت نظارت حاکم یا نایب الحکومه یا معاونشان خواهد بود.

۲۰. عدده اعضای انجمن نظارت مطابق خواهد بود با عدده محلات شهر، ولی کمتر از شش نفر نخواهد بود.

۲۱. پس از تشکیل، اعضای انجمن از میان خودشان یک نفر رئیس و یک منشی انتخاب خواهند نمود.

۲۲. نظم مجلس و حفظ قوانین انتخاب، رئیس و نوشتن صورتجلس هر اجلاس با منشی خواهد بود.

۲۳. انجمن نظارت فقط مشغول امر انتخاب خواهد بود و دخالت در امور دیگر نخواهد نمود.

۲۴. انجمن نظارت اجلائی مرتب نموده دو هفته قبل از روز انتخاب که جمعه خواهد بود در شهر اشاعه می‌دهد.

۲۵. اعلام مذکور در ماده فوق مطالب ذیل را دارا خواهد بود: اول) محل، ایام و اوقاتی که انجمن نظارت حاضر خواهد بود برای دادن تعرفه به اشخاصی که شرایط انتخاب کردن را دارا هستند.

دویم) دوازده تا هیجده این قانون را.

سبب) محل، روز و مدتی را که انجمن نظارت حاضر خواهد بود برای گرفتن اوراق انتخاب از دارندگان تعرفه انتخاب.

چهارم) عدده اعضای که باید انتخاب شوند.

۲۶. محل اجتماع انجمن نظارت حتی المقدور قسمی انتخاب خواهد شد که در مرکز شهر واقع باشد تا مردم بتوانند به سهولت و آزادی تردد کرده تعرفه بگیرند یا روز انتخاب رأی بدهند مثل مساجد و یا مدارس.

۲۷. تعرفه‌ای که با نمره و تاریخ به مهر اعضای انجمن نظارت به انتخاب کنندگان داده می‌شود محتوی اسم خود و پدر و سن و شغل و منزلت انتخاب کننده خواهد بود. همچنین تعیین روز و محلی را می‌نمایند که داانده تعرفه باید حاضر شده و رأی خود را بدهد.

۲۸. انجمن نظارت تمام تعرفه‌هایی را که می‌دهد به ترتیب نمره در کتابچه ثبت خواهد نمود.

۲۹. در روز انتخاب که فقط یک روز خواهد بود و به وسیله اعلان و تعرفه معین گردیده انجمن نظارت از صبح تا شام در محلی که معین شده حاضر می‌شود.

۳۰. در روز انتخاب انجمن اقلاده ساعت برای تحصیل رأی خواهد بود. ساعت افتتاح و اختتام مجلس انتخاب قبل از وقت اعلان خواهد شد.

۳۱. پس از انقضای وقتی که معین شده دیگر ورقه انتخاب از کسی قبول نخواهد شد.

۳۲. دادن رأی باید محلی باشد و از این جهت داانده تعرفه باید قبل از دخول به مجلس انتخاب مطابق بدهای که اعلان شده است اسم یک یا چند نفر را که دارای شرایط انتخاب شدن باشند روی کاغذ سفیدی نشان نوشته لا کند و یا خود داشته باشد.

۳۳. پس از حضور اعضاء انجمن و افتتاح مجلس انتخاب در

۹. هیئت بلدیہ مرکب است از انجمن بلدیہ و اداره و شعب جزو آن.

۱۰. انجمن بلدیہ مرکب است از اعضای که از محلات شهر به ترتیب ذیل انتخاب می‌شوند.

۱۱. عدده اعضای انجمن بلدیہ در شهرهای کوچک شانزده و در شهرهای متوسط بیست و در شهرهای بزرگ سی نفر خواهد بود که با رعایت وسعت و جمعیت به محلات شهر تقسیم می‌شوند.

شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان

۱۲. انتخاب کنندگان اعضای انجمن بلدیہ باید دارای شرایط ذیل باشند:

اولاً تابعیت ایرانیه.

ثانیاً اكمال بیست و یک اقل.

ثالثاً دادن مالیات یا داشتن خانه یا مستقل یا اراضی در حدود شهر که در شهرهای بزرگ هزار و در شهرهای متوسط یا صد و در شهرهای کوچک سیصد تومان ارزش داشته باشد.

۱۳. انارات غصبیه و خیریه نیز در صورتی که صاحب چنین مستقلی یا زمینی در شهر باشند حق فرستادن وکیل برای شرکت در انتخابات دارند. کذا لگ شرکتها و اشخاصی که تجارتخانه و حجره معینی دارند حق شرکت در انتخاب را دارند و اولی این که صاحب خانه و یا مستقل یا اراضی به طوری که ذکر شد نباشند.

۱۴. اگر خانه یا مستقل یا زمینی مابین چند نفر مشترک باشد یکی از شرک می‌تواند موافق قرارداد سایر شرکا در انتخابات حاضر شود.

۱۵. اشخاص ذیل حق انتخاب ندارند.

اولاً اشخاصی که به واسطه جنحه و جاپتی مجازات قانونی دیده‌اند.

ثانیاً اشخاصی که معروفه به ارتکاب فعلی و سبقت باشند.

ثالثاً ورشکسته به تصدیق.

رابعاً اشخاصی که از بابت عوارض بلدیہ بقایا دارند و بیش از نصف عوارض سالیانه را نپرداخته‌اند.

خامساً طایفه نسوان.

سادساً اشخاص خارج از رشد.

۱۶. اشخاص ذیل از شرکت در انتخابات به شراست ممنوعند:

اولاً حکام و معاونین آنها در محلی حکومت.

ثانیاً عمال قلمه شهری که در آن انتخابات بعمل می‌آید.

ثالثاً مأمورین نظامی بری و بحری داخل در نظام.

۱۷. شرایط انتخاب شدن عیار شریعه انتخاب کردن است علاوه باید انتخاب شوندگان سواد فارسی کامل داشته و سشارن کمتر از بیست و پنج باشد و داخل در خدمت دولتی نباشند.

۱۸. اشخاصی که انتخاب می‌شوند باید قبل از وقت یا

ساعتی که اعلان شده قبل از شروع به گرفتن اوراق انتخابه رایس انجمن نظار جمعی که برای سضا اوراق انتخاب است در حضور اعضای انجمن و حاضرین از انتخاب کنندگان باز نموده خالی بودن آن را می نماید.

۲۴. دارندگان تعرفه برای ورود به مجلس انتخاب باید تعرفه و ورقة انتخاب خود را در دست داشته باشند.

۲۵. اشخاصی که تعرفه ندارند حق دخول و مزاحمت را ندارند.

۲۶. هر یک از دارندگان تعرفه پس از ورود به مجلس انتخاب در کمال آرامی تعرفه و ورقة انتخاب خود را به رئیس خواهد داد.

۲۷. رئیس نمرة تعرفه را به صورت بلند می گوید تا یکی از اعضای انجمن نمرة را در کتابچه ثبت تعرفه پیدا نموده نشان کند. پس از نشان نمرة، رئیس تعرفه را به صاحبش رد نموده و ورقة انتخاب او را بدون نگاه کردن در جمیع انتخاب می انگازد.

۲۸. انتخاب کنندگان پس از دادن ورقة انتخاب و پس گرفتن تعرفه در صورت تنگی جای و اختلال نظم و ترتیب انتخاب و امر رئیس از مجلس انتخاب خارج خواهند شد.

۲۹. رئیس از حضور عدهای از انتخاب کنندگان در مجلس انتخاب مشایقه نخواهد نمود مگر این که موجب تنگی مکان و معطلی و بی نظمی امر انتخاب شود. در این صورت اطاعت امر رئیس واجب است.

۳۰. دخول در مجلس انتخاب با داشتن حربه ممنوع است.

۳۱. پس از انقضای وقت مجلس انتخاب یا نشان شدن تمام نمرةها در کتابچه ثبت تعرفه، رئیس ختم انتخاب را به صورت بلند اعلان می نماید و پس از آن دیگر از کسی ورقة انتخاب قبول نمی شود.

۳۲. پس از اعلان ختم، رئیس جمیع انتخاب را در حضور اعضای انجمن نظار و حاضرین از انتخاب کنندگان خالی نموده امر به استخراج اسامی می نماید.

۳۳. کار اول تعیین عده اوراق انتخاب بود و تشخیص آن به توسط مشتی انجمن در صورت مجلس روز انتخاب ثبت می شود.

۳۴. پس از تعیین عده اوراق انتخاب یکی از اعضا اسامی مرقومه روی اوراق را یک یک به صوت بلند می خواند و به یک نفر دیگر از اعضا می دهد.

۳۵. مشتی مجلس باید اسامی که خوانده می شود در بالای صفحه کاغذی سیاه نموده هر چند تفرقه که یک اسم مکرر می شود زیر آن برای شماره علامتی بگذارد.

۳۶. در صورتی که روی اوراق انتخاب بیشتر یا کمتر از عده معینه در اعلان اسامی نوشته شده از آخر ورقة خوانده نخواهد شد.

۳۷. از اوراق آنچه سفید یا لایق را باشد، یا آن که صحیحاً معرفی انتخاب شده را نکند، یا اعضای انتخاب کننده را داشته باشد، یا بیش از یک ورق باشد محسوب نخواهد بود، ولی عیناً ضمیمه صورت مجلس می شود.

۳۸. بلافاصله پس از استخراج و شماره آرا رئیس نتیجه را به صوت بلند اعلان می نماید و اوراق انتخاب را باره و باطل می نماید، به استثنای آن هایی که در ماده فوق ذکر شد که ضمیمه صورت مجلس می شود.

۳۹. انتخاب شده اشخاصی خواهند بود که اکثریت آرا نسبت به طرف ایشان باشد.

۵۰. صورت مجلس انتخابات را مشتی در دو نسخه تحریر

نموده به اعضای اعضای انجمن نظار می رساند، یک نسخه به حاکم یا نایب الحکومه داده خواهد شد و نسخه دیگر یا کتابچه ثبت تعرفه و اوراق مذکور در ماده فوق در نزد یکی از اعضا که انجمن نظار معین کنند امانت می ماند که پس از تشکیل به انجمن بلده تسلیم نماید.

مجلس شورای ملی

۵۱. در صورت تساوی آرا، منتخب به حکم قرعه معین می شود.

۵۲. در صورتی که تجدید انتخاب لازم شود جمیع آئینده خواهد بود.

۵۳. اگر از انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان کسی در حین انتخاب شکایت یا ایرادی در امر انتخاب داشته باشد مانع از انجام انتخاب نخواهد شد، ولی شرح آن شکایت باید در صورت مجلس درج بشود.

۵۴. شکایات و ایرادات راجعه به انتخابات باید در طرف یک هفته بعد از ختم انتخابات به انجمن نظار اظهار شود تا انجمن رسیدگی نموده حکم خود را بدهد و نتیجه را ضمیمه صورت مجلس انتخاب نماید.

۵۵. متشکیان از انتخاب اگر از حکم انجمن نظار راضی نباشند می توانند پس از افتتاح انجمن بلده شکایت خودشان را در ظرف هفته اول به انجمن بلده اظهار نمایند. حکم انجمن بلدی قطعی خواهد بود.

۵۶. حق ایرادات و اعتراضی بر انتخابات را اشخاصی دارند که حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را داشته باشند. انجمن نظار یک هفته بعد از انجام انتخابات سفری خواهد شد.

۵۷. اسامی انتخاب شدگان برای انجمن بلده بعد از اتمام انتخابات از طرف حاکم در روزنامه طبع خواهد شد.

۵۸. در شهرهای بزرگ برای تسهیل امر انتخاب انجمن نظار می تواند در هر مرحله شعبه جداگانه مرکب از شش نفر تشکیل نماید که به ترتیب فوق منتخبین آن محله را تعیین کند.

۵۹. افعال انجمن نظار و شعبه آن از دادن تعرفه و تحویل آرا در روز انتخاب و غیره باید مقارن یکدیگر باشد و در یک روز اتمام پذیرد.

تربیت و وظایف انجمن بلدی

لامناً ترتیب حفظ و اداره کردن سرمایه‌ها و اموال بلدی و همچنان نظم و ترتیب تأسیسات خیریه از قبیل مریشخانه و کتابخانه و غیره که به خرج شهر دایر شد.

تاسعاً تحصیل اموال غیر منقوله. عاشرماً خرید و فروش اموال غیر منقوله و تعیین قواعد خرید آنچه که برای ترتیب اوقیه و کوجه‌ها موافق نقشه‌ای که ممضی و مقبول شده و لازم است.

واحد عشرماً تعیین و تبدیل نرخ گوشت و نان و سایر اوراق و میزان اجرت کالسکه‌های گزانه و تراموای و سایر اسباب حمل و نقل.

اثنین عشرماً مذاقه در لایحه استقراض شهری و کلیه قراردادهایی که به اسم شهر منعقد خواهد شد.

ثلاث عشرماً قبول نمودن وجه اعانه به اسم شهر.

اربع عشرماً ترتیب قواعدی که برای اجرای مواد سابق الذکر لازم خواهد شد.

خمس عشرماً ترتیب لوائح تغییر و تکمیل نقشه‌های شهری و ترتیب نقشه‌های جدید.

سادس عشرماً رسیدگی به حساب اداره بلدی و نظارت و تفشیش اعمال آن اداره و رسیدگی به مواد شکایات که در آن اداره طرح می‌شود.

سبع عشرماً مسئول نمودن مستخدمین و عمال بلدی.

ثمانیه عشرماً تقدیم لوائح و عوارض به وزیر داخله به توسط حاکم محل در احتیاجات اهالی شهر و منافع آنها.

تسنم عشرماً تعیین مقدار عوارضی که باید مردم از بانک استفاده از راه‌های اطراف شهر و پل‌ها و معابر و سلاخ خانه‌ها و نواعینای مجاری آب‌ها و بیابان‌ها کعبه خرج شهر ساخته شده است بپردازند. همچنین تعیین مقدار حق آلاستین که باید شرکت‌های کشمیری و صاحبان کشتی از بابت اسکله‌هایی که ساخته شده است بپردازند.

عشرین رسیدگی به صحت موازین و مشاغل. احد عشریناً تعیین محلی برای سرخرو و نگهداری اطفال و مجالین و حیوانات گمشده و طریق انصال ایشان به اولیای آنها.

۷۱. انجمن بلدی در عرض سال معمولاً کمتر از شش و زیادتر از بیست و چهار مرتبه منعقد نمی‌شود. مگر به اقتضای حاجت و تصویب خود انجمن که فوق العاده منعقد تواند شد. فهرست اجلاس‌ها خود را انجمن بلدی در برج حوت برای سال آینده تهیه نماید. اعلام خواهد کرد.

۷۲. هر دفعه قبل از انعقاد انجمن بلدی، رئیس انجمن فهرست اموری که باید مطرح مذکوره و مذاقه شود ترتیب داده برای اعضای انجمن بلدی خواهد فرستاد و سخنانی هم برای اطلاع حاکم محل به حکومت ارسال خواهد داشت. هرگاه در اجلاس انجمن بلدی در یک روز فرصت مذاکره در تمام امیر محسبه نشد روزهای بعد به آن امور رسیدگی خواهد شد.

۷۳. انجمن بلدی به حکم وزیر داخله در پایتخت و حکام در ولایات بوقت انعقاد تشکیل تواند شد. ولی باید قبل از وقت فهرست اموری که در انجمن مطرح مذاکره خواهد شد به توسط

۶۰. یک هفته پس از انجام انتخاب اعضا، انجمن بلدی منعقد گشته مشغول امور را چه به خود می‌شود.

۶۱. انجمن بلدی بعد از تشکیل اگر خیلی در امر انتخاب یکی از محلات مشاهده نماید می‌تواند با اطلاع حکومت، امر به تجدید انتخاب در آن محله نماید.

۶۲. انجمن بلدی مرکب است از اعضای که به مدت چهار سال به موجب این نظامنامه انتخاب می‌شوند.

۶۳. اعضای انجمن بلدی قبل از شروع به اجرای وظایف خود قسم یاد خواهند کرد که با کمال راستی و درستی تکالیف خود را انجام دهند.

۶۴. اعضای انجمن بلدی از طرف دولت یا ملت موظف نخواهد بود.

۶۵. اگر یکی از اعضای انجمن بلدی از این شغل استعفا نماید و یا آن که به جهت از جهات که در ماده ۶۲ این نظامنامه مطرح است از عضویت انجمن محروم شود به جای آن عضو دیگری از محل خودش انتخاب خواهد شد.

۶۶. هیچ کس از اعضای انجمن بلدی نباید بدون عذر موجه از حضور در اجلاس‌ها انجمن خودداری نماید.

۶۷. عضو غایب باید رئیس انجمن را هر دفعه از جهت غیبت خود مطلع نماید و رئیس انجمن اظهار عضو غایب را به اطلاع انجمن برساند.

۶۸. هرگاه عضوی در انجمن حاضر نشد و به رئیس انجمن جهت غیبت خود را اطلاع نداد و با این که اطلاع داد ولی انجمن به اکثریت دو ثلث او عذر او را موجه ندانست، دفعه اول و دومه رئیس او را توبیخ خواهد کرد و در دفعه سیم از حضور در انجمن معاف خواهد بود.

۶۹. رئیس انجمن بلدی را خود انجمن از میان خود، به اکثریت آرا انتخاب خواهد کرد. در پایتخت و کرسی‌های ایالت فرمان همایون در استقرار او بدین سمت عباد خواهد شد. رؤسای انجمن‌های بلدی شهرهای دیگر بدین سمت به حکم وزیر داخله مستقر خواهند نمود. مشی انجمن را نیز خود انجمن با رعایت کثرت آرا از اعضا انتخاب خواهد کرد.

۷۰. وظایف انجمن بلدی از این قرار است: اولاً انتخاب اجرای بلدی و مستخدمینی که موافق این نظامنامه باید از طرف انجمن انتخاب شوند.

ثانیاً تعیین مقرری برای مستخدمین ادارات بلدی. ثالثاً ترتیب تکالیف و وظایف اداره بلدی و دولر جزو و نوشتن دستور العمل آنها.

و ایضا مذاقه در عمل بودجه بلدی. خامساً تعیین مقدار شرفانات و عوارضی که برای مصارف بلدی از اهالی شهر به موجب قانون گرفته می‌شود.

ششاماً تبدیل عوارض جنسی به نقدی. سابعاً تعیین این که از چه نوع طباقی شهری که لاوصول مانده باید منقرض شود.

توسط رئیس انجمن برای حاکم محل فرستاده شود و آنچه که باید در روزنامه جات طبع و نشر شود با تصویب انجمن برای اطلاع اهالی شهر اعلان و اعلام خواهد شد.

۸۴. از قراردادهای انجمن آنچه باید به امضای حاکم یا وزیر داخله برسد بعد از امضا به موقع اجرا گذارده خواهد شد.

۸۵. از قراردادهای انجمن بلديه آنچه که باید به امضای حاکم برسد از این قرار است:

اولاً تعیین قیمت اراضی شهر که باید فروخته یا اتباع شود.

رئیس انجمن بلديه برای اعضا فرستاده شود.

۷۴. امور راجعه به انجمن بلديه به موجب اظهار اشخاص ذیل طرح می شود:

اولاً به تکلیف رئیس انجمن بلديه و اعضای آن.

ثانیاً به موجب اظهار کتبی حاکم محل.

ثالثاً به اظهار اداره بلديه.

رابعاً به موجب اظهار و شکایت اشخاص متفرقه.

۷۵. اعضای انجمن در صورتی که بخواهند مطلبی را اظهار نمایند باید کتباً به رئیس انجمن اعلان نمایند بعد از این اعلام مسئله را رئیس به انجمن اظهار می دارد و در صورتی که انجمن اظهار مسئله را تصویب نمود اعضا شروع در مذاکره می نمایند.

۷۶. انجمن بلديه می تواند تسویه اموری را که وقت مخصوص لازم دارد به عهده یکی یا چند نفر از اعضای بلديه محول کند.

۷۷. رئیس انجمن بلديه حق دارد که برای حضور در مجلس اشخاصی را که اطلاعات آن ها باعث پیشرفت و مذاکره و مذاق امور است دعوت نماید.

۷۸. برای اختیار قراردادهای انجمن بلديه افلا باید نصف اعضا حاضر باشند. ولی در اجلاسانی که در مواقع بیانات ارضی و سماوی و یا جنگ به طور فوق العاده تشکیل می شود از این قاعده صرف نظر خواهد شد و قرارداد انجمن یا حضور هر قدر از اعضا معتبر خواهد بود.

۷۹. برای قراردادهای انجمن بلديه در مواد ذیل افلا در ثلث از اعضا حاضر باشند:

اولاً در باب فروش اموال غیر منقوله متعلق به شهر و خرید اموال غیر منقوله برای شهر.

ثانیاً تعیین قیمت اراضی که برای ساختن بنیة به اشخاص متفرقه فروخته می شود و یا برای تصحیح نقشه شهر اتباع می شود.

ثالثاً استقرایات و ضمانات که از طرف شهر می شود.

رابعاً تعیین عوارض جسی و نقدی.

خامساً تعیین مسئولیت مستخدمین اداره بلديه و توابع جزو آن.

۸۰. غیر از مواردی که در ماده هفتاد و پنج اشاره شده است سایر امور راجعه به انجمن بلديه به اکثریت آراء حل و تسویه می شود. در صورت تساوی آراء، رأی رئیس دو رأی محسوب می شود. هیچ عهده ای بیش از یک رأی ندارد و رأی خود را نمی تواند به دیگری محول کند.

۸۱. در باب تعیین مستخدمین اداره بلديه و توابع جزو آن و مقرری آن ها و مسئولیت اجرا و مستخدمین، رأی مخفی گرفته می شود. ولی در سایر امور انجمن مختار است رأی را مخفی یا علنی بگذرد.

۸۲. تمام قراردادهای انجمن بلديه باید در دفتر ثبت شده به امضای رئیس انجمن و اعضای که در مفارقات شرکت داشته اند برسد و صورت مجلس را پیش انجمن و نشی اداره بلديه نیز امضا می نماید و ترتیب دفتر به عهده کشی های مزبوره است.

۸۳. کتبه قراردادهای انجمن بلديه با استقنات آن باید به

نخستین انجمن بلدی ایران
تلفات بهار و بهمن بر طبق اطلاعیه
رئیس انجمن و کاتب اسلحه رئیس بلدی هستند

ثانیاً استقرایات و ضمانات که از طرف شهر می شود.

ثالثاً تعیین و تسهیل برج ناز و کویت و سایر ارزاق.

رابعاً کرانه کالسکه و درشکه و تراچوی و سایر وسایل حمل و نقل.

خامساً تعیین در نقشه شهر و تربیت نقشه های جدید.

سادساً حقوقی که از ستاین در اسکله های که به خرج شهر درست شده اخذ می شود.

سابعاً کلیه دستورالعمل هایی که انجمن بلديه برای ادارات بلديه و ادارات خیریه که در اداره شهر است ترتیب می دهد.

۸۴. از قراردادهای انجمن بلديه آنچه که باید به امضای وزیر داخله برسد از این قرار است:

اولاً تعیین عوارض جسی شهر.

ثانیاً به خرج شهر کویچه ها و بیادروها را باقی بگردد و نگاهداری مستحظین حریق و تنظیمات بلديه و تربیت زیراب سازی ها.

ثالثاً فروش و انتقال اموار غیر منقوله شهر به استثنای اراضی کوچک که در لقره اول ماده ۸۵ تصریح شده.

رابعاً استقرایات و ضمانت هایی که از طرف شهر می شود.

خامساً تعیین وجوهی که از بابت ساختن راه ها و پل های اطراف شهر و بنای صلاح خانه ها و مجاری آب ها و غیره داده می شود.

سادساً تعیین حق الارض و اراضی که در سواحل دریاها و رودخانه ها به اشخاص متفرقه و یا شرکتها داده می شود که

اسکله بنا نمایند و یا برای بار گرفتن و یا بار دادن سفین استعمال کنند.

سابعاً ترتیب دستورالعمل‌های راجعه به ادارات خیریه و حفظ اموال غیرمنقوله شهر در پایتخت و گرسی‌های ایالات و ولایات.

۸۷. هرگاه حاکم قرارداد انجمن بلدییه را تصویب ننموده، باید جهت عدم موافقت خود را به انجمن بلدییه اظهار نموده انجمن را متقاعد نماید و در صورتی که انجمن متقاعد نشده، قرارداد انجمن را حاکم به وزیر داخله تقدیم نماید که موافق ماده ۸۸ اقدام شود. ۸۸. قراردادهای انجمن بلدییه که باید به تصویب و امضای وزیر داخله برسد به توسط حاکم به وزیر داخله تقدیم خواهد شد. وزیر داخله مکلف است که با کمال دقت به قرارداد انجمن و اعتراض حاکم در آن باب رسیدگی نماید. هرگاه قرارداد انجمن به اموری بوده که از تکالیف انجمن بلدییه خارج است، اعتراض حاکم را تصدیق نموده آن قرارداد را امضا نمی‌نماید. ولی در صورتی که قرارداد انجمن بلدییه خارج از تکالیف و حدود آن نبود، ولی به جهتی یا ملاحظه مخالف با مصالح عامه و یا منافع شهر است وزیر داخله باید مسئله را در مجلس وزرا مذاکره نماید.

چنانچه مسئله راجع به ازدیاد عوارض است در مجلس شورای ملی مطرح شود و اگر محتاج به ایجاد قوانین جدید باشد در مجلس شورای ملی و بنا مورد مذاکره گردد.

۸۹. هرگاه در انجمن بلدییه اعضا به قدری که برای اعتبار قرارداد انجمن لازم است حاضر نشدند، انجام امور محول به اجلاس دیگر می‌شود و اگر در اجلاس ثانی اعضا باز به قدر لزوم حاضر نشدند، اداره بلدییه راپورت‌های خود را با راپورت‌های دوایر جزو به حاکم محل می‌دهد و هرگاه حاکم با رأی اداره بلدییه موافقت ننمود باید به طوری رفتار نماید که در باب قراردادهای انجمن در ماده ۸۷ مفید است.

۹۰. انجمن بلدییه می‌تواند که قواعد لازمه را در باب تنظیمات کوچک‌ها و دستورالعمل‌های راجعه به ساختن پشت‌بام‌ها و ناردان‌ها و پاکیزگی محاری میاه و اقدامات حفظ الصحه و ضدعفونی و تمیزی میدان‌ها و اقدامات ضدحریق و حفظ و حرابیت اهالی از مواد مجرب و غیره ترتیب نماید.

۹۱. کلیه این قواعد و دستورالعمل‌ها با رعایت حدود قوانین شرع انور به امضای حاکم رسیده به توسط اداره پلیس به موقع اجرا گذاشته خواهد شد.

فصل چهارم اداره بلدییه

سمت به حکم وزیر داخله استقرار می‌یابد. در موارد خبیثه یا مرض کلاتر قائم مقام او خواهد بود. منشی اداره بلدییه را نیز انجمن بلدییه از میان اعضای اداره بلدییه معین خواهد کرد. مدت مأموریت کلاتر و اعضای بلدییه چهار سال است. در دوره اول بعد از دو سال نصف اعضای بلدییه به حکم فرعه خارج شده و به جای آن‌ها اعضای جدید انتخاب می‌شوند. و بعد از افضای هر دو سال آن نصف اعضای که چهار سال مدت مأموریتشان بسر آمده خارج شده و اعضای جدید انتخاب می‌شوند. انتخاب اعضای سابق به اکثریت آرای انجمن بلدییه جایز است.

۹۳. اداره بلدییه مکلف است که موافق این نظامنامه و مطابق دستورالعمل‌های انجمن بلدییه امور شهر را اداره نماید. اداره بلدییه باید صورت صحیحی از کلیه اموال متعلقه به شهر را داشته باشد و امور جاریه شهر را انجام بدهد و بیوسته در سند فراهم نمودن اصلاح وضع شهر باشد و اطلاعاتی که برای انجمن بلدییه لازم می‌شود تحصیل کرده به انجمن مزبور برساند و موافق احکام آن عمل نماید. و در ارایج جمع و خرج شهر را مرتب کند و مالیات و عوارض شهری را وصول نموده بر طبق دستورالعمل‌های انجمن بلدییه که موافق قوانین خواهد بود خرج نماید و در دیوانخانه‌ها و محاکم عدلیه برای امور شهری مدعی و مدعی‌الیه واقع شود و به جاهای لازم شکایت نماید و به اجازه دستورالعمل انجمن بلدییه به ادارات جزو خود تقیض و رسیدگی نماید و کلیه حساب و راپورت اقدامات خود را با توجه تقیض و رسیدگی به ادارات جزو را به انجمن بلدییه بدهد و راپورت‌ها و حساب‌های مزبوره را به طبع رسانده اشاعه دهد.

۹۵. امور داخلی اداره بلدییه و تقسیم کارها در آن اداره موافق دستورالعمل انجمن بلدییه صورت خواهد شد. امور راجعه به اداره بلدییه

۹۲. اداره بلدییه مرکب است از اعضای که انجمن بلدییه انتخاب کرده است. عده اعضای اداره بلدییه چهار نفر خواهد بود. ۹۳. اداره بلدییه در تحت ریاست رئیس انجمن بلدییه خواهد بود و رئیس مزبور که موسوم به کلاتر است یک نفر معاون از اعضای اداره بلدییه به انتخاب انجمن بلدییه خواهد داشت و معاون مزبور که بدین

به اکثریت آرا انجام می‌یابد. در صورت تساوی آرا رأی کلاتر اکثریت را معین می‌کند. ولی هر گاه کلاتر رأی اکثریت را مضر مصالح عموم و منافع شهر بداند مجاز است که رأی اداره بلدیہ را موقوف الاجرا گذارده مراتب را به انجمن بلدیہ اظهار کند.

۹۶. کلاتر مکلف است که کمال مراقبت را در انتظام امور اداره بلدیہ بعمل آورد.

۹۷. حاکم حق تفتیش و رسیدگی به اداره بلدیہ و ادارات جزو آن را دارد. هر گاه در اعمال اداره بلدیہ چیزی مشاهده کند که خلاف قاعده و دستور العینها باشد حق دارد به اداره بلدیہ اخطار نماید. و در صورتی که اداره مزبور مستهین نشود مراتب را به انجمن بلدیہ اظهار کند و چنانچه انجمن بلدیہ با اداره هم‌رأی شده، مسئله به وزیر داخله تقدیم خواهد شد. حکم وزیر داخله برای اداره بلدیہ حتی الاجرا است. ولی انجمن بلدیہ حق دارد مانع آن شود. دیوانخانه ادارات تشکیل نشده به کمیسیون مرکب از اعضای شورای ملی و سنا به عده متساوی شکایت نماید.

۹۸. ادارات بلدیہ می‌توانند عرضحال و مستحضات خودشان را

به توسط حاکم به وزارتخانه‌های لازمه تقدیم نمایند.
۹۹. برای این که امور شهری خوب اداره شود، انجمن بلدیہ حق دارد که کمیسیون‌های اجرائی تشکیل کرده به هر کدام برشته کاری را بسپارد. کلیه کمیسیون‌ها در تحت نظارت اداره بلدیہ بوده موافق دستورالعمل‌های انجمن بلدیہ رفتار خواهند کرد.

۱۰۰. رؤسای کمیسیون‌ها را اداره بلدیہ از میان اعضای خود انتخاب خواهد کرد و اگر اداره بلدیہ تصویب نماید که رئیس کمیسیون از خارج انتخاب شود، آن شخص در اداره بلدیہ در موقع مذاکره امور راجعه به کمیسیون حاضر و صاحب رأی خواهد بود.

۱۰۱. هر گاه برای اداره کردن اموال و دارایی شهر اشخاصی لازم شود که اهل خبره و فن باشند، اداره بلدیہ حق دارد به قدر حاجت این نوع اشخاص را از خارج مستخدم نماید. عزل و نصب اجزاء اداره بلدیہ از قبیل محرر و دفتر دار و غیره با کلاتر است.

۱۰۲. کلاتر و معاون او و اعضای اداره بلدیہ و سایر مستخدمین بلدیہ از خریدن اموال شهر در موارد فروش آن‌ها ممنوعند.

ادبایب مستخدمین بلدیہ

که به امشای همایونی رسیده خواهند داشت و ملبوس معینی به ترتیب مخصوص به آن‌ها داده می‌شود.

۱۰۷. انتخاب کلاتر و معاون او برای مدت چهار سال است. تعیین مدت مأموریت منشی اداره بلدیہ منوط به رأی انجمن بلدیہ است.

۱۰۸. مستخدمین اداره بلدیہ که از خارج دعوت می‌شوند باید شرایطی را دارا باشند که درباره انتخاب کنندگان اعضای انجمن بلدیہ مفید است.

سواد دستخط مبارک

محل مهر مهر آثار مبارک است

قرار داد نامه بلدی به طوری که نوشته شده است صحیح است

۲۰ ربیع الثانی ۱۳۲۵

رئیس مطبوعه شاهنشاهی

عبدالله قاجار

۱۰۲. هر گاه در انجمن بلدیہ شکایتی از کلاتر یا معاون او یا یکی از مستخدمین اداره بلدیہ و دوایر جزو آن مطرح شده باشد، مستخدمین مزبور نمی‌توانند در انجمن حاضر شوند و انجمن بلدیہ در این موارد رئیس و معاون جدیدی موقتاً انتخاب نماید.

۱۰۳. کلاتر و معاون او و اعضای اداره بلدیہ و منشی آن اداره جزو مستخدمین دولت محسوب خواهند بود و در توفیر رتبه و سایر حقوق حکم مستخدمین دولتی را خواهند داشت.

۱۰۵. قواعد انفصال مستخدمین فوق‌الذکر در صورت استعفای آن‌ها قبل از اتمام مدت چهار سال از قرار تفصیل است:
انفصال کلاترها در پایتخت و کربسی‌های ایالات منوط به اجازه همایونی است.

انفصال کلاترها در شهرهای متوسط و کوچک و همچنین معاون کلاترها مطلقاً به‌عنوان وزیر داخله است.

۱۰۶. کلاتر و معاون او و اعضای اداره بلدیہ و اجزاء دوایر و انجمن‌های جزو آن، اعلامش موافق نقشه و نمونه‌ای

قوانین و مقررات حاکم بر چگونگی وضع و وصول عوارضی

محمدرضا بهاروند

پیش درآمد

یکی از کهن‌ترین متن‌های قانونی در تاریخ حقوق موضوعه ایران «قانون شهرداری‌ها» است که در سال ۱۲۸۶ مجلس شورای ملی مشروطه قانون بلدیّه را به عنوان نخستین قانون دیارهای مدیریته شهری در پنج فصل و ۱۰۸ ماده تصویب کرد. تصویب این قانون در نخستین دوره مجلس شورای ملی و در اوج نهضت قانونگذاری برآمده از انقلاب مشروطه، برای انتظام بخشی در زمینه امور شهری حکایت از اهتمام کامل قانونگذار به ایجاد نظم به منظور رفاه حال شهروندان دارد. از انقلاب مشروطه به بعد و رشد فزاینده جامعه شهری و دگرگونی‌های نظام شهرنشینی حجم انبوهی از قانون‌های گوناگون وابسته به مسائل گوناگون شهری در دوره‌های قانونگذاری کشور وضع گردید که همه‌ی آن‌ها حکایت از ضرورت تنظیم قوانین و مقرراتی است که بتواند شرایط و اوضاع و احوال حاکم بر نظام شهرنشینی را به نحوی سامان دهد که در خور و شایسته معیارها و ضوابط شهرنشینی روز باشد. از سال ۱۲۸۶، تصویب نخستین قانون مدیریت شهری

(بلدیّه) تاکنون قوانین زیادی از رویه‌های ساختاری و کلان‌دانشه، قواعد راجع به شهرداری‌ها را تعیین می‌نموده‌اند و به مناسبت‌های مختلف و در موضوعات جزئی‌تر راجع به شهرداری بارها تصویب و ابلاغ شده‌اند؛ گرچه رشد کمی قانونگذاری در زمینه‌های مدیریت شهری در مقایسه با سایر نهادها عمومی از فراوانی بیش‌تری برخوردار است، اما نمی‌توانند ضابطه و دبیلی برای توسعه‌ی کیفی امور شهرداری و شناسایی قواعد و اصول حقوقی به روز و تشخّص شده‌ی قوانین حاکم بر شهرداری‌ها باشند. علی‌رغم قدمت و جامعیت قانون شهرداری و تأسیس شهرداری به عنوان یک نهاد حقوقی بسیاری از مسائل و مباحث بنیادی حقوقی آن هنوز مبهم و نامشخص مانده است. قانون شهرداری به رویه‌های گوناگون شامل حقوق اساسی و حقوق عمومی و حقوق بازرگانی دارای ماهیتی چندگانه می‌باشد که با تشکیل و دسته‌بندی آن‌ها و اصول حاکم بر این شعبه‌ها، همچنین موضوع بندی هر کدام از قانون‌های موجود می‌توان نامنه‌ی شمول و حکومت اجرایی مجموعه قوانین و مقررات قانون یاد شده را معین نمود.

شهرداری‌ها مکلف به اجرای قانون‌هایی هستند که برعهده آن‌ها گذاشته شده است. تبعاً مدیران شهرداری و سازمان‌های وابسته می‌بایست آنچه را برعهده آن‌ها نهاده‌اند به اجرا درآورند و نمی‌توانند از آن چشم‌پوشی یا آسان‌گیری نمایند مگر آن‌که متن قانون به شکلی روشن این اجازه را به آن‌ها داده باشد. دسته‌بندی وظایف قانونی شهرداری‌ها به شیوه‌ای روشن و شفاف در مجموعه‌هایی جداگانه به صورت موضوعی و تخصصی، به خاطر فراهم ساختن عطفاتی برای اجرای درست قانون‌ها و مقررات به دست مدیران و کارکنان شهرداری‌ها ضرورتی محتمل است.

در همین راستا کوشش کرده‌ایم تا این کار را در مجموعه‌ای گرد آوریم که نخستین آن‌ها «قوانین و مقررات حاکم بر چگونگی وضع و وصول عوارض» است. این گردآوری به تدریج در بخش «قانون شهر» ماهنامه شهرداریها چاپ خواهد شد.

مقدمه

شهرداری‌ها به عنوان مؤسسات عمومی غیردولتی در بخش‌های گوناگون دارای قوانین و مقررات ویژه‌ی خود هستند که این قوانین از قواعد حقوق عمومی بوده، حکم آن‌ها امر و تکلیفی است و هرگونه توافق خلاف بین شهرداری و شهروندان باطل است. بنابراین برای اجرای درست و مطابق اصول قانونی این نامه‌های اجرایی درباره‌ی قانون شهرداری‌ها تصویب و ابلاغ گردید. از جمله این آئین‌نامه‌ها، آئین‌نامه‌ی مالی شهرداری‌ها مصوب ۱۳۲۶ نیز ۱۳۲۶ کمیسیون مشترک کشور دو مجلس با اصلاحیه‌های بعدی است که چگونگی اعمال مدیریت درآمد و مدیریت هزینه را اعلام نموده است. از آن جایی که شهرداری‌ها به عنوان نهادی عمومی غیردولتی محلی با استقلال کامل مالی مکلف‌اند منابع مالی مورد نیاز خود را با اعمال راهکارهای قانونی از شهروندان وصول و هزینه نمایند. ماده‌ی ۲۹ آئین‌نامه‌ی مالی شهرداری‌ها درآمد آن‌ها را به سه طبقه دسته‌بندی و اعلام داشته نادر هنگام وصول مطابق طبقه‌ی مربوطه‌ی در اسناد مالی و دفاتر شهرداری ثبت و ضبط شده قابل ارائه به مسئولان و مردم باشد. ماده‌ی ۲۰ آئین‌نامه‌ی مزبور علاوه بر طبقه‌بندی مقرر در ماده‌ی ۲۹ اشاره به راهکار دستورالعمل و تعرفه چگونگی وصول عوارض شهرداری‌ها نموده است که در این ماده مبتنی قانونی و طبقه‌بندی تفصیلی درآمد‌های شهرداری برابر دستورالعمل ابلاغی وزارت کشور تعیین گردیده است؛ بنابراین مهم‌ترین گام ارتقای دولت عنوان قانون شهرداری از بدو تولد با نام بدیه تاکنون که یک سده از عمر پیدایش آن سپری می‌شود بیش از ده بار در مقطع‌های گوناگون مورد اصلاح، تغییر، منجم و دیگر کوشش اساسی قرار گرفته که هنوز یالایشی درباره‌ی پاسخ و منسوخ بودن قوانین مذکور به طور رسمی انجام نگرفته است؛ به طوری که آخرین مصوبه به نام قانون شهرداری‌ها یا اصلاحیه‌ی بعدی مصوب ۱۱ تیرماه ۱۳۳۴ کمیسیون‌های مشترک دو مجلس از ۱۱۴ ماده به ۲۸ ماده کاهش یافته که از این تعداد، مواد باقی مانده تصحیح نشده است. بند ۲۶ و تبصره‌های ۲ و ۴

ماده ۵۵ ماده ۷۴ و تبصره ذیل آن، مواد ۷۷، ۷۵ و تبصره ۱ و ۲ و تبصره ۲ ماده ۹۹ و تبصره‌های ۳ و ۴ و ۵ و ۱۱ ماده ۱۰۰ و مواد ۱۰۵، ۱۰۶ به موضوع عوارض اختصاص یافته است. هدف از بیان این مواد که به شرح متون قانونی آن‌ها عیناً پرداخته شده است، آسان‌تر کردن زمینه‌ی رجوع کارشناسان، مدیران شهری و به ویژه مردم برای آشنایی به وظایف و حقوق قانونی مربوطه است؛ زیرا مجموعه‌های منتشره‌ی در دسترس که یا تلاش فراوان صاحب نظران به طبع رسیده است، عام، گسترده و مربوط به مسائل، مشکلات و راهکارهای شهر و شهرداری است و عمق و مطالعه آن‌ها برای تکنیک مردم و افراد دست‌اندرکار دیروپاب است و گاه اشخاص عادی جامعه که برای دست‌کم موارد، درباره‌ی عوارض، به شهرداری مراجعه می‌کنند کم‌ترین ارتباط و گاه هیچ ارتباطی به مجموعه بزرگ قوانین و مقررات نداشته، همین امر باعث تسبیح حقوق آن‌ها می‌گردد. بنابراین مجموعه‌ی حاضر در تلاش است با طرح مسائل مربوطه به عوارض، به زبانی ساده و حجم اندک، راهی برای استفاده‌ی عموم از این قانون و حل مشکلات آنان بگشاید.

قوانین و مقررات حاکم بر چگونگی وضع و وصول عوارض شهرداری‌ها قانون شهرداری‌ها مصوب ۱۳۳۴/۴/۱۱ با اصلاحیه‌ی بعدی ماده ۵۵:

بند ۲۶ - پیشنهاد برقراری یا العالی عوارض شهر، همچنین تغییر نوع و میزان عوارض اعم از کالاهای وارداتی و صادراتی کشور، محصولات داخلی و غیره و ارسال یک نسخه از تصویب‌نامه برای اطلاع وزارت کشور
تبصره ۲ - کالاهای عبوری از شهرها که برای مقاصد معینی حمل می‌شود از پرداخت هرگونه عوارض به شهرداری‌های عرض‌راه معاف می‌باشند.

تبصره ۴ - آئین‌نامه گریز از پرداخت عوارض شهرداری و استتکاف از آن یا موافقت دو وزارتخانه‌ی کشور و دادگستری تنظیم و پس از تصویب هیأت وزیران به موقع اجراء گذاشته می‌شود.

ماده ۷۴ - (اصلاحی ۱۳۴۵/۱۱/۲۷) شهرداری با تصویب انجمن شهر آئین‌نامه‌ی اجرایی وصول عوارض شهرداری و آب‌ها و افعال آن را تدوین و تنظیم می‌نماید.
تبصره (اصلاحی ۱۳۴۵/۱۱/۲۷) دفاتر اسناد رسمی مکلف‌اند پیش از انجام معامله، از شهرداری کتباً مقاصد حساب نسبت به عوارض ملک مورد معامله خواستار شوند و شهرداری موظف است ظرف مدت ده روز پس از وصول نامه دفترخانه اسناد رسمی مقاصد حساب را ارسال یا میزان بدهی ملک را به دفترخانه اعلام دارد.

مالک ملزم است عوارض تعیین شده از طرف شهرداری را برای امکان انجام معامله به بانک پرداخت نماید و اگر مالک به تشخیص شهرداری اعتراض داشته باشد، مبلغ تعیین شده از طرف شهرداری را در صندوق ثبت به ودیعه خواهد گذاشت و رسید ثبت به منزله‌ی مقاصد حساب تلقی و معامله انجام خواهد

شد.

مسئول ثبت مکلف است، صورتی با اید مشخصات کامل تودیع کنندگان عوارض و ملک مورد معامله را بلافاصله بعد از تودیع به شهرداری ارسال دارد و به محض اعلام شهرداری مستند به رأی کمیسیون رفع اختلاف یا مراجع توافق و یا اعتراض کتبی مالک از اعتراض مبلغ تودیع شده را به نام هر مؤدی جدا جدا به حساب بانک شهرداری پرداخت کند و هرگاه کمیسیون رفع اختلاف یا مراجع توافق اعتراض مالک را در کل یا بعضاً وارد تشخیص بدهد صندوق ثبت اعمار یا قسمش از وجه تودیع شده را بر حسب مورد بر مالک مسترد می‌دارد.

بخشنامه‌ی شماره ۱۶۹۱۷/۱۳۴/۴ مورخ ۱۳۸۱/۶/۴ ریاست سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

کد ۶۵۱ - در نحوه‌ی اجرای تبصره ماده ۷۴ قانون شهرداری، چنانچه دفترخانه‌ای قبل از انجام معامله با استناد به تبصره یاد شده، از شهرداری مربوطه استعلام نماید لکن طرف مدت ده (۱۰) روز مقرر در تبصره از تاریخ ورود استعلام به دفتر شهرداری، برگ مقاصح حساب صادر نگردد یا میزان بدهی مؤدی تعیین و اعلام نشود، تنظیم سند از این جهت بلا مانع است؛ ضمناً صرف پاسخ شهرداری میسر بر خودداری از انجام معامله (به جهت موانع قانونی برای صدور مقاصح حساب) مانع تنظیم سند از این حیث نخواهد بود.

بدیهی است در این خصوص، اطلاع و رضایت خریدار و قید آن در سند معامله، ضروری است لازم به ذکر است چنانچه گواهی تصدیق حساب عوارض موضوع تبصره فوق تا روز معامله توسط اصحاب سند به دفترخانه تسلیم گردد، نیازی به استعلام از شهرداری نمی‌باشد.

ماده ۷۵: عوارض و درآمد شهرداری به وسیله‌ی مأموران مخصوصی که از طرف شهرداری به نام مأمور وصول تعیین می‌شوند دریافت خواهد شد و مأموران وصول باید طبق مقررات امور مالی تعیین کافی بمانند.

ماده ۷۷: (اصلاحی ۱۳۴۵/۱۱/۲۷) رفع هرگونه اختلاف بین مؤدی و شهرداری در مورد عوارض به کمیسیون مرکب از نمایندگان وزارت کشور، دادگستری و انجمن شهر ارجاع می‌شود و تصمیم کمیسیون مزبور قطعی است بدهی‌هایی که طبق تصمیم این کمیسیون تشخیص شود، طبق مقررات اسناد لازم‌الاجرا به وسیله ثبت قایل وصول می‌باشد.

اجرای ثبت مکلف است طبق تصمیم کمیسیون مزبور به صدور اجرائیه وصول طلب شهرداری ببادرت نماید در نقاطی که سازمان قضایی نباشد، رئیس دادگستری شهر ستان یک نفر را به نمایندگی دادگستری تعیین می‌نماید و در غیاب انجمن شهر انتخاب نماینده انجمن از طرف شورای شهرستان به عمل خواهد آمد.

ماده ۷۸: عوارضی که نوام یا مالیات‌های دولتی اخذ می‌شود به وسیله‌ی داری و وصول همچین عوارض کالاها می‌کند باید شرکت‌ها و مؤسسه‌ها بپردازند به ترتیبی که شهرداری مقرر می‌دارد به وسیله همان مؤسسات دریافت می‌گردد و کلمه‌ی وجوهی که جمع‌آوری می‌شود باید در صورت وجود بانک در

بانک متمرکز و در صورت نبودن بانک در شهر یا در محل نزدیک، به آن شهرداری یا نظارت انجمن در شهرداری متمرکز شود.

تبصره ۱- اداره‌ی داری موظف است هر ۱۵ روز یک بار، صورت درآمد شهرداری را که به بانک یا صندوق شهرداری تودیع کرده، به شهرداری ارسال دارد.

تبصره ۲- (اصلاحی ۱۳۵۲/۳/۷ - روزنامه‌ی رسمی شماره ۸۲۷۹ مورخ ۱۳۵۷/۴/۲۳) وجوهی که به نام سپرده یا اعمات به شهرداری داده می‌شود باید در حساب مخصوص نگهداری شود و شهرداری به هیچ عنوان حق ندارد در وجوه سپرده‌ی امانت دخل و تصرفی نماید.

ولی پس از ده سال از تاریخ استحقاق مطالبه در صورت عدم مطالبه ذی‌نفع، شهرداری می‌تواند وجوه مطالبه شده را به درآمد عمومی خود منظور نماید.

شهرداری باید هر سال اعتبار مناسبی در بودجه خود برای پرداخت این قبیل سپرده‌ها منظور نماید تا در صورت مراجع ذی‌نفع یا قلم مقام قانونی او و احراز استحقاق از اعتبار مزبور پرداخت شود. هرگاه این اعتبار کافی نباشد شهرداری مکلف است این قبیل وجوه را از درآمد جاری خود بپردازد.

ماده ۹۹:

تبصره ۲- عوارضی که از عقد قراردادهای عاید می‌گردد، بایستی تماماً به شهرداری‌های محل اجرای قرارداد پرداخت گردد.

ماده ۱۰۰:

تبصره ۲- (اصلاحی ۱۳۴۵/۱۱/۲۷) در مورد اضافه بنا زائد بر مساحت زیربنای متبروع در پروژه ساختمانی واقع در حوزه‌ی استفاده از اراضی مسکونی کمیسیون می‌تواند در صورت عدم ضرورت قطع اضافه بنا با توجه به موقعیت ملک از نظر مکانی (در بر خیابان‌های اصلی یا خیابان‌های فرعی و یا کوچه پهن باز یا بن بست) رأی به اخذ جریمه‌ای که متناسب با نوع استفاده از فضای ایجاد شده و نوع ساختمان از نظر مصالح مصرفی باشد، تعیین و شهرداری مکلف است براساس آن نسبت به وصول جریمه اقدام نماید.

(جریمه نباید از کمترین حد، یک دوم کم‌تر و از سه برابر ارزش معاملاتی ساختمان برای هر مترمربع بنای اضافی بیش‌تر باشد.)

در صورتی که ذی‌نفع از پرداخت جریمه خودداری ننماید، شهرداری مکلف است دوباره پرونده را به همان کمیسیون ارجاع و تقاضای صدور رأی تخریب را بنماید.

تبصره ۴ - (اصلاحی ۱۳۵۶/۶/۸ و اصلاحی ۱۳۵۸/۶/۲۷) در مورد اضافه بنا زائد بر مساحت متبروع در پروژه ساختمانی واقع در حوزه‌ی استفاده از اراضی تجاری، صنعتی و اداری کمیسیون می‌تواند در صورت عدم ضرورت قطع اضافه بنا با توجه به موقعیت ملک از نظر مکانی (در بر خیابان‌های اصلی یا خیابان‌های فرعی و یا کوچه پهن باز یا بن بست) رأی به اخذ جریمه‌ای که متناسب با نوع استفاده از فضای ایجاد شده و نوع ساختمان از نظر مصالح مصرفی باشد، تعیین و شهرداری مکلف است براساس آن نسبت به وصول

جریمه اقدام ننماید.

(جریمه نباید از کمترین حد، دو برابر کمترین و از چهار برابر ارزش معاملاتی ساختمان برای هر مترمربع بنای اضافی ایجاد شده بیش تر باشد)

در صورتی که ذی نفع از پرداخت جریمه خودداری ننموند، شهرداری مکلف است دگر بار پرونده را به همان کمیسیون ارجاع و تقاضای صدور رای تخریب را بنماید.

کمیسیون در این مورد نسبت به صدور رای تخریب اقدام خواهد نمود.

تصوه ۴- (الحاقی ۱۳۵۶/۶/۸ و اصلاحی ۱۳۵۸/۶/۲۷) در مورد احداث بنای بدون پروانه در حوزهی استفاده از اراضی مربوطه در صورتی که اصول فنی، بهداشتی و شهرسازی، رعایت شده باشد کمیسیون می تواند با صدور رای بر اخذ جریمه به ازاء هر مترمربع بنای بدون مجوز یک دهم ارزش معاملاتی ساختمان یا یک پنجم ارزش سرقفلی ساختمان، در صورتی که ساختمان ارزش دریافت سرقفلی داشته باشد، هر کدام از مبلغ آن بیش تر است از ذی نفع، بلا مانع بودن صدور برگ پایان ساختمان را به شهرداری اعلام نماید. اضافه بنا زائد بر تراکم مجاز بر اساس مفاد تصوه های ۲ و ۳ عمل خواهد شد.

تصوه ۵- (الحاقی ۱۳۵۶/۶/۸ و اصلاحی ۱۳۵۸/۶/۲۷) در مورد عدم احداث پارکینگ یا غیر قابل استفاده بودن آن و عدم امکان اصلاح آن، کمیسیون می تواند با توجه به موقعیت محلی و نوع استفاده از فضای پارکینگ، رای به اخذ جریمه ای که دست کم یک برابر و حداکثر دو برابر ارزش معاملاتی ساختمان برای هر مترمربع فضای از بین رفته پارکینگ باشد، صادر نماید (مساحت هر پارکینگ یا احتساب گردش ۲۵ مترمربع می باشد). شهرداری مکلف به اخذ جریمه تعیین شده و صدور برگ پایان ساختمان می باشد.

تصوه ۱۱- (الحاقی ۱۳۵۸/۶/۲۷) آیین نامه ارزش معاملاتی ساختمان پس از تهیه توسط شهرداری و تصویب انجمن شهر در مورد اخذ جرائم قابل اجراء است و این ارزش معاملاتی سالی یک بار قابل تجدیدنظر خواهد بود.

ماده ۱۰۵- (مصوب ۱۳۴۵/۱۱/۲۲) مواد معدنی طبقه می اول مذکور در ماده یک قانون معادن مصوب ۱۳۳۶/۲/۲۱ (ماده اول لایحه قانونی معادن؛ طبقه نخست عبارت است از مواد معدنی که معمولاً به مصرف ساختمانی و صنایع مربوطه می رسد: مانند سنگ کچ، سنگ آهن، سنگ های ساختمانی، سنگ مرمر، سنگ تراورس، خاک زسی و ماسه، گرانیت، ایسیدیان، گوار تورت و امثال آن) واقع در داخل حوزهی خدمات نظارت شهرداری جزء اول شهرداری محسوب می شود مگر اینکه داخل ملک اشخاص حقیقی و یا حقوقی باشد.

ماده ۱۰۶- (مصوب ۱۳۴۵/۱۱/۲۷) وزارت کشور مکلف است کلیه عوارض نقد، گاز و مواد نفتی که در خارج از محدوده ی شهرها وصول می شود (نه استثناء موضوع قانون مربوط به وصول عوارض از بنزین به منظور کمک به مستعدانی مصوب ۱۵ اسفند ۱۳۳۴ که به قوت خود باقی است) همچنین عوارض و فراداده های پیمانکاری که در خارج از محدوده شهرها اجراء می شود به تناسب جمعیت بین شهرداری هایی که از یجاد

هزار نفر جمعیت کم تر دارد، تقسیم نماید.

قسمت اول ماده ۱۰۶ در خصوص عوارض نفت و مواد نفتی برابر بندهای (ج) و (د) ماده (۲) قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولید کنندگان کالاها، راه دهندگان خدمات و کالاهای وارداتی، مصوب ۲۲ دی ۱۳۸۱ با اصلاحیه های بعدی وصول می شود و در مورد عوارض پیمانکاری برابر این ماده اجراء می شود.

آیین نامه مالی شهرداری ها مصوب ۱۳۳۶/۴/۱۲ با اصلاحیه های بعدی:

ماده ۲۸: درآمد شهرداری ها به شش طبقه به شرح زیر تقسیم می شود:

- ۱- درآمدهای برآمده از عوارض عمومی (درآمدهای مستمر)
  - ۱- درآمدهای برآمده از عوارض اختصاصی
  - ۲- بهای خدمات و درآمدهای مؤسسات انتفاعی شهرداری
  - ۳- درآمدهای برآمده از وجوه و اموال شهرداری
  - ۴- کمک های اعطایی دولت و سازمان های دولتی
  - ۵- اجازات و کمک های اهدایی اشخاص و سازمان های خصوصی و اموال و دارایی هایی که به طور اتفاقی یا به موجب قانون به شهرداری منتقل می گردد.

ماده ۳۰: هر شهرداری دارای تعرفه ای خواهد بود که در آن همگی گونه های عوارض، بهای خدمات و سایر درآمدهایی که به وسیله شهرداری و مؤسسات تابعه و وابسته به آن وصول یا تحصیل می شود درج و هر نوع عوارض یا بهای خدمات جدیدی که وضع و تصویب می گردد یا هر تغییری که در نوع و میزان آنها صورت می گیرد در تعرفه مذکور منعکس می شود.

وزارت کشور برای طور تنظیم تعرفه و درج تغییرات بعدی و همچنین چگونگی وضع، تشخیص و وصول انواع عوارض و درآمدها دستورالعملی جامع تهیه و برای راهنمایی به شهرداری ها ابلاغ خواهد کرد.

ماده ۳۱- تطبیق وضع هر مؤدی یا هر عورد با تعرفه عوارض درآمدها و تعیین و تشخیص بدهی مؤدی به عهده ی مأموران تشخیص یا کسانی است که از طرف شهرداری یا سازمان های تابعه و وابسته اختیار تشخیص به آن ها داده شده است.

مأمورین مذکور مکلف اند، کمال دقت و انصاف را در تشخیص های خود به کار برند و در صورت تخلف، به وضع آن ها در دادگاه اداری شهرداری رسیدگی و تئیهات مقرر دربارهی آن ها اتخاذ و به موقع اجرا گذارده خواهد شد.

ماده ۳۲- (اصلاحی ۱۳۸۰/۱۱/۲۷) طبق ماده ی ۲۳ قانون، تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت به شهرداری های کشور اجراء داده می شود تا مطالبات خود را با القسط حداکثری و شش ماهه مطابق دستورالعملی که به پیشنهاد شهرداری، به تصویب شورای اسلامی شهر مربوطه می رسد، دریافت نماید.

در هر حال صدور عفا حساب موکول به تأیید کلیه ی بدهی مؤدی خواهد بود.

کوچه خیابان‌های خاکی تهران از دیروز تا امروز

ازاده افشار
کارشناس علوم ارتباطات اجتماعی

جلوگیری از این ساخت‌وسازها را داشت از این رو همواره درگیری‌هایی بین مردم و مأموران شهرداری صورت می‌گرفت و برای حل و فصل این دسته‌از گرفتاری‌ها و مشکلات مدت زمان زیادی در دادگستری‌ها صرف می‌شد.

■ **سرنوشت اراضی را که در آن زمان حریم خارج از شهر بود و شهرداری از ساخت‌وساز غیرقانونی در آن جلوگیری می‌کرد، چه شد؟**

□ در زمین‌های خارج از حریم شهر، همواره تعداد زیادی کوره آجرپزی وجود داشت که آلودگی ناشی از آن‌ها همواره تنفس را برای شهرری سخت می‌کرد. با گسترش شهر، مردم اراضی خارج از حریم شهر را نیز به مرور ساختند.

■ **در آن روزگار شهرداری شهرری به دلیل کمبود امکانات با چه مشکلی مواجه بود و از حل آن درمانده بود؟**

□ در آن زمان، شهرری یا بهتر بگویم، بیش‌تر کوچه‌ها و خیابان‌های شهر تهران خاکی بودند و در فصل بارندگی تمام خیابان‌ها و کوچه‌ها در باتلاقی از گل ولای فرو می‌رفتند و عبور و مرور برای تمامی مردم مشکل می‌شد چرا که هنوز برای عبور نهرها مسیل ساخته نشده بود و در فصل بارندگی با بالا آمدن سطح آب از شهرری تا میدان شوش سیلی از گل ولای به راه می‌افتاد؛ در آن زمان هم شهرداری امکاناتی در اختیار نداشت تا پاسخ‌گویی مردم معترضی باشد که دسته‌دسته به شهرداری می‌آمدند و شهرداری با چند موتور بمب‌تعمیری که در اختیار داشت سعی می‌کرد تا آب‌ها را از سطح خیابان‌ها جمع‌آوری کند.

■ **بودجه شهرداری از چه راهی تأمین می‌شد که شهر این گونه برای حل ضروری‌ترین مسائلی نیز با کمبود امکانات روبه‌رو بود؟**

□ در آن برهه‌ی زمانی شهرداری عوارض بسیار ناچیزی را از مردم دریافت می‌کرد. بیش‌تر بودجه‌ی شهرداری را دولت تأمین می‌کرد که آن هم صلتی ناچیز بود؛ شهرداری هم متبوع درآمد دیگری نداشت تا خرج شهر کند به همین خاطر شهرداری در گذشته‌هایی مانند امروز نداشت چرا که پول نداشت.

■ **دومین دوره‌ای که شما سمت شهردار منطقه ۱۳ (۳) قدیم تهران را بر عهده گرفتید به نخستین سال‌های پس از انقلاب یعنی سال ۱۳۵۸ بازمی‌گردد، در آن سال شهرداری را چگونه اداره می‌کردید؟**

□ دو سال پیش از انقلاب تسلط در شهر وجود نداشت تا جایی که مبارزات رژیم سابق با مردم شهر را کاملاً به چینه‌چنگ تبدیل کرده بود. پس از پیروزی هم شهر نابودی از خرابی‌های برجای مانده بود. تا دو سال پس از انقلاب نیز تسلط بر امور شهری وجود نداشت از این رو جمعیت مهاجر بی‌مهیا در اراضی خارج از حریم شهر شروع به ساخت‌وساز کردند و شهرداری هم تا سال‌ها

نخستین قانون شهرداری‌ها در سال ۱۳۸۶ تصویب شد از آن زمان تا کنون یکصد سال می‌گذرد. گرچه این قانون هرگز به‌طور جدی شکل اجرایی به خود نگرفت اما پیش از آن محتسب‌ها و پس از آن رئیس بدیده (شهردار) متصدی وظایف شهرداری و اداره‌ی امور شهرها شدند. جستجو برای یافتن شهرداران قدیمی تهران یا سایر شهرها، ما را با تاریخ فوته کهنوت سن، بیماری و یا مهاجرت آنان از وطن مواجه کرد و در مورد برخی دیگر نیز از آن جایی که آنان از سایر پست‌های دولتی به سمت شهردار مأمور می‌شدند اطلاعات دقیقی در دست نبود از این رو آخرین تلاش‌ها ما را به احمد جناب‌زاده، شهردار مناطقی از تهران که در دو برهه‌ی زمانی یکی دوره‌ی جواد شهرستانی آخرین شهردار پیش از انقلاب در تهران و دیگری در دوره محمد حجتی توسلی نخستین شهردار پس از انقلاب در تهران، آشنا کرد.

احمد جناب‌زاده متولد روزهای زود پاییز سال ۱۳۲۰ در شهر یزد است. وی کارشناس رشته‌ی حسابداری است و سال‌ها عمر خود را در شهرداری تهران گذرانده است. خاطراتش از کوچه و خیابان‌های خاکی دیروز تهران، امروز ما را یاری گفت‌وگوهایش می‌نشانند.

■ **شما تجربه سمت شهردار پیش از انقلاب را در زمان جواد شهرستانی، شهردار وقت تهران، در کارنامه‌ی خود دارید در آن زمان شهرداری با چه مسائل شهری روبه‌رو بود؟**

□ من از سال ۱۳۲۳ به عنوان کارمندی ساده کار خود را در شهرداری شهرری آغاز کردم و تا زمانی که سمت شهردار را عهده‌دار شوم در تمامی بخش‌ها و اداره‌های شهرداری خدمت کردم تا این که در اواخر سال ۱۳۵۵ تا اوایل سال ۱۳۵۷ شهردار شهرری شدم که در آن زمان شهرری ناحیه ۶۲ تهران محسوب می‌شد و تهران خالی از سکنه بود. مردم در مهاجرت‌هایی دسته‌جمعی به تهران، شهر پایتخت، پای می‌گذاشتند؛ اما از آن جایی که بیش‌تر آنان جز اقشار کم درآمد بودند و زمین‌های شهری نسبت به توان مالی آنان گران قیمت بود، می‌خواستند در محدوده‌ی خارج از حریم شهر ساکن شوند. پس به ساخت‌وسازهای غیرقانونی می‌پرداختند. شهرداری هم وظیفه

احمد جناب‌زاده
شهردار جوان شهرری سال‌های ۱۳۵۵-۱۳۵۶

به کارهای روزمره‌ی شهر می‌پرداخته.

■ از دومین دوره‌ی حضورتان در سمت شهردار چه خاطره‌ای در ذهنتان نقش بسته است که تاکنون آن را فراموش نکرده‌اید؟

□ پس از آن که دوره‌ای شهردار منطقه ۱۳ (۳ قدیم) تهران بودم مدتی نیز عهده‌دار سمت شهردار منطقه ۴ تهران شدم؛ در آن زمان در کوچه‌ای تازه آباد، در مجریه زندگی می‌کردم. روزی دسته‌ای از اهالی کوچه به منزل آمدند و گفتند، حال که شما نیز از ساکنان این کوچه هستید، ترتیبی دهید تا کوچه درختکاری شود. روز بعد نامه‌ی اهالی محل را برای رسیدگی یا اولویت به سایر طرح‌های فضای سبز منطقه، به معاونت مربوطه ارجاع دادم؛ پس از گذشت مدتی روزی دیدم که درخت‌های جوان و زیبایی در سراسر کوچه کاشته شده‌است. تصور کردم که معاون شهرداری به دلیل آن که منزل من در این کوچه بوده، به سرعت این کوچه را درختکاری کرده‌است؛ از این رو از خودرو پیاده شدم و رو به تنی چند از اهالی که در کوچه ایستاده بودند گفتم: درختکاری کوچه همان‌جاست. شما امیدوارم رضایت خاطر شما فراهم آمده باشد. آنان با نگاهی طولانی رو به من گفتند، آن قدر منتظر ماندیم تا در نهایت تصمیم گرفتیم با همکاری اهالی کوچه نهال تهیه کنیم و کوچه را درختکاری کنیم با شنیدن این سخن در آن لحظه آنقدر خجالت‌زده شدم که همواره از این خاطره به تلخی یاد می‌کنم.

■ عمر کوتاه شهرداران در سمت شهردار و اتخاذ تصمیم‌گیری‌های سلیقه‌ای یکی از عمده مشکلاتی است که شهرها به آن گرفتارند با وجود سال‌ها خدمت در شهرداری به نظر شما این مشکل چه ضربه‌ای را به سیستم شهرداری وارد می‌کند؟

□ شهرداران هرگز از میان کارمندان لایق شهرداری انتخاب نمی‌شوند. انتخاب شهردار همواره مسأله‌ای حساس بوده است و منافع بسیاری به این انتخاب بستگی دارد که اگر شخص شهردار زیر بار مسائلی از این دست نرود عرصه بر وی تنگ خواهد شد و عمر کاری آن شهرداری زیاد دوام پیدا نخواهد کرد. در سال ۱۳۴۲ که فعالیت‌ها در شهرداری آغاز کردم تاکنون ۴۴ سال از

آن زمان می‌گذرد و نزدیک به ۲۲ نفر عهده‌دار سمت شهردار شده‌اند. این آمار نشانگر آن است که عمر کاری هر شهردار به‌طور میانگین دو سال بوده است. این زمان، فرصت کوتاهی برای شهردار محسوب می‌شود چرا که تا شهردار نتواند به شهر شناخت پیدا کند، معضلات و مشکلات شهر را شناسایی کند و ابزار حل مسائل را فراهم آورد زمان رفتن فرا رسیده است؛ از این رو هر شخصی که عهده‌دار سمت شهرداری می‌شود می‌خواهد به سرعت کاری را به نام خود انجام دهد و برود، بدون این که به اولویت‌های شهری توجه داشته باشد علاوه بر این مسأله، هر شهردار به همراه خود معاونان و مدیران کلی را نیز وارد سیستم شهرداری می‌کند و در نتیجه کارمندان لایق شهرداری که خود را محقق پیشرفت می‌توانند هر بار با عوض شدن شهردار مجبورتر می‌شوند؛ چرا که اداره‌ی شهری بزرگ دیگر فرصتی برای شناخت و شناسایی افراد باکی نمی‌گذارد؛ پس تازشایی‌هایی پنهان در میان کارمندان شهرداری شکل می‌گیرد. این در حالی است، شهر باید به دست تمامی افراد، آباد شود.

■ قانون شهرداری‌ها صد ساله شده است؛ قانونی که یک قرن از عمر و تکامل آن می‌گذرد. این قانون تا چه اندازه یاری‌گر شهرداران در اداره‌ی امور شهری بوده، تا چه اندازه از حل مسائل شهری باز مانده است؟

□ شهرداری باید اداره‌ی کل امور شهر را عهده‌دار شود، وظایف آن در حد یک حکومت محلی باشد؛ یعنی شهرداری علاوه بر عمران و آبادانی اموری چون آب و فاضلاب، برق شهری، بهداشت و نظافت، یعنی شهری و ... را می‌بایست عهده‌دار باشد و قانون باید بتواند از شهردار حمایت کند.

امید است روزی با اجرای کامل ماده‌ی ۱۳۶، دستگاه‌های اجرایی کشور تصدی‌های مربوط به مدیریت شهری را واگذار کنند و مدیریت واحد شهری در کشور ما تحقق یابد.

احمد جنگل زاده در قانون سازستان

بررسی کارکرد انجمن بلدیة در دوره‌ی مشروطه از قانون تا تجربه*

بیژن هاشگر امریمن

پس از پیروزی انقلاب مشروطه در سال ۱۳۲۴ قمری / ۱۳۸۵ شمسی با وجود آن که اداره‌ی بلدیة برای اداره‌ی شهرها وجود داشت ولی به دلیل ساختار سنتی آن به دگرگونی در شیوه‌های اداری نیازمند بود؛ زیرا شهرها و به ویژه شهر تهران دارای مشکلات گوناگونی در زمینه‌های مانند بهداشت بود؛ چنان که روزنامه‌ها و مجلس برای رسیدگی بهتر به امور شهری خواهان دگرگونی در اداره‌ی شهرها بودند. به همین دلیل در سال ۱۳۲۵ قمری / ۱۳۸۶ شمسی بررسی قانون بلدیة در مجلس اول آغاز شد و بعد از گفتگوهای که در باره‌ی این قانون صورت گرفت در ۲۵ ربیع‌الثانی ۱۳۲۵ قمری / ۱۹ خرداد ۱۳۸۶ شمسی قانون بلدیة در ۱۰۸ ماده به تصویب نمایندگان مجلس شورای ملی رسید. در واقع این قانون براساس الگوی کشورهای اروپایی و به شکل نویسی تدوین شده بود، یکی از مهم‌ترین مباحث این قانون تشکیل "انجمن بلدیة" است. چنان که از پنج فصل قانون بلدیة دو فصل آن یعنی فصل‌های دوم و سوم به ترتیب با عنوان‌های "تشکیل انجمن بلدیة" در سی و هشت ماده "ترتیب وظایف انجمن بلدیة" در سی و دو ماده به طور اختصاصی به انجمن بلدیة اختصاص دارد؛ همچنین فصل‌های چهارم و پنجم با عنوان‌های "اداره‌ی بلدیة" در یازده ماده و "در باب مستخدمین بلدیة" در شش ماده به گونه‌ای وابسته با وظایف انجمن بلدیة و اقدامات آن است.^۱ یعنی در مجموع ۱۰۸ ماده ۸۷ ماده‌ی آن به تشکیل انجمن بلدیة و وظایف آن پرداخته است. این نشان از اهمیت تشکیل انجمن بلدیة و ضرورت توجه به آن برای اداره‌ی شهرهای ایران در آن مقطع خاص زمانی است. البته تجربه‌ی اداره‌ی شهرهای ایران پیش از آن و به طور سنتی نشان داده بود که معمولاً شهرها در قالب همیاری‌های محله‌ای و مشارکت مردمی در این سطح بهتر اداره می‌شده‌اند تا این که خود دولت همه‌کاره باشد. در این قانون با توجه به این تجربه‌ها و الگوهای اویسی که برای اداره‌ی شهرها در اروپا وجود داشته در قالب "انجمن بلدیة" گونه‌ای نظام مدیریت شهری جمع در نظر گرفته شده بود که از آن راه شهرها بهتر اداره شوند. در واقع هدف نهایی قانون بلدیة این بوده که امور شهری براساس یک فکر جمعی و به دور از وابستگی به دولت و تأثیرپذیری از نهادهای سیاسی اداره شود. با توجه به این که در آن موقع وظایف اداره‌ی بلدیة‌ی آن روزگار در قیاس با شهرداری‌های امروز دارای گستردگی بیش‌تری بوده؛ بنابراین سطح مسؤلیت‌های انجمن بلدیة به لحاظ اجرایی بیش‌تر بوده است. چنان‌چه پیش‌تر امور شهری مانند آب‌رسانی شهری، برق‌رسانی، رسیدگی به امور بی‌سرپرستان، تکدی‌گری، بهداشت، امور آموزشی، امور تجارتنی زیرمجموعه‌ی نظارت اداره‌ی بلدیة بوده است^۲ و به گونه‌ای تحت نظر اداره‌ی بلدیة مدیریت و واحدی برای اداره‌ی شهر وجود داشته است. براساس قانون بلدیة وظایف اجرایی انجمن بلدیة در حدی بود که مطابق ماده‌ی ۷۰

انتخاب اجزای بلدیة، تعیین مقرری برای کارکنان این اداره و بودجه‌ی آن برعهده‌ی انجمن بلدیة بوده است.^۳ با توجه به محبوبه‌ی اختیارات انجمن بلدیة، اداره‌ی بلدیة کاملاً تحت نظر انجمن بلدیة کارها و اقدامات آن انجام می‌گرفت.

بعد از تصویب قانون بلدیة، انتخابات انجمن بلدیة براساس این قانون در سال ۱۳۲۵ قمری / ۱۳۸۶ شمسی جزء نخستین شهرهایی که برگزار شد، تهران بود. پس از برگزاری انتخابات مطابق وظایف انجمن بلدیة در ماده‌ی ۶۹ که "رئیس انجمن بلدیة را خود انجمن از میان خود با اکثریت آراء انتخاب خواهد کرد و در پای تخت و کرسی‌های ایالات فرمان همایونی در استقرار او بدین سمت صدادر خواهد شد رؤسای انجمن‌های بلدیة شهرهای دیگر بدین سمت به حکم وزیر داخله مستقر خواهند نمود مشی انجمن را نیز خود انجمن با رعایت کثرت آراء از اعضاء انتخاب خواهد کرد."^۴ بر همین اساس نخستین اعضای انجمن بلدیة‌ی تهران از میان خود کاشف‌السلطنه‌ی چایکار را به عنوان رئیس اداره‌ی بلدیة انتخاب و سید علاءالدین بهبهانی را به عنوان رئیس انجمن انتخاب کردند.^۵ مدت‌کزاری اعضای انجمن بلدیة با توجه به قانون بلدیة ۴ سال بوده است (ماده‌ی ۶۲)^۶ و مطابق ماده‌ی ۹۲، عنوان رئیس اداره‌ی بلدیة که از سوی انجمن انتخاب می‌شد "کلانتر"^۷ بوده که معادل "شهردار" است.

کاشف‌السلطنه‌ی چایکار بعد از اینکه به عنوان نخستین رئیس بلدیة مطابق قانون بلدیة انتخاب شد سعی کرد اقداماتی را برای پاکیزگی شهری و یا امور آب‌رسانی انجام دهد ولی به دلیل مسائل و مشکلاتی که وجود داشت نتوانست کار چندانی از پیش ببرد زیرا اولین نهاد قانونی اداره‌ی شهر در شرایطی تشکیل شد که بین مشروطه‌خواهان و محمدعلی شاه تضادها و چالش‌های عمیقی وجود داشت. این چالش‌ها باعث خساره به اولین نهادهای قانونی پس از تشکیل مشروطه شد؛ زیرا استبداد طلبان از هر فرصتی استفاده می‌کردند که اعتبار نهادهای قانونی پس از مشروطه، مانند مجلس و بلدیة زیر سؤال ببرند. در طی چنین شرایطی که تنش‌های سیاسی در کشور در حد بالایی بود با وجود آن که مطابق قانون بلدیة، اداره‌ی بلدیة مستقل از دولت بود، ولی شرایط سیاسی نوع و نگرش دولت به نهادهای قانونی پس از مشروطه کاملاً بر عملکرد آن‌ها تأثیر گذاشت. همین عوامل باعث شد که بلدیة تبدیل به اداره‌ی ضعیفی شود که نتواند از عهده‌ی وظایف قانونی خود برآید. علاوه بر مشکلات سیاسی از دیگر موانع کاری بلدیة کمبود منابع مالی بود. در این دوره حتی دولت هم با کمبود بودجه و منابع مالی روبرو بوده است و چون عمده منابع بلدیة محدود به مالیات‌های شهری بود؛ بنابراین بلدیة نمی‌توانست به لحاظ مالی خود را تقویت کند؛ زیرا عوارض و مالیات‌های شهری در حدی نبود که کفاف مخارج بلدیة را بدهد. از سوی دیگر در کشور یک سیاست هماهنگ با نظام مشروطه وجود نداشت که از این نهادهای نوپا حمایت شود. چنان‌که اگر بلدیة می‌خواست به طور جدی برای دریافت عوارض و مالیات‌های شهری اقدام کند آن موقع طرفداران استبداد از راه‌های گوناگون سروصدای راه می‌انداختند که بلدیة می‌خواهد بر مردم فشار بیاورد و آن‌ها را نسبت به این اداره و مشروطه بدبین می‌کردند. در واقع امکانات اجرایی بلدیة بسیار ضعیف بوده است. به همین دلیل بعد از گذشت حدود دو سال در سال ۱۳۲۷ قمری دگر بار در تهران انتخابات بلدیة برگزار شد و این به خوبی نشان می‌دهد علی‌رغم این که قانون بلدیة

قانونی متمرکز و پیشرفته بود؛ ولی به دلیل شرایط سیاسی به گونه‌ای موقعیت بلدیہ ضعیف شده بود که حتی از عهده‌ی وظایف قانونی خود بر نمی‌آمد؛ انجمن بلدیہ‌ی جدید هم مانند انجمن قبلی ضعیف بود تا این که در سال ۱۳۲۸ قمری دکتر خلیل خان اعلم الدوله‌ی ثقفی به عنوان رئیس بلدیہ انتخاب شد. در زمان وی اداره‌ی بلدیہ شکل منظم‌تر به خود گرفت.^(۸) علی‌رغم اراده‌ی اعلم الدوله‌ی ثقفی باز به دلیل شرایط بحرانی سیاسی کشور وی هم نتوانست چندان کاری از پیش ببرد. هر چند در این دوره دیگر محمدعلی شاه روی کار نبود و احمدشاه آخرین پادشاه قاجار در رأس امور قرار داشت و وی مشکل خاصی هم با مشروطه‌خواهان نداشت ولی هم چنان رقابت‌های بین سنت‌گرایان و نوگرایان در کشور وجود داشت؛ علاوه بر آن نیروهای بیگانه (= روس و انگلیس) در ایران حضور داشتند؛ همچنین دولت با کمبود منابع مالی مواجه بود به تبع آن نهادهایی مانند بلدیہ با مشکلات زیادی مواجه بودند. علاوه بر این عوامل مشکل دیگر مربوط به اعضای انجمن‌های بلدی بود؛ زیرا شماری از اعضای انجمن‌های بلدی یا قانون بلدیہ به شیوه‌ی نوین آشنا نبودند به همین دلیل در مواردی اقداماتی فرا قانونی انجام می‌دادند که در آن شرایط موجب نارضایتی مردم می‌شد. بلدیہ به لحاظ کارایی به حدی ضعیف شده بود که در مجلس و جاهای دیگر صحبت بر سر آن بود که دولت بر کار بلدیہ نظارت کند تا این اداره بتواند کارایی خود را باز یابد؛^(۹) چنان که عملاً از سال ۱۳۲۹ قمری / ۱۲۸۸ شمسی انجمن بلدیہ‌ای وجود نداشت و اداره‌ی بلدیہ بر اساس همان قانون بلدیہ همچنان در حال ادامه‌ی فعالیت بود. تا این که با کودتای ۱۲۹۹ و نخست‌وزیری سیدضیاءالدین طباطبائی با تدوین نظامنامه‌ی تشکیل بلدیہ تهران در سال ۱۳۰۰، در عمل بلدیہ به دولت وابسته شد. هر چند که در دوره‌ی کوتاه نخست‌وزیری سیدضیاءالدین طباطبائی اقدامات مفیدی برای بهبود وضع شهر تهران انجام گرفت، ولی مهم آن بود که تا این دوره، در اثر بحران‌های سیاسی و مالی اداره‌ی بلدیہ و انجمن بلدیہ از شکل اصلی و قانونی خود کاملاً فاصله گرفته بود و به دولت وابسته شده بود. در شهرستان‌های دیگر علاوه بر تهران همزمان با تشکیل اولین بلدیہ و دگرگونی‌های پس از آن بلدیہ‌ی این مناطق در وضعی همانند تهران بودند. چنان که در این دوره در شهرستان‌های بزرگ مانند تبریز، کرمانشاه، بوشهر، همدان و... بلدیہ تشکیل شد.^(۱۰) هر چند اقداماتی در سطح این شهرها با تمام موانع و مشکلات انجام گرفت و از جهاتی سودمند بود. ولی این بلدیہ‌ها نیز همانند تهران اداره‌های ضعیفی بودند. با این حال به دلیل این که بسیاری از حاکمانی که در ایالات و ولایات حضور داشتند هنوز با این ساختارهای قانونی جدید آشنایی نداشتند و تعدادی از آنها از طرفداران نظام استبدادی بودند، بنابراین تحول لازم در اداره‌ی بلدیہ مطابق قانون بلدیہ شکل نگرفت و در خیلی از شهرها بلدیہ به شکل و شیوه‌ی جدید تحقق نیافت. مشکل دیگر این بود که اغلب شهرها با قانون بلدیہ آشنایی نداشتند؛ چنان که بارها درخواست‌هایی به اداره‌ی بلدیہ می‌رسید مبنی بر این که قانون بلدیہ در روزنامه‌ی بلدیہ چاپ شود تا شهرستانها هم با قانون آشنا شوند.^(۱۱) با توجه به جریان‌های ذکر شده و کمبود امکانات و شرایط کشور در دوره‌ی مشروطه، اداره‌ی بلدیہ و انجمن بلدیہ نتوانست کاملاً به هدف‌های خود دست یابد.

نتیجه‌گیری

به رغم ناکامی‌هایی که در تشکیل اداره‌ی بلدیہ و انجمن‌های بلدی به

شیوه‌ی قانونی به وجود آمد؛ تشکیل انجمن بلدیہ به عنوان نخستین گام برای دگرگون ساختن ساختار سنتی اداره‌ی بلدیہ اقدام مهمی به شمار می‌رود؛ زیرا همین اقدام کم کم این فکر را در کشور نهادینه کرد که می‌بایستی برای اداره‌ی شهرها انجمن تشکیل شود. تجربه‌ی اولین انجمن بلدیہ به خوبی نشان می‌دهد حتی اگر قانون به بهترین شکل ممکن تدوین شود ولیکن در عمل، امکانات اجرایی آن ضعیف باشد خود آن نهاد قانونی کاملاً زیر سؤال رفته، اعتبار قانونی آن از بین می‌رود؛ همچنین این تجربه بیانگر این است که دولت چون انجمن بلدیہ (شهر) را به عنوان یک قدرت مستقل در مقابل خود دید در عمل از آن حمایت جدی نکرد و این می‌تواند نکته‌ی عبرت‌آموزی باشد که دولت به دور از دخالت مستقیم، زمینه‌های تقویت نهادی قانونی مانند انجمن شهر (شورای شهر) را فراهم کند؛ زیرا تقویت این نهاد می‌تواند به تقویت ساختارهای سیاسی - حقوقی کمک کند و اداره‌ی شهرها همیاری و مشارکت مردم آسان‌تر می‌شود.

با توجه به تجربه‌ی تشکیل نخستین انجمن بلدیہ و دگرگونی‌هایی که پس از آن تشکیل انجمن شهر و شوراهای ایران داشته، شرایط سیاسی کاملاً در نحوه‌ی تشکیل انجمن‌های شهر و یا شوراهای تأثیرگذار بوده، به همین دلیل تشکیل انجمن‌های شهر در ایران یا موانع و مشکلات جدی روبرو بوده است؛ بنابراین در آستانه‌ی یک‌صدمین سالگرد تأسیس بلدیہ (شهرداری) برای استفاده از تجربه‌ی تشکیل انجمن‌های شهر یا شوراهای ایران توجه به این نکته ضروری است که هر چند تشکیل شوراهای به دور از تحولات و یا تأثیرات سیاسی نمی‌تواند باشد ولی شایسته است، شوراهای به صورت اجرایی در دست سیاستمداران قرار نگیرند تا از این راه اعتبار شوراهای نیز زیر سؤال برود و اجازه داده شود این نهاد هم همانند دیگر نهادهای حقوقی در گذر زمان تعاریف و کارکردهای ویژه‌ی خود را در تعامل با مردم پیدا کند؛ همچنین هر چه میزان تعامل و همفکری میان اعضای شوراهای بیشتر باشد مطمئناً نتیجه‌ی بهتری در اداره‌ی شهر گرفته می‌شود؛ علاوه بر این از نکته‌های قابل توجه نخستین قانون بلدیہ تعریف یک نظام مدیریت واحد شهری تحت اختیارات گسترده‌ی اداره‌ی بلدیہ بوده است هر چند امروز، امکان ندارد آن اختیارات و وظایف زیر نظر شهرداری و یا شورای شهر قرار گیرد ولی می‌توان از آن تجربه‌ی قانونی استفاده کرد و میزان تضادها و چالش‌ها را در سطح مدیریت شهری کاهش داد تا جایگاه شورای شهر بیش‌تر تقویت شود زیرا در یک نظام مدیریت شهری هماهنگ بهتر می‌توان امور شهری را منظم کرد.

محتوای فصل

۱- تشکیل قانون شهرها - تهران - ۱۳۰۰ قمری

۲- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۳- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۴- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۵- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۶- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۷- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۸- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۹- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۱۰- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

۱۱- قانون شهرها - ۱۳۰۰ قمری

آشنایی با شهرداران موفق شهردار رم والتر ولترونی

مرجان شرفی

دانشجوی شهرسازی دانشگاه هنر

فرهنگ، جوانان، آموزش، فن آوری اطلاعات و ورزش بود. در انتخابات دولتی ماه مه (۲۰۰۱) ولترونی شهردار رم شد. وی طی این سال‌ها کتاب‌های متعددی را در رشته‌های مختلف سینما، موسیقی، سیاست و ... منتشر کرد. ولترونی تلاش‌های فراوانی برای لغو بدهی‌های کشورهای جهان سوم انجام داد. وی همچنین با تلاش‌هایش توجه جوامع بین‌المللی را به فقر و گرسنگی کشورهای آفریقایی معطوف ساخت و همین امر باعث شد وی سفرهای بسیاری به کشورهای آفریقایی داشته باشد.

والتر ولترونی، مرد عمل

والتر ولترونی دایم در تکاپو و رفت و آمد است. دو طول یک روز کاری، صبح را با ملاقاتی از بیمارستان کودک کان شروع کرده، ظهر را در مراسم گنج‌زنی زمین برای ساخت بنایی برای بی‌خانمان‌ها در مرکز شهر، می‌گذراند و قبل از این که روز به پایان برسد، در قسمت دیگری از شهر به کلینیک توانبخشی بیماران سر می‌زند.

ولترونی به فلسفه‌ی ساده‌ای معتقد است. نوآوری در روش‌ها و وسایل به جای ایدئولوژی و همچنین عمل‌گرایی به جای هواداری و تعصب کورکورانه. تهیه‌ی مسکن برای افراد کم‌درآمد، روان‌سازی ترافیک بهبود وضعیت حمل و نقل عمومی و مدیریت جدی سرمایه‌های شهری برای بالا بردن کیفیت زندگی از جمله اقدامات وی در اداره‌ی شهر رم به شمار می‌رود.

رهبری و سیاست ولترونی، شهر جاودانه‌ی رم را به جایگاه صلح تبدیل کرده است. مکانی برای زندگی تمامی افراد پانزدها، زبان‌ها و فرهنگ‌های گوناگون. برای ولترونی بهترین راه اداره‌ی شهر، دیدن و شنیدن است. ولترونی همیشه در بین مردم است و به معنای واقعی همه جا حضور دارد. وی معتقد است که مردم باید رابطه نزدیکی با شهردار خود داشته باشند. این راهی است، برای مردمی که خواهان مشارکت اجتماعی در زندگی شهری خود هستند.

ولترونی یک شهردار بسیار فهمیده و عاقل است او نسبت به تمام مردم به ویژه طبقات ضعیف جامعه و مهاجران حساس است. وی به

والتر ولترونی در سال ۱۹۵۵ در رم، شهری که همیشه در آن جا زیسته، چشم به جهان گشود. در سال ۱۹۷۶ ولترونی، به عنوان عضو شورای شهر رم انتخاب شد و تا سال ۱۹۸۱ در این بخش فعالیت کرد؛ سپس در سال ۱۹۸۷ به عنوان عضو پارلمان انتخاب شد. وی در سال ۱۹۸۸ به عضویت دبیرخانه‌ی ملی درآمد و سال بعد به همراه آشیله اوچتوبه عنوان نیروی راهبر تغییرات جناح چپ دموکرات را بیان گذاشتند. در کنگره سال ۱۹۹۱ ولترونی در واحد هماهنگی سیاسی و با مسئولیت دوزیمه‌ی ارتباطات مشغول به کار شد. وی در این واحد به طور مستقیم با مسائل فرهنگی به ویژه در زمینه‌ی مسائل مرتبط با اطلاعات، ارتباطات راه دور و سینما سروکار داشت. ولترونی علاقه‌اش به ارتباطات را از پدرش ویتوریو به ارث برده است. ویتوریو ولترونی، یکی از اولین گویندگان رادیو و تلویزیون RAI بود. ولترونی علاوه بر تمامی این فعالیت‌ها در سال ۱۹۹۲ سردبیر روزنامه L'Unita شد. وی از ماه مه ۱۹۹۲ تا آوریل ۱۹۹۶ در این روزنامه فعالیت داشت و به رغم شرایط نامساعد سیاسی روزنامه‌راه به گونه‌ای مدیریت کرد که به بسط افق و نیز نوآوری‌های متعدد در آن انجامید. در سال ۱۹۹۵ بار دیگر ولترونی وارد عرصه‌ی سیاست شد. وی به همراه رومانو پرودی از حامیان اصلی ایجاد L'Ulivo بودند که ائتلاف مرکزی چپ گرا به شمار می‌آید. همین ائتلاف در آوریل ۱۹۹۶ در انتخابات عمومی پیروز شد. پس از پیروزی در انتخابات وی به عنوان معاون نخست وزیر در شورای وزیران و وزیر میراث فرهنگی در دولت پرودی انتصاب شد. فعالیتش در سمت وزارت به وی اجازه داد در زمینه‌ی نگهداری از میراث فرهنگی ایتالیا به ویژه شهر رم مؤثر ظاهر شود. فعالیت‌های ولترونی در زمینه‌ی بهبود و ارتقاء میراث فرهنگی، بار دیگر ایتالیا را به کشور هنر تبدیل کرد. فعالیت‌های ولترونی در سایر کشورها نیز بازتاب گسترده‌ای داشت به نحوی که در ماه مه (۲۰۰۰) فرانسه نشان لیاقت این کشور را به وی اهدا کرد. پس از سقوط دولت پرودی در سال ۱۹۹۸ وی به عنوان دبیر ملی حزب چپ دموکرات انتخاب شد. ولترونی در ژوئن سال ۲۰۰۰ به عنوان عضو پارلمان اروپا برگزیده شد. وی در این بخش عضو کمیته‌ی

است. بسیاری از مقرهای بین‌المللی، وزارتخانه‌ها، سالن‌های کنفرانس، مراکز ورزشی و موزه‌ها در این شهر واقع شده است. در دهه‌های ۸۰ و ۹۰ ازدحام دائمی ترافیک در نواحی مرکزی رم در ساعات کاری بین ۶ صبح تا ۶ بعد از ظهر و همچنین ترافیک سنگین در شب‌های آخر هفته مسئولان این شهر را بر آن داشت، محدودیت ترافیکی را در برخی از نواحی مرکزی اعمال کنند. علاوه بر این اقدام، پارک اتومبیل در حاشیه‌ی خیابان‌ها نیز پولی شد و تعداد زیادی پارکینگ زیرزمینی احداث گردید. با این حال ترافیک در این شهر هنوز یک معضل بزرگ محسوب می‌شود. اهداف اصلی شهر را می‌توان در چند هدف مهم زیر خلاصه کرد:

- بهبود وضعیت ترافیک و ایمنی راه‌ها
- بهبود فضاهای شهری و عمومی
- ارتقای سلامت و بهداشت شهروندان
- نگهداری از میراث تاریخی (چشم‌اندازهای طبیعی و مصنوعی)

اقدامات ابتکاری مدیریت شهری رم

رم، امروز در ایجاد الگوی رشد منحصر به فرد توسعه‌ی اقتصادی در کنار توسعه‌ی اجتماعی، بازسازی شهر، ارتقاء و بهبود شبکه‌ی خدماتی، اعتدالی رفاه حال کل شهروندان، به وجود آوردن فرصت‌های جدید شغلی، سیاست‌هایی برای حمایت اقتصادی از گروه محروم اجتماعی به موفقیت‌های بزرگ و قابل ملاحظه‌ای دست یافته است.

حرف‌ها و خواسته‌های مردم گوش می‌دهد و تنها تلاش او بهبود شرایط زندگی در رم است و تعانیات و گرایش‌های سیاسی هرگز مانع انجام وظایفش نمی‌شود. ولترونی چهره‌ی شهر رم را کاملاً تغییر داد؛ صنعت گردشگری را توسعه بخشید و اقتصاد رم را ترقی داد. وی رم را به سیستم حمل‌ونقل ماهواره‌ای مجهز کرد و با بازسازی ساختمان‌ها، ویلاها، پارک‌ها، خیابان‌ها، موزه‌ها و میدان‌ها به کالبد شهر روحی تازه بخشید. محبوبیت ولترونی در رم بین ۶۰ تا ۸۰ درصد است. ولی محبوب‌ترین شهردار در تاریخ رم به شمار می‌آید. این در حالی است که رومانو پرودی رهبر متعادل به چپ و سیلوپو برلوسکونی نخست‌وزیر ایتالیا برای به دست آوردن تنها نیمی از این اقبال عمومی سخت در تلاش‌اند.

رم پایتخت اروپا

رم، پایتخت کشور ایتالیا، در کنار رودخانه تایبر و آبنین و در نزدیکی دریای مدیترانه واقع شده است. محدوده شهری رم با مساحت ۱۲۹۰ کیلومتر مربع دارای جمعیتی برابر با ۲۵۵۳۸۷۳ نفر* است. این شهر، تاریخی ۲۸۰۰ ساله دارد و اکنون مقر واتیکان و کلیسای کاتولیک رم است.

اقتصاد پویای رم در عرصه‌ی نوآوری، خلاقیت، فن‌آوری، ارتباطات و بخش خدماتی متمرکز است. صنعت گردشگری یکی از مهم‌ترین صنایع این شهر به شمار می‌آید. این شهر همچنین مرکز بانکی، انتشارات، بیمه، مد، تکنولوژی‌های پیشرفته و صنایع هوایی

شهر رم یکی از مهم‌ترین پایتخت‌های بین‌المللی است. طراحی شهری رم با آثار معماری مدون در رتبه‌ی جهانی خاصی یافته است. این غنا را می‌توان در آثاری چون پارک - تالار موسیقی با طراحی ونزو پیانو و بنای مرکز کنسرتوهای اروپا اثر ماسیمیلیانو فوکسانس مشاهده کرد.

در سال ۲۰۰۴ ساخت ۳۰ کیلومتر راه زیرزمینی که شمال و جنوب حومه‌ی شهر رم را با یک سیستم مدون مترو به هم متصل می‌کند، آغاز شد. همچنین استفاده آزمایشی از سیستم مدیریت ماهواره‌ای برای حمل و نقل شهری در رم با موفقیت به پایان رسیده است. نصب مراکز الکترونیکی این امکان را برای شهروندان رم فراهم آورده است که با یک SMS ساده در پیابند یک اتوبوس در چه زمانی حرکت خواهد کرد و یا از این طریق می‌توانند مناسب‌ترین سیستم حمل و نقل را برای خودشان برگزینند.

در آگوست (۲۰۰۴) رم، با به کارگیری برنامه‌های ابتکاری فرهنگی که در نوع خود در اروپا بی‌همتاست توانست صنعت گردشگری داخلی و خارجی را به رشد ۷۷٪ درصدی برساند. امروز رم سریع‌تر از سایر شهرهای ایتالیا روند رشد خود را طی می‌کند به طوری که تولید ناخالص داخلی این شهر مهمی ۶۱٪ درصدی از کل تولید ناخالص ملی را به خود اختصاص می‌دهد. رم با اختصاص ۱/۴ میلیارد یورو برای سرمایه‌گذاری و بهبود زیرساخت‌ها، خدمات و کارآفرینی در سال ۲۰۰۳ ظرفیت سرمایه‌گذاری در شهر را افزایش داد. این رقم تقریباً ۵ برابر سرمایه‌گذاری سال ۲۰۰۱ است. با وجود ۳۸۶ هزار فرصت شغلی در سیستم تولیدی رم، این شهر نزدیک ۷ درصد ارزش سیستم تولیدی ملی را در اختیار ندارد.

رم امروز، همچنین در زمینه‌های آفرینش‌های فرهنگی نیز به موفقیت قابل ملاحظه‌ای دست یافته است. برای مثال آخرین رویداد شب سفید بیش از ۲ میلیون نفر را به خیابان‌ها و میدان‌های شهر کشاند. از سوی دیگر در این شهر کنسرت‌های مجانی با حضور برترین خوانندگان دنیا برگزار می‌شود که در برخی موارد بیش از نیم میلیون نفر را گرد هم می‌آورد. این امر حاکی از تعهد فرهنگ، رشد تمدن و

همچنین پیوند اجتماعی مردم است. رم به سرعت بله‌های رشد و ترقی را می‌یابد و این موفقیت را مروجون یک پروژه‌ی عظیم است که هم سیاسی است و هم اقتصادی و هم فرهنگی - اجتماعی. این پروژه بر پایه‌ی مشارکت مردمانی که مسئولیت پذیرند و انرژی‌شان را صرف رسیدن به اهداف جامعه‌شان می‌کنند بی‌ریزی شده است. در رم راه اجتماعی بر پایه‌ی مشارکت مردم طرح ریزی شده است و این عقیده که خوشحختی یک جامعه فقط از سوی بخش اجرایی شهر باید ایجاد شود در این شهر جایی ندارد. سعادت جامعه برخاست از منافع جمعی و تعهد به پاسداری از آن است.

رم با مساحتی بالغ بر ۱۲۹ هزار هکتار بزرگ‌ترین پایتخت در اروپا محسوب می‌شود. این شهر همچنین بزرگ‌ترین و تاریخی‌ترین مرکز در جهان است که هم اکنون محدوده تولیدی گسترده‌ای آن را حفظ می‌کند. در این شهر همچنین شاهد بهره‌گیری از بزرگترین سیستم اتوبوس‌های برقی در اروپا هستیم.

با توجه به تصویب طرح جامع شهر، رم در برنامه‌ی تغییرات شهری حرکت‌هایی را آغاز کرده است که در چند دهه‌ی آینده ادامه خواهد داشت. در این طرح به مهم‌ترین نیازهای شهری پرداخته شده است. این طرح در زمینه‌های اجتماعی، هزینه‌های بازار املاک، حرکت روان، مدرسه‌ها، بیمارستان‌ها، بازارها، محیط زیست، پسماندهای شهری، صنعت، تجارت، گردشگری، تأسیسات ورزشی، روش‌های عمومی، تأسیسات زیربنایی، پارکینگ‌ها و حفظ و ارتقای میراث فرهنگی و ... به سیاستگذاری می‌پردازد. بنابراین رم اولین شهری در اروپا است که طرح جامع شهری را با طرح جامع اجتماعی پیوند زده است. با توجه به اهدافی از این دست تصمیماتی اتخاذ می‌شود تا منابع شهرداری را برای اجرای سیاست‌های اجتماعی که اولویت حکومت است، تا ۴۷ درصد افزایش دهد. براساس این طرح تا پایان سال ۲۰۰۵، ده هزار فرد سالخورده در رم که تنها زندگی می‌کنند از خدمات کمک از راه دور بهره می‌گیرند. هر روز بیش از ۱۲۰۰ دوطرفه به این افراد سالخورده در خرید، پرداخت قبوض و حتی پیاده‌روی کمک می‌کنند. در ابتکاری دیگر حدود ۳ هزار نفر که به طور عمده بازنشسته هستند در اطراف مدرسه‌ها و پارک‌ها برای مراقبت از کودکان مستقر می‌شوند.

یکی دیگر از موفقیت‌های شهر رم به ارتباطات در این شهر مربوط می‌شود. شهروندان با تماس با شماره ۰۶۰۶۰۶ در هر ساعت از شبانه‌روز می‌توانند از خدمات شهری، فعالیت‌های فرهنگی و اجرایی مطلع شوند. لازم به ذکر است که این مرکز به ۶ زبان زنده‌ی دنیا در اختیار مردم است.

رم با شهر کینگالی در رواتدا همکاری نزدیکی دارد. همچنین ویترونی شخصاً با فروش لوح‌های کشف‌شده‌ای به بازسازی مدرسه‌ای در کینه کوتاگری کمک کرد. رم یک پایتخت بزرگ بین‌المللی است که حضوری فعال در برنامه‌های ثبات بین‌المللی و مبارزه علیه فقر دارد.

http://www.rom.gov.it
http://www.comune.roma.it
http://www.roma.gov.it
http://www.roma.gov.it

اتحادیه‌ی بین‌المللی مقامات محلی

ترجمه و تالیف: علی عربانی دانا

مؤسسات باعث تقویت سازی مؤسسات عضو خود گردد. آیولا (IULA) فرصتی برای اعضای خود فراهم آورده است تا بتوانند از طریق نشست‌ها، سمینارها، شبکه‌های الکترونیکی و کنگره‌های جهانی گرد هم آیند.

اتحادیه‌ی بین‌المللی مقامات

محلی (IULA) قدیمی‌ترین و بزرگ‌ترین نهاد حکومت محلی در سطح جهان است که در سال ۱۹۱۳ برای تقویت دولت‌های محلی و منطقه‌ای و ترویج حکومت‌های محلی دموکراتیک تأسیس شد. این اتحادیه دارای اعضای مختلفی از حکومت‌های محلی در بیش از ۱۰۰ کشور جهان و در همه‌ی مناطق دنیا است.

مأموریت اتحادیه‌ی بین‌المللی مقامات محلی این است که حکومت‌های محلی را در سطح جهان ترویج دهد و آنها را با هم متحد کند. برای تحقق این مأموریت، ۴ هدف استراتژیک زیر در نظر گرفته شده است:

۱- توسعه و حفظ یک سازمان سیاست‌گذار دموکراتیک و قدرتمند که متناسب با استانداردهای عالی و تخصصی جهانی باشد.

۲- ایفای نقش به عنوان یک حامی جهانی که بازگو کننده‌ی مسائل و نظرات حکومت‌های محلی دموکراتیک باشد.

۳- ایفای نقش به عنوان منبع جهانی اطلاعات کلیدی در زمینه‌ی حکومت‌های محلی دموکراتیک

۴- ایفای نقش به عنوان منبع جهانی برنامه‌های آموزشی،

اتحادیه‌ی بین‌المللی مقامات محلی (IULA) قدیمی‌ترین و بزرگ‌ترین نهاد حکومت محلی در سطح جهان است که در سال ۱۹۱۳ برای تقویت دولت‌های محلی و منطقه‌ای و ترویج حکومت‌های محلی دموکراتیک تأسیس شد. این اتحادیه دارای اعضای مختلفی از حکومت‌های محلی در بیش از ۱۰۰ کشور جهان و در همه‌ی مناطق دنیا است.

این اتحادیه دارای ۳ رکن؛ یعنی شورای کمیته‌ی اجرایی و دبیرخانه است که برای نیل به گسترش و تقویت حکومت‌های محلی، تشویق شهروندان به مشارکت در امور محلی، تشویق حکومت‌های محلی به تأمین رفاه شهروندان، حمایت از تبادل تجربیات حکومت‌های محلی با سازمان‌های بین‌المللی تشکیل شده است. درآمد این اتحادیه از راه حق عضویت سالانه‌ی اعضا و فعالیت‌های گوناگون از قبیل آموزش، برگزاری سمینارها و کنفرانس‌ها تأمین می‌شود.

این اتحادیه دارای یک نقش حمایتی برجسته و در واقع نماینده‌ی حکومت‌های محلی است به طوری که منافع خود را به ملل متحد و نمایندگی‌های بین‌المللی دیگر عرضه می‌کند. آیولا (IULA) با مؤسسات بین‌المللی دیگر حکومت محلی از جمله بانک‌ها و بنیادین طریق نشان می‌دهد که حکومت محلی قابلیت ظهور در سطح بین‌المللی را داراست. این اتحادیه سیاست‌ها را تدوین می‌کند و مسائل اجرایی به عنوان مثال؛ کاهش فقر و توسعه پایدار را به حکومت‌های محلی واگذار می‌نماید. آیولا (IULA) از شبکه‌ی منحصر به فرد حکومت‌های محلی و مؤسسات ملی آن‌ها حمایت می‌کند. این امر تبادل تجربه و اطلاعات را در حکومت‌های محلی موجود در سطح جهان آسان‌تر می‌کند. اتحادیه از راه این شبکه توانسته است، اقدام به تدوین برنامه‌های جدید نماید تا از راه مشارکت

اطلاع‌رسانی و ظرفیت‌سازی برای حکومت‌های محلی دموکراتیک

با تأسیس آیولا (IULA) دوره‌ی جدیدی از روابط بین‌الملل در بین شهرداری‌ها آغاز شد و ارتباطات رسمی و منظمی بین ادارات و شهرداری‌ها پدید آمد.

فعالیت این اتحادیه مبتنی بر یک ساختار منطقه‌ای متمرکز است و در حال حاضر دارای هفت بخش منطقه‌ای در جهان به شرح زیر می‌باشد:

۱- آفریقا

آیولا (IULA) فرصتی برای اعضای خود فراهم آورده است تا بتوانند از طریق نشست‌ها، سمینارها، شبکه‌های الکترونیکی و کنگره‌های جهانی گرد هم آیند.

۲- آسیا-اقیانوسیه

۳- آمریکای مرکزی

۴- اروپا

۵- آمریکای لاتین

۶- خاور میانه و خاور نزدیک (شرق مدیترانه)

۷- آمریکای شمالی

این بخش‌های منطقه‌ای در واقع واحدهای قانونی مستقل می‌باشند که دارای فعالیت‌های زیر می‌باشند:

۱- مدیریت دوره‌های آموزشی برای حکومت‌های محلی خود

۲- ارائه‌ی خدمات اطلاع‌رسانی و مستند

۳- انجام تحقیقات مشاوره و پروژه‌های ظرفیت‌سازی

۴- ترویج همکاری بین‌المللی بین شهرداری‌ها

مؤسسه‌ی مقامات محلی اینستند عضوی از اتحادیه بین‌المللی مقامات محلی است که مقر آن در لاهه پایتخت هلند می‌باشد. این اتحادیه هر ساله یک کنگره برگزار می‌کند اما مؤسسه مقامات محلی اینستند به علت بالا بودن هزینه‌ها هنوز نتوانسته است در این کنگره‌ها شرکت کند. شرکت در کنگره‌های آیولا (IULA) برای همه‌ی کارکنان حکومت‌های محلی، نمایندگی‌های وزارتخانه‌ها و نهادهای حکومتی دیگری که درگیر مسائل حکومت محلی هستند، آزاد است.

آیولا در ترویج تمرکززدایی و حکومت‌های خودگردان محلی دارای نقش فعالی بوده است و همواره در جهت اتخاذ یک اساس‌نامه جهانی برای حکومت خودگردان محلی گام برداشته است. حوزه‌های اصلی فعالیت آیولا به شرح زیر است: تقویت حکومت‌های محلی، مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های محلی و معرفی حکومت‌های محلی در حوزه‌هایی همچون شهرسازی و توسعه پایدار.

گزارش زیر مقدمه بیانیه‌ای است در زمینه‌ی گسترش مشارکت زنان در اداره امور محلی:

"کمیته‌ی اجرایی جهانی اتحادیه بین‌المللی مقامات محلی که انجمن جهانی حکومت‌های محلی است در نوامبر سال

۱۹۹۸ در زیمبابوه تشکیل گردید. در بیانیه سی و یکمین کنگره‌ی جهانی این اتحادیه در سال ۱۹۹۳ در تورنتو (کانادا) که محور آن حکومت خودگردان محلی بود و نیز در بیانیه سازمان ملل در مورد زنان به‌ویژه، بندی از ماده ۲۴۴ مصوبه ۱۹۹۵ چین، بر این امر تأکید شد که سازمان‌های بین‌المللی همچون آیولا نقش مهمی در اجرای مصوبه‌ی سازمان در خصوص مشارکت زنان در حکومت‌های محلی دارند. باید دانست که عدم تساوی زنان و مردان در ایفای نقش در حکومت محلی دلایل متعددی داشته است. زنان و مردان در سراسر جهان تحت شرایط مختلفی زندگی می‌کنند و زنان به اندازه مردان بر منابع اقتصادی و سیاسی دسترسی و کنترل ندارند.

حکومت محلی به‌عنوان جزء تکمیلی ساختار حکومتی ملی نزدیک‌ترین سطح دولت به شهروندان است و بنابراین هم زمینه‌ای است برای درگیر شدن زنان در تصمیم‌گیری در مورد مسائل زندگی خودشان و هم می‌تواند از دانش و توان آنان در ارتقای توسعه پایدار بهره‌یگیرد.

آیولا بر این موضوع تأکید می‌کند که اهدافش بدون مشارکت سیستمی و مساوی زنان در تصمیم‌گیری دموکراتیک محلی تحقق نمی‌یابد. در واقع دموکراسی نمی‌تواند بدون مشارکت کافی زنان در فرایند حکومت محلی جامعه عمل به خود بیوشاند.

آیولا دارای زیرمجموعه‌ای با عنوان اداره‌ی تحقیقات و روابط بین‌الملل است که ۲۰ سال پیش تأسیس شد تا به امور جوانان بپردازد. امروزه حوزه‌ی فعالیت‌های این اداره بر اساس

حوزه‌های اصلی فعالیت آیولا تقویت حکومت‌های محلی، مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های محلی و معرفی حکومت‌های محلی در حوزه‌هایی همچون شهرسازی و توسعه پایدار است

بخش‌های چند منظوره زیر بنا شده است:

- ارائه‌ی خدمات به منظور تقویت دانش در محیط شهری، اقتصاد، فرهنگ، گردشگری و محیط‌زیست
- اجرای طرح‌ها و برنامه‌های صلح‌آمیز
- تقویت جایگاه خود در سازمان‌های بین‌المللی شهرداری‌ها
- یکپارچه‌سازی برنامه‌ها بر اساس طرح‌های جدید جهانی.

محلی

این اداره در طول سال‌ها توانسته است در حدود ۴۰۰ شهر همسان را در سطح جهان به هم مرتبط کند و در عین حال کنفرانس‌های بین‌المللی در زمینه مسائل و موضوعات گوناگون برگزار کند. این اداره به عنوان دبیرخانه‌ی مذاکرات بین‌المللی به‌اموری همچون مسائل جوانان، مصیبت‌ها و بلایا، شهرهای ساحلی، گردشگری و محیط‌زیست می‌پردازد و همواره (UCLG) حکومت‌های محلی و شهرهای متحد، اتحادیه اروپا، نمایندگی‌های ملل متحد و بانک جهانی را به رسعت شناخته‌از آن‌ها حمایت کرده‌است.

منابع

۱- سفارت شهرداری‌ها، میل اول، شماره ۱

2- www.citymayors.com

3- www.iala.org.il

4- www.cities-localgovernments.org

5- www.unhcr.org

6- www.unhcr.org

7- http://www.unhcr.org

پانویس:

1- International Union Local Authorities

2- United Cities and Local Government

نگاهی به پیشینه چند شهرداری

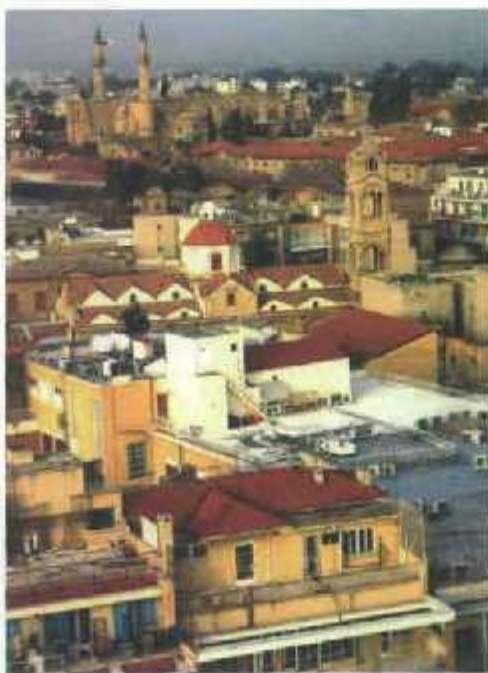
ترجمه و تألیف: علی عربانی دانا

اگر اکتبر^(۱) همگی در سال ۱۹۲۱ بدان متعلق شدند، بخشی از شهرداری ویسور کارسپیل^(۲) در سال ۱۹۶۶ و همچنین بخشی از شهرداری نیورامستل^(۳) به آن پیوست. در سال ۱۹۹۵ دولت ملی طرح ایجاد مرکز استان را که شامل آمستردام و شهرهای همسایه بود، مطرح کرد. اما مردم آن را در نظر اندوم رد کردند. با وجود این، از سال ۱۹۹۵ بخش‌های شهر به تدریج به طور مستقل عمل کرده‌اند و شهرهای همسایه نیز از لحاظ سیاسی و اقتصادی به داخل شهر کشیده شده‌اند. به عبارت دیگر، این مرکز استان به شکل کلان‌شهر آمستردام درآمده است.

شهرداری نیگوزیا

نیگوزیا پایتخت جمهوری قبرس، کانون سیاسی، اقتصادی و

این مقاله به معرفی پنج شهرداری قدیمی می‌پردازد، سیر پیدایش و تحول آن‌ها را شرح می‌دهد و سابقه تاریخی آنها و همچنین فعالیت‌های را که در گذشته در زمینه امور شهری انجام داده‌اند را مورد بررسی قرار می‌دهد.

شهرداری آمستردام

هنگامی که شهرداری آمستردام در جریان اشغال فرانسه‌ای‌ها آغاز به کار کرد، منطقه‌ای از شهر را تحت پوشش قرار داد که کمتر از ۱۰ درصد از حوزه نحت پوشش شهرداری فعلی می‌باشد. به این شهرداری همزمان با گسترش شهر، چندین شهرداری همسایه نیز پیوست:

اسلوتن^(۴)، بوئیک اسلوت^(۵)، نووندام^(۶)، و فردوربا^(۷)، وان

فرهنگی قبرس به شمار می‌رود. نیکوزیا به هفت شهرداری تقسیم می‌شود، اما اختیارات کلان‌شهر در اختیار شهرداری مرکز نیکوزیا قرار دارد که طبق قانون اساسی، ساختمان‌های اصلی دولتی و اداره‌های مرکزی در آن قرار گرفته‌اند.

با توجه به اساس نامه قبرس، شهرداری نیکوزیا به دو بخش یونانی و ترکی که هر یک دارای شهردار مستقل می‌باشند، تقسیم شده است؛ شهردار بخش یونانی در واقع نماینده جامعه یونانی است که اکثریت را تشکیل می‌دهند و شهردار بخش ترکی نیز نمایندگی جامعه ترک است. در گذشته رئیس جمهور شهرداران و اعضای شورا را منصوب می‌کرد اما از سال ۱۸۹۶ مردم آنان را انتخاب می‌کنند. شهردار و شورا که متشکل از ۲۶ عضو است، شهرداری نیکوزیا را اداره می‌کند.

بخشین اداره‌های شهرداری نیکوزیا در سال ۱۸۸۲ در ساختمان "چاریکتلیا آرگیدس"^{۱۳۸} واقع در منطقه‌ای به نام "نی‌اکورا"^{۱۳۹} شکل گرفت و در سال ۱۸۹۷ به خیابان لدر"^{۱۴۰} و ساختمان "فروسینی ناریس"^{۱۴۱} و سپس به "کامیناتو افکلیدی"^{۱۴۲} که در آن زمان میدان شهرداری خوانده می‌شد و در حال حاضر بازار مرکزی شهرداری است، انتقال یافت. این ساختمان در سال ۱۹۵۱ مورد بازسازی شد و به عنوان محل دائمی ساختمان شهرداری انتخاب گردید.

شهرداری نیکوزیا بین سال‌های ۱۸۸۲ تا ۱۹۶۰ هفت شهردار را به خود دیده است.

می‌کنند. شهرداری‌ها حق دارند که ۱۶ تا ۲۰ درصد از مالیات را دریافت کنند و به ازای آن، ارائه‌ها از خدمات عمومی برعهده آنان است. شهرداری‌ها بر خدمات اجتماعی گوناگونی از جمله مدرسه‌ها، مراکز بهداشتی، تأمین آب و کیفیت خیابان‌ها نظارت دارند. شهرداری بر اساس دستورالعمل‌های منتخب که از لحاظ قانونی مستقل است، عمل می‌کند. مدیران شهرداری در واقع خدمتگزاران شهری هستند که توسط شورا تعیین می‌شوند. فنلاند دارای شهردار در مفهوم خاص آن نمی‌باشد ولی گاهی مدیر شهر هلسینکی به دلائل تاریخی "شهردار بزرگ" خوانده می‌شود. در حال حاضر، ۳۱۶ شهرداری در فنلاند وجود دارد. تعداد منطقه‌های شهرداری مختلف است و به تعداد جمعیت تحت پوشش آن بستگی دارد. شهرداری‌های فنلاند در ابتدا به صورت پاسگاه بودند زیرا هر یک از آن‌ها حافظ و نگهدارنده اوضاع بودند. سپس سیستم جمع‌آوری مالیات پیدا شد که نحوه عملکرد آن‌ها در مناطق مختلف، یکسان بود، ولی بعد، شهرها مستقل شدند. در سال ۱۹۷۷، شهرداری‌ها به شهرها، شهرک‌های تجاری و دهیاری‌ها تقسیم شدند. این شهرک‌های تجاری برجیده شدند و به صورت شهر درآمدند. بقیه‌ی شهرداری‌ها نیز به همان اسم شهرداری خوانده شدند. از سال ۱۹۹۵ به بعد، فقط شهرداری از لحاظ قانونی به رسمیت شناخته شده است و هر شهرداری در صورت تمایل می‌تواند خود را شهر بنامد.

شهرداری‌های فنلاند

شهرداری‌ها در فنلاند نمایندگی سطح محلی مدیریت می‌باشند و به عنوان واحدهای اصلی اجرایی کشور عمل

شهرداری استانبول

شهرداری استانبول در گذر زمان ساختار اجرایی حکومت کلان‌شهر ترکیه در حال حاضر در

ساخت و ساز به کلان شهرها داد.

سازمان شهرداری پیش از فرمان روائی عثمانی ها

پیش از فرمان روائی عثمانی ها وظیفه ی شهرداری ها تشکیل یک سازمان حزبی بود؛ وظایف و اختیارات حزب در آن روزگار متفاوت از وظایف شهرداری های امروز است. حزب به معنای "انجام کار به منظور رعایت خدا" می باشد و در واقع یک مؤسسه خدمات اجتماعی است که وظیفه اش امر به معروف و نهی از منکر می باشد. افرادی که در اینجا مشوب می شدند، محاسب خوانده می شدند. وظایف محاسب بدین شرح بود:

۱- اعمال قوانین درست، کنترل بهداشت عمومی، پاروسی خادها و ساختمان ها، نظارت بر امور تجاری، تعیین نرخ کالا به نفع مردم، جلوگیری از ایجاد بازار سیاه و انجام هر گونه کار، در جهت منافع مردم، حتی در شهرداری امروزی نیز بعضی از این وظایف انجام می شود.

شهرداری دهلی

دهلی، پایتخت همیشگی هندوستان بعد از سقوط مغول ها، از لحاظ حکومت داری دارای سرنوشت عجیبی بوده است. نتیجه ی حوادث سال ۱۸۵۷ آن را به مرکز استان پنجاب تبدیل کرد و به علت حضور مقامات و گروه های بریتانیایی که در شاه جهان آباد و اطراف آن مستقر بودند، امکانات رفاهی قراوانی در این شهر پیدا شد. اولین شهرداری دهلی در سال ۱۸۶۲ ایجاد شد تا حقوق پلیس، مأموران حفاظت و اعضای دیگر را تأمین کنند و هزینه ی اموری همچون فعالیت های عمرانی، آموزش و مسائل محلی را نیز پرداخت کند.

نتیجه ی گذر از دوره های مختلف تاریخ بدین شکل درآمده است. در دوران فرمانروایی عثمانی ها، بسیاری از خدمات شهری توسط واکنف ها^(۱۳) انجام می شد و مدیریت شهری به مفهوم امروزی آن بعد از دوران اصلاحات شکل گرفت.

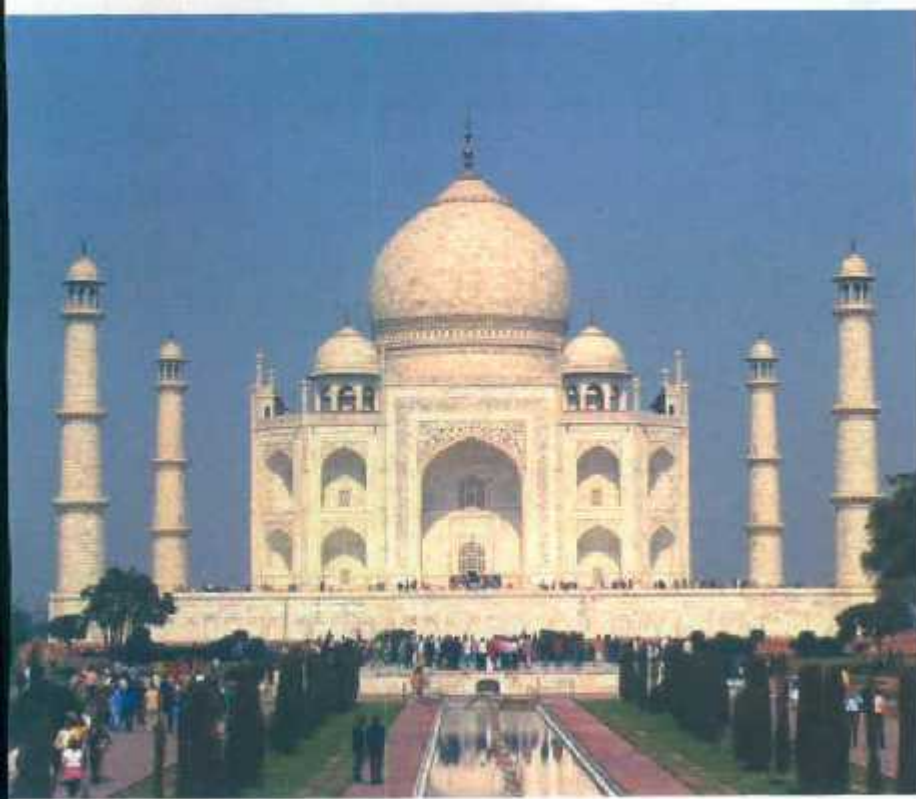
تختین تلاش برای ایجاد حکومت شهرداری در استانبول در سال ۸۵۵، به دستور دولت ملی و با تأیید سلطان آن دوره شکل گرفت؛ یک شهردار و ۱۲ عضو به عنوان شورای شهر در رأس ادارات شهری قرار گرفتند و این سیستم به نواحی مختلف شهر نیز تعمیم یافت.

شایان توجه است که نخستین اداره ی حکومت شهرداری در نواحی بی اقلو^(۱۴) و گالات^(۱۵) تأسیس شد یعنی جایی که بیشترین شمار اقلیت ها وجود داشتند. یک مدیر و یک عضو شورای شهر هر یک از این ادارات شهری را هدایت می کرد؛ سپس مشاورین غربی بدین کار گماشته شدند و زبان فرانسوی به عنوان زبان رسمی عثمانی مورد استفاده قرار گرفت. حکومت های شهرداری خارج از استانبول به موجب قوانین مصوبه سال ۱۸۷۷ تأسیس شدند.

اصول و ضوابط موجود در سازمان های شهرداری امروز تابع قانون شماره ۱۵۸۰ می باشد که در سال ۱۹۲۰ به تصویب رسید. قوانینی که در سال های پس از آن به تصویب رسید باعث معرفی برنامه هایی در زمینه ی اختیارات و مسئولیت های شهرداری گردید.

تغییر مهم دیگری که در حکومت های شهرداری ایجاد گردید به قانون شماره ۳۰۳۰ مصوبه سال ۱۹۸۲ مربوط می شود. این قانون تغییرات مهم زیادی در زمینه ی مدیریت کلان شهر ایجاد کرد و حکومت های شهرداری نواحی را در کلان شهرها تأسیس کرد و اختیارات بیشتری به ویژه در زمینه ی

- 1- www.wikipedia.org
- 2- www.iranicaonline.org
- 3- www.dhammadownload.com
- 4- www.26.gol.com
- 5- Msn
- 6- Facebook
- 7- Newsiran.com
- 8- Baniyay
- 9- Mawjeh.com
- 10- Wikipediaport
- 11- Newsiran.com
- 12- Chahar Maqala
- 13- News Iran
- 14- Lada
- 15- Ebrahimi.com
- 16- Karipol.com
- 17- Waf
- 18- Baniyay
- 19- Lada

تاریخچه شهر نوادا^(۱)

نوادا مورد آزمایش قرار گرفته بسیاری از مردم به منظور جستجوی فلز نقره به سوی سیتر^(۸) شناخته‌شده سپس در سال ۱۸۶۴ این بخش از قلمرو یوتا به ایالت نوادا تبدیل شد. در همین سال بود که واژه‌ی شهر به اسم نوادا افزوده شد تا این دو را از لحاظ اسمی از هم جدا کند. بعد از یافت شدن طلا در این شهر، بازرگانان، بانک‌داران و افراد دیگر به شهر نوادا آمدند و در آن جا خانه‌هایی به سبک روز ساختند. این رویداد در زمان فرمانروایی ملکه ویکتوریا بود. از این رو سبک معماری آن موسوم به سبک ویکتوریائی می‌باشد. سبک‌های معماری دیگر از جمله 'سبک مستعمراتی'، 'سبک تجدید یونانی' و 'سبک گوتیک کالیفرنیا' نیز در اینجا دیده می‌شود.

بخش اعظم شهر نوادا به خاطر حوادث گوناگون سوخت و با خاک یکسان شد. ساختمان آتش‌نشانی نمونه‌ای از جالب‌ترین ساختمان‌های موجود در مرکز شهر نوادا است که عمدتاً به سبک پهنه‌گرانی ساخته شده است و این نشان‌گر روح ساختمان‌های آجری و پنجره‌های فلزی است.

آنچه که باعث حفظ شهر نوادا گردید، کودی بود که این شهر در هنگام کاهش طلا با آن مواجه شد. تا قبل از جنگ جهانی دوم که میدان موجود در گراس ولی^(۹) تعطیل شدند، دلیل زیادی برای ساخت‌وساز و بازسازی ساختمان‌های قدیمی وجود نداشت و معماری این دوره تنها یک تجدید شهری بود.

پروژه‌های WPA در دوره‌ی پس از جنگ سبب ظهور هنری ساختمان‌هایی همچون تالار شهر و دادگاه در این شهر گردید. در اواخر دهه ۱۹۶۰، جذابیت فوق‌العاده این شهر برای شهروندان و بازدیدکنندگان محرز گردید و قوانین شهری مورد بازنگری قرار گرفت تا مانع ساخت‌ناپنوها و ویترین‌های بدتر کیب‌وین قوازه‌گرد. مقامات شهر همه‌ی خطوط انتقال نیرو را که در منطقه‌ی مرکز شهر بخش شده بود به زیرزمین انتقال دادند، چراغ‌های گازی مربوط به دهه ۱۸۰۰ در امتداد خیابان‌های عریض قرار گرفتند و تاتر شهر نیز مرمت شد. مردم هم املاک شخصی خود را تمهیر کردند و نتیجه این فعالیت‌ها ظهور شهر کوچک و زیبای نوادا شد.

شهر نوادا موزه نیست بلکه کانون فعالیت‌هاست. تجارت، هنر، ورزش و همه نوع تفریح در خیابان‌های این شهر دیده می‌شود. در این شهر استراحتگاه‌های متعدد، رستوران‌های درجه‌ی یک و مراسمی وجود دارد که بازدیدکنندگان را از نقاط دور و نزدیک به خود جذب می‌کند. شهر نوادا گزینه‌ای مناسب برای مسافرت تعطیلات آخر هفته، یا برای یک تفریح دو هفته‌ای است.

شهر نوادا، ملکه‌ای در بین شهرهای نورتن هیلز^(۱۰)

شهر نوادا زمانی که تنها اردوگاه کارکنان معدن بود با نام 'دیرگریک در ای دیگنز'^(۱۱) خوانده می‌شد. در پاییز سال ۱۸۴۹، دکتر امب کالدول، فروشنده‌ی را در آن جا بازگشایی کرد و سبب شد، این اردوگاه کم‌کم شکل یک شهرک را به خود بگیرد.

این شهرک در سال ۱۸۵۰ به شکل شهر درآمد و امکانات شهری در آن پدیدار شد. شهروندان این شهر طبق قانون سکزیک، یک شهردار برای خود انتخاب کردند تا به حفظ و ایجاد نظم در این شهر بپردازد.

این شهر جدید نیازمند یک نام رسمی بود. از این رو مراسم رأی‌گیری در خیابان‌های اصلی و تجاری این شهر برگزار شد و بیشتر مردم، اسم نوادا را برای آن انتخاب کردند که در واقع یک واژه اسپانیایی و به معنای 'پوشیده از برف' است. در نهم سپتامبر سال ۱۸۵۰، کالیفرنیا سی و یکمین ایالتی بود که به اتحادیه پیوست. در سال ۱۸۵۱، شهر نوادا به مرکز استان تبدیل شد و استان نوادا از استان یوتا^(۱۲) جدا شد. تا سال ۱۸۵۶، ۲۰۸۱ رأی به شهر نوادا داده شد و این در حالی بود که فقط رأی ساکارامنتو^(۱۳) و سان فرانسیسکو از آن پیش‌تر بود. در سال ۱۸۵۹، فلز نقره در قلمرو یوتا^(۱۴) کشف شد. اولین نمونه‌های این فلز در مرکز عیارستجی ات^(۱۵) واقع در شهر

ترجمه: محمدعلی رحیمی

منبع:

پانوشته:

www.nvgold.com

- 1-Nevada
- 2-Northern Hills
- 3-Over Creek Day Diggers
- 4-Yuba
- 5-Sacramento
- 6-Utah
- 7-Or
- 8-Sierra
- 9-Gro Valley

تکوین و تحول شهر جولو

تاریخچه‌ی شهرداری جولو^(۱) به آثار برجای مانده از شهروندان خلاق این شهر و واقعیت‌های ثبت شده در تارسیلاس^(۲) و سارسیلاس^(۳) برمی‌گردد. بعضی از اسناد مکتوب نشان می‌دهد، شهرداری جولو در ۲۹ اکتبر سال ۱۹۰۳ به دستور ژنرال لئوناردوود و با دستورالعمل شورای قانون‌گذاری استان مورو^(۴) ایجاد شد.

اعتقاد بر این است که اقوام مالایی^(۵) اولین ساکنینی بودند که در دوره‌های مختلف وارد این سرزمین شدند و اولین سکونتگاه‌های آن را ساماندهی کردند. این سکونتگاه‌ها توسط گروه‌های کوچک چینی و سامالی^(۶) شکل گرفت. جولو که مدخل مجمع‌الجزایر سولو^(۷) بود، از لحاظ اقتصادی رونق گرفت و به یک مرکز فعال تجاری تبدیل شد. خیلی زود این مکان با اسم بالاریان^(۸) که معنایش 'بازار' بود، خوانده شد و کالاهایی که از کشورهای عربی و چین وارد این شهر می‌شد با کالاهای محلی میادله می‌گردید. عرب‌ها نخستین گروهی بودند که این مکان را سوق^(۹) (= تجارت) نامیدند. سپس اعراب آن را دایرا^(۱۰) (= شهر) و اسپانیایی‌ها هم آن را تیانگی^(۱۱) (= بازار) نامیدند.

در هر حال هیچ سندی درباره‌ی ریشه‌ی کلمه‌ی جولو وجود ندارد، اما ساکنان بومی داستان‌هایی درباره‌ی ریشه این کلمه از زبان پیشینیان نقل می‌کنند؛ یکی از این داستان‌ها می‌گوید، بازرگانان قدیمی چین عادت داشتند، کالای خود را در این منطقه تخلیه کنند و آن را به همان صورت ترک می‌کردند، اما هنگام بازگشت می‌دیدند که این کالاها دست نخورده باقی مانده است. این باعث حیرت تاجران چینی گردید و سبب شد آنان فطرت نیکوی بومیان را تحسین کنند به طوری که کم‌کم آن‌ها را هولونگ^(۱۲) (= مردم خوب) نامیدند. بالاخره این نام به هولو^(۱۳) تغییر یافت و برای اشاره به آن محل به کار رفت.

اسپانیایی‌ها پس از اشغال این شهر، آن را به ۴ بخش اصلی تقسیم کردند و مرکز شهر را والدستی^(۱۴) نامیدند. به نظر می‌رسد که اقوام تاسوگ^(۱۵) که دشمن اسپانیایی‌ها بودند در جریان اشغال آنها به مرکز شهر که در واقع سکونتگاه اسپانیایی‌ها بود، هجوم آورده، نیروهای زیادی از اسپانیایی‌ها را از پا درآوردند. مقامات اسپانیایی برای جلوگیری از بروز مجدد این حوادث دیوار بزرگی به ارتفاع ۸ فوت در اطراف سکونتگاه خود احداث کردند و آن را اینتراموس^(۱۶) نامیدند که بعدها به والدستی جولو تغییر نام یافت.

در سال ۱۷۸۵ هنگامی که اسپانیایی‌ها، عوامل چینی ساکن در شهر را بیرون راندند، در حدود ۲ هزار نفر از این چینیان به جولو مهاجرت کردند و در منطقه‌ی ساحلی غرب این سرزمین گروهی تشکیل دادند شروع به خانه‌سازی کردند. به تدریج که جمعیت آنها افزایش یافت و آنان به مناطقی دیگر نیز گسترش پیدا کردند.

جولو در جنگ جهانی دوم و بعد از آن

ژاپنی‌ها در شبانگاه ۲۴ دسامبر سال ۱۹۴۱ یعنی در زمان حمله‌ی به فیلیپین در ایگاسان^(۱۷) واقع در قلعرو شهرداری پاتیکال^(۱۸) ساکن شدند و در ۲۵ دسامبر همان سال، ارتش سلطنتی ژاپن شهر جولو را اشغال کرد و این حادثه اندکی شهر را تخریب کرد. ارتش فیلیپین در ساحل ایگاسان مقاومت کرد اما مدافعین مجبور شدند، راه را برای ارتش مدرن و قدرتمند ژاپن باز کنند. ژاپنی‌ها از سال ۱۹۴۲ تا ۱۹۴۴ این شهر را به تصرف خود درآورده بودند. زمامداری آن‌ها در این دوره هیچ نتیجه مطلوبی نداشت. در واقع نقش حکومتی آن‌ها به یک نقش دست‌نشانده‌گی تبدیل شده بود. به طوری که زمامداری آن‌ها تقریباً باعث پیدایش یک دوره‌ی سرشار از آرامش در جولو گردید. وقتی، آمریکایی‌ها در سال ۱۹۴۴ به لیتا^(۱۹) حمله کردند، حکومت سازمان‌یافته جولو به تدریج از هم پاشید و مردم شروع به تخلیه این شهر کردند. در آوریل سال ۱۹۴۴ اولین نیروهای آمریکایی وارد جولو شدند و این شهر را به آتش کشیدند که به موجب آن ۵۰ درصد شهر تخریب شد.

جولو از زمان پیدایش تا زمانی که اسپانیایی‌ها در آن ساکن شدند، اتفاقات ناگوار زیادی را به خود دیده است که ننگین‌ترین آن‌ها تصرف دو ساله‌ی جولو به دست، جبهه‌ی آزادی‌خواه ملی مورو و به رهبری میسوری در هفتم فوریه سال ۱۹۷۴ است.

ترجمه: حسین نعمتی
منبع: ajg.usace.army.mil
پانوشته:

- 1-Jolo
- 2-Turcillus
- 3-Sarasilan
- 4-Moro
- 5-Muloy
- 6-Samal
- 7-Solo
- 8-Palawan
- 9-Saq
- 10-Dima
- 11-Diangi
- 12-Ho-long
- 13-Ilo-ilo
- 14-Walled city
- 15-Tinang
- 16-Inmanose
- 17-Igman
- 18-Patikal
- 19-Leyte

پیدایش و توسعه‌ی شهر داج^(۱)

رشد و توسعه‌ی فراوانی را نیز به دنبال داشته پیش‌تر در جنوب خط آهن، چند ساختمان چوبی که با شتابزدگی ساخته شده بودند، به همراه چند چادر، دو مغازه‌ی بقالی و خرازی، یک قهوه‌خانه، رستوران، آرایشگاه، آهنگری و یک تالار پس از خانه‌ی اصلی سینتر برپا شده بود و این جا آغاز افسانه‌ی معروف خیابان فرانت^(۲) بود.

در طول همان سال‌های آغازین، شهر داج به بی‌قانونی شهرت یافته هیچ نوع نیروی محلی قانونی وجود نداشت و نیروی نظامی نیز در شهر از اختیارات قانونی برخوردار نبود، شکارچیان بوفالو، کارگران خط آهن، سربازان و افراد ولگرد جنگ و دعوا به راه می‌انداختند که منجر به تیراندازی و مرگ افراد می‌شد. خود این عامل نیاز فوری به یک گورستان محلی را ایجاد می‌کرد. بنابراین گورستان بوت هیل^(۳) احداث گشت. این گورستان در حال حاضر بخشی از مرکز شهر داج است. این گورستان تا سال ۱۸۷۸ م. مورد استفاده قرار می‌گرفت. تا شش سال قبل از ایجاد آن، شهر هیچ گورستان رسمی نداشت. اگر افراد متوفی دارای دوست، یول کافی یا جایگاه اجتماعی بودند، در محل گورستان داج فوریت به خاک سپرده می‌شدند؛ سایر افراد بی‌یول یا ناشناس، در هر جا که حفر زمین راحت بود، دفن می‌شدند.

با تلاش افسران قانون و مقررات بر شهر حاکم شد؛ قانونی در

تعریف ناب دنیای غرب، در شهر داج تبلور یافته است. این شهر را می‌توان بزرگراهی به تاریخ قلمداد کرد، این تاریخ در سال ۱۸۲۱ م. پس از آن که ویلیام بکتل^(۴)، مسیر تجاری سانتافه تریل^(۵) را افتتاح کرد، آغاز شد و تا سال ۱۸۸۰ م. تبدیل به یکی از بزرگترین مسیرهای بازرگانی بین شهرهای فرانکلین و سانتافه گردید.

هزاران قطار از رشته کوه‌های مجاور این مسیر که از شهر داج در مجاورت شعبه‌ی شمالی رودخانه‌ی آرکانزاس تا کلورادو به سمت غرب کشیده شده است، گذشتند. یک مسیر کوتاه‌تر به نام سیمارون کاتوف^(۶) که در نزدیکی شهر داج رودخانه‌ی کانزاس را قطع می‌کرد، نیز برای کسانی که خطرات بی‌آبی و صحراهای شنی را به جان می‌خریدند، وجود داشت که تا رودخانه‌ی سیمارون کشیده می‌شد.

در آن زمان برخورداری از امنیت در برابر خطر حمله‌ی سرخ‌پوستان ضروری بود؛ فوریت داج^(۷) در سال ۱۸۶۵ در مسیر سانتافه تریل در نزدیکی محل کنونی شهر داج بنا نهاده شد که ایجاد آن محافظت از قطارها و خدمات پستی را به همراه داشت و پایگاهی برای پشتیبانی از نیروهایی بود که درگیر جنگ‌های سرخ‌پوستی بودند. این ناحیه زیستگاه حیوانات وحشی فراوانی از قبیل گله‌های گسترده‌ی بوفالو نیز بود.

تنها پس از گذشت شش سال بود که در سال ۱۸۷۱ م. به فاصله‌ی ۵ مایل از شرق فوریت داج در دامنه‌ی دشتی در جوار مسیر سانتا فه، دامنداری به نام هنری ال. سینتر^(۸) یک خانه‌ی کلی سه اتاقه ساخت. خانه‌ی سینتر که برای مراقبت و نظارت بر گله‌اش ساخته شده بود، تبدیل به توقفگاه دائمی تاجران و شکارچیان بوفالو گشته یک سال بعد یعنی در سال ۱۸۷۲ م. شهر داج در فاصله ۵ مایلی شرق داج فرانت در حاشیه‌ی یک قرارگاه نظامی بنا نهاده شد و خانه‌ی سینتر اولین ساختمان آن بود که خیلی سریع به یک مرکز تجاری برای مسافران و شکارچیان بوفالو تبدیل شد.

تا سپتامبر ۱۸۷۲ م. خطوط جدید فولادی و درخشنده‌ی اچ‌امسون^(۹)، توپکا^(۱۰) و سانتا فه کشیده شد و با ایجاد این خطوط انتظار می‌رفت، شهری در این ناحیه ظهور یابد. ایجاد خط آهن

شهر تصویب شد که به موجب آن بستن اسلحه و حمل آن در شمال شهر در نزدیکی واگن‌های قطار ممنوع گشت. در سمت جنوب در منطقه‌ی 'بدون محدودیت'، آزادی وسیعی وجود داشت. جمعیت شهر در سال ۱۸۷۶ م. ۱۲۰۰ نفر بود و نوزده شغل مجاز در شهر وجود داشت. جمعیت شهر در آن سال‌ها با توجه به فصل تغییر می‌کرد و با هجوم گاوچران‌ها، خریداران و ... در تابستان، جمعیت شهر افزایش می‌یافت. ساختمان‌های تجاری، تالارها و سالن‌های شهر در خدمت تجارت و بازرگانان بود.

فوریت داج در سال ۱۸۸۲ تعطیل گشت. یک دوره‌ی مشخص تاریخی پایان پذیرفته بود، اما افسانه‌ی تاریخی شهر داج در مورد گذشته‌ی بین‌المللی و روایی‌اش هنوز باقی بود به طوری که هر ساله بازدید بیش از ۱۰۰/۰۰۰ جهانگرد از موزه‌ی بوت هیل^(۱۱) و خیابان تاریخی بازسازی شده‌ی فرانت استریت، این افسانه را دوباره زنده می‌کند.

ترجمه: کیومرث چیتگرایی

منبع: www.americanwest.com

پانوشتها

- 1-Dodge
- 2-William Becknell
- 3-Santa Fe Trail
- 4-Cameron Gulch
- 5-Fort Dodge
- 6-Henry L. Sinter
- 7-Anderson
- 8-Topeka
- 9-Ferry Street
- 10-Boss Hill Cemetery
- 11-Burr Hill Museum

بحران جهانی آب

مقامات برنامه‌ی توسعه‌ی ملل متحد (UNDP) توصیه کرده‌اند، برای تقویت حکومت‌های محلی باید به تمرکز زدایی و توسعه ظرفیت‌ها توجه کرد.

گزارش توسعه‌ی انسانی UNDP در سال ۲۰۰۶ برای مقابله با بحران جهانی آب از گروه G8 خواسته است، اقدام به ارائه‌ی یک طرح عملیاتی جهانی نماید. در این گزارش آمده است، دولت‌ها باید دست‌کم یک درصد از تولید ناخالص ملی خود را به آب و بهداشت اختصاص دهند و حکومت‌های محلی و جوامع محلی نیز باید از راه تمرکز زدایی و توسعه‌ی ظرفیت‌ها تقویت شوند.

این گزارش که «فراتر از کمبود؛ قدرت، فقر و بحران جهانی آب» نام دارد، به ارائه‌ی توصیه‌هایی ملموس برای حل معضل فزاینده آب و بهداشت پرداخته است؛ بحرانی که هر ساله باعث مرگ تقریباً ۲ میلیون کودک در جهان می‌گردد. در حال حاضر در حدود ۱/۱ میلیارد نفر در دنیا، به آب سالم دسترسی ندارند و ۲/۶ بیلیون نفر هم از امکانات بهداشتی مناسب برخوردار نیستند. بعضی از مسائل اصلی حکومت‌های محلی که در این گزارش ذکر شده است به شرح زیر می‌باشد:

بودجه‌ی عمومی؛ بودجه بخش‌هایی همچون آب و بهداشت بسیار اندک می‌باشد به طوری که عموماً کمتر از نیم درصد از درآمد ناخالص ملی به آن تعلق می‌گیرد. این بودجه باید افزایش پیدا کند و برای دسترسی عادلانه به آب و بهداشت استفاده شود. **افزایش دسترسی به بودجه‌ی محلی؛** حمایت‌های بین‌المللی می‌تواند به حکومت‌های محلی کمک کند، بر این تنگناها فائق آید و زمینه‌ی دسترسی به بازار سرمایه را فراهم کند؛ مثلاً از راه ضمانت‌های بخشی و اوراق قرضه شهرداری‌ها

این امر را تحقق بخشند.

همکاری غیرمتمرکز؛ همکاری‌های غیرمتمرکز می‌تواند، جریان جدیدی در بودجه به وجود آورد و آن را از چارچوب کمک‌های سنتی خارج کند؛ به عنوان مثال می‌توان به رویکرد غیرمتمرکز بودجه بین‌المللی که در کشور فرانسه تدوین شده است و موسوم به قانون «اودین» می‌باشد، اشاره کرد؛ این رویکرد سبب شد که مقامات محلی یک درصد از بودجه‌ی آب و بهداشت خود را به برنامه‌های توسعه‌ی بین‌المللی اختصاص دهند.

مقابله با نابرابری؛ حکومت‌های محلی و شهری و همچنین ارائه‌کنندگان خدمات در تدوین استراتژی‌هایی که برای مقابله با نابرابری در زمینه‌ی دسترسی به آب سالم به کار می‌رود، نقش مهمی بر عهده دارند.

اختلاف بخش خصوصی و دولتی؛ بحثی که بر سر مزایای نسبی عملکرد بخش خصوصی و دولتی مطرح است، در واقع به عملکرد نامناسب عرضه‌کنندگان خصوصی و دولتی آب و ناتوانی آن‌ها در غلبه بر مشکل جهانی آب برمی‌گردد.

ترجمه: علی عربانیان
www.atoos-iaadgovernment.org

جشن دهمین سالروز تشکیل شهرداری وود بوفالو

شهرداری منطقه‌ی «وود بوفالو» (Wood Buffalo) سالروز تشکیل خود را جشن گرفت. این شهرداری در آوریل سال ۱۹۹۵ با ادغام شهر سابق «فورت مک‌موری» و ناحیه‌ی در حال توسعه‌ی ۱۴۳ شکل گرفت. این جشن با اجرای مراسم، برنامه‌ها و پروژهای گوناگون برگزار شد.

بدین مناسبت برای آمایش شرکت کنندگان جشن، در تابستان سال ۲۰۰۵ در نقاط مختلفی که تحت پوشش این شهرداری بودند، امکاناتی در نظر گرفته شد. این امکانات عموماً صندلی‌هایی بودند که در اطراف میدان بنونی که دارای ماسه‌زار، بوته‌زار، درختان فراوان و نمادهای یادگاری بود، قرار گرفت. همه مردم به طور مستقیم در تعیین محل دقیق این امکانات شرکت کردند. «لیسا بلیک»، شهردار «وود بوفالو» در این باره گفت: «ما به این منطقه افتخار می‌کنیم و دوست داریم دهمین سالروز خود را با شیوه‌هایی که برای شهروندان جالب است جشن بگیریم. ساخت این امکانات در نقاط مختلف شهر باعث ماندگاری و تأثیرگذاری

جشن این روز بزرگ خواهد بود.

طرح‌ها و پروژه‌های مربوط به تعبیه صندلی در این مناطق در ۲۶ آوریل پرده‌برداری شد. برنامه‌ی زمانی مدیریت شهری نیز تدوین شد تا جنبه‌های تاریخی و آموزشی به این جشن بدهد.

شهردار «وود بوفالو» درباره‌ی این برنامه گفت: «هدف برنامه‌ی زمانی مدیریت شهری این است که گوناگونی و رشد شهرداری ما را در سال ۲۰۰۵ مشخص نماید. بازگشایی و بازنگری محتوای این برنامه زمانی در بهار سال ۲۰۰۵ یعنی در پنجاهمین سالروز تأسیس این شهرداری باعث انتقال اطلاعات امروز به مدیران فردا خواهد کردید.»

این جشن همزمان با بازگشایی اداره‌ی شهرداری جنوبی، در ایام تعطیلات شهردار، «فستیوال «بلوبری»» و بسیاری از برنامه‌های تابستانی که از طریق اداره‌ی خدمات اجتماعی ارائه می‌شود، برگزار شد و بسیاری از سازمان‌های اجتماعی نیز برگزاری این جشن را در اخبار خود بازگو کردند.

ترجمه: مسعود ایزدخواستار
www.atoos-iaadgovernment.org

دویستمین سالروز سنت مری

شهرداری منطقه‌ی هالیفاکس دویستمین سالروز سنت مری را جشن گرفت.

پیتر کلی، شهردار هالیفاکس که دانشجوی اسبق این دانشگاه است، هفته منتهی به ۱۵ اکتبر را به عنوان هفته سالروز دویستمین سال تأسیس دانشگاه سنت مری اعلام کرد. این شهرداری میزبانی مراسم برافراشتن پرچم را برعهده داشت و سالروز دویستمین سالروز دانشگاه سنت مری را رسماً تأیید کرد.

شهردار و رئیس دانشگاه سنت مری در این مراسم پرچم سالروز دویستمین سال تأسیس دانشگاه را برافراشتند.

تعداد زیادی از مقامات منتخب شهرداری، دانشجویان اسبق دانشگاه، کارمندان شهرداری، پرسنل دانشگاه و دانشجویان کنونی در این مراسم شرکت کردند.

دانشگاه سنت مری به خاطر پروژه‌های بزرگ گروهی که در کانادا و نقاط مختلف جهان انجام داده، بسیار مشهور است. این دانشگاه در سال ۱۸۰۲ تأسیس شد و خاستگاه یکی از مدارس

برجسته‌ی تجاری کانادا، دانشکده‌ی علوم، دانشکده‌ی هنر و دانشکده‌ی جدید مطالعات و پژوهش فارغ‌التحصیلان می‌باشد.

ترجمه: احسان ایدینخواه
منبع: www.ahsannews.com

شهروندان، تأکید کرد. او همچنین پیشنهاد کرد برای ارائه‌ی خدمات باید مسیر "مدیریت خدمات تا مهارت خدمات" را طی کرد. شرکت کنندگان بر اهمیت تمرکززدایی در تحقق نزدیک‌تر شدن به حکومت؛ همچنین ضرورت تسریع فرایندهای تمرکززدایی تأکید داشتند. بحث‌هایی نیز دوباره‌ی اهمیت رقابت بین بخش خصوصی و دولتی از لحاظ ارائه خدمات مطرح شد. این عقیده که بخش دولتی قادر به ارائه‌ی خدمات نیست، باید مورد چالش قرار گیرد و از توجه بیش از اندازه به بخش خصوصی نیز باید اجتناب کرد.

دسترسی به خدمات اساسی؛ ارتباط مستقیم با اهداف توسعه‌هزاره

شهرداران و مدیران محلی در نشست عمومی، تعهد خود را در دسترسی به خدمات اساسی و تحقق اهداف توسعه‌ی هزاره بیان کردند. شهرداران به این واقعیت اشاره کردند که تحقق اهداف توسعه‌ی هزاره‌ی ملل متحد مستقیماً با دسترسی شهروندان به خدمات اساسی ارتباط دارد. آن‌ها پیشنهاد کردند، برای تضمین این دسترسی لازم است، تصمیماتی در زمینه‌ی ارائه‌ی مستقیم این خدمات به شهروندان گرفته شود. آن‌ها همچنین بر حقوق هر یک از مقامات محلی در زمینه‌ی ارائه‌ی بهترین خدمات و تأمین بودجه آن‌ها تأکید کردند. در همین راستا از کشورهای عضو ملل متحد خواسته شد، هنگام شرکت در شورای بعدی هیئت‌ات که در آوریل سال ۲۰۰۲ برگزار خواهد شد، از دستورالعمل‌های بین‌المللی تمرکززدایی استفاده کنند تا دموکراسی محلی را تقویت کنند و شرایط زندگی گروه‌های اجتماعی را بهبود بخشند.

ترجمه: اسماعیل نصرتیفر
منبع: www.ahsan-localgovernment.org

شورای جهانی UCLG در مراکش: دسترسی به خدمات اساسی

"دریس جنو"، نخست وزیر مراکش در مراسم بازگشایی رسمی نشست شورای جهانی "حکومت‌های محلی و شهرهای متحد" (UCLG) در مراکش گفت: "این نشست خیلی مهم است البته نه به علت تعداد شرکت‌کنندگان بلکه به خاطر تعهد اعضا، به مسائلی همچون همکاری، توسعه، یکپارچگی و عملکرد آن‌ها در زمینه‌ی ترویج ارزش‌های اساسی، اصول دموکراسی، تمرکززدایی و حکومنداری صحیح."

دسترسی به خدمات اساسی، دو جلسه‌ی عمومی در مراکش برگزار شد. عنوان اولین جلسه "دسترسی به خدمات اساسی؛ الگوهای متغیر حکومت محلی" بود. در این جلسه، "سون انیمین"، معاون شهرداری یکن برنامه‌ی شهر یکن و که دوباره‌ی توسعه‌ی تمرکززدایی سیستم اجرایی و ایجاد مراکز خدماتی در نواحی یکن بود، ارائه داد. مقامات این شهر، بهبودهایی در زمینه دولت الکترونیک و فناوری اطلاعات ایجاد کرده بودند که باعث کنترل سیستم ارائه‌ی خدمات؛ همچنین مدیریت شهری شده بود. "عمر الجازولی"، شهردار مراکش نقش مهم گردشگری در این شهر را مطرح کرد و راه‌حل‌های شهرداری را در زمینه چالش‌های جدیدی که به خاطر افزایش جمعیت در حوزه‌ی مدیریت آب، فاضلاب و برق ایجاد شده است، مطرح کرد.

از مدیریت تا مهارت خدمات: "جرمی اسمیت"، دبیرکل شورای مناطق و شهرداری‌های اروپا به اساتذمه ملل متحد درباره‌ی خدمات اساسی استناد کرد تا نقش حکومت محلی را در عقد قراردادهای ارائه‌ی خدمات نشان دهد. "روزه گیواروو"، معاون شهردار بارسلونا بر اهمیت خلاقیت و مهارت، برای مدیریت فشارهای روزانه‌ی شهرداری‌ها در رویارویی با نیازهای

ظرفیت‌سازی برای شهرهای بهتر* (مفهوم‌ها و راهبردها)

تپه‌زننده/بنیاد مطالعات مسکن و توسعه شهری هفتاد
ترجمه و اقتباس از «راهبردهای

مقدمه

افزایش سریع جمعیت شهری در طول دهه‌های اخیر همراه با تشدید فرآیند جهانی شدن و تغییر بنیان‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع، نیاز به بهره‌وری شهری و افزایش شکاف میان قشرهای ثروتمند و نادار شهری، سبب ایجاد خواست‌های فزاینده‌ای برای فضا و مکان در مدیریت شهرهای بزرگ و کوچک شده است.

نبود ظرفیت برای پاسخگویی به این خواست‌ها باعث بروز مشکلات گوناگونی در زمینه‌های مختلف از جمله نبود سربناه، فقر بهداشتی، بیکاری، جایه‌جایی گروه‌های مختلف، درگیری‌ها و جرم‌های اجتماعی شده است. از این رو، موضوع 'ظرفیت‌سازی برای شهرهای بهتر' به عنوان یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین مقولات مدیریت شهری در دهه‌ی معاصر قابل طرح می‌باشد.

هدف از ظرفیت‌سازی، تلاش برای روشن ساختن محیط‌های عملیاتی است که بیش‌ترین پتانسیل را برای ایجاد آثار مهم و قابل توجه دارند. از این رو ظرفیت‌سازی بیش از هر چیز به "آموزش" وابسته است.

به واقع ظرفیت‌سازی، مفهوم جهانی تحول و توسعه‌ی شهری از راه آموزش‌هایی لازم به مردم شهرهاست. آموزش در فرآیند ظرفیت‌سازی در نهایت منجر به استفاده‌ی بهینه از منابعی است که یک بار تولید می‌شوند و برای مدت طولانی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

در ظرفیت‌سازی، مهارت‌های فنی و توانایی‌های مربوط به ایجاد فرآیند وفاق و همگرایی، که از مهم‌ترین آن‌ها، آموزش مؤثر مشارکت‌کنندگان در میدان‌های گوناگون همکاری در امور شهروندی (اعم از تصمیم‌سازان، تصمیم‌گیرندگان، استفاده‌کنندگان، ذی‌نفعان و ذی‌نفعان در توسعه‌ی شهری) است، مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند.

بنابراین در مقاله‌ی حاضر به راهبرد ظرفیت‌سازی برای رسیدن به توسعه‌ی شهری که از توصیه‌های اجلاس جهانی شهر، در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۶ میلادی بوده است، می‌پردازیم و از آن‌جا که این گفتار در کشور ما گفتاری نوین و

در ابتدای راه است، تنها به آشنایی با رویه‌های گوناگون آن، ابعاد و سیستم ظرفیت‌سازی از راه آموزش به مردم شهر، مداخله‌های مهم برای تشویق و سرعت بخشیدن به روند دگرگونی برای ظرفیت‌سازی شهری و توصیه‌های مهم برای ورود مداخله‌گران اصلی در امور تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی، مدیریت و توسعه‌ی شهری اعم از سازمان‌های دولتی، عمومی و بخش خصوصی می‌پردازیم.

۱- ضرورت ظرفیت‌سازی

شهرهای بزرگ و کوچک، مرکز همه‌ی فرآیندهای توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی کشور هستند و منبع بزرگی از ستاده‌های کارخانه‌ای محسوب می‌شوند. این شهرها بازارهای سیستم‌های توزیع و تولید ملی را فراهم آورده، در عین حال مراکزی برای اداره و توزیع خدمات در کشور می‌باشند و سرانجام نیروهای محرک پشتیبان برای توسعه‌ی اجتماعی و دگرگونی‌های فرهنگی را فراهم می‌نمایند. با وجود همه این عملکردهای مؤثر، واکنش‌ها و پاسخ‌های ناکافی و نامناسب به نیازمندی‌های توسعه‌ی پایدار بیش‌تر شهرها را در نواحی شهریشان محدود می‌کند؛ مواردی همچون فقر، آلودگی محیط زیست، بدمسکنی و عملکرد ناکافی زیرساخت‌های شهری به طور همزمان، در تقابل با رشد فزاینده‌ی شهرها و بهره‌وری ساکنان آن‌ها، از جمله نتیجه‌های پاسخ‌های نامناسب به ضرورت‌های شهری است. برای جبران این محرومیت‌ها و دست‌یابی به سلامت، ایمنی، محیط‌زیست پایدار و بهره‌وری، شهرها نیازمند توسعه و مدیریت مناسب هستند. این حکم‌روایی خوب نیازمند ظرفیت‌سازی قابل توجهی از تمام سازگان‌ها و نیروهای آن‌ها اعم از مرد و زن که نقش‌های کلیدی در مدیریت و توسعه شهری ایفا می‌نمایند، می‌باشد.

کم‌کاری و کاستی در این ظرفیت‌سازی باعث مشکلات بزرگ‌تری در کلان‌شهرها می‌شود که هم‌اکنون به آن دچاریم. افزون بر این‌ها در حال حاضر دولت‌ها در بسیاری از کشورهای جهان، به طور فزاینده‌ای به کار مشارکتی یا سایر

فعالان در امور توسعه‌ی شهری (بخش خصوصی، سازمان‌های غیر دولتی و سازمان‌های محلی و...) روی آورده‌اند. در پیش گرفتن این سیاست‌ها نیازمند بهره‌گیری از راه‌های جدید کار و ظرفیت‌سازی کاملی برای انجام کار و تعامل مؤثرتر با یکدیگر، چه از سوی دولت و چه از سوی دیگر مشارکت‌کنندگان، است.

۲- حیطه‌های ظرفیت‌سازی

طبیعت ظرفیت‌سازی بیش‌تر و در نهایت به طور محلی تعریف می‌شود و حیطه‌های راهبردی زیر را شامل می‌گردد:

- برنامه‌ریزی مشارکتی و ابزارهای تصمیم‌سازی و فرآیندهای سیاسی (که آینده مشترک توسعه، تبیین نیازمندی‌ها و در پیش گرفتن سیاست‌های هم‌سو را آسان‌تر می‌کند)
- اثر بخشی و کارایی در مدیریت و منابع به طور شفاف.
- گسترش ظرفیت‌سازی در همکاری‌های توسعه یافته، کار یا دولت، اجتماعات بازرگانی، شهری، اداری و... در حیطه‌های راهبردی.

در ظرفیت‌سازی، مهارت‌های فنی و توانایی‌های مربوط به ایجاد فرایند وفاق و همگرایی، که از مهم‌ترین آن‌ها، آموزش مؤثر مشارکت‌کنندگان در میدان‌های گوناگون همکاری در امور شهروندی است، مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند

۳- مفهوم ظرفیت‌سازی و ابعاد آن

تعریف ظرفیت‌سازی مشکل است، مفهوم ظرفیت‌سازی طیف وسیعی را شامل می‌شود که ملموس‌ترین تعریف آن برابر با "آموزش نیروی انسانی" و گسترده‌ترین تعریف آن برابر با "توسعه سازمانی" است. در یک تعریف جامع‌تر نیز می‌توان ظرفیت‌سازی را به عنوان "توانایی برای انجام وظایف مناسب و مقتضی ایقاعی نقش مؤثر کارآمد و پایدار" تعریف نمود.

در این تعریف‌ها نباید ظرفیت‌سازی را به مفهوم توانایی مردم، محدود کرد، یا آن را با مدیریت منابع انسانی یکی دانست؛ بلکه در ظرفیت‌سازی، ظرفیت سازمان‌ها همراه با کوشش مردم در آن سازمان‌ها پیوند خورده، توسعه‌ی شهری را تحت تأثیری مضاعف قرار می‌دهد.

با عنایت به این تعریف‌های جامع از ظرفیت‌سازی شهری باید قبول کرد که ظرفیت‌سازی برای شهرهای بهتر، به عنوان کوشش برای تقویت و بهبود توانایی‌های کارگزاران شهری و سازمان‌ها برای توانا شدن برای اصلاح وظایف توسعه‌ی شهری در یک روش اثر بخش، کارا و پایدار شناخته می‌شود، که در عین حال سازمان‌های دولتی و غیردولتی را در بر می‌گیرد.

مداخلات ظرفیت‌سازی به طور عمده در سه جنبه یا سه بعد، ظاهر می‌شود:

- توسعه‌ی منابع انسانی

- توسعه‌ی سازمانی
- دگرگونی چارچوب‌های حقوقی و قانونی

الف: توسعه‌ی منابع انسانی؛

توسعه‌ی منابع انسانی برای بهبود و ارتقاء و حداکثرسازی استفاده از تمامی دانش‌ها، مهارت‌ها و خلق توانایی‌ها، استعدادها و گرایش‌های نیروهای کار سازمان، ضروری است. آموزش‌های فردی شاغلان امور شهری، حتی بدون سایر تلاش‌های پیش‌بینی شده، دارای اثرهای مثبتی بر عمل‌کرد سازمان‌ها خواهد بود. در کنار این عامل مهم، انگیزه‌ها و محرک‌ها، سطح پرداخت‌ها، وضعیت اشتغال، دور نهای حرفه‌ای، تمهیدات حرفه‌ای و شرایط کار نیز مؤثر دانسته می‌شوند. به این دلیل نگرانی فرآیندهای برای موضوع مدیریت منابع انسانی به عنوان یک بخش از کارکرد مدیریت عمومی وجود دارد که شامل تمامی فعالیت‌های برنامه‌ریزی، راهنمایی، نظارت، بازدید، ارزیابی، ترویج، بررسی سیستم حقوق و دستمزد، مربی‌گری و آموزش، محرک و انگیزش و مشارکت می‌گردد.

در این نگاه به مدیریت منابع انسانی، فعالیت‌های پیش‌آموزشی و پس‌آموزشی، اهمیتی بسیار داشته، به یک پیوستگی مناسب یا سیستم آموزشی هدفمند نیاز دارند. توسعه‌ی منابع انسانی در مدیریت شهری، عموماً به عنوان عامل مدیریت توسعه انسانی شهرها دیده می‌شود و با آموزش و تعلیم و تربیت وابسته و هماهنگ می‌گردد.

افزایش سریع جمعیت شهری در طول

دهه‌های اخیر همراه با تشدید فرایند

جهانی شدن و تغییر بنیان‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع، نیاز به بهره‌وری شهری و افزایش شکاف میان قشرهای دارا و نادار شهری، سبب ایجاد خواست‌های فرآیندهای برای قضا و مکان در مدیریت شهرهای بزرگ و کوچک شده است.

به توسعه‌ی سازمانی؛

این رویه از ظرفیت‌سازی بر سازمان کار متمرکز شده است. سازمان به عنوان حوزه‌ای متشکل از تصمیم‌گیران و مدیران شهری تعریف می‌شود و دارای دو سطح است:

- سطح سازمانی؛

تلاش‌ها در زمینه‌ی بهبود عمل‌کرد سازمان‌ها، غالباً توجه ویژه‌ای را به ساختارهای سازمانی، دستورات صادره، قواعد، رویه‌ها، شرح وظایف شغلی، نظام پرداخت‌ها و ابداع نوآوری‌ها دارد. در مجموع در این جنبه‌های سازمانی، بهبود عمل‌کرد بیش‌تر به عوامل دیگری؛ همچون هنجارها و فرهنگ سازمانی، سبک مدیریتی و... منسوب شده است.

مطالعات اخیر نشان می‌دهد، کارایی عمل‌کرد بخش عمومی (از جمله شهرداری‌ها) بیش از آن که ناشی از قواعد دستورات، احکام و رویه‌ها و نظام پرداختی باشد از سازماندهی قوی، همکاری مدیریتی مناسب و کارایی شبکه‌های ارتباطی قوی و مؤثر نشأت می‌گیرد.

توسعه‌ی سازمانی یا نهادسازی، تلاش‌هایی برای سلامت سازمانی و عمل‌کرد و توانایی یک سازمان برای انطباق با دگرگونی‌ها و اصلاحات مورد نیاز است و هدف‌گذاری آن بر توسعه‌ی فردی، گروهی و سازمانی در چارچوب یک سیستم کلی است که با آموزش ارتقاء می‌یابد.

- سطح بین‌سازمانی:

بهبود عمل‌کرد شبکه‌های سازمانی مؤثر در وظیفه‌ی توسعه‌ی شهری معمولاً بر این مبناست که چگونه سازمان‌های انفرادی در یک سیستم شبکه‌ای از سازمان‌ها می‌توانند رسالت خود را به نحوی مؤثر به انجام رسانند.

در حال حاضر دولت‌ها در بسیاری از کشورهای جهان، به طور فزاینده‌ای به کار مشارکتی یا سایر فعالان در امور توسعه‌ی شهری (بخش خصوصی، سازمان‌های غیر دولتی و سازمان‌های محلی و...) روی آورده‌اند

در این سطح از انجام وظیفه، عملکردها از توافق‌های صریح و روشن بر نقش‌ها و مسؤلیت‌ها؛ سطح ارتباطات، هماهنگی‌های متقابل، حمایت و تکمیل فعالیت‌ها متأثر می‌شود. در شبکه‌های غیر متمرکز، افزایش مداخله سازمان‌های بخش خصوصی، غیردولتی، نهادهای محلی اهمیت بسیار بیشتری می‌یابد؛ بنابراین؛ در یک نظام غیر متمرکز یا متمایل به عدم تمرکز، آموزش در بخش‌های غیر دولتی، از جمله شهرداری‌ها و سازمان‌های مشابه، یک مطالبه‌دار به شمار می‌آید.

ج: چارچوب‌های حقوقی، قانونی و عرفی:

این بعد شامل سیاست‌های جاری، قانون‌های خدمات عمومی، قانون‌های ثانوی (فرعی)، قواعد و مقررات و این‌نامه‌های تخصصی بودجه، نقش استان یا منطقه و منابع مالی آن، نسبت‌ها و ارتباطات رسمی و غیر رسمی و قدرت‌ذی نفوذان و عمل‌کرد مالی و اداری است. این چارچوب‌ها، زمینه‌های بسیار مهمی برای مداخلات بالقوه بر روی سازمان‌های زیرمجموعه به شمار می‌آیند و دارای اثرات معنی‌داری بر امور سازمانی نیز هستند.

معمولاً این دولت مرکزی است که در دگرگونی چارچوب‌های قانونی، حقوقی و عرفی مداخله می‌کند؛ سطح ملی با اجرای قوانین فرعی (ثانوی) در تمامی مرحله‌های دولت محلی این دگرگونی را اعمال می‌کند.

با توجه به ملی بودن و فراگیر بودن رویه‌ی سوم، یعنی بعد حقوقی، بیش‌تر کوشش‌های ظرفیت‌سازی محلی (شهری، روستایی) در درجه‌ی اول در دو بعد توسعه‌ی منابع انسانی و توسعه‌ی سازمانی هدایت می‌شود.

در کنار ابعاد پیش‌گفته، باید نگاهی نیز به محیط خارجی (بیرونی) ظرفیت‌سازی داشته باشیم:

محیط بیرونی (خارجی) شامل محیط فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی است که در آن سازمان‌ها در راستای فعالیت‌های خود باید مشغول به کار شوند. اجرای وظایف این سازمان‌ها می‌تواند تحت تأثیر عواملی چون: اقتصاد (نرخ رشد اقتصادی، بازار کار، شرایط اقتصادی و سطح همکاری‌های توسعه) سیاست (مانند: درجه‌ی پایداری سیاسی، حمایت رهبران، مشارکت مدنی و مشروعیت دولت) اجتماعی (مانند: توانش (پتانسیل) منابع انسانی، برخوردها و ناسازگاری‌های اجتماعی، ساختارهای قشر بندی و رتبه‌بندی اجتماعی) قرار گیرد. تغییر این عوامل ماورای قلمرو ظرفیت‌سازی می‌باشد؛ هر چند توجه به آن بسیار مهم و اساسی است چرا که این محیط، مجموعه‌ای از شرایط بنیادینی را که عملکرد اشخاص و سازمان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، در بر می‌گیرد.

۴- سیستم ظرفیت‌سازی

سیستم ظرفیت‌سازی، یک سیستم کلی است که نیازمندی‌ها و ضروریات ظرفیت‌سازی را سازماندهی و تنظیم می‌کند و در ساده‌ترین شکل خود دارای دو جزء است: وجه تقاضا و وجه عرضه.

وجه تقاضای سیستم ظرفیت‌سازی شامل سازمان‌ها و کارکنان آن است که ظرفیت‌کاری آن‌ها بایستی تقویت شود و وجه عرضه دربردارنده همه‌ی سازمان‌هایی است که مسؤول تلاش‌های ظرفیت‌سازی هستند؛ اعم از مؤسسات بین‌المللی ملی، محلی، شبکه‌ی سازمان‌های شهرداری‌ها، سازمان‌های غیر دولتی، سازمان‌های مشاور تخصصی و تکنیکی بخش خصوصی و... در تعادل بخشی و نزدیک‌سازی دو طرف عرضه و تقاضا، ترویج کنندگان و سرمایه‌گذاران ظرفیت‌سازی نقش مهمی ایفا می‌کنند.

مفهوم ظرفیت‌سازی طیف وسیعی را شامل می‌شود که ملموس‌ترین تعریف آن برابر با "آموزش نیروی انسانی" و گسترده‌ترین تعریف آن برابر با "توسعه سازمانی" است.

مقیاس و طبیعت نیازهای ظرفیت‌سازی با شهرت‌شینی فزاینده و شتابان به سرعت در حال رشد است. در واقع ظرفیت‌سازی باید بیش‌تر به سمت دولت محلی، شوراهای شهری، روستایی، استانی و سایر ارکان غیر دولتی متمایل شود تا واکنشی برای رویارویی با زهافت‌های جدید محسوب گردد. گرچه ممکن است برخی دگرگونی‌ها کاری در سطح محلی نیازمند تغییرات مکمل در سطح مرکزی باشند.

نیازهای متغیر و متحول ظرفیت‌سازی در درجه اول در نتیجه‌ی رشد واقع‌گرایانه در شناخت ظرفیت‌سازی به عنوان کلیدی برای مدیریت شهری بهتر و در درجه‌ی بعد همراهی با گرایش کلی نبود تمرکز و شناخت اهمیت نقش دولت محلی و سازمان‌های محلی و غیر دولتی است.

ظرفیت‌سازی امکان‌پذیر نخواهد بود مگر این که سازمان‌های وابسته به موضوع علاقه‌مند بوده، بدانند به چه چیزی نیاز دارند. بسیار مهم است که موضوع از راه‌انگیزی توسعه‌ی راهبردهای ظرفیت‌سازی برای راهبردهای توسعه‌ی شهری سازماندهی، پیگیری شوند. این استراتژی می‌تواند در همه‌ی سطح‌های آموزش و توسعه‌ی شهری تحقق یابد.

الزوم بر آن، باید چارچوب‌های سازمانی و تشکیلاتی در محدوده‌ی تحت اداره مردم (شوراها - شهرداری‌ها و سازمان‌های غیر دولتی) اصلاح شده، بهبود یابد؛ همچنین مهم‌ترین محرک برای بهبود خدمات ظرفیت‌سازی شهری، شهروندانی هستند که برای دریافت خدماتی بهتر از پرداخت‌های متفاوت دروغ نمی‌ورزند. این موضوع برای افزایش معنا دار ظرفیت‌های لازم، برای ایجاد رشد پایدار در تقاضا، هم ضروری است و در عین حال برای گسترش منابع خدمات ظرفیت‌سازی نیز بسیار مهم است.

مطالعات اخیر نشان می‌دهد، کارایی

عمل‌کرد بخش عمومی (از جمله شهرداری‌ها) بیش از آن که ناشی از قواعد دستورات، احکام و رویه‌ها و نظام پرداختی باشد از سازماندهی قوی، همکاری مدیریت مناسب و کارایی شبکه‌های ارتباطی قوی و مؤثر نشأت می‌گیرد

مهم‌ترین منابع خدمات ظرفیت‌سازی عبارت‌اند از:

- مؤسسات آموزشی محلی، ملی و بین‌المللی
- سیستم‌های آموزشی از ابتدایی تا دانشگاه
- یادگیری از محل کار و انجمن‌های حرفه‌ای
- شبکه به هم تنیده شهری
- سازمان‌های غیر دولتی
- استفاده از وسایل کمک آموزشی
- پژوهش و استفاده از اینترنت و CD-ROM برای انتشار مطالب

۵- مؤثرترین مداخلات برای تشویق و سرعت بخشیدن به روند دگرگونی‌ها

تغییرات در سیستم‌های ظرفیت‌سازی نیازمند مداخلاتی از راه‌تعمیراتی‌های ملی و فراملی (بین‌المللی) است. زمینه‌های کلیدی مداخلات برای تشویق و تسریع تغییرات عبارت‌اند از:

- تأکید سازمان مسئول تدوین برنامه‌های کلان و برنامه‌های اجرایی بر راهبردهای ظرفیت‌سازی.

- تشویق تغییراتی که از عدم تمرکز و مشارکت در مدیریت محلی پشتیبانی می‌کند.

- حمایت از سازمان‌های واسطه‌ای در ظرفیت‌سازی که این امر (ظرفیت‌سازی) را در دیگر سازمان‌ها محقق می‌سازد.

- پشتیبانی از گسترش ارزیابی و پژوهش‌های منتشره از راه دسترسی به ابزار ارتباطی نوین (اینترنت و...) که پتانسیل قابل ملاحظه‌ای را برای ظرفیت‌سازی ارائه می‌کند.

۶- پیشنهادها

برای دستیابی به بهبود ظرفیت‌ها، برخی اقدامات بسیار ضروری و حیاتی است، که بدون آن تحقق ظرفیت‌سازی امکان‌پذیر نیست. اقدامات پیشنهاد شده، به طور خلاصه عبارت‌اند از:

در همه‌ی موارد نکته‌ی اساسی برای شروع، گرفتن تصمیم درباره هدف‌های ظرفیت‌سازی و توسعه یک راهبرد در چگونگی دستیابی به آن اهداف است.

بنابراین پیشنهاد می‌شود همه‌ی سازمان‌ها و مؤسسه‌ها که نقشی در رشد و توسعه‌ی شهرها، روستاها و سایر سکونت‌گاه‌های انسانی دارد راهبرد ظرفیت‌سازی را به عنوان بخش مهمی از راهبرد توسعه‌ی شهری خود تعریف نمایند.

با این ابزارها این استراتژی (ظرفیت‌سازی) به طور حرفه‌ای و فنی و بر حسب اختصاص منابع، الزامات و تعهدات یک پارچه خواهد شد. ظرفیت‌سازی باید به توجوی باشد که در تصمیم‌گیری و مدیریت محلی و منطقه‌ای عمیق واقع شود.

زمینه‌های نوین دانش و مهارت و نیز تلاشی بزرگ برای به هنگام‌سازی برنامه‌ی تحصیلی در مراکز آموزش و تعلیم و تربیت و نیز تحرک و بویایی منابع جدید ظرفیت‌سازی لازم و ضروری است. از این رو در مقاله‌ی حاضر پیشنهادهایی برای پی‌گیری راهبرد ظرفیت‌سازی به اجمال فهرست می‌شوند.

۶-۱- پیشنهادهای اصلی

۶-۱-۱- گسترش راهبردهای ظرفیت‌سازی به طور کلی از نقطه‌ی شروع با راهبردهای برنامه‌ریزی و مدیریت شهری بر مبنای یک دید مشترک از توسعه‌ی شهری، یک پارچه و هماهنگ شوند.

۶-۱-۲- فراهم کردن سیاست‌ها و راهبردهای ظرفیت‌سازی که نقش‌ها و تعهدات بازیگران اصلی، منابع آگاه و ذی‌نقدهانی را که نقش‌های برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای تهیه می‌کنند، تعریف و هماهنگ سازد.

۶-۱-۳- تعریف نیازهای محلی (شهری و روستایی) با تأکید بر توسعه‌ی ظرفیت‌هایی که امور شهروندان (حقیقی و حقوقی) را برای همکاری مؤثرتر با یکدیگر امکان‌پذیرتر و بسیج‌گرده، مدیریت منابع را آسان‌تر کند.

۶-۱-۴- گردآوردن فعالیت‌های ظرفیت‌سازی در راهی که توسعه‌ی منابع انسانی، دگرگونی اداری و بهبود چارچوب‌های مالی، قانونی و اداری را در امور توسعه‌ی شهری و روستایی یک پارچه کند.

۶-۱-۵- معرفی مقیاس‌هایی برای گسترش عرضه‌ی

ظرفیت‌سازی باید بیش‌تر به سمت دولت محلی، شوراهای شهری، روستایی، استانی و سایر ارکان غیر دولتی متمایل شود تا واکنشی برای رویارویی با رهیافت‌های جدید محسوب گردد. گرچه ممکن است برخی دیگر گونی‌ها کاری در سطح محلی نیازمند تغییرات مکمل در سطح مرکزی باشند

خدمات ظرفیت‌سازی و تشویق علاقه‌مندی به تقاضای بیش‌تر-

۶-۱-۶- یکپارچگی سیاست‌های ظرفیت‌سازی برای شهرهای بهتر و اجرای آن تا حد ممکن.

۶-۱-۷- هماهنگی متقابل فعالیت‌های تحول اداری با ظرفیت‌سازی شهری؛ همچنین تقویت تعاملات میان فعالان توسعه‌ی شهری و افزایش گزینه‌های مکمل همراه با رفابت سالم اقتصادی.

۶-۱-۸- آموزش‌های پیوسته به عنوان کانون اصلی توسعه‌ی منابع انسانی برای همکاری حرفه‌ای در امور توسعه‌ی شهری.

۶-۱-۹- تسهیم و تشریک مساعی حرفه‌ای و اصلاح دوره‌های آموزشی موجود و شروع دوره‌های آموزش جدید برای پاسخ‌گویی به چالش‌های جدید در موضوعات نوین توسعه شهری.

۶-۱-۱۰- اولویت‌دهی به نظارت، ارزیابی و بیش‌بینی نتایج و پژوهش درباره‌ی ابزارهای پیشرفته و اشاعه استفاده از ابزارهای آموزشی کهن و نوین.

۶-۲- پیشنهادهایی دیگر برای کاربران توسعه‌ی شهری

۶-۲-۱- استفاده از وام‌های پشتوانه‌دار (وجه، سرمایه و...) برای ظرفیت‌سازی برای تخصیص بودجه مناسب و یا دسترسی به منابع پولی جایگزین.

۶-۲-۲- گسترش فرهنگ فردی و جمعی ظرفیت‌سازی از راه سیستم‌های محرک و یادگیری در محل کار.

۶-۲-۳- گسترش همکاری‌ها با ظرفیت‌سازی سازمان‌های مؤثر در امور شهری.

۶-۳- پیشنهادهایی برای عرضه‌کنندگان

۶-۳-۱- گسترش راهبردها و سیستم‌های مدیریت توسعه‌ی شهری برای افزایش پاسخ به ضرورت‌ها و نیازهای ظرفیت‌سازی از راه برقراری ارتباطات لازم با سازمان‌های حرفه‌ای برای تعیین نیازهای آن‌ها و کمک به انتخاب گروه‌های مناسب هدف در شراکت با آن‌ها.

۶-۳-۲- اولویت‌دهی به پشتیبانی سازمان‌هایی که راهبرد ظرفیت‌سازی خود را گسترش داده‌اند.

۶-۳-۳- مراقبت هماهنگ و مستمر از ظرفیت‌سازی همسو با سیاست‌های توسعه‌ی شهری و یازنگری فعال در دوره‌های آموزشی نوین و محتوایی منابع معرفی شده، به مراکز آموزشی.

۶-۴- پیشنهادهای ویژه برای گروه‌های ویژه

۶-۴-۱- دولت یا مرکزی.

۶-۴-۱-۱- توسعه‌ی راهبرد ظرفیت‌سازی شهری در ابعاد ملی و سیاست‌های وابسته به عنوان اجزاء یکپارچه برنامه‌ریزی توسعه‌ی شهری و برنامه‌های اجرایی برای تمامی وزارت‌خانه‌های وابسته و ادارات دولتی محلی.

۶-۴-۱-۲- بازبینی و نظارت دولت محلی، ... بر ساختارهای سازمانی و ... به عنوان شرط الزام‌آور اثربخشی ظرفیت‌سازی.

۶-۴-۱-۳- تشویق و حمایت از یاسوادی و بالا رفتن آگاهی‌های زیست‌محیطی و حقوق شهری در آموزش عمومی. ۶-۴-۱-۴- حمایت و تشویق شبکه‌های سازمان‌های غیردولتی، شوراها و سازمان‌های محلی و دولت‌های محلی.

۶-۴-۲- دولت محلی

۶-۴-۲-۱- تدوین راهبردهای ظرفیت‌سازی محلی به عنوان بخش یکپارچه‌ای از توسعه‌ی شهری شامل:

- مرور ساختار سازمانی و ستادی توسعه شهری
- هماهنگی و همکاری درونی بخش‌های خصوصی و عمومی با بخش‌های دولتی

بنابراین پیشنهاد می‌شود همهی

سازمان‌ها و مؤسساتی که نقشی در رشد و توسعه‌ی شهرها، روستاها و سایر سکونت‌گاه‌های انسانی دارد راهبرد ظرفیت‌سازی را به عنوان بخش مهمی از راهبرد توسعه‌ی شهری خود تعریف نمایند.

● حمایت و تشویق آموزش انجمن‌ها و اعضای دیگر مانده‌NGO و CBOs فعال در امور توسعه‌ی شهری بخش خصوصی و تشویق آموزش از راه شبکه‌های اینترنت و آموزش

۶-۴-۳- سازمان‌های غیر دولتی و اتحادیه‌های

سازمان‌های محلی

۶-۴-۳-۱- فراهم کردن راهبردهای ظرفیت‌سازی یکپارچه برای برنامه‌های توسعه‌ی شهری.

۶-۴-۳-۲- توسعه‌ی توانایی‌های شوراها و سازمان‌های غیر دولتی میانی برای به عهده گرفتن یا گسترش کارکردهای ظرفیت‌سازی.

۶-۴-۳-۳- تشویق گروه همسان برای یادگیری از راه شبکه و آموزش.

۶-۴-۳-۴- ایفای نقش شوراها و سازمان‌های غیر دولتی و اتحادیه‌های سازمان‌های محلی به عنوان مشارکت

اصلاح ساختار اداری و وظایف نوین شهرداری‌ها

شهردار اشنویه

معمور، روش‌بین

وظایف قطعی شهرداری‌ها و چگونگی ارتباط و هماهنگی با سازمان‌های ذیربط کاملاً مبهم و بدون پشتوانه‌های رسمی و قانونی است. این در حالی است که به خاطر کم کردن فشار مالی ناشی از اجرای قانون‌های شهرداری و وظایف ذاتی آن‌ها به دولت، بحث خودکفایی شهرداری‌ها مطرح می‌گردد. حد البته در سناریوی خودکفا بودن شهرداری‌ها قربانیان اصلی توسعه‌ی عمومی شهرها، شهرداری‌ها و شهرهای کم درآمد و فاقد منابع درآمدی مستمر هستند؛ تا جایی که توان‌مندان فریفته‌تر و ناتوانان ناتوان‌تر گردیدند. واگذاری وظایف جدید و به اصطلاح درآمدزا؛ چون سرپرستی کشتارگاه‌ها، میدان‌های میوه و تره‌بار و پایانه‌های مسافربری نیز نه تنها نتوانست بر درآمد شهرداری‌های کم درآمد مرهمی باشد چه بسا در برخی موارد با کارهای شتاب‌زده نمکی بود بر زخم نا علاج آن‌ها.

آنچه در حال حاضر به عنوان تصویر وضع موجود از وظایف شهرداری‌ها می‌نوان نشان داد تصویری منشوش و نامتعادل است؛ چرا که از سویی شهرداری خصلت فرابخشی خود را از دست داده، از سویی دیگر انتظارات مسؤولان دولتی؛ همچنین خواست‌های عمومی روز به روز از شهرداری‌ها رو به افزایش است و در سال‌های اخیر نمونه‌ی سومی نیز به عنوان کاتالیزور خواست‌های عمومی و نظارت بی‌گیرانه و مستقیم روزانه،

در سال ۱۳۳۴ قانون شهرداری‌ها دست‌خوش بازنگری و اصلاحات اساسی گشت که در نوع خود از جمله قانون‌های قابل رجوع و نسبتاً در بردارنده‌ی نیازهای وقت جامعه بود

شهرداری‌ها را دچار نوعی انبساط‌نگری و بی‌پشتوانگی نموده است. درست در یک چنین شرایط خاصی بعضی از تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان دولتی برای کاستن از بار عملیات و هزینه‌های دولت، پیشنهاد واگذاری وظایف چندینی، مانند مدرسه‌سازی، ساختن مراکز فرهنگی، سینماها، کتابخانه‌ها، مراکز راهنمایی و اتندگی و... را به شهرداری‌ها مطرح می‌کنند. روشن است اگر روی کرد این تصمیم بازگشت به وظیفه‌ی ذاتی و بدوی شهرداری که یک قرن پیش ریز عنوان بلدیة تعیین گردیده بود باشد، در واقع در فضای فرابخشی نمودن شهرداری‌ها گام نهادن است و باید آن

شهرداری به عنوان یکی از کهن و محوری‌ترین بنیادهای خدمت‌رسانی همواره مورد توجه مردم و دولت‌مردان قرار داشته، هماهنگ با زمان دامنه‌ی این توجه‌ها نیز دگرگون شده، با رویکردهای مختلفی رودررو بوده است. اما صحوریت آن به عنوان اصلی‌ترین نهاد مؤثر در تعریف مدنیت هیچ وقت مخدوش نگردیده است.

در سال ۱۳۳۴ یعنی حدود یک قرن پیش نخستین قانون مدون درباره‌ی مدیریت شهری تحت عنوان 'قانون بلدیة' به تصویب رسید و بر جوامع مدنی جاری گشت.

قانون فوق به رغم محدود بودن دامنه‌ی وظایف محوله، یعنی توجه به اصلیل‌ها و رفت و روب شهری در ابتدا با روی‌کردی فرابخشی تدوین گردیده بود و امور مربوط به نیازمندان و بیماران نیز از جمله اموری بودند که تحت عنوان دارالمساکین - دارالاعجزة و مریض‌خانه به متولیان امر سپرده شده بود.

در سال ۱۳۳۴ قانون شهرداری‌ها دست‌خوش بازنگری و اصلاحات اساسی گشت که در نوع خود از جمله قانون‌های قابل رجوع و نسبتاً در بردارنده‌ی نیازهای وقت جامعه بود. در سال ۱۳۴۵ قانون فوق بار دیگر مورد بازنگری قرار گرفته، بر وظایف شهرداری‌ها افزوده شد. آن چه مهم است شمار وظایف شهرداری‌ها است تا جایی که تنها براساس ماده ۵۵ این قانون بیش از پنجاه وظیفه که هر یک نیازمند تخصص و توان ویژه‌ای است برعهده‌ی شهرداری قرار داده شده است. تدوین قانون از نگاه قانون‌گذاران از همان آغاز با نگاه واقعی، یعنی مدیریت واحد شهری انجام گرفته، ولی با گذر زمان دست‌خوش سیاست‌های مرکزی کشور و متأثر از کنش‌ها و واکنش‌های دولت‌مردان قرار گرفته، تا آن‌جا که امروز قانون پر حجم شهرداری‌ها عملاً توان اجرایی خود را از دست داده، در بیش‌تر موارد خود قانون فریابی تفسیرهای سلیقه‌ای بخش دولتی و خصوصی شده، چه بسا مدیران اجرایی آن به خاطر انجام وظیفه می‌بایست در جایگاه پاسخ‌گویی قرار گیرند. دگرگونی‌ها و حذف و اضافه‌های انجام شده، در عمل نگاه اولیة مدیریت فرابخشی شهرداری‌ها را منسوخ و آنچه امروز فراروی شهردار قرار دارد سازمانی است با وظایف بدون متولی و یا وظایفی که زمین مانده‌اند و کسی آن‌ها به عهده نمی‌گیرد. براساس ماده ۹۵ قانون شهرداری‌ها ضمانت اجرایی این قانون به دو وزارت‌خانه‌ی کشور و دادگستری محول گردیده، ولی متأسفانه در عمل دیده می‌شود، حدود و ترکیب

را به فال نیک گرفت و مقدمه‌ای بر اجرای ماده‌ی ۱۳۶ قانون برنامه‌ی سوم توسعه‌ی کشور دانست اما یادکرد چند پرسش راهبردی این مهم را می‌نمایاند:

۱- ضمانت توان اجرای مالی و تخصصی شهرداری‌ها برای کارهای مهمی که نیازمند تخصص‌های بالایی علمی و فرهنگی هستند، چگونه خواهد بود؟

۲- در شرایطی که تعدیل نیرو و کم کردن هزینه‌های اصلی‌ترین چالش شهرداری‌ها در حال حاضر است جذب نیروهای جدید و کارآمد برای اداره‌ی امور جدید محوله از چه راهی خواهد بود؟

۳- از آن جایی که پرداخت دستمزد کارکنان شهرداری‌ها از محل درآمدهای مکتسبه است، در مواردی که کارکنان خدمات جدید واگذار شده، تحت مقررات پرداخت سازمان امور استخدامی کشور و از محل خزانه‌ی عمومی کشور باشد تکلیف چیست؟

۴- چرا فقط آن دسته از وظایفی که نیازمند صرف هزینه است به شهرداری واگذار می‌شوند؟ قطعاً این کار بدون آن که برای تأمین منابع مالی راهکار شفاف‌تری ارائه شده باشد باعث رکود و بحران شدید شهرداری‌ها خواهد شد و نه تنها اصلاحی در امور صورت نخواهد پذیرفت بلکه موجبات سردرگمی و سرگردانی بیش‌تر فراهم خواهد آمد.

گفتنی است در جوامعی که سازمان‌های برگزیده بیان‌گر آراء و خواسته‌های مردم هستند و به نمایندگی از آنان ایفاگر نقش

امروز قانون بر حجم شهرداری‌ها عملاً توان اجرایی خود را از دست داده، در بیش‌تر موارد خود قانون قربانی تفسیرهای سلیقه‌ای بخش دولتی و خصوصی شده، چه بسا مدیران اجرایی آن به خاطر انجام وظیفه می‌بایست در جایگاه پاسخ‌گویی قرار گیرند

اداره‌ی امور محلی می‌باشند، شأن و مرتبه‌ی یک چنین سازمان‌هایی ایجاب نمی‌کند که تنها به عنوان یک پیمان‌کار و متولی امور پیمان‌کاری انجام وظیفه نمایند، بلکه باید در یک چنین جوامعی سازمان‌های مشابه با همکاری مردم و توسل به اصول و مقررات قانونی و محدودیت‌های پذیرفته شده‌ی جاری، همچنین استفاده از منابع ملی و دولتی اقدام به ساخت مراکز آموزشی و فرهنگی نموده، علاوه بر تصدی‌گری آن را نیز عهده‌دار باشند. مورد دیگر آن که مدیریت عمومی شهر، نیازمند مدیریتی قوی و قدرتمند است که از صلاحیت و اقتدار قانونی کافی برخوردار بوده تا بتواند بدون وابستگی مستقیم در موارد خاص به طور مستقل عمل نماید. مدیریت شهری براساس آنچه که در ماده ۱۳۶ قانون برنامه‌ی سوم توسعه‌ی جمهوری اسلامی پیش‌بینی گردیده، نیازمند حوزه‌ی گسترده‌ای از دامنه‌های مدیریتی است. در یک چنین تشکیلاتی مهم‌ترین عنصر مدیریتی ضمانت کامل اجرایی و پذیرش عملی تمام سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی در گستره‌ی شهر است. نگاه دوگانه به یک چنین نظام مدیریت شهری قطعاً نتیجه‌ای جز مخدوش شدن قوانین و بی‌اعتباری قانون مصوب و بی‌اعتنایی و بی‌اعتمادی مردم را در پی نخواهد

داشت. بنابراین به عنوان نتایج حاصل از کاوش و بررسی نظر صاحب‌نظران و اندیشه‌سازان موافق و مخالف امر اصلاح ساختار اداری و مدیریت متمرکز شهری موارد ذیل برای رسیدن به اهداف فوق پیشنهاد می‌شوند:

الف) هرگونه تعدیل نیرو در هر شرایطی براساس ضوابط خاص و به طور خزشی و در برهه‌ی زمانی پنج ساله به نحوی به انجام رسد که در بردارنده‌ی کلیه حقوق قانونی تعدیل شونده و تأمین کننده‌ی منابع مالی تعدیل‌کننده باشد.

ب) به شوراهای اسلامی شهرها اجازه داده شود یا اعلام شهرداران از راه بررسی‌های کارشناسانه در موارد لازم نسبت به معرفی نیروهای متخصص به استناداری‌ها برای جذب در شهرداری محل اقدام شود.

ج) نقش شهرداری به عنوان بالاترین رکن مدیریت شهری از سوی شوراهای اداری هر شهرستان به رسمیت شناخته شده، قوانین آن برای بخش دولتی و خصوصی لازم‌الاجرا گردد.

د) عضویت شهردار به عنوان یک رکن تصمیم‌گیری در شورای تأمین شهرستان به منظور ایفای نقش در سیاست‌های اعمالی در شرایط خاص زمانی لحاظ شود.

ه) تأمین منابع مالی و ابزارهای اداره‌ی امور محوله به موازات اجرای بندهای قانون ۱۳۶ برنامه‌ی سوم توسعه

و) تفویض اختیارات کامل به مدیریت شهری در تشکیل کمیته‌های گوناگون؛ مانند کمیته‌ی تغییر مغایرت‌های غیراساسی، تعیین کاربری‌ها و تعیین مکان‌های خدماتی وفق مقررات و همچنین مواردی که مدیران شهری معمولاً با آن درگیرند.

ز) ایجاد معاونت‌های تخصصی در سیستم جدید مدیریت شهری و سرپرستی امور عمرانی و خدماتی، فرهنگی و اجتماعی، اداری و پشتیبانی به هر یک از معاونت‌ها یا اختیارات کامل به شیوه‌ی اداره‌کرد مؤسسات وابسته‌ی نیمه مستقل.

ح) بازنگری در شیوه‌ی گزینش و استیضاح شهرداران به نحوی که تابع مقررات خاص و قابل رجوع باشد، تا هم انتخاب شهردار و هم استیضاح ایشان ناشی از جز مقطعی حاکم بر شورا و یا تابع سلیقه‌ها و برخورد‌های فکری اعضای محترم شوراهای اسلامی نباشد، چرا که با اطمینان شهردار از جاری بودن قوانین متفق و قوی‌اراده‌ی مدیریت پایدار، استوارتر و پایدارتر خواهد بود.

ط) تعیین نهایی وضعیت کارکنان شهرداری که در حال حاضر با احکام کارگری و کارمندی و به صورت غیر تخصصی مشغول به کارند؛ زیرا وضعیت موجود باعث احجاف حقوق قانونی تعدادی از کارکنان گردیده که در پسته‌های غیر از احکام کارگری فعالیت می‌کنند.

ی) ارائه‌ی سیاست کارآمد به منظور ایجاد انگیزه‌ی کاری و مبتکرانه‌ی مدیران شهری از سوی سازمان شهرداری‌ها، استانداردهای محترم و شوراهای محترم اسلامی شهرها.

در پایان امید است نگاهی حاضر موجبات روشن‌تر شدن خاطر همکاران عزیز شهردار، ایثارگران عرصه‌ی سازندگی شهرها و جلب نظر استاندار محترم، معاونان، مدیران کل و کارشناسان زحمت‌کش و پرتلاش استانداری را فراهم آورده باشد.

شهر و تاریخ

شهردار نیاسر

سیدمصطفی رسولی‌مستقر

مدیریت شهر در راه فعال‌سازی مزیت‌ها به کار گرفته شود، در این شهر ارزش افزوده ناشی از مزیت‌ها قادر خواهد بود مسائل و مشکلات را حل نموده، شهر را به سوی آینده ممکن و مطلوب برای زندگی ماندگار، هدایت نماید.

اما اگر مدیران شهر در مسیر غیر از آن حرکت نمایند و توسعه به گونه‌ای دیگر تعریف شود راه به تاخیر آید خواهد بود؛ همان گونه که بسیاری از شهرهای ما این گونه حرکت کرده‌اند.

اما شناخت مزیت‌ها چیست؟ مزیت‌ها در حقیقت فرصت‌های تاریخی است که در دراز نای سده‌های گوناگون، به هم پیوستگی، پایداری و زیست مطلوبی را ایجاد کرده، باز تولید اجزاء گوناگون کالبدی و نرم‌افزاری در شهر نموده است.

مردمان یک دیار، در گذشته‌ی تاریخی با ایجاد فضاهای عمومی که ضرورت زندگی اجتماعی است، آیین‌هایی که پیوند اجتماعی را موجب می‌شده است، معماری متناسب با اقلیم و... زندگی معالوبی را رقم می‌زدند و زندگی سلطوب امروز در صورتی محقق خواهد شد که ساختار تاریخی - فرهنگی جاری در شهر تاریخی شناخته شده، هماهنگ با شرایط روز، در زندگی مردمان امروز و فردا جاری شود. ساختار تاریخی - فرهنگی، مبتنی بر مزیت‌های مختلف آن منطقه بوده است که توانسته سالیان دراز زندگی را جاری کرده، هویت

اگر توان مدیریت شهر در راه فعال‌سازی مزیت‌ها به کار گرفته شود، ارزش افزوده ناشی از مزیت‌ها قادر خواهد بود مسائل و مشکلات را حل نموده، شهر را به سوی آینده ممکن و مطلوب برای زندگی ماندگار، هدایت نماید.

سرشاری را شکل دهد. لذا شناخت ساختار تاریخی - فرهنگی، همانا شناخت مزیت‌ها و شیوه‌های فعال‌سازی آن است که البته باید هماهنگ با شرایط جدید عینت یابد، در آن صورت توسعه مبتنی بر ساختار تاریخی - فرهنگی، توسعه مبتنی بر مزیت‌ها و توسعه هویت‌مند خواهد بود؛ آن چه که شهرهای امروز متأسفانه از آن بی‌بهره‌اند.

بسیاری از شهرهای ما در ایران نه دلیل پیشینه‌ی و سابقه‌ی کهن دارای ساختارهای خاص خود می‌باشند که الهام‌بخش بوده، پایداری و هویت را به دنبال خود دارند که متأسفانه مدیران شهر بدون توجه به آن توسعه‌ی غیرپایدار را تعریف و طراحی می‌نمایند و طرح‌های توسعه‌ی شهری، عموماً در این شهرها کاملاً ناکارآمد جلوه می‌نمایند. در حالی که با توجه به آن ساختارها و توجه به تاریخ می‌تواند پایداری شهر آینده را تضمین نماید.

شهر، بی‌شک پدیده‌ی پیچیده‌ای است که مشتمل بر حوزه‌های کالبدی و فضایی از یک سو و فرآیندهای گوناگون اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی از سوی دیگر است. هرگونه تصمیم‌گیری و اقدامی که بدون توجه به حوزه‌های فوق و تعامل آن‌ها با یکدیگر باشد تصمیمی ناکارآمد بوده، موجبات ناهنجاری و آسیب را در شهر فراهم خواهد نمود.

ارتباط شهر با تاریخ چیست؟ آیا نگاه به شهر تاریخی با شهر غیرتاریخی متفاوت است؟ اساساً شهر تاریخی یعنی چه؟

اینها پرسش‌هایی است که پاسخ به آن‌ها گونه‌های متفاوتی از برخورد با شهر را می‌طلبد؛ متأسفانه در کشور ما برخورد با شهرهای گوناگون برخورد یکسانی است و عموماً می‌کوشند، نسخه‌های یکسانی برای شهرها پیچیده شود که البته این یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های برنامه‌ریزی در شهرهای ماست.

فرآیندها و ساختارهای اجتماعی و فضایی فوق نشأت گرفته از ویژگی‌های اقلیمی و طبیعی؛ همچنین جغرافیایی انسانی شکل گرفته در پستر تاریخی منطقه‌ها است.

به دلیل یک اتفاق طبیعی، آیینی و... انسان‌ها در یک منطقه در سالیان دراز در کنار یکدیگر زیست‌اند و البته شهر نیز جز این زیستن انسان‌ها در کنار یکدیگر نیست. بنابراین یافتن علت تاریخی زیست انسان‌ها در کنار یکدیگر و جاری نمودن این علت در زندگی امروز و فردای مردمان می‌تواند یک امتداد تاریخی زیستی را بسازد.

شهر تاریخی گورد یک هویت تاریخی شکل گرفته که راز ماندگاری و استمرار زندگی در زیست بوم است و توسعه‌ی پایدار بر امتداد آن ساختار و هویت در زندگی مردم بنا می‌شود.

لذا شهر و تاریخ ارتباط استوار بلکه ضروری با یکدیگر دارند که توجه نکردن به این ارتباط موجب خواهد شد، شهرها حرکتی بی‌سراتجام و ناپایدار داشته باشند که بعد از مدتی نه تنها شرایط زندگی مطلوب در شهر حاصل نخواهد گردید که ظرفیت‌ها و مزیت‌های اساسی توسعه‌ی شهر را به نابودی خواهد کشانید.

برای روشن شدن موضوع باید در این قسمت دیدگاه حاکم بر توسعه‌ی شهرها که بحث فوق مبتنی بر آن است آنگدی تبیین شود. این دیدگاه معتقد است، در صورتی شهرها به سوی توسعه‌ی مطلوب و پایدار حرکت خواهند کرد که توسعه‌ی آن‌ها بر مبنای مزیت‌های نسبی و رقابتی آن شهر و دیار تعریف و طراحی شود. تلاش شود آن مزیت‌ها از قوه به فعل تبدیل شده، مسائل و مشکلاتی که مانع از تحقق آن مزیت‌ها می‌گردد، برطرف شود و راه توسعه در راستای فرصت‌های ویژه‌ی آن شهر باشد.

در این نگاه هر شهری متناسب با مزیت‌های خود راه متفاوتی برای توسعه می‌طلبد و باید به نقطه‌ی خاص خود راه برد. اگر توان

بلدیه آغازگر نشر شهری

سیدبیدینی

سال اول - صفحه اول تاریخ تجدیدیه ۳ شوال ۱۳۴۹ - ۱۹ جوزا ۱۳۰۰ - ۹ ژوئن ۱۹۳۱ شماره ۱

وجه انتشار: قبلاً در یافت می‌شود
قیمت: انتشارات سالیانه در همه جا ۳۰ قران
سر هر شش ماه گرفته میشود.

اطلاعات بدنه رجوع شود
روزهای بخند طبع و توزیع خواهند شد

قیمت تک تیر ۱۶ تاهی

محل ادارہ: طهران - بلدیه

ناشر: بلدیه طهران

مدیر: عباس خلیل

مراسلات: بلدیه - دایرة نشریات

تیرة نفوس: ۳۸۲

آغاز سخن

عجبه که اکنون قدم بیمان وجود میگذازد، مقام جدیدی در ادبیات ایران از خود خواهد کرد. علم حنیر و اجیرت ما تا امروز بزرگانی بلدی اهمیت شایسته نداد، است هواره توجه آنها بنگارش مقالات ادبی و سیاسی با انتشار و حوادث غیر قابل تصوف بوده است. خیل از مطبوعات ایران بحس نقل و چاپلوسی و برای چاپ رسالت بن زبردست اوراق خود را بام آمان مشغول نموده و از مسائلی همچو زندگی، مصرف دانه آید. اکنون یک اوراق که مخصوص لوازم مردم و تشخیص احتیاجات میشد منتشر نمیدادند. نویسندگان و اجامیون ما مانع گذشتند. حالیه و آینده اطلاع کامل ندارند. از کشمکشهای زندگی (تازع البقاء) بی بهره بوده و همداد.

بلدی اداره غیر همی بشمار میرفت، زیرا در عصر آونیک جزء نظریه و در عهد مشروطیت از شعب بی اهمیت بود.

بات فقدان بلدی مودند چه بود؟

خبری اهالی این سرزمین از لزوم وحدت منافع اجتماعی، تواضع و معایب زندگی، عقب ماندگی و حقارت، گندی و سستی در مشی نرفی، ساطوره گی و فرود رفتگی تشکیلات، سیاه و بالاخره، نیرمیشی و بیگنی سگاران در ایران مسب بود که ما از ناسپ بلدی افهه سکه سامن، رقابیت و آمایش سکنه شهر باشند باخ.

یک عده ما برای ترمیم بی بلایتهای گذشت منتشر می نمود، بیطواحد در تمام امور زندگی همچان جدیدی و پید کند. این عده با بلدی جدید تشکیل از یک کامواره بیرون آمده، قسم در میدان عبادت زندگی می در موافق که مردم این شهر بزرگ تشکیل بلدی و تجدید حیات بیشتر احساس میکنند این اوراق هفتگی منتشر امروز ترویجی بیست که بدون تشکیل بلدی بیدار و منظم حیات مادی و معنوی ما در معرض مخاطرات گوناگون

بسیار برای گذشت و خرابیهای مردمی جنگ بین المللی که هنوز ایات ثالثت استرسای کنی است و سخته

روزنامه و مجله بلدی

پس از پیروزی مشروطه در سال ۱۳۲۴ هجری قمری / ۱۲۸۵ شمسی، یکی از میاخی که در مجلس و روزنامهها مورد بحث قرار گرفت، موضوع تشکیل بلدی بلدی قانونی و رسیدگی به مشکلات شهری بود. به همین دلیل لازم بود در کنار سایر نشریات، روزنامه یا مجلهای با عنوان بلدی منتشر شود. نخستین نشریه ای

که با این عنوان منتشر شد روزنامه بلدی بود که در یکشنبه ۹ صفر ۱۳۲۵ قی در تهران منتشر گردید. صاحب امتیاز و مدیر این نشریه مرتضی موسوی و میرزا ابوالقاسم همدانی بودند. این روزنامه ابتدا هفته ای یک بار در روزهای یکشنبه تا شنبه ۱۱ منتشر می شد؛ ولی از شماره ۱۱ به بعد دگرگونی هایی در روز انتشار، داده شد؛ چنان که تعدادی از شمارهها در روزهای دوشنبه و یا تعدادی در سه شنبه، پنجشنبه و جمعه منتشر شدند. دلیل این اقدام بیشتر به خاطر تغییراتی بود که در تعداد دفعات چاپ این روزنامه در هفته داده شد. با توجه به اهمیت مباحث شهری و این که یک ماه پس از انتشار این روزنامه، قانون بلدی در ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۲۵ هجری قمری به تصویب رسید؛ انتشار روزنامه از هفته ای یک تیره به دو تیره و بعد از تشکیل انجمن بلدی از شماره ۲۱، در چهار تیره و به تعداد دفعات تشکیل انجمن بلدی به چاپ می رسید. در نخستین شماره ابوالقاسم سالیانه این نشریه در تهران ۱۸ قران و در بلاد خارجه ۲۳ قران تعیین شده بود و قیمت تک نسخه آن پنج شاهی بود.

تا شماره ۱۷، طرح صفحه ای نخست روزنامه ساده بود و بیش از همه کلمه بلدی و چگونگی چاپ آن جلب توجه می کرد؛ ولی از شماره ۱۷ به بعد در طرح آن تغییراتی داده شد چنان که حاشیه و تزئین در اطراف کلمه بلدی قرار گرفت؛ همچنین از شماره ۲۱ تغییر دیگری در طراحی صفحه ای اول روزنامه داده شد، به این ترتیب که بالای صفحه ای اول روزنامه به ۲ کلمه تقسیم شد و کلمه بلدی دگر بار به شکل ساده ای در کادر وسط قرار گرفت؛ پس از آن هم تغییراتی در طراحی صفحه ای اول روزنامه داده شد و طرحها بیش تر ساده بودند؛ همچنین صاحب امتیاز و مدیر این روزنامه تغییر کرد چنان که آمد، تا شماره ۱۲ مدیران آن مرتضی موسوی و میرزا ابوالقاسم همدانی بودند ولی از شماره ۱۲ تا ۲۰ میرزا ابوالقاسم همدانی صاحب امتیاز و مدیر روزنامه می شود و از شماره ۲۰ به بعد مستمداً اسلام رشتی در این سمت آغاز به کار می کند.

موضوع های مورد توجه این نشریه در صفحه ای اول این روزنامه چنین آمده است:

"این جریده مطلق و آزاد است و از قوانین بلدی و علمی و ادبی و کایه قواید و مصالح دولتی و ملتی و سیاسی و تجاربتی و حوادث در این جریده مندرج می شود. مکتبتی که محتوی بر مقالات فوق باشد پذیرفته خواهد شد و از القاب منکذره معذرت می خواهد."^{۱۱} فهرست مندرجات نخستین شماره، بدین ترتیب بوده است:

کنارش‌های خیمه‌ساز

از سال‌های دور...

فانسه شهبازی
ژورنال‌نگار

خواهان صدیق بود، مأمور تأسیس بلديه گردید. وی فرزند میرزا مهدی شریعت‌مدار ملقب به حاجی ملا رفیع بود. حاجی میرزا خلیل آقا، کار سازندگی در سطح شهر را با جدیت تمام آغاز کرد و آنجمنی به ریاست حاجی میرزا یوسف خان و عضویت "سید مهدی رئیس الواعظین"، "ناصر التجار"، "میراحمد امام"، "حاجی میرزا ابوطالب" و "میرمنصور هدی" به نام "انجمن بلديه" به او کمک فکری می‌کردند.

روزنامه‌ی نسیم شمال در شماره ۱۸ خود به تاریخ ۹ ربیع الثانی ۱۳۲۶ و در صفحه ۳ نوشته است: "انجمن مبارک بلديه به سعی و اهتمام آقای حاجی میرزا خلیل آقا که رئیس بلديه است، شب و روز در فکر ترقیع حال اهالی و تخفیف قیمت اجناس و ارزانی ارزاق می‌باشند. راه "پربازار" که از خرابی ممتنع العبور بود، در این ایام به اهتمام بلديه به نیکوترین طرح مشغول تعمیرات و ایضاً بلديه فول داده است که هر شب هزار چراغ از الکترسیته و فانوس‌های ملون در معابر و محلات شهر رشت روشن کند".

در آن روزگار اصلاحات شهری عبارت بود از: سنگفرش کوچه‌ها و خیابان‌ها، چرا که در آن تاریخ بیش تر نقاط شهر خاکی و به مجرد ریزش باران غیرقابل عبور بود؛ همچنین گودال‌هایی از بارندگی تشکیل می‌شد که مردم مجبور بودند به گرده‌ی افراد سوار شده، از منطقه آب گرفته بگذرند. بنابراین برای گذر فاضلاب، زیر معابر طاق زده می‌شد و مهم‌تر از آن رسیدگی به قصاص‌خانه‌ها، نانواها، نظیفات شهری، شماره گذاری درشکمه‌ها و از این قبیل که هر یک در آن زمان دارای اهمیت خاصی بودند، دیگر اقدامات بلديه رشت به شمار می‌رفت.

در زمان تصدی حاج میرزا خلیل آقا، ساختمان کنونی شهرداری رشت هنوز ساخته نشده بود و اداره‌ی بلديه در محل ساختمان "نوشته‌نویس" مستقر بود، اما حاج میرزا خلیل رفیع یک‌صد سال پیش در (۱۲۸۲) بلديه

بلديه‌ی رشت ارزاق را ارزان کرد

رشته شهر باران‌های نقره‌ای، از آبادی‌های کهن ایران است و نامش حدود العالم (۳۷۲ ق) نگارش یافته و با صفت "ناحیت بزرگ" آمده است. درباره‌ی وجه تسمیه‌ی رشت، صاحب نظران گفته‌اند، رشت که به فتح اول به معنی فرو افتاده، در گودی قرار گرفته یا جای فرودین است، صفتی بود

برای "هفته بازار رشت" و حومه که روزهای یکشنبه در شهر رشت و روزهای چهارشنبه در "آج بیشه" حومه‌ی رشت تشکیل می‌شد.

"رشت بازار" به معنای بازار در گودی قرار گرفته است و این صف بدان اعتبار بود که هر پله وز و یا مسافری که از بخش‌های جنوبی؛ مانند "کهرم" و "رود بار" یا از منطقه‌های غربی؛ مانند "فومن" و یا از منطقه‌های شرقی؛ مانند "لاهیجان" به سوی رشت حرکت می‌کرد، از منطقه‌ای بلندتر به ناحیه‌ای که در سطح پایین قرار داشت، سرازیر می‌شد، تقریباً "بازار" از آخر نام حذف شده، نام "رشت" شناسا شد.

رشت از سال ۱۰۰۲ ق به فرمان شاه عباس، مرکز استان گیلان و مرکز معاملات نوغان و ابریشم شد که در آن زمان محصول اول گیلان بود. این امر موجب شد، زمین‌داران بزرگ و بازرگانان ایرانی، روسی، یونانی، ارمنی که سروکار با نوغان و ابریشم داشتند به این شهر رو کرده و به وسعت بازار بیافزایند. از این زمان سنگ‌فرش بازار و سروپوشیدن خندق‌های سرگشاده که اراضی مالکان بر از زیاده بود، در نواحی مرکزی شهر رشت شروع شد و ناصر الدین شاه قاجار در سال ۱۲۸۷ ق دستور تهیه‌ی نخستین نقشه شهر رشت را اعلام کرد.

اما، رشت قبل از تشکیل "انجمن بلديه" وضع اسفباری داشت، مردم رشت پیش از تشکیل انجمنی به نام "انجمن بلديه" به اهمیت پیمایی که در شمار امروزی شهر ما جانشین است پی برده بودند و همواره از قیاس محیط آلوده و مخروبه شهر با خانه‌ها و حیاط‌های زیبا و مصفا‌ی خود دل‌تنگ بودند.

به موازات پیشرفت عملیات انقلابی (جنبش مشروطیت) اقدامات سازندگی در رشت نیز آغاز شد. "حاجی میرزا خلیل" که از مشروطه

را بنا نهاد. وی کلیه مصالح این بنا را از پاتکو خرید و با کشتی به رشت انتقال داد. بنای بلدیة دارای معماری کاملاً رومی است که ۸۰ درصد آن از چوب است. حاج میرزا خلیل رفیع از سال ۱۳۰۰ بنای مذکور را به عروج حاج زین العابدین اخوان می فروشد. وی نیز در سال ۱۳۲۵ آن را به دخترش عذرا اخوان واگذار می کند.

ساختمان بلدیة واقع در خیابان مطهری رشت در سال ۱۳۸۱ از وارث بانو اخوان برای استقرار شورای اسلامی شهر رشت خریداری شد.

همان گونه که گفته شد، رشت از نخستین شهرهای ایران است که در آن بلدیة تأسیس شد و بلدیة ی رشت از اول بنیان شدن تاکنون به بهسازی فضای شهر و گسترش امکانات شهر پرداخته است؛ ولیکن با توجه به اخبار روزنامه های آن دوران به بیشترین نقش در توسعه و سازندگی شهر را مردم رشت داشته اند و هم آنان بودند که در آغاز به تأسیس بلدیة آن روز کمر بستند.

تبریز، شهر اولین بلدیة

تبریز شهر نخستین هاسته شهری با وسعت ۱۱ هزار و ۸۰۰ کیلومتر در قلمرو میانی سرزمین آذربایجان، در قسمت شرقی شمال دریایچه ای ارومیه و در ۱۵۰ کیلومتری جنوب جلفا، مرز ایران و جمهوری آذربایجان قرار گرفته است.

گویند: پیشینه ی تبریز همواره در حاله ای از ابهام مستور بوده و

درباره ی وجه تسمیة نامش افسانه های بی شماری وجود دارد. مؤلف آثار باستانی آذربایجان با افسانه شمردن موارد ذکر شده، می نویسد: قدیمی ترین ذکر نام تبریز را در کتیبه ی 'سارگن دوم'، پادشاه آشور، خواهیم دید. شرق شناس شهیر ولادیمیر مینورسکی هم معتقد است: 'سارگن دوم در سال ۷۱۴ ق.م به قصد تصرف ممالک اورارتو، سفری به شمال غربی ایران کرد. از ناحیه ی سلیمانیه کنونی (واقع در کردستان عراق) داخل کردستان مکرکی شد. از پارسوا (پسوه کنونی) و ساحل جنوبی دریایچه ای ارومیه گذشته، از سوی شرقی دریایچه به راه خود ادامه داد و پس از بیست سر گذاشتن 'اوشکایا' (اسکوی کنونی) قلعه 'نارومی' یا 'نارومی' و 'توماکیس' را گذشت، بعد تبست یکی از این دو واژه نام قدیمی تبریز

کنونی باشد.

گسترش شهر تبریز از راه ایجاد بازارچه های در امتداد دروازه های هشت گانه ی قدیمی صورت گرفته است. سیمای کنونی شهر در سده ی گذشته با پوشیده شدن فاصله ی بازارچه ها توسط واحدهای مسکونی، شکل گرفته است و اکنون نیز این سیمای می توان در محله های قدیمی شهر کاملاً مشاهده نمود.

با توجه به پیشینه ی تبریز بلدیة این شهر از سه روی قابل توجه و بررسی است: از لحاظ بنیاد و تشکیلات، از لحاظ عمارت و از لحاظ شهر داران.

صند سرداری نیا درباره ی 'بلدیة ی تبریز' مطلبی را در مجله ی وارثیق در سال ۱۳۶۷ نوشته است: 'بلدیة تبریز از جمله نهادهای است که در صدر انقلاب مشروطیت در یک شرایط تاریخی توسط انقلابیون این شهر بنیان گذاشته شده است که پس از تأسیس، هم در روند انقلاب و هم در پیشرفت شهر و رفاه حال مردم تبریز نقش بس ارزنده ای ایفا کرده است...'

پس از صدور فرمان مشروطیت، انجمن ایالتی آذربایجان در تبریز تشکیل شد؛ از جمله اقدامات پیشرو و مهم این انجمن، تأسیس ادارات جدید و مؤسسات نوین بود که بلدیة تبریز از جمله آن نهادهاست.

بلدیة ی تبریز طبق قانون تشکیل انجمن های ایالتی و ولایتی با گرفت و همزمان با تأسیس بلدیة، انجمن های بلدی نیز برای اداره شهر و انتخاب شهردار در پیش تر شهرهای آذربایجان تشکیل شد.

نخستین شهردار تبریز: قاسم خان امیر تومانی معروف به والی بود. که در سال ۱۲۵۴ در تبریز چشم به جهان گشود. وی تحصیلاتش را در مدرسه 'سن سیر' پاریس به پایان رسانده بود و شخصی آگادو دانشور برای زادگاهش تبریز بود.

اولین شهردار تبریز، در سال ۱۲۸۰ با همت عده ای از مردمان روشنفکر آن زمان نخستین مرکز تلفن ایران را در شهر تبریز تأسیس کرد. نخستین شهردار تبریز تنها به این اکتفا نکرد بلکه نخستین چراغ برقی و حتی کارخانه ی برقی را نیز در شهر خود دایر کرد. 'اوزن اوین' که از مرداد ۱۲۸۵ تا تیرماه ۱۲۸۶ شمسی به عنوان وزیر مختار فرانسه در ایران خدمت می کرد درباره ی شخص قاسم خان و اقدامات وی در زمینه ی تأسیس کارخانه ی برق و چگونگی تلفن در تبریز آن روز می نویسد:

'تسهیلات و وسایل آسایش و رفاه رویایی در تبریز هم رواج پیدا کرده است. تلفن یکصد و پنجاه شماره مشترک دارد و برای هر شماره سالی ۳۰ تومان وجه الاشتراک پرداخت می کنند. دو سال است یکی از شاگردان قدیمی مدرسه 'سن سیر' موسوم به کاظم خان (قاسم خان را به اشتباه کاظم خان نوشته است) که سمت آجودانی ولیمهد را نیز به عهده دارد، در شهر چراغ برقی دایر کرده است.'

الته قاسم خان والی در راه انداختن تراموای تبریز نیز تلاش

چشمگیری داشت؛ او در سال ۱۳۱۷ قمری چاپخانه سربی نسبتاً بزرگی از خارج وارد و در شهر تبریز دایر کرد، اما اقدامات نخستین شهردار تبریز به اینجا خاتمه نمی‌شود، بلکه قاسم خان والی افتخار دیگری را برای بلدیة آفریده است به طوری که وی نشریه‌ی بلدیة تبریز را منتشر کرد. چنانچه از وارد برآون در مورد روزنامه بلدیة تبریز می‌نویسد:

"نشریه‌ی هفتگی است که در تبریز از سال ۱۳۲۷ هـ. ق (۱۹۰۹ میلادی) به مدیریت احمد میرزا با چاپ سنگی انتشار می‌یافت و ناشر گفت و گوهای انجمن بلدی (شهرداری) بوده و از سوی بلدیة اداره می‌شده است."

بنای بلدیة آن روزگار نیز یکی از بناهای زیبا، مستحکم و قابل تأمل است. این بنا را حاج ارفع الملک جلیلی، یکی از شهرداران صدیق و نیکام

تبریز در سال ۱۳۱۳ شمسی بنا کرده است. در واقع عمارت بلدیة تبریز در محل گورستان متروک و محروبه‌ی کوی نوید یا نظارت مهندسان آلمانی بنا گردید. این ساختمان دارای یک برج ساعت چهار صفحه‌ای است که با طنین موزون زنگ هایش هر ۱۵ دقیقه یک بار، گذشت زمان را به گوش مردم تبریز می‌رساند.

نمای خارجی تالار بلدیة تبریز از سنگ تراشیده بوده، نقشه‌ی ساختمان آن با نمونه ساختمان‌های کشور آلمان قبل از جنگ جهانی دوم مطابقت دارد. این بنا در وسط شهر تبریز و در میدانی موسوم به میدان ساعت واقع شده. در حال حاضر تمام امور آبادانی شهر و امور اداری شهرداری بلدیة در این تالار و عمارت متمرکز است.

بلدیة اردبیل

مشارکت مردم با بلدیة

شهر اردبیل از گذشته‌های دور موقعیت تجاری داشته، محل رفت و آمد کاروان‌ها و داد و ستد بوده است. این شهر به دلیل داشتن آب و هوای سردسیر دارای زمستان‌های سخت بوده. در زمان‌های گذشته که کالاهای به وسیله‌ی چهار پایان حمل و نقل می‌شده، در مواقع بارش برف‌های سنگین راه‌های ارتباطی بین شهر و روستاها که مواد غذایی شهر را تأمین می‌کردند قطع می‌شد. از این رو شهر اردبیل با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو می‌شده است.

همچنین شهر اردبیل طی سالیان طولانی تابع استان آذربایجان بود پس از انقلاب اسلامی به استان تبدیل شد.

استقرار بلدیة و اقدامات آن

شهرداری اردبیل در سال ۱۳۰۳ش به دستور حکمران وقت، تأسیس شد. نخستین شهردار اردبیل "میرزا بیوک آقا واهب‌زاده" بود که از طرف حاکم اردبیل ریاست افتخاری بلدیة را عهده‌دار بود. او از نخستین روزهای مهرماه سال ۱۳۰۳ش کار خود را آغاز کرد. بر اساس سندها و مدارک موجود یکی از نخستین اقدامات او هموار کردن و تمیز کردن کوچه‌ها و سنگ‌پوش کردن آن‌ها بوده است. معروف است، اولین شهردار اردبیل با درشکه از شهر بازدید می‌کرده، همه‌ی عملیات عمران با ابتدای‌ترین وسایل دستی که شامل بیل، گندک و آب‌پاش دستی انجام می‌شده است. آرام‌آرام با پیدایش و آمدن ابزار ماشینی عمران و آبادانی در شهر، تندتر شده همچنین یکی از طرح‌های شهردار اردبیل طرح بنیان گذاشتن نخستین خیابان شهر، باغ ملی و گردش‌گاه عمومی بوده، که بعد از وی به مرحله‌ی اجرا در می‌آید.

در سال ۱۳۰۷ نخستین خیابان اردبیل از دروازه‌ی تبریز به نام قاپارقیومی تا دروازه‌ی استارا معروف به زنجیر احداث می‌شود. از فعالیت‌های شهرداری در زمینه‌ی بهداشت و درمان، نظارت بر بهداشت مدرسه‌ها و مکان‌های عمومی بوده و با اداره‌ی معارف همکاری نزدیکی داشته است. حتی بلدیة اردبیل بهداشتی و مطب عمومی رایگان داشته که در خدمت شهروندان به ویژه مدرسه‌ها بوده است. تأسیس داروخانه تحت نظر بلدیة اردبیل بوده است. این داروخانه با معرفی قنبر الحکما و گواهی اداره‌ی معارف شهرداری اردبیل تأسیس شده همچنین احداث خیابان‌ها، پارک‌های عمومی، روشنایی و... زیر نظر انجمن شهر به ریاست بلدیة به‌اجرای وظیفه می‌پرداختند.

همکاری شهروندان با بلدیة از بدو تأسیس

روشن است معرفی سازمانی نو بنیاد به جامعه و ایجاد جایگاهی برای آن در میان مردم در ابتدا با مشکلاتی روبه‌رو می‌شود. اما از همان بدو تأسیس بلدیة، مردم اردبیل با بلدیة همکاری می‌کردند به طوری که بر اساس مدارک موجود بازرگانان و صاحب منصبان در اداره‌ی امور شهر و رساندن کمک مالی به شهرداری یاری می‌کردند؛ همچنین اردبیل تنها، شب‌ها دارای برق محدودی بوده، آن‌گاه که تیر چراغ برق وجود نداشت، همشهریان با آویزان کردن فانوس از بالای در خانه‌هایشان روشنایی کوچکی را تأمین می‌کردند.

امکانات شهر

زلزال‌ترین آب از طریق کهریزها و قنات‌های اطراف شهر به شهر می‌آمده، چنان‌که به روایت تاسر خسرو، اردبیل دارای شبکه‌ی خاصی از لوله‌های سفالی و انتقالی آب بوده که در سطح شهرهای کشور کم نظیر بوده است.

بنای شهرداری اردبیل

نخستین ساختمان شهرداری در "نارین قلعه" در منطقه دو شهرداری فعلی بوده است که با گذشت زمان و کم‌کم گسترش می‌یابد. مهندسان آلمانی در زمان جنگ جهانی دوم ساختمان شهرداری اردبیل را بنیان گذاشتند. این ساختمان دارای سبک خاصی از معماری است. نمای آن از سنگ قره‌پایر ساخته شده، سقف آن شیروانی است. از شهرداران معروف و محبوب اردبیل می‌توان از شادروان پایاسفری و اوستا یاد کرد؛ هم‌اکنون شهرداری اردبیل دارای سه منطقه، ده ناحیه و هفت سازمان خدماتی است.

بلدیه‌ی قزوین

احداث نخستین خیابان در ایران

قزوین شهری است در دامنه‌ی جنوبی رشته کوه‌های البرز. در دشتی پهناور که سابقه‌ی سکونت در آن بر اساس یافته‌های باستان‌شناسان به ۱۱ هزار سال پیش بازمی‌گردد. این شهر در گذر زمان رشد کرد و بر جمعیتش افزوده شد و کم‌کم باروهایی شهر را در بر گرفتند. پس از ورود اسلام به این سوزمین در سال ۲۴ق روند شهرسازی و گسترش منطقه‌های مسکونی شتاب گرفت. تا این که عنوان "باب الجنه" (= دروازه‌ی بهشت) نام گرفت.

توسعه‌ی قزوین در گذر تاریخ

در سال‌های ۹۰ هجری "محمد بن سنان عجلی" گام بزرگی را در توسعه‌ی شهر قزوین برداشت. وی زمینه‌ی ساخت و ساز شهرک‌های مبارکجو و مدینه‌موسی را در کنار شهر کهن قزوین بایمپریزی کرد. روند توسعه شهرنشینی همچنان در شهر قزوین ادامه داشت تا این که در سال ۱۹۲ هجری هارون الرشید پای به ایران گذاشت. هنگامی که وی به شهر قزوین رسید، دستور ساخت مسجد تاریخی جامع عتیق را داد. در آغاز قرن هفتم پیش از حمله‌ی مغول در کتاب "آثار البلاد" درباره‌ی شهر قزوین چنین آمده است:

"شهری بسیار بزرگو و بر جمعیت است، در دشتی بسیار پهناور و هموار بنا شده، مهندسان در شهر نقشه کشیده‌اند که نظیرش وجود ندارد؛ زیرا دو شهر یکی در آغوش دیگری آرمیده، شهر کوچک را که در وسط قرار دارد شهرستان می‌نامند که برای خود دروازه و بارو دارد. شهر بزرگ‌تر که پیرامون شهرستان واقع شده، دارای برج و بارویی دیگر است، باغستان‌ها و تاکستان‌ها گرداگرد باروی خارجی شهر دوم را فراگرفته، پس از آن

شهر ایران بوده است.

باروها و دروازه‌های شهر

کم‌کم شهر از جمعیت پر می‌شود و از این رو برای حفظ امنیت شهر قزوین باروهایی دور تا دور آن ساخته می‌شود؛ چنان‌که بر اساس مدارک به جای مانده این شهر دارای ۳۰۶ برج و هفت دروازه بوده است. در سال ۲۰۶ هجری، موسی بن یوئان، این حصارها را ویران می‌کند؛ سپس در سال ۲۲۲ هجری، دوباره صاحب‌بن عباد، وزیر دانشمند آل بویه باروهایی شهر را تعمیر می‌کند و در سال ۳۷۱ امیر شریف ابو علی جعفری آن را بازسازی می‌کند؛ سپس در دهه‌ی نخستین سده‌ی ششم امیر خسار تاش عمادی بارویی تازه می‌سازد. این بازسازی‌ها و ساخت و سازها در زمان‌های گوناگون همگی نشان‌گر آن است که شهر همواره در حال گسترش دائمی بوده است.

تشکیل بلدیة

پس از استقرار مشروطیت در دوره‌ی نخست به تدریج افراد و مؤسسه‌هایی برای اداره‌ی و پاکیزه کردن شهر و ولایت تعیین می‌شدند. آغاز کار بلدیة (شهررداری) قزوین را ۱۲۹۶ خورشیدی نوشته‌اند؛ زیرا در این سال برای نخستین بار رئیس بلدیة قزوین، میرزا حسین شهیدی معروف به صدر العلماء، به این سمت برگزیده و آغاز به کار کرد.

اقدامات بلدیة

طراحی و ساخت نخستین خیابان ایران، خیابان سیه کنونی، به الگوی برای شهرسازی در ایران تبدیل شد و این الگو برداری از شهر قزوین آغاز شد؛ سپس میدان‌ها، بوستان‌های شهری و... در این شهر پدید آمدند.

ساختمان بلدیة

روس‌ها ساختمان کنونی شهررداری قزوین را در سال ۱۲۶۹ ش/۱۳۱۲ق برای کارکردهایی چون سالن اجتماعات، سینما و تئاتر ساختند که با توافق دولت ساختمان یاد شده، به شهررداری واگذار شد.

کشتزارهای سرسبز دو شهر را در بردارد و دو رودخانه ریح و لریزگ از آن می‌گذرد.

ناگفته نماند که بر اساس نوشته‌های مستوفی در ثلثنامه نیز جمعیت شهر قزوین در زمان حمله ویران‌گر مغول به ایران بیش از یک میلیون نفر بوده است.

قزوین در دوره‌ی اینحالی پس از رکودی نسبی حیات دوباره‌ی خود را باز می‌یابد چنان که جهانگردان، در سفرهایی که به این شهر داشته‌اند چنین آورده‌اند، این شهر در زمان تیموریان پس از سمرقند، بزرگ‌ترین و آبادترین

بلدیه‌ی رضائیه (ارومیه) کوچه‌ها و خیابان‌های شهر، سنگ‌فرش شدند

ارومیه مرکز استان آذربایجان غربی است. این شهر در دوران گوناگون تاریخ حتی پیش از میلاد مسیح به دلیل موقعیت جغرافیایی‌اش؛ یعنی واقع شدن در معبر قفقاز، میان دو رود (= بین آنهرین) و ارنستان هم‌شماره مورد توجه پادشاهان و کشورگشایان

بوده است.

عده‌ای از تاریخ‌شناسان معتقدند، قدمت شهر ارومیه به دوهزار سال پیش از میلاد مسیح باز می‌گردد این شهر در دوران‌های گوناگون تاریخی نام‌های گوناگونی؛ همچون رضائیه، ارومیه و طیار ما، را به خود گرفته است.

رشد و گسترش ارومیه

قدیمی‌ترین مدرکی که نشان‌گر بافت دیرینه‌ی شهر ارومیه است، نقشه‌ای به تاریخ ۱۲۱۲ هـ. ش است. این نقشه نشان‌گر آن است که این شهر کاملاً حالت تدافعی دارد، چرا که چهار خیابان اصلی به صورت قطاعی چهارچوب اصلی شهر را تشکیل می‌دهند بقیه به صورت کوچه‌های پیچ در پیچ است که در نهایت به این بست می‌رسد گویا هر کوچه درب اصلی داشته و در مواقع اضطراری این درب بسته می‌شد. چنانچه آمده تا دوران رضا شاه ارومیه که در آن دوران رضائیه نام داشت، یکی از شهرهای جزء آذربایجان بوده، حکام آن‌جا از سوی والی آذربایجان گزینش و گسیل می‌شدند.

حصار و دروازه‌های شهر

برای نخستین بار در سده‌ی سوم هجری، "صدقه بن علی" دور تا دور شهر ارومیه دیوار کشید و قلعه و برج و باروی محکمی ساخت و خندق حقیقی دور تا دور آن کند. از این پس در زمان‌های مختلف حصار دور شهر و برج‌ها بازسازی شدند. این حصار تا اوایل پادشاهی خاندان پهلوی یا برجا بود.

برای آمد و شد به شهر در هشت نقطه‌ی حصار دروازه ساخته شده بود و در اطراف دروازه‌ها برج‌ها، استحکامات مناسب و محل‌های محکم برای دفاع از دروازه‌ها ساخته شده بودند؛ همچنین بیرون دروازه‌ها خندق‌های گودی کنده بودند که در مواقع ضروری در

خندق‌ها آب می‌پسند تا مانع ورود مهاجمان به شهر شوند. در سال‌های اخیر این خندق‌ها پر شدند. این دروازه‌ها در گذشته به دروازه‌ی یورت‌شاه، نوکچر، بالو، توپزاق قلعه، بازار پاش، اراک، عسکرخان و هزاران، شهرت داشتند.

اقدامات بلدیه

در زمان جنگ جهانی اول به سال‌های (۱۹۱۴-۱۹۱۸ میلادی) حسین خان جهانگیر معروف به بیگلر بیگی، رئیس بلدیه بود. او یکی از اعیان محترم شهر بوده است و در آن زمان با وجود کمبود امکانات نسبت به انجام امور شهری توجه ویژه‌ای داشته است.

در این زمان تمام کوچه‌های بزرگ و کوچک و خیابان‌های شهر با سنگ‌های کوچک و گرد به رنگ کبود که از رودخانه‌ی شهر چلی، آورده می‌شد سنگ‌فرش می‌شدند و پیاده‌روها با سنگ‌های بزرگ دیگری که از معادن سنگ نزدیک به شهر آورده می‌شد سنگ‌فرش می‌شدند در این زمان کم‌کم کوچه‌ها نیز روشن شدند؛ همچنین قدیمی‌ترین نقشه‌ی شهر ارومیه مربوط به سال ۱۳۱۲ است که در حال حاضر در شهرداری ارومیه نگهداری می‌شود.

ساختمان بلدیه

شهرداری رضائیه، در ابتدا ساختمان مناسبی نداشت. در زمان پادشاهی رضا شاه قطعه زمینی واقع در ضلع جنوب غربی میدان بزرگ شهر، انتهای خیابان پهلوی، کنار ستاد لشکر برای ساختمان شهرداری در نظر گرفته شد.

مهندسان ساختمان شهرداری را ساختند و "اوستا ملا" معمار آن بود. ساختمان شهرداری در دو دستگاه ساختمان بزرگ بنا شد. نمای ساختمان شهرداری سیمان است و بیش‌تر مصالح به کار رفته، در این

ساختمان آجر، چوب و سنگ است.

دسترس اصلی ساختمان شهرداری از بیرون به درون و از ضلع جنوبی است؛ سه دسترسی فرعی نیز از حیاط به داخل ساختمان در نظر گرفته شده است. هم‌اکنون استان‌داری و شهرداری از ساختمان مشرف به میدان استفاده می‌کنند و ساختمان داخل باغ محل سکونت استان‌داران آذربایجان غربی است.

شهرداری ارومیه هم‌اکنون دارای سه منطقه و چهار ناحیه است و دارای هفت سازمان گوناگون است که در خدمت شهر و شهروندان ارومیه‌ای در کار خدمات‌رسانی هستند.

بلدیه‌ی همدان

تخریب بناهای واقع در مسیر خیابان بین‌النهرین

در زمان ناصرالدین شاه، داماد وی ظهیرالدوله صفاعلی شاه حاکم همدان بود. ظهیرالدوله به سبب جنش‌های مردمی در این شهر استقرار یافت و پیش از آن که اسمی از 'مجلس شورای ملی' در ایران به میان آید به سبب حکومت‌های مشروطه اروپایی در شهر باستانی همدان 'مجلس فوائد عمومی' بنیاد کرد. یکی از مزایای این مجلس ترتیب‌آدرهی بلدیه بود. اما در دوره‌ی یک ساله‌ی استبداد صغیر، مجلس فوائد عمومی همدان، از هم‌پاشد و ساختمان آن، در محوطه‌ی آرامگاه بوعلی بود، تخریب شد.

بلدیه تخریب بناهای واقع در مسیر خیابان بین‌النهرین که نزدیک به سی سال تنها خیابان اصلی شهر همدان محسوب می‌شده است و پاکیزه کردن معابر بوده است؛ همچنین معوقه ماندن حقوق کارمندان بلدیه‌ها از جمله مواردی بوده که در روزنامه جمالیه آن زمان نگاشته شده است.

دومین شهردار همدان و سنگ‌فرش کوچه‌ها

عنایت‌الملک، سرانجام پس از یک سال از ریاست بلدیه استعفا داد. در همان روز نیز بلدیه با ۱۲ تن از اعضای خود تشکیل جلسه داد و علی کلانتر را به عنوان رئیس بلدیه برگزید. وی از (۱۳۲۸-۱۳۲۹ق) رئیس بلدیه بود. در روزنامه‌ی جمالیه در مورد علی کلانتر چنین آمده است:

'این شخص آن قدر که ما می‌دانیم در سابق هم سرکار تعمیر و توسعه بازار و سایر طریق، زحمات لازمه متحمل شده و از عهده و نظایف خود به خوبی بیرون آمده و فعلاً هم مشغول سنگ‌فرش کوچه‌ها می‌باشد. با عدم جمعیت و اسباب و نبودن حقوق، کفایتی به خرج ندهد، با حسن سلوک کار خود را پیش برده، مکتوبی هم در سابق به اداره روزنامه فرستاده که چنین است: آنچه کسبه و فقرا هستند به زودی سنگ‌فرش حق خود را به انجام می‌رسانند و آنچه اعیان و متمولین می‌باشند اسباب تعویق کار می‌شوند.'
تلاقت شهر، تکمیل و توسعه معابر و روشنایی بلد و سنگ‌فرش کوچه‌ها از اقداماتی بود که بلدیه‌ی آن زمان به انجام رسانده است.

پنجمین شهردار همدان و سرانجام ساختمان بلدیه

ساختمان بلدیه در آن زمان در کنار قبرستان میرزا تقی سائق (بیمارستان، دبیرستان، فروشگاه فرهنگیان کنونی) در کوچه کشمیری‌ها روبه‌روی پل پهلون‌ها بود. قربالدوله گلگون، پنجمین رئیس بلدیه، در (۱۳۰۲/۵/۱۳ تا ۱۳۰۳) آدرهی بلدیه را به باغچه‌ی خود که محل کنونی ساختمان شهرداری است، انتقال می‌دهد.

آن چه در یاد ساکنان شهر همدان از دوره‌ی ریاست گلگون باقی مانده، به عنوان مستندی نگاشته شده است. آن است که نخستین نوسازی شهر همدان، خیابان گشی‌ها و سنگ‌فرش کوچه‌ها در دوره‌ی ریاست وی بوده است.

پس از برکناری محمدعلی شاه قاجار از سلطنت و بازگشت مشروطیت، انجمن ولایتی همدان دوباره فعالیتش را از سرگرفت و ترتیب تشکیل 'بلدیه' را داد. بنابر این با توجه به شواهد موجود می‌توان دریافت که از اواسط سال ۱۳۲۷ق، در شهر همدان بلدیه تشکیل شده است. نخستین رئیس بلدیه در آن روزگار میرزا محمودخان عنایت‌الملک ذوالریاستین همدانی بود.

در یادداشت‌های حکمران همدان، ظهیرالدوله (۱۳۲۳)، چنین آمده است که:

'پس از گرد همایی بزرگ مردم شهر در مسجد جامع بعد از قرائت فرمان مشروطه، خطیب‌الملک بیانیه حکمران را پس از سه صلوات اجماعی بلند چنین خواند: از پسر و جوان بیگانه خواهانیم که در خاطر داشته باشند بلکه پشت‌فران و کتاب‌های خود نبویند که بلده طیبه همدان اول تظلماتی است از نقاط ایران که این بیت مقدس... در آن انجام گرفته و تقریباً ۲ ماه قبل از صدور این دست‌خط آفتاب قلمد این فقیر صفاعلی همین مجلس را که سبب آسایش حال و استقبال است بدون کم و زیاد مرتب و مقرر داشته است.'

نخستین شهردار و تخریب بناهای واقع در مسیر خیابان

نخستین رئیس بلدیه، میرزا محمودخان عنایت‌الملک، از خاندان معروف همدان بود. در آن زمان مجمع بلدیه با همان انجمن شهر نیز وجود داشته است که ۱۲ نفر در آن مشغول به کار بوده‌اند. در آن روزگار وظایف

بلدیه شیراز در گذر تاریخ

نام شیراز در کتیبه‌های هخامنشی تخت جمشید، خوانده شده است. در گذشته دور تادور این شهر را بارویی فرا گرفته بود هنگامی که میرزا ابوالهیم کلانتر دروازه‌ی شیراز پایتخت زندیه را بر روی آقا محمدخان قاجار گشود وی قدرت را به دست گرفته در سال ۱۲۰۷ هـ. ق امر به ویرانی بارویی شهر داد. بعدها بارویی دیگر ساخته شد که بر اثر زلزله سال ۱۳۳۹ ق بسیاری از قسمت‌های آن فرو ریخت.

ساختمان دو طبقه، ۱۶۰ متر ارتفاع دارد و دارای سقف‌های بلند و ۴۰ اتاق است که به تاریکی بازسازی شده، به شکل مدرن درآمده است.

نخستین رئیس بلدیه

در سال ۱۲۹۰ ش. وانی شیراز، حبیب‌اله خان، حاج قوام دیوان را با لقب "بلدچی" به عنوان رئیس بلدیه انتخاب می‌کند. در آن زمان بلدیه با بودجه‌ای بیش از چند ده تومان در سال و با ۲۰ نفر نیروی انسانی فعالیت خود را برای پاکیزگی و روشنایی شهر آغاز می‌کند. مأموران شهرداری در بخش‌هایی چون خدمات، آب‌رسانی، آتش‌نشانی و ... مشغول انجام

وظیفه بوده‌اند.

از بدو تأسیس شهرداری در شیراز تاکنون ۵۱ نفر تصدی شهرداری را عهده‌دار بوده‌اند که ۳۶ نفر آن‌ها مربوط به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی بوده است. در آن زمان انجمن ایالتی و انجمن شهر یا تایید استانداری شهرداران را انتخاب می‌کردند و شهرداران می‌توانستند چندین دوره عهده‌دار تصدی شهرداری باشند.

پس از انقلاب نیز ۱۵ نفر در شیراز عهده‌دار سمت شهردار بوده‌اند؛ تا پیش از شکل‌گیری شوراهای شهر استانداری به قائم مقامی از شورای شهر شهرداران را انتخاب می‌کرد.

نخستین‌های شهرداری شیراز

حبیب‌اله خان، حاج قوام دیوان، مشیرالسلطنه قوامی، حاج قوام، میرزا خان شیبانی، امیر نصرت خواجه‌نوری، لطف‌علی خان معدل (معدل السلطنه)، قاسم نام‌آور، علی‌آصغر حجازی، محمدکاظم حکیمس (مشیر همایون)، احمدعلی بنی‌آدم و ...

شهرداری در امروز

هم‌اکنون شهرداری شیراز دارای هشت منطقه، هشت حوزه‌ی معاونت و ۱۶ سازمان تابعه است و امروز هفت هزار نفر در آن مشغول فعالیت هستند و بودجه‌این شهرداری بالغ بر ۱۴۰ میلیارد تومان است.

بلدیه‌ی شیراز

براساس گفته‌ها و ششده‌هایی به جا مانده، بلدیه‌ی شیراز در سال ۱۳۸۶ هـ. ش فعالیت خود را آغاز کرده است. بلدیه در ابتدا در ساختمانی دو طبقه در خیابان زند، کویچه شهرداری بنایق مستقر بوده سپس به ساختمان کنسولگری آمریکا که در زمان ترومن رئیس‌جمهور سابق آمریکا ساخته شده بود و بعدها به دست مردم منحل شد، نقل مکان کرد؛ تا این که آلمانی‌ها ساختمان شهرداری را در سال ۱۳۲۶ ساختند. این

کرمان

بلدیه‌ای با قدمت نود و پنج سال

در جغرافیای بطنمیوس، از بیابانی به نام "کارما" یاد شده که همان کرمان است. یوتیا، کارمانیا، ژرمانیا و کارمانی نیز نام‌هایی است که در متون کهن این سرزمین آمده و واژه "کرمان" که امروزه به مرکز استان اطلاق می‌شود، تغییر یافته یکی از این واژگان کهن می‌باشد.

می‌گویند: "کریمان، پدر نریمان این شهر را به نام خود بنا نهاد." برخی پژوهندگان هم به تعبیر نام کارمان (کار معنای جنگ و مان به معنای محل و مکان) و تبدیل آن به کرمان امروزی معتقدند. با این حال احتمال تغییر "ژرمانیا" به "کارمانیا" نیز وجود دارد و ژرمانیا می‌تواند اشاره به آریایی‌های فلات ایران باشد.

هرودت از کرمانیا به عنوان یکی از قبیله‌های دوازده گانه ایران نام می‌برد. در اسطوره‌های کهن ایرانی، کرمان سرزمینی است که کی خسرو آن را همراه با "مکران" به رستم بخشیده است. در شاهنامه این واقعه به پیش از عروج کی خسرو نسبت داده می‌شود که او سرزمین نیم‌روز دوباره به رستم بخشیده است.

شهر تاریخی کرمان فراز و نشیب‌های زیادی را پشت سر گذاشته، در این میان، وقتی در سال ۱۰۰۵ ق گنج‌علی خان، از سوی حکومت وقت صفوی حاکم کرمان شد، برای آبادانی و گسترش شهر و ایجاد فضایی مناسب شهرسازی کوشش فراوان کرد. به طوری که امروزه آثار زیادی با نام این والی در شهر کرمان باقی مانده است.

در منابع آمده است: پس از قتل عام آغا محمدخان قاجار، دو والی کرمان به نام‌های ابراهیم ظهیر لدونه و محمد اسماعیل خان نوری اقدام به بازسازی شهر کرده، شهر تازه‌ای را در امتداد شمال غربی

شهر قدیم ساختند.

مدارک پراکنده مانند احکام پرسی‌های کارکنان بازنشسته شهرداری و با مکانیات شهرداری با دیگر ادارات دولتی و خاطرات سید محمدرضا هاشمی مدیر دوره‌ی دوم روزنامه بیداری و عضو انجمن شهرداری در سال ۱۳۲۱-۱۳۲۲ ش مستفاد می‌شود که سازمان شهرداری که در آن هنگام اداره "بلدیه" نامیده می‌شد، در یکی از سال‌های ۱۳۸۸ یا ۱۳۸۹ ش، تأسیس شده است.

در آن زمان حکومت کرمان در دست نصره السلطان یا جلال الدوله مسعود بود و مهدی احمدی (آقا مهدی رئیس بلدیه) تا اوایل ۱۳۰۸ اداره‌ی بلدیه را در دست داشت.

تا کنون بیش از ۹۵ سال از تاریخ تأسیس شهرداری در کرمان می‌گذرد و حدود ۴۲ نفر با عنوان‌های رئیس بلدیه، شهردار، سرپرست و کفیل شهرداری اداره‌ی امور شهرداری را عهده‌دار بوده‌اند.

در همین دوره‌ی ۹۰ ساله افرادی که به عنوان "کفیل" یا سرپرست در شهرداری انجام وظیفه نموده‌اند عبارت‌اند از:

لطفعلی خان مظفری، عبدالحسین فتوحی و مرحوم مهدی اسلامی، سرگرد شریفی، فریدون افریدی، سرهنگ غلامرضا دهنازبانی که حدود یک ماه کفالت شهرداری را به عهده داشتند. کسانی که عنوان سرپرست شهرداری را داشتند عبارت‌اند از: رضا مؤمنی، فتح‌الله (لاشایی) (از فرمانداران وقت کرمان)، هاشم جعفرزاده (بازرس وزارت کشور)، معینی (معاون استانداری کرمان) ممنون (رئیس دفتر استانداری کرمان) که با حفظ سمت هر کدام بین ۱۰ تا ۲۰ روز این سمت را داشتند و غلامرضا لشگری، احمد کرپاسی، سید اسدالله غوری حسینی، دیعنی و حیدری از دیگر شهرداران این شهر بوده‌اند.

جنگ جهانی

و تعطیلی بلدیه‌ی اهواز

شهرستان اهواز، مرکز استان خوزستان، در بخش جلگه‌ای به ارتفاع ۱۸ متر از سطح دریا قرار دارد. گفته می‌شود، در زمان ایلامی‌ها در حدود شهر کنونی اهواز شهری به نام "اوکسین" قرار داشته است، شاید اوکسین، تلفظ یونانی اوز یا هوز است که مراد از آن همان خوزستان می‌باشد.

در زمان هخامنشیان "هوج"، "خوجستان" یا همان "هوجستان" خوانده می‌شد و داریوش بزرگ در کتیبه‌ی بیستون، خوزستان را به نام هوج نام برده است. "خوز" به معنای نیشکر و خوزستان به زبان ایلامی شکرستان است و در زمان "اردوان چهارم" از سلسله‌ی اشکانی اهواز مدتی پایتخت بوده است. در جنگ اردشیر بابکان و اردوان پنجم که در راهپیمز در گرفت و اردشیر بر اردوان غلبه کرد اهواز آسیب‌های بسیاری دید. اردشیر بابکان مؤسس سلسله‌ی ساسانیان در محل قدیمی شهر اهواز دو شهر بنا نهاد که در یکی از آن‌ها بازاریان سکونت داشتند و در دیگری بزرگان و اشراف.

اهواز کنونی ۲۰ هزار و ۲۷۷ هکتار مساحت دارد که فقط ۶ هزار و ۹۲۲ هکتار آن در یافت شهری قرار گرفته و جمعیت آن طبق آمار

سرشماری از مرز یک میلیون نفر گذشته است.

براساس اسناد و مدارک موجود در سال ۱۳۰۷ ه. ش، بودجه‌ی بلدیه‌ی اهواز تعیین شد که بی‌شک می‌توان تاریخ تأسیس شهر اهواز را پیش از این سال، عنوان نموده با استناد به همین مدارک، میرزا علی‌خان اقبال در سال ۱۳۰۸، میرزا احمدخان انیرز در سال ۱۳۰۹ و آقا میرزا سید در سال ۱۳۱۲ نخستین شهرداران شهر اهواز بودند؛ پس از آن حسن حنین به سال ۱۳۱۷، محمد معزز عطاردی در سال ۱۳۱۸ و سرهنگ گیویان نیز در سال ۱۳۱۹ به عنوان شهرداران اهواز فعالیت داشتند. با در گرفتن جنگ جهانی دوم نیروهای آمریکایی و انگلیسی خوزستان و اهواز را اشغال کرده شهردار را از کار برکنار کرده، و اداره‌ی شهر در سال ۱۳۲۰ به علی اصغر زمانی سپردند.

سال ۱۳۲۸ ه. ش پس از اجرای قانون انتخابات اعضای انجمن شهر، علی اکبر تابی به عنوان شهردار منصوب و پس از آن به ترتیب سید محمدعلی مرتضوی، دبیران، محمد وزیر نظامی، حاجی خان دولتی، محمد بیگلریور، احمد مقصودی اداره‌ی امور شهر را عهده‌دار بودند و تا پایان رژیم پهلوی یازده شهردار دیگر یکی پس از دیگری روی کار آمدند.

نگاهی به تاریخچه‌ی شکل‌گیری بلدیة در کرمانشاه

کرمانشاهان به استانداری پنجم کشور و بلدیة نیز به شهرداری تغییر نام یافت. در سال ۱۳۰۰ نیز انجمنی به نام انجمن شهرداری سیس یا نام انجمن شهر فعالیت داشته است.

در ابتدا مهم‌ترین وظایف بلدیة را کاری در رديقه امور تشریفاتی که در آن زمان کار فراش‌ها بود، تشریح می‌کردند. اما آنچه مسلم است بلدیة در کارهای مربوط به رفعت و روب محل‌های پر رفت و آمد در روز و یا روشن کردن چراغ‌های بیه‌سوز معابر در شب به مردم خدمت می‌کرده است.

تا پایان سال ۱۳۰۵ هـ.ش بلدیة فعالیت محسوس نداشت. در این سال شمار کل کارکنان آن به ۱۲ نفر، رفته‌ر ۳ نفر نائب و ۳ نفر کارمند، محدود می‌شد. بالاترین حقوقی که داده می‌شد به رئیس بلدیة ۱۵۷ ریال و کم‌ترین حقوق از آن مأمور پاکیزگی بود که از ۹ ریال تجاوز نمی‌کرد. یکی از کارمندان به عنوان منشی بلدیة، دیگری به عنوان رئیس محاسبات (مسئول اداری و کارگزینی) و دیگری به عنوان رئیس قاعد عالی (مسئول امور عالی) فعالیت داشته است.

از سال ۱۳۰۵ تا ۱۳۰۸ خورشیدی و از زمان تصدی گری اسدالمختار فزونی، فعالیت‌های شهرداری، رونق گرفت و کارهای عمرانی نیز در ردیف وظایف و امور جاریه آن قرار گرفت؛ از جمله این کارها می‌توان به ایجاد خیابان شاه‌بخش از اجلائیة تا سه راه پهلوی، سنگ‌فرش کوجه‌های امام جمعه، معلون‌الملکة رئیس‌العلماء، میرعبدالباقی، فیض‌مهدوی، ... و نصب ۳۴ قانونس نقشی در معابر اشاره کرد.

به هر روی، شهرداری کرمانشاه از آن تاریخ تا کنون شهرداران گوناگونی را به خود دیده است و مسیر آبادانی و پیشرفت را با فراز و نشیب‌هایی تا به امروز ادامه داده است. در جدول زیر نام‌های شهرداران کرمانشاه از سال ۱۲۹۹ تا سال ۱۳۸۵ به ترتیب دوران تصدی، درج شده است.

اسامی شهرداران کرمانشاه از سال ۱۲۹۹ تا ۱۳۸۵

ردیف	نام و نام خانوادگی	شغل	سال
۲۴	مهدی‌زرنی	*	۱۲۴۴-۶
۲۵	سلطان محمد دولت‌شاهی	*	۱۲۴۷
۲۶	امان‌اله کیهان	*	۱۲۴۰
۲۸	حیدر حیدری	گفیل شهردار	۱۲۴۵
۲۳	مهندس جهانشاه پانزنان	شهردار	۱۲۴۸
۲۳	سید آقا هاشمی	*	۱۳۵۲
۲۴	کریمعلی اسعدیان	شهردار	۱۳۵۳
۲۸	حیدر حیدری	گفیل شهردار	۱۳۵۵
۲۹	ابراهیم اقبالی	*	۱۳۵۸
۵۱	محمدعلی مکی	*	۱۳۵۹-۶۰
۵۲	سجلی غفایین	*	۱۳۶۱-۶۲
۵۲	مجتبی تاجیان	شهردار	۱۳۶۸
۵۸	محمد پیژن آفریدون	*	۱۳۶۹-۷۰
۵۹	بهنام خشکودی	*	۱۳۷۱-۷۶
۶۰	مهندس علی اصغر میرزایی	*	۱۳۷۶
۶۱	مهران سالاری	شهردار	۱۳۷۸
۶۲	مجید یوسفی	سرپرست شهرداری	۷۹/۲/۱۶
۶۵	حاجی رضا ریاحی	شهردار	۷۹/۹/۲۵
۶۶	بهروز سالاری	شهردار	۸۱/۲/۱۲
۶۸	سیف‌الله‌نورانی	سرپرست شهرداری	۸۱/۲/۱۶
۶۹	بهروز همگی	شهردار	۸۲/۴/۳
۷۰	سیاروش‌الداس‌وندی	سرپرست شهرداری	۸۳/۵/۲
۷۱	سجلی پندامی	شهردار	۸۳/۷/۸

شهر کرمانشاه، از جمله شهرهای کهن و باستانی ایران به شمار می‌آید. بنا به نظر باستان‌شناسان در حدود ۹۰۰۰ سال پیش در اطراف تپه سراب کرمانشاه مردمانی می‌زیستند که آثارشان از جمله ابزار و آلات سنگی آنان هنوز موجود است. بررسی‌ها، قدمت برخی از این ابزار را تا دوران سوم پارینه سنگی نیز تخمین می‌زند.

بعدها نیز این منطقه همواره یکی از مناطق آباد و پرجمعیت کشور بود که اوج آن را در زمان ساسانیان می‌توان مشاهده کرد. حکومت‌های بسیاری در طول تاریخ بر این منطقه حکمفرمایی می‌کردند تا این که در اواخر دوران قاجار، فصل جدیدی از حکومت در این منطقه پدید آمد و ساختار نوینی با نام 'بلدیة' در شهر کرمانشاه شکل گرفت. پس از تصویب قانون بلدیة، این نهاد عمومی در شهرهای گوناگون کشور کم‌کم تأسیس شد. در کرمانشاه بلدیة در حدود سال ۱۲۹۴ هجری شمسی، در زمان حکومت فرمانفرما، در محل دیوان‌خانه (محل بعدی شهرداری) و زیر نظر حکومت کرمانشاهان تشکیل شد. دیوان‌خانه در آن وقت دارای ساختمان‌های تودرتو، دهلیزهای طاقی و دستگاه‌های اداری مانند امور دبیری، خزانه‌داری، انتظامی، زندان، فراش‌خانه و نظاره‌خانه بود.

قسمت عظیمی از محل‌های کنونی بازار، دبیرستان رازی، شاه منصور، سربازخانه شهری، مسجد دولت‌شاه و چهار باغ جزء محدوده‌ی دستگاه‌والی بود.

در سال‌های پس از آن و در میانه‌ی پادشاهی پهلوی اول، حکومت

ردیف	نام و نام خانوادگی	شغل	سال
۱	مهندس حسن شافقی	شهردار بلدیة	۱۲۹۹
۲	محمد خان امیرشوکت	گفیل بلدیة	۱۳۰۰
۳	ابوالفتح میرزا	رئیس بلدیة	۱۳۰۱
۴	علی فتوحی	شهردار	۱۳۰۲
۵	ابراهیم مقصد مرعضان	*	۱۳۰۶
۷	کسرت‌الله مستشاری	*	۱۳۰۷
۸	اسدالله شهن‌الدوله	*	۱۳۰۹
۱۰	میرزا مسعود خزن‌وند	*	۱۳۱۱
۱۲	حسنعلی اشرفی	*	۱۳۱۷
۱۳	احمد جهانشاهی	*	۱۳۱۴
۱۵	محمد رضا رسولی	*	۱۳۱۵
۱۶	حسن‌الله‌بن عارفی	*	۱۳۱۷
۱۸	اسکندر آفریدون	*	۱۳۱۸
۱۹	فیض‌الله اعظم زنگنه	*	۱۳۲۱
۲۳	مسعود فزونی	*	۱۳۲۲
۲۴	کاظم شریفی	*	۱۳۲۴
۲۵	ارسلان فرهنگ	گفیل شهردار	۱۳۲۵
۲۶	میرزا حسن	شهردار	۱۳۲۶
۲۷	علیرضا بهزادی	*	۱۳۲۸
۲۹	عباس استقامت	*	۱۳۳۰
۳۱	احمد مختار معصومی	*	۱۳۳۱
۳۲	محمدعلی ملک	*	۱۳۳۲
۳۳	موسس آروند	*	۱۳۳۴

شهر آرا نشریه‌ای مردمی

شهرداری مشهد به منظور دسترسی همگانی شهروندان به اخبار و اطلاعات روز شهرداری و برقراری تعاملات اجتماعی دوسویه میان شهروندان و شهرداری اقدام به انتشار هفته‌نامه‌ای با عنوان شهر آرا کرده است.

تا کنون ۵۰۵ شماره‌ی این هفته‌نامه به چاپ رسیده است. شهر آرا در حال حاضر در ۱۶ صفحه منتشر می‌شود و هر صفحه با نام شهر - یاران، شهروندان، اینه خدمت، حوادث و پنجشنبه بازار به موضوعات گوناگون شهری می‌پردازد. برخی صفحات این هفته‌نامه مسائل و مشکلات شهروندان را نیز مطرح می‌کند؛ همچنین اقدامات شهرداری‌ها در راستای ایجاد شهری مرفه و زیبا را نیز عنوان می‌کند.

این هفته‌نامه همچنین در هر شماره خود دارای

هگمتانه، ۱۶ سال تلاش شهرداری همدان

شهرداری همدان روزنامه‌ی هگمتانه را که یادآور نام بیشین این سرزمین است را با محتوای شهر، شهروند و شهرداری منتشر می‌کند.

پربوش اوست، جانشین مدیر مسئول روزنامه‌ی هگمتانه در رابطه با چگونگی تبدیل این نشریه در گذر زمان به روزنامه گفت: «هگمتانه از تاریخ یک دی ماه

شهر راز، تعامل شهرداری با شهروندان

شهرداری شیراز برای ایجاد ارتباط دوسویه با شهروندان شیروازی اقدام به نشر هفته‌نامه‌ی شهر راز کرده است.

هفته‌نامه‌ی شهر راز در نیمه‌ی دوم بهمن ۱۳۸۳ متولد شد و با به میدان مطبوعات شیراز گذاشت. شهر راز، در هشت صفحه تمام رنگی به چاپ می‌رسد. در این نشریه که شهرداری برای آگاهی رسانی به

هشتر آرا

ویژه‌نامه‌ای به نام «محل» است که در هر شماره آن به موضوعات سه محله می‌پردازد این ویژه‌نامه به معرفی برگزیدگان محلات، مشکلات شهروندان و اخبار ویژه‌ی آن محله اختصاصی دارد.

حسین کشیری، مدیر روابط عمومی هفته‌نامه‌ی شهر آرا، در خصوص چگونگی توزیع این هفته‌نامه میان شهروندان گفت: «نحوه‌ی توزیع شهر آرا بدین ترتیب است که ابتدا میان شهروندان مناطق تقویم روزانه توزیع شد. شهروندان می‌توانند این تقویم را روی دیوار نصب کنند و قسمت پایین این تقویم حاوی بن یکساله

۱۳۶۹ به صورت ماه‌نامه منتشر می‌شد و زبان گویایی فعالیت‌ها و خدمات شهرداری بود به تدریج با توجه به جایگاهی که هگمتانه در میان مسئولان شهری یافت در تاریخ ۲۲ بهمن ۱۳۷۶ تبدیل به هفته‌نامه شد تا هر چه بیشتر بتواند اخبار و مسائل مربوط به شهرداری را پوشش دهد و از آن جایی که هگمتانه توانسته بود جای خود را میان خوانندگان بیابد و نیاز هر روزه آن احساس می‌شد از اینرو در تاریخ ۲۰ بهمن ۱۳۸۳ تبدیل به روزنامه شد.»

شهر راز

شهروندان به چاپ رسانده است، در هر صفحه آن به موضوعاتی چون اخبار شهرداری‌ها و مشکلات شهروندان، از زبان آنان، می‌پردازد؛ همچنین در شهر راز شیروازی‌ها با حقوق شهروندی آشنا می‌شوند چرا که در هر شماره آن گوشه‌ای از قانون شهرداری‌ها به

هفته‌نامه شهر آرا است که شهروندان می‌توانند هر بار یا ارائه‌ی این بن‌ها و مبلغ ۱۰۰ ریال به مغازه‌داران و دکه‌داران این هفته‌نامه را دریافت کنند.*

کشیری، در رابطه با استقبال شهروندان از شهر آرا گفت: «شهر آرا به عنوان محصولی فرهنگی جای خود را در سبد خانوار مشهدی‌ها یافته است. شهروندان در تماس‌های تلفنی خود با شهر آرا مشکلاتشان را در مواجهه با شهر عنوان می‌کنند شهر آرا نیز برای پاسخگویی به مشکلات این دسته از شهروندان درخواست‌های آنان را ثبت کرده، در دسته‌بندی‌هایی به سازمان‌ها و ادارات مربوطه ارجاع می‌دهد؛ سپس جوابیه آنان را در قسمتی از هفته‌نامه که به این امر اختصاص دارد به چاپ می‌رساند.*

ده سال از عمر هفته‌نامه شهر آرا می‌گذرد و ۵۰ نفر نیروی انسانی فعال و با انگیزه در تلاش مطبوعاتی این هفته‌نامه را به انتشار می‌رسانند که ده نفر از آنان قلم به دستانی دلسوز در حوزه‌ی شهر و شهروند هستند.

روزنامه‌ی هگمتانه هم اکنون با توجه به محتوای مطالب به کار رفته، در روزنامه بین چهار تا هشت صفحه منتشر می‌شود و از راه کیوسک‌های مطبوعاتی به مبلغ ۳۰۰ ریال، در اختیار شهروندان قرار می‌گیرد.

شهروندان گفته می‌شود.

شهرداری، چنان‌که بخواهد شهروندان در جریان مسائل روز شهر قرار دهد یا با مشارکت و همکاری شهروندان طرحی را به اجرا درآورد در این نشریه اطلاع‌رسانی می‌کند؛ برای نمونه اخباری چون: توزیع رایگان نهال، پیاده‌روی دسته‌جمعی شهروندان، برگزاری مسابقه کتاب‌خوانی برای کودکان و... در شهر راز منتشر می‌شود.

شهر راز نشریه شهرداری شیراز هم اکنون دو ساله شده است و با سه نفر نیروی انسانی همچنان به فعالیت خود در عرصه مطبوعاتی شهری ادامه می‌دهد.

این هفته نامه در دوهزار شمارگان به چاپ می‌رسد و به صورت رایگان در میان شهروندان، شهرداری‌های

منطقه‌ها و سازمان‌های مربوطه توزیع می‌شود. ناگفته نماند که نخستین نشریه شهر شیراز به نام فارش

در سال ۱۳۸۹ ق در این شهر به چاپ رسید.

سیمای شهر آهسته و مداوم در حوزه‌ی شهری

سیمای شهر، ماهنامه داخلی شهرداری کاشان است و تاکنون ۳۰ شماره این ماهنامه با موضوعات شهری به چاپ رسیده است.

سیمای شهر هم‌اکنون در ۳۰ صفحه منتشر می‌شود و در آن مطالبی با موضوعات شهری در قالب گفت‌وگو، مصاحبه، مقاله، گزارش و اخبار و ... به چاپ می‌رسد.

کرمانشهر، گام‌های اولیه شهرداری در عرصه‌ی مطبوعات

نگته جالبی که در سیمای شهر به چشم می‌خورد، اختصاص صفحه‌ای به نام "تلنگر" است؛ در این صفحه گزارش تصویری با موضوعات روز شهری انتخاب می‌شوند این تصاویر در واقع بیان‌گر مشکلات شهری هستند که مخاطب خود را که همانا شهروند یا مسئول شهری است، به‌اندیشه وامی‌دارد.

نخستین شماره‌ی سیمای شهر، در مهرماه سال ۱۳۸۷ به چاپ رسید و هم‌اکنون از راه کیوسک‌های مطبوعاتی به صورت رایگان در دسترس شهروندان قرار می‌گیرد؛ همچنین این ماهنامه برای شهرداری‌های سراسر کشور و سازمان‌های مربوطه ارسال می‌شود. گفتنی است، شهرداری کاشان چهارسال است که با

شهرداری کرمان هفته‌نامه فرهنگی، اجتماعی و شهروندی به نام کرمانشهر را در مردادماه سال ۱۳۸۴ به چاپ رساند.

شیخ شعاعی، سردبیر کرمان شهر، در رابطه با اهداف شهرداری در انتشار این هفته‌نامه گفته: "کرمانشهر تنها دغدغه و مشکلات شهروندان از مسائل شهری را مطرح می‌کند؛ از این رو این هفته‌نامه در فضای سیاسی حاکم بر مطبوعات داخلی جایگاه خود را در میان شهروندان یافته است."

این هفته‌نامه بین چهار تا هشت صفحه به چاپ می‌رسد و دربرگیرنده‌ی موضوعات گوناگونی است هر صفحه آن با نام اخبار، شهرونده، اجتماعی، ادب و هنر، گل و منگل به موضوع شهروندی می‌پردازد.

انتشار این نشریه و برگزاری جشنواره‌های گوناگون با موضوع شهروندی، در آموزش شهروندان و آشنایی هر چه بیش‌تر آنان با حقوق واقعی خود کوشیده است.

صفحه‌ی گل و منگل ویژه‌ی بچه‌های کرمان است. در این صفحه شعر، داستان بچه‌ها به چاپ می‌رسد؛ همچنین از آن جایی که این صفحه برای بچه‌ها طراحی شده است بچه‌ها با فرستادن نقاشی‌هایشان به رنگ‌آمیزی و جذابیت این صفحه می‌افزایند.

این هفته‌نامه در هشت هزار شمارگان به چاپ می‌رسد و به مبلغ ۵۰۰ ریال به فروش می‌رسد، اما به صورت رایگان در اختیار معازره‌داران و دهک‌داران مطبوعاتی کرمان قرار می‌گیرد تا زحمات این‌گنر در توزیع این هفته‌نامه به شیوعای جبران شود.

هفته‌نامه‌ی کرمانشهر را در پایگاه اینترنتی har.com می‌توانید مشاهده کنید.

پیام شهر، نشریه‌ی شهروندان قزوینی

شهرداری قزوین، به منظور اجرای قانون شهرداری‌ها در راستای نشر اطلاعات و آموزش شهروندان هفته‌نامه پیام شهر را در پنج هزار شمارگان منتشر می‌کند.

نخستین شماره‌ی پیام شهر در اردیبهشت‌ماه (۱۳۸۳) منتشر شد. در آن زمان پیام شهر ماهانه به چاپ می‌رسید و پس از شش شماره انتشار در تاریخ ۱۰ تیرماه ۱۳۸۵ از قالب ماهنامه به هفته‌نامه درآمد.

هم‌اکنون پیام شهر، بین چهار تا هشت صفحه به صورت متغیر به چاپ می‌رسد. هر یک از صفحات پیام شهر با سر نوشته‌هایی؛ چون: شهر چند، شهر و شهر، گفت‌وگو و شهروند به اخبار و گزارش‌های مربوط به شهر و شهروند می‌پردازد.

موضوع و سوره‌های اصلی پیام شهر درباره‌ی مسائل

در دسترس شهروندان قرار می‌گیرد؛ همچنین این نشریه برای شهرداری‌های سراسر کشور، مجلات و نشریات معتبر سراسر کشور به صورت رایگان از راه پست فرستاده می‌شود.

به گفته‌ی سردبیر پیام شهر این نشریه با پشتکار چهار نیروی انسانی آماده‌ی چاپ می‌شود و تاکنون ۲۴ شماره‌ی این هفته‌نامه منتشر شده است.

شهرداری و شهروندان است تا شهروندان به حق اول و ابتدایی خود که همان دسترسی آزاد به آگاهی است، دست یابند.

وحید عافی، مدیرمسئول و سردبیر پیام شهر، در رابطه‌ی با نحوه‌ی انتشار این هفته‌نامه گفته: "پیام شهر به صورت رایگان منتشر می‌شود و در مراکز عمومی شهر قزوین؛ همچون مراکز خرید، فرهنگ‌سراها و ...

پژواک شهر، پویا و پرتلاش

آموزش شهروندی از راه رسانه یکی از هدف‌های شهرداری اهواز برای انتشار هفته‌نامه‌ی پژواک شهر بود.

نخستین شماره‌ی پژواک شهر در یک دی‌ماه سال ۱۳۸۲ به چاپ رسید. این هفته‌نامه دارای هشت صفحه تمام رنگی است و به صورت رایگان در اختیار شهروندان قرار می‌گیرد.

آیت حمیدی، سردبیر هفته‌نامه پژواک شهر، در رابطه با نوآوری‌های این هفته‌نامه برای جلب توجه بیشتر خوانندگان خود گفت: «معاونت فرهنگی و اجتماعی شهرداری با همکاری روابط عمومی‌های مناطق هشتگانه شهرداری با هدف شناسایی برگزیدگان و تخمین شهری‌نابوهایی را در سطح شهر نصب کردند. تا از این طریق شهروندان نخبه‌دو زمینه‌های پژوهشی، فرهنگی و اجتماعی که موفق به کسب رتبه و مقام کشوری شده‌اند خود را به روابط عمومی شهرداری‌های مناطق معرفی کنند که با استقبال شهروندان نخبه‌دو از این طرح در حال حاضر لیستی از اسامی و مشخصات این شهروندان در هفته‌نامه پژواک شهر موجود است که در

شهری‌میز،

نشریه‌ی شهروندان اردبیلی

شهرداری اردبیل برای آگاهی‌رسانی درباره‌ی فعالیت‌های شهرداری در تعاملی دو سویه با شهروندان اقدام به انتشار نشریه با نام آفری «شهری‌میز» کرده‌است.

شهری‌میز (- شهرمان) در هر صفحه به موضوعاتی خبری، محیط‌زیست، فرهنگی، شهری و... می‌پردازد. شهری‌میز، نشریه‌ای است که در آن شهرداری‌ها و شوراها فرصت یافته‌اند، فعالیت‌ها و خدماتی را که به

چهارشنبه ۱۶ بهمن ماه ۱۳۸۲ - شماره پنجاه و نهم - ۸۰ صفحه

محل سکونت و محیط بیرونی آن فعالیت داشته‌اند و در نتیجه به زیبا شدن هر چه بیش‌تر شهر نیز کمک کرده‌اند این دسته از شهروندان به رنگ‌آمیزی خلاق درب منازل، نورپردازی محیط بیرونی محل سکونت خود و یا به ایجاد فضای سبز زیبا پرداخته‌اند. از این رو شهروندان بسیاری با فرستادن عکس همواره از این صفحه استقبال می‌کنند و در تهیه مطالب آن اعضای تحریریه را یاری می‌دهند.

نشریه‌ی پژواک شهر بین چهار تا پنج هزار شمارگان به چاپ می‌رسد.

هر شماره با یکی از این افراد به گفت‌وگو می‌نشینیم. حمیدی افزود: «تحریریه‌ی پژواک شهر متشکل از خبرنگاران مستقر در روابط عمومی مناطق هشتگانه شهرداری و ۱۲ سازمان تابعه شهرداری است که همگی این افراد اعضای بزرگ تحریریه پژواک شهر را تشکیل می‌دهند».

پژواک شهر در هر صفحه‌ی خود دربرگیرنده‌ی موضوعاتی همچون شهرداری، شهر و شورا، شهروند، بچه‌های شهر، ورزشی و اخبار است.

به گفته‌ی سردبیر پژواک شهر صفحه‌ی شهروند، یکی از پرخواننده‌ترین صفحات پژواک شهر است چرا که این صفحه به شهروندانی اختصاص دارد که در زیباسازی

شهروندان ارائه نموده‌اند را بازگو نمایند و با شهروندان به گفت‌وگویی از رسانه‌ای بنشینند و آنان را از تازه‌ترین اخبار آگاه کنند. از جمله این اخبار می‌توان به مطالبی درباره‌ی بازافت، تشکیل صندوق قرض‌الحسنه شهرداری، مشارکت شهروندان و زیباسازی شهر اشاره کرد؛ همچنین در بخش‌هایی از این نشریه به رعایت نکات ایمنی، بهداشت روانی جامعه و وظایف شهرداری‌ها در قانون و مواردی از این دست اشاره شده است.

نشریه‌ی شهرداری اردبیل همچنین برای جذب خوانندگان و مشارکت شهروندان در آماره امور شهر اقدام به چاپ اخباری درباره‌ی برپایی مسابقات جشنواره

شهروندان برگزیده، برگزاری جشنواره یادبادک‌ها، جشنواره‌ی نقاشی کودکان و ... کرده است که بسیار مفید و درخور تأمل است.

قانون شهرداری‌ها در کشور، صدساله شده است. نشر اخبار و اطلاعات یکی از وظایفی است که قانون به عهده‌ی شهرداری‌ها گذاشته است. دیر زمانی است که شهرداری‌ها برای ادای دین خود به شهروندان در این زمینه گام‌هایی برداشته‌اند. از آن جایی که در ادامه‌ی فعالیت‌هایی فرهنگی؛ همچون انتشار نشریه یا تصمیم‌گیری‌های سلیقه‌ای مدیران شهری در ارتباط مستقیم است، گاهی می‌بینیم که برخی از نشریه‌ها پس از سال‌ها انتشار در شهرداری‌ها متوقف و گاه نیز برابری به فعالیت خود ادامه داده‌اند، اما به یاد بسپاریم که نیض استمرار و شکوفایی شهرهایمان احتیاج به تعاملی دوسویه با شهروندان دارد که رسانه‌ها در این راه می‌توانند ایفاگر نقشی مهم و حساس باشند؛ پس وجود نشریه را برای شهرداری‌ها امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر بدانیم و نشریه‌ها را با حضور کارشناسان حوزه‌های شهری و رسانه‌ای پررنگ و پررنگ‌تر کنیم. باشد که شهروندان در گذر این تعامل دوسویه که میان شهرداری و شهروندان شکل می‌گیرد اعتماد از دست رفته‌شان را باز یابند و ایفاگر نقش اصلی خود در اداره‌ی امور شهری شوند.

تبریز صدسالگی شهرداری خود را جشن می‌گیرد

اجرائی، عمرانی، علمی و برنامه‌ریزی، تدارکات و پشتیبانی و امور بین‌الملل است.

سیدقاسم ناظمی درباره برنامه‌های ستاد بزرگداشت یک‌صدمین سال تأسیس شهرداری تبریز گفت: "زمان برگزاری اجلاس اصلی بزرگداشت یک‌صدمین سال تأسیس شهرداری تبریز اردیبهشت ماه ۱۳۸۶ خواهد بود که در کنار این اجلاس، همایش علمی، برنامه‌های فرهنگی، هنری، ورزشی، عمرانی و فعالیت‌های دیگر مدنظر قرار دارد."

وی خاطر نشان کرد: "از برنامه‌های این اجلاس، ارائه مقالات و نشست‌های علمی در موضوعاتی همچون سیر تحول شهرداری، مسایل شهر و شهرداری جایگاه کارکرد انجمن شهر یا شورای شهر در آن دوران و دیگر موضوعات مرتبط با اجلاس خواهد بود."

ناظمی در ادامه گفت: "در راستای بزرگداشت یک‌صدمین سال تأسیس شهرداری تبریز به عنوان اولین شهرداری در ایران از پژوهشگران، اهالی علم و فرهنگ دعوت می‌شوند، با ارائه مطالب، اسناد و عکس جهت گردآوری و تدوین موضوعات علمی و تاریخی را در اختیار دبیرخانه بگذارند که بعداً این اسناد در مرکز اسناد شهرداری تبریز نگهداری خواهد شد."

مدیریت شهری به شیوه جدید آن در سال ۱۲۸۶ برای نخستین بار در کشور و در شهر تبریز به عنوان شهر اولین‌ها با نام "بلدیه" توسط انجمن ایالتی آذربایجان تأسیس شد که این اقدام در راستای تحولات مشروطه، نقش تبریز را در تحول فرهنگی، اجتماعی و سیاسی کشور از گذشته تا به حال پررنگ کرده است لذا برگزاری همایش یک‌صدمین سال تأسیس شهرداری تبریز و تجلیل از فرهنگ شهر تبریز به عنوان شهر اولین‌ها و نقش آن در تحولات کشور از اهمیت به خصوصی برخوردار خواهد بود. سید قاسم ناظمی، دبیر ستاد بزرگداشت یک‌صدمین سال تأسیس شهرداری تبریز در این باره گفت: "به منظور بزرگداشت یک‌صدمین سال تأسیس شهرداری تبریز به صورت مستمر برگزار می‌شود و کمیته‌های تخصصی دبیرخانه نیز فعالیت خود را آغاز کرده‌اند." ناظمی خاطر نشان کرد: "این کمیته‌ها شامل کمیته‌های اطلاع‌رسانی و تبلیغات، فرهنگی و هنری،

اخباری کوتاه از آغازده های سده

اخبار بلدیة

سال ۱۳۰۵ را با روزنامه‌های که نخستین روزهای تولدش را پشت سر می‌گذراندت ورق می‌زنیم، روزنامه‌های اطلاعات ۸۰ سال پیش و گرچه ما را در نگاه نخست به جو سیاسی، فرهنگی و اجتماعی حاکم بر آن دوران می‌برد اما پس از اندک مدتی که چشم‌هایمان به زردی رنگ برگه‌های کاغذی روزنامه عادت می‌کند، و نگاهمان بر روی چاپ سربین آن می‌لغزد و دستمان به آهستگی با احتیاط ورق زدن آن خومی گیرد، روزنامه هرما را به سوی سر نوشته‌های کوتاه بلدیة هدایت می‌کند پس از جستجو در این روزنامه چهار ورق اخبار بلدیة آن دوران را که عهدگذار نظام وظایفی بودند را با خط‌امانت بی هیچ کم و کاستی در متن می‌نگاریم.

مجانین شهر

اداره‌ی صحیحہ بلدی رابرت می‌دهد، در ماه گذشته از المجالین ۸ نفر مجنون جنیند بقدرت و ۴ نفر صاحب‌مشکات را مرخص نمود و مجالیت کلیه ۱۱۴ نفر مجنون که اغلب آن‌ها غیر قابل علاج از نگاهداری می‌شوند.

عصر ۴ شنبه، ۲۶ بهمن ۱۳۰۵ - روزنامه اطلاعات، شماره اول، شماره ۱۵۲

تأسیس قبرستان و غسل خانه

حکومت بسوی بیروی رابورت می‌دهد، چون قبرستان این جا در داخل پیشتر بود، در شورای اناری این قضیه مطرح شد که قبرستانی در خارج بندو تأسیس شود، سه نفر از علما کین ۹ جریب زمین خود را وقف برای این کار نمودند که از این به بعد اموات در آن جا دفن شوند.

چون به واسطه عدم غسلخانه اموات را تا کتون در منزل و غیره می‌شستند، پیشنهاد شد که غسل خانه در خارج ساخته شود، برای مخارج آن که بالغ بر ده هزار تومان بود فرار شده که مبلغ ۷ هزار تومان بلیط یک فرانی الی ده تومان نطقه و بین تجار و اهالی نسبت به استطاعت آن‌ها توزیع کردند، سه هزار تومان دیگر آن را نیز بلدیة بیورازد.

عصر ۴ شنبه، ۲۶ بهمن ۵-۱۳ - روزنامه اطلاعات، سال اول، شماره ۱۵۲

تعمیر مقبره‌ی نادرشاه افشار

در نتیجه‌ی تصمیمی که برای تعمیر مقبره‌ی نادرشاه در طرف غربت دولت گرفته شد، خایات سال ۱۳۰۵ و ۱۳۰۶ قریه دهشک (که جزء موقوفات نادری است) نیز علاوه بر مبلغ ۳۱۶۶۰ قران که در سال ۱۳۰۵ و مبلغ ۱۶۸۰ قران که در عده السه در بودجه بلدیة مشهد برای تعمیر مقبره منظور شده، بخش بیس داده شد، است.

عصر ۴ شنبه، ۱۹ اسفند ۱۳۰۶ - روزنامه اطلاعات، سال دوم، شماره ۲۲۲.

امور صحتی قزوین

بلدیة قزوین راپرت می‌دهد، از چندی قبل برخی ابله در بعضی محلات شهر شایع و عده‌ای را مبتلا ساخته بود. برای جلوگیری از عفیان آن و ابتلاقی نفوس با موافقت نظر حکومت و معاضدت دکتر صحتیہ اعلانات منتشر و بست‌های امدادی ابله کوبی مجاني در نقاط مختلف تشکیل گردید. عموم شاگردان مدارس را کارکنان صحتیہ سرم ضد ابله تزریق نمودند. به علاوه انواع معضله به طور متجدد المال به وعاشا و اهل منبر نوشته که در محافل و مجالس روضه خوانی محسنات تزریق سرم شد برخی مذکورہ را به عامه گوش زد نمایند. از طرفی هم از طرف حکومت به طور متحد - المانی به ادارات ابلاغ گردید که کلیه مستخدمین و کارکنان دولت توسط رؤسای متبوعه آنها محور نمایند خود و عائله خودشان را ابله بگویند و جدید هم مجلس صحتیہ را در بلدیة تشکیل داده که موجبات پیشرفت ابله کوبی و علاج قطعی از مبتلایان را فراهم نمایند.

عصر ۴ شنبه، پنجم ۱۳۰۵ - روزنامه اطلاعات، سال اول، شماره ۱۳۷

بودجه‌ی بلدیة همدان

وزارت مالیه شرحی به وزارت داخله نوشته و اشعار می‌دارد که در نتیجه رسیدگی به اطلاعات واصله از مالیه همدان معلوم شده است که ارقام عایدات و مساعیات بلدیة معافی ارزاق ۴-۱۳ پس از وضع عشریه که برای ابله کوبی آنجا تخصیص داده شده ۱۹۹۴/۴ قران بوده است. بنابراین این مبلغ بر ارقام قانونی بودجه همدان که ۱۵۶۸۸۱ قران تعیین شده است اضافه می‌گردد و کلیه‌ی بودجه بلدیة آنجا بالغ بر ۱۵۸۸۷۵/۴ قران می‌شود بنابراین ممکن است مخارج غیر مترقبه ۶-۱۳ را از امیالاف مذکور متعلق نمایند.

عصر ۲ شنبه، ۳ بهمن ۱۳۰۶ - روزنامه اطلاعات، سال دوم، شماره ۲۱۳

بلدیة رشت

از رشت راپرت می‌دهند که بنگ دستگاه جاده کوب سیستم جدید که برای تسطیح طرق مازنداران خریداری شده بود از طرف بلدیة رشت برای تسطیح خیابان‌های شهر خریداری و وارد رشت شده است یک دستگاه سبک بزرگ جهت بلدیة - اتومبیل اطشانه - لباسی نقرات اطشانه که از پارچه‌های ناموز است. چند عدد فواره جهت حوض جدیدالاجداث و نوازم بساطشگاه بلدیة که از کمپانی‌های المانی و آلمانی خریداری شده بود اخیراً وارد و تحویل بلدیة شده است.

عصر ۲ شنبه، ۱۱ بهمن ۱۳۰۶ - روزنامه اطلاعات، سال دوم، شماره ۴۳۰

حریق در رشت

به طوری که از رشت ابلاغ می‌دهند، سه شب قبل دکان خبازی واقع در سومعه سرا طعمه حریق گردید. نظر به اینکه ابتدا در میان بلدیة که از حریق مطلع شده تصور کرده بود محفل دیگری است مأمورین اطشانه و اتومبیل را به آن نقطه برده پس از ابلاغ از وقوع حریق در سومعه سرا وقتی به آنجا می‌رسند که چندین یاسدکان طعمه حریق شده و در حدود بیست هزار تومان خسارت به اهالی آن موخلفن دکانین و اناقه و موتورهای بیژن بری و جی‌اول اشاء از طرف آرایش وارد آمده ولی با جدیت نامی مشغول اطشانه حریق گردیده و از وقوع حریق مهمی که می‌رفت تمام خان‌ها و دکانین آن حدود را طعمه حریق نموده و به کاتبور روس تراتر پستیر برسانند، جلوگیری شد.

عصر ۳ شنبه، ۱۹ اسفند ۱۳۰۶ - روزنامه اطلاعات، سال دوم، شماره ۴۴۲

سیستم نرم افزاری

شهرسازی و نوسازی شهرداری‌ها

ساماندهی می‌شود

سیستم نرم‌افزاری شهرداری‌ها، با هدف یکسان‌سازی و همسان‌سازی سیستم‌های نرم‌افزاری، در شهرداری‌ها تهیه می‌شود.

مجید حاج آقا بزرگی، معاون پشتیبانی و امور اجرایی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، در این باره گفت: ساماندهی این سیستم از اقدامات مهم دفتر آمار و فناوری اطلاعات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور است که با همکاری سازمان‌های آمار و فناوری اطلاعات شهرداری‌های کشور انجام شده است.

وی افزود، این سیستم شامل زیر سیستم‌هایی، یا موضوع‌هایی وابسته با فعالیت‌های شهرداری‌ها در حوزه‌ی شهرسازی و نوسازی مانند شهرسازی، نوسازی، درآمد، مستغلات، ماده ۱۰۰، کسبه، پیشه و مواردی از

این دست است.

وی گفت: ساماندهی این سیستم، عامل مهمی برای آسان‌تر شدن امور وابسته به شهروندان، تکریم ارباب رجوع و شفاف‌سازی در امور شهرداری‌ها به‌شمار می‌آید. معاون پشتیبانی و امور اجرایی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، در زمینه‌ی نحوه‌ی ساماندهی این سیستم اظهار داشت: این معاونت در ابتدای فرآیندی از شرکت‌ها و مؤسسات تولیدکننده سیستم‌های نرم‌افزاری دعوت کرد و پس از ارزیابی و کارشناسی فنی دو هزار و پانصد ساعت کار کارشناسی مدیران و کارشناسان امور نرم‌افزاری و شهرسازی شهرداری‌های سراسر کشور صورت گرفت.

حاج آقا بزرگی افزود: پس از بررسی‌های نهایی، تعدادی از شرکت‌ها مجوز فعالیت در شهرداری‌های کشور را کسب کردند که با واگذاری حق امتیاز بهره‌برداری سیستم‌های مذکور به سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، شهرداری‌ها دیگر هزینه‌ای برای خرید سیستم مذکور پرداخت نخواهد کرد و تنها هزینه‌ی

استقرار و پشتیبانی را متقبل خواهند شد.

وی اظهار داشت: به منظور کم‌تر کردن موانع و مشکلات در اجرای ساماندهی سیستم شهرسازی و نوسازی برای تمامی شهرداری‌های کشور، دفتر آمار و فناوری اطلاعات و یا سازمان‌های آمار و فناوری اطلاعات شهرداری‌های کشور، به عنوان نماینده‌ی تام الاختیار سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها در قراردادهایی که میان شهرداری‌ها و شرکت‌های تولیدکننده این سیستم منعقد می‌شود به عنوان ناظر فنی بر اجرای مفاد قرارداد، فرایند استقرار، پیاده‌سازی و پشتیبانی این امر، نظارت‌های لازم را به عمل می‌آورند.

وی در پایان گفت: به منظور ایجاد وحدت رویه در شهرداری‌ها؛ دستورالعمل‌های نظارتی، استقرار، آموزش، فرهنگ‌سازی، طرح آزمون، پشتیبانی، گردش کار بین کارفرما و پیمانکار، ساماندهی داده‌ها و نحوه‌ی مناسب تکمیل الگوی قرارداد، به زودی به شهرداری‌ها فرستاده خواهد شد.

سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها برگزار کرد

دوره‌های آموزشی

مدیریت کیفیت آمار

دفتر آمار و فناوری اطلاعات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور به منظور بالاتر بردن سطح علمی نمایندگان آماری استانداری‌ها، دوره‌ی آموزشی مبانی آمار و مدیریت کیفیت آماری را با هدف شناساندن آخرین یافته‌های علمی دانش آمار در مرکز آموزش مدیریت شهری و روستایی برگزار کرد.

محسن اطفی، مدیر دفتر آمار و فناوری اطلاعات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها ضمن خیر مقدم به

شرکت‌کنندگان در این دوره آموزشی اظهار داشت: در جهان امروز با پیشرفت فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی شاهد پدید آمدن جامعه‌ی اطلاعاتی هستیم که در این میان آمارهای درست نقش به‌سزایی در ارزیابی تحلیل‌های منطقی و تأمین نیازهای جوامع، سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد دارد.

وی افزود: وجود آمارهای درست در حوزه‌ی مدیریت شهری و روستایی کشور برای سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها از اهمیت به‌سزایی برخوردار است؛ چرا که به موجب آن برنامه‌ریزی‌ها و سیاستگذاری‌های مختلفی را پایه‌ریزی می‌کند و به منظور تولید، ساماندهی، بازیابی و اشرار آمار بخش‌های گوناگون پشتیبانی‌های لازم را در این زمینه به عمل می‌آورد.

وی با اشاره به این که سازمان شهرداری‌ها و

دهیاری‌های کشور برای ارتقای سطح آمارهای تولید شده‌ی مدیریت شهری و روستایی با دستگاه‌ها و سازمان‌های مرتبط؛ مانند مرکز آمار ایران همکاری و همکاری پیگیری دارد، گفت: یکی از مأموریت‌های عمده‌ی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها در زمینه‌ی آمار و فناوری اطلاعات، پشتیبانی شهرداری‌ها به لحاظ ساخت‌افزایی و نرم‌افزاری و آشنا کردن آنان با آخرین مبانی نظری، فناوری‌ها و سیستم‌های جدید است تا ضمن سرعت بخشیدن به شفاف‌سازی عملکرد شهرداری‌ها، زمینه‌ی ایجاد شهرداری الکترونیک در کشور فراهم آید.

در این دوره‌ی آموزشی موضوعاتی؛ همچون اهمیت آمار در برنامه‌ریزی شهری، چگونگی جمع‌آوری آمار و اطلاعات در شهرداری‌ها و آشنایی با نرم‌افزار آماری و تحلیل آماری SPSS مطرح شد.

وزیر کشور: منابع فاینانس با نرخ

سود عالی برای طرح‌های قطار

شهری فراهم شده است

طرح‌های احداث و تکمیل قطار شهری از منابع فاینانس با نرخ سود پایین بهره‌مند شدند. مصطفی پورمحمدی، وزیر کشور، با اشاره به این که

در سال‌های گذشته فرایند فاینانس ۱۷۵ سال طول می‌کشید که هم اکنون این فرایند با تلاش‌های انجام شده به چهار ماه کاهش یافته است، گفت: گام‌های برداشته شده در زمینه‌ی قطار شهری می‌باید فراتر از وضعیت کنونی باشد، چرا که دولت بودجه‌ی لازم را برای ایجاد و توسعه‌ی طرح‌های قطار شهری تأمین کرده است.

وزیر کشور گفت: بهره‌گیری از سیستم حمل و نقل عمومی یکی از اهداف برنامه‌ی چهارم توسعه به شمار می‌رود که بر این اساس باید سالانه حمل و نقل عمومی شش درصد افزایش یابد.

وی با بیان این که حجم بیش‌تر خودروها مربوط به نقاط شهری است و اغلب تردها مربوط به داخل شهرها می‌شود، گفت: هم اکنون بیش‌ترین میزان مصرف سوخت و مدت زمانی که افراد در ترافیک سپری می‌کنند، مربوط به شهرها می‌شود. از سوی دیگر بیش‌ترین بارانه هم به این بخش اختصاص پیدا می‌کند. این در حالی است

که بیشترین خسارت نیز از این بخش ناشی می‌شود. وی نخستین خسارت را در این زمینه از دست رفت زمان^{*} دانست گفته روزانه ۱۵ میلیون سفر شهری در تهران انجام می‌شود که اگر برای هر سفر نیم ساعت صرفه‌جویی زمانی صورت گیرد، روزانه ۷/۵ میلیون ساعت از اتلاف وقت شهروندان تهرانی جلوگیری خواهد شد.

وی نگاه دولت را به موضوع ترافیک کارشناسی عنوان کرد و افزود: در زمان تصویب برنامه‌ی چهارم توسعه، سهم حمل و نقل عمومی از سفرهای درون شهری تنها ۳۱ درصد بوده، رساندن این رقم به ۷۵ درصد در پایان این برنامه کار بسیار بزرگی است چرا که پیش از سر کار آمدن دولت جدید، هیچ گامی برای این امر برداشته نشده است.

وی با اشاره به این که بعد از امور عمرانی بیشترین پول در بخش حمل و نقل هزینه می‌شود، گفت: امسال یک میلیارد دلار بودجه‌ی دولت، ۳۰۰ میلیون دلار

ذخیره از صندوق ارزی و ۴ میلیارد یورو نیز از راه فنانانس در زمینه‌ی ترافیک هزینه شده است.

پورمحمدی در ادامه به تشریح فعالیت‌های صورت گرفته، در زمینه‌ی تحقق تکالیف تبصره ۱۳ پرداخت و با اشاره به این که امسال قرار بود ۲۵۰ هزار خودرو فرسوده از رده خارج شود، افزود: تا اول فروردین ۸۵ در سراسر کشور تنها ۵۴ هزار خودرو از رده خارج شده بود که از این رقم ۲۰ هزار دستگاه به رغم تشکیل پرونده در سال گذشته امسال، از رده خارج شد.

به گفته وی، فرایند خروج خودروهای فرسوده نیازمند ۶۶ اقدام بود که با انجام آن‌ها تا کنون ۱۴۰ هزار پرونده تشکیل، ۱۱۰ هزار خودرو اسقاط و ۵۰ هزار خودرو نیز تحویل مالکان شده است و خودروسازان ملزم شده‌اند در صورت عدم تحویل به موقع خودرو جایگزین به مالکان، جریمه پرداخت کنند.

وزیر کشور در بخش دیگری از سخنانش با اشاره به این که تاکنون ۶۵۰۰ دستگاه اتوبوس بر اساس تبصره

تصویب احداث قطار هوایی در کل کشور

موضوع احداث قطار هوایی برای کل شهرهای کشور به تصویب رسید و پنج خط این قطار هوایی در تهران احداث خواهد شد.

سید مهدی هاشمی در حاشیه‌ی نشست شهرداران مراکز استان‌ها در بندرعباس گفت: موضوع احداث قطار هوایی به شیوه‌ی کاملاً کارشناسی و با حضور

در نشست شهرداران مراکز استان‌ها

در بندر عباس اعلام شد؛

توجه جدی شهرداران بر تحقق اصل ۴۴

نشست شهرداران مراکز استان‌ها با حضور سید مهدی هاشمی، معاون هماهنگی امور عمرانی وزیر کشور و رئیس سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، در نهم اسفندماه در بندرعباس برگزار شد.

رئیس سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها با تأکید بر نگاهداشت هویت ایرانی و اسلامی شهرهای کشور اظهار داشت: ارزش‌های فرهنگی ایرانی و اسلامی ما از غنای بالایی برخوردار است؛ چنان که می‌توانیم بدون رونق‌دهی به دیگران، هویت خود را نگهداریم و در شهرهایمان از نمادهای مذهبی و ملی بهره‌گیری کنیم.

۱۲، دست کم ۶۵۰ میلیارد تومان اعتبار نیاز دارد؛ افزود: شهرداری‌های سراسر کشور، حتی شهرداری تهران نیز به رغم پرداخت سهم ۸۲/۵ درصد وزارت کشور در این زمینه به تولید کنندگان، توانایی پرداخت سهم ۱۷/۵ درصدی خود را نیز ندارند.

پورمحمدی در ادامه با اشاره به سهمیه‌ی ۲۵۰۰ دستگاه مینی‌بوس تهران از محل تبصره ۱۳ گفت: علی‌رغم این که به هر دستگاه مینی‌بوس ۲۰ میلیون تومان وام با بازپرداخت هفت ساله و بهره هفت درصد تعلق می‌گیرد، تاکنون در تهران تنها ۴۰۵ نفر برای دریافت مینی‌بوس نام‌نویسی کرده‌اند.

وزیر کشور در پایان دربارهی توزیع خودروهای جمعی^{*} برای نخستین بار در کشور گفت: دولت برای هر دستگاه مینی‌بوس تا ۱۰ میلیون تومان وام با بازپرداخت هفت ساله و بهره هفت درصد در نظر گرفته است، اما در ازای وجود ۱۵ هزار ون پیش‌بینی شده، تنها یک هزار و ۲۳۳ متقاضی نام‌نویسی کرده‌اند.

طرح‌های مترو گفت: حرکت کند اجرای قطار شهری را قبول داریم؛ طی ۲۷ سال گذشته به طور متوسط تنها در هر سال ۲/۵ کیلومتر خطوط قطار شهری احداث شده که در مقایسه با سایر کشورها رقم پائینی است.

وی افزود، امیدواریم با شروع عملیات احداث قطار هوایی در کشور، میزان عقب‌افتادگی در این بخش جبران شود.

وی در ادامه اظهار داشت: درباره توسعه‌ی حمل و نقل عمومی برای شهرهای بالای ۵۰۰ هزار نفر، اجرای طرح حمل و نقل ریلی شهری مصوب شده است که امیدواریم در این شهرها کار کارشناسی با جدیت آغاز شود.

عمومی، خارج نمودن خودروهای فرسوده، بهینه‌سازی مصرف سوخت و کاهش آلودگی هوا تهیه شده بود، که در حال تبدیل شدن به یک لایحه است و امیدوارم با نظر مساعد نمایندگان مجلس در سال آینده شاهد اختصاص اعتبارات مناسبی به بخش حمل و نقل شهری باشیم تا برنامه‌های طراحی شده به نحو مناسبی اجرا و زیرساخت‌های لازم این بخش هم‌احداث یا تکمیل شود.

هاشمی در ادامه ضمن تأکید بر تلاش دسته‌جمعی و توجه لازم به بیانات اخیر مقام معظم رهبری درباره‌ی تحقق اصل ۴۴ قانون اساسی، گفت: در این زمینه هم برنامه‌ریزی‌هایی برای تحقق این اصل مهم در عرصه‌ی مدیریت شهری به عمل آمده که باید با جدیت دنبال شود.

رئیس سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور در ادامه اظهار داشت: شهرداری‌ها به عنوان نهاد‌های عمومی غیردولتی باید در خصوص تحقق

کارشناسان خیره شهرداری تهران، جهاد دانشگاهی و شرکت مادر تخصصی قطارهای شهری انجام شد چنان که گروه‌های کارشناسی مطالعات دقیقی را در زمینه‌ی احداث خطوط قطار هوایی در مکان‌های مناسب آغاز کرده‌اند.

رئیس شورای عالی هماهنگی ترافیک شهرهای کشور، با بیان این که قطار هوایی از سرعت بالاتری در اجرا برخوردار است، افزود: طرح احداث قطار هوایی علاوه بر شهر تهران برای شهرهای اهواز و کرج نیز به اجرا در خواهد آمد و بررسی‌های کارشناسی در رابطه با این شهرها ادامه دارد.

هاشمی در پاسخ به سوالی درباره‌ی سرعت اجرای

وی با بیان این که هم‌اکنون ساخت و سازها و شهرسازی ما رونق‌دهی از دیگران است، بر تلاش برای استفاده از توان تخصصی ارزشمند متخصصان داخلی در این زمینه‌ها گفت: در میدان مهندسی و مدیریت شهری نیز با هماهنگی، هدایت و ساماندهی لازم می‌توانیم الگوهای داخلی و خدمات مهندسی را صادر کنیم.

معاون هماهنگی امور عمرانی وزیر کشور، در ادامه درباره‌ی عملکرد مدیریت شهری کشور در سال ۸۵ گفت: از جمله کارهای بسیار بزرگی که امسال به آن پرداخته شد مباحث حمل و نقل شهری و احیای بافت‌های فرسوده بود، هرچند فعالیت در این بخش‌ها هنوز کافی نیست و طرح‌ها و برنامه‌ها همچنان باید با جدیت پیگیری شود.

رئیس شورای عالی هماهنگی ترافیک شهرهای کشور، در ادامه اظهار داشت: تبصره‌ی ۱۳ قانون بودجه سال ۸۵ با هدف کاهش توسعه‌ی حمل و نقل

اصل ۴۴ گام‌های اساسی بردارند تا بتوانیم بخش‌هایی از این اصل را در شهرداری‌ها اجرایی کنیم.

وی تصریح کرد، برای تحقق اصل ۴۴ در عرصه‌ی مدیریت شهری باید فعالیت‌هایی را که امکان واگذاری آن به بخش خصوصی وجود دارد، واگذار شوند و این امر با توجه به سازوکارهای موجود ممکن است و در نهایت منافع زیادی نیز برای شهرداری‌ها در بر خواهد داشت.

وی در ادامه تأکید کرد، در سال ۸۶ کمیته در میدان مدیریت شهری و شهرداری‌ها تا جایی که ممکن است از تصدی‌گری پرهیز نماییم و پیشنهادهای مربوط به این بخش در کارگروهی مطرح و پیگیری خواهد شد.

هاشمی گرامی داشت یکصدمین سالگرد تأسیس شهرداری در کشور را از جمله برنامه‌های با اهمیت سال ۸۶ برشمرد و گفت: به این مناسبت ضرورت دارد برنامه‌هایی بسیار قوی و جامع در سطح ملی،

منطقه و جهانی برگزار کنیم که می‌توان همایش‌های علمی و نمایشگاه‌های تخصصی یا حضور کشورهای اسلامی برگزار کرد.

وی در ادامه ضمن تأکید بر تشکیل کارگروهی یا حضور تنی چند از شهرداران به این مناسبت، تصریح کرد، باید یکوشیم ضمن ارزیابی عملکرد یک قرن شهرداری‌ها در کشور، دستاوردهای ارزنده، تجربیات عوفق و نقاط قوت مدیریت شهری و شهرداری‌های ایران را به دنیا معرفی کنیم.

رئیس سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور؛ همچنین با اشاره به این که در سال ۸۶ و پس از تشکیل سومین دوره‌ی شوراهای اسلامی شهر در کشور شهرداران جدیدی وارد عرصه‌ی مدیریت شهری خواهند شد، گفت، باید عملکرد شهرداری‌ها در میدان‌های گوناگون عمرانی، فرهنگی، اجتماعی را که نتیجه کار مدیران شهری است برای استفاده شهرداران جدید تهیه نماییم تا از این گویای عملی به نحو مطلوبی بهره‌گیرند.

هاشمی از شهرداران به عنوان سرمایه‌های مدیریت شهری کشور یاد کرد و گفت: با تشکیل بانک اطلاعاتی شهرداران سعی می‌کنیم مشاوره‌ی مناسبی به شوراهای جدید درباره‌ی انتخاب افراد شایسته برای تصدی سمت شهرداری ارائه کنیم و در اولویت دوم می‌توان از شهرداران فعلی در واحدهای ستادی نیز استفاده نمود.

وی: همچنین با یادآوری وظایف ویژه‌ی شهرداری‌ها در اسفندماه برای استقبال از فصل بهار و سال جدید و آمادگی برای پذیرایی از مسافران نوروزی اظهار داشت، ضرورت دارد به این منظور ستادی تشکیل و برنامه‌ریزی‌های لازم با همکاری دستگاه‌های وابسته به ویژه در بخش‌های خدمات شهری، حمل و نقل شهری، آتش‌نشانی و ایمنی، توجه به آرامستان‌ها و گلزارهای شهیدا و میدان‌های میوه و تره‌بار صورت گیرد.

تهیه سازمان تفصیلی ۱۵ شهرداری دیگر کشور

دفتر تشکیلات و نیروی انسانی سازمان

شهرداری‌ها و دهیاری، سازمان تفصیلی ۱۵ شهرداری در ۹ استان کشور را تهیه کرد. این شهرداری‌ها عبارت‌اند از: استان اصفهان (شهرداری‌های زاینده‌رود و نوش‌آباد)، استان خراسان رضوی (شهرداری‌های قنندرآباد و کازیم)، استان تهران (شهرداری ارجمند)،

استان چهارمحال و بختیاری (شهرداری‌های گندمان و گهرو)، استان گیلان (شهرداری لوندویل)، استان لرستان (شهرداری درب گنبد)، استان گلستان (شهرداری نوکنده)، استان قم (شهرداری جمشود)، استان فارس (شهرداری‌های خور، دیوان، نوبندگان و وراوی) است.

مهلنامه شهرداریها هفتاد گذشته در آستانهای سالی نو، برای بویش و پیوند هرچه بیشتر با جامعه شهری، بلژتلب خواسته‌های علمی و گشودن میدانی برای برهمکنش اندیشه‌های این جامعه، همی دانشوران و پژوهشگران مسائل شهری (طراحی، برنامه‌ریزی، اقتصاد، حقوق، فرهنگ و...) را برای تعیین محورهای ۲۴ گانه (اصلی و فرعی) در تدوین این نشریه به یاری فرا می‌خواند.

از شما ایران‌دیرین می‌خواهیم تا محورهای پیشنهادی خود را با نامه به نشانی انتشارات سازمان یا به پست الکترونیکی:

abj_1948@yahoo.com بفرستید و یا به شماره ۰۱۷۲۸-۸۸۸۰۲۱-۰۲۱ نمابر نمایید.

۱. گمان این پیش شرطها در پذیرفته شدن محورها مؤثر خواهد بود.
۲. روز آمد و نویودن موضوع، بهترین گزیده‌ها خواهد بود.
۳. محور پیشنهادی نمی‌تواند تکرار محور سالهای پیشین، بویژه سال گذشته باشد.
۴. موضوع محور باید کاملاً روشن و گسترده باشد، موضوعهای ترکیبی پذیرفته نخواهد بود.
۵. محورها باید از در آمیختگی با موضوع مدیریت پسماندها و فرهنگ ایمنی و روستایی بدور بماند.

مهلنامه پیشانی از هم‌اندیشی و همکاری شما فرهیخته گرامی سپاسگزار می‌نمایم.

برگی افتخار آفرین برای ما

تلاش برای هر چه عملی تر کردن نشریات و کتابهای انتشارات هدفی از پیش تعیین شده بوده و برای همین نیز بر پیشانی نشریات چهارگانه‌ی این سازمان واژه‌ی "علمی و پژوهشی" نقش بسته است.

به دنبال منبع شمردن مجله‌های فصلنامه مدیریت شهری و ماهنامه‌ی شهرداریها برای کنکور کارشناسی ارشد شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری که ۳ سال پیش رخ داد، اینک کتاب "شهر در جهان در حال توسعه" با برگردان به فارسی؛ کیومرث ایراندوست، میترا احمدی و مهدی دهقان از کتابهای انتشارات سازمان، جزو منابع درسی دوره‌ی دانش‌پذیری رشته‌ی جغرافیا (گرایش برنامه‌ریزی شهری) دکترای تخصصی Ph.D برای کلیه دانش‌پذیران اعلام گردیده است.

انتشارات یکبار دیگر پس از رخداد فرخنده‌ی چاپ کتاب "شهر فردا" با افتخار تمام بر جایگاه شایسته خود می‌نشیند و سپاس بی‌پایان خود را تار مترجمان این کتاب می‌نماید و به ایشان شادباش می‌گوید.

انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور

جدول ۳ منابع درسی دوره دانش‌پذیری رشته جغرافیا (گرایش برنامه‌ریزی شهری) مقطع دکترای تخصصی Ph.D برای کلیه دانش‌پذیران

ردیف	نام درس	نام منابع درسی (فارسی یا انگلیسی)	نام مؤلف - مترجم	نام ناشر	ملاحظات
۱	نظریه‌های اجتماعی و شهری	جغرافیای اجتماعی شهرها	حسین شگویی	جهاد دانشگاهی	کل کتاب
۲	نظریه‌های اجتماعی و شهری	جامعه‌شناسی شهری	ماریکا ساوج و آنی وارد مترجم: ابوالقاسم پوررضا	سمت	کل کتاب
۳	فلسفه‌های سیاسی محیط و جغرافیا	اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا جلد اول	حسین شگویی	گیتاشناسی	فصل ۶ مطالعه شود.
۴	فلسفه‌های سیاسی محیط و جغرافیا	اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا جلد دوم	حسین شگویی	گیتاشناسی	فصل‌های ۱، ۳، ۳، ۳، ۳ و ۱۰ مطالعه شود.
۵	شهر در جهان در حال توسعه	شهر در جهان در حال توسعه	کیومرث ایراندوست، میترا احمدی و مهدی دهقان	سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور	فصل‌های ۱، ۳، ۳، ۳، ۳ و ۱۰ مطالعه شود.
۶	شهرگرایی و برنامه‌ریزی شهری در جهان سوم	برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری	خواه بهدیا نایه و همکاران	مرکز مطالعات در تحقیقات شهرداری و دهیاری ایران	فصل‌های ۳ از بخش اول صفحات (۵۵ تا ۷۰)، فصل اول از بخش دوم صفحات (۹۹ تا ۱۱۲) و فصل چهارم و پنجم از بخش دوم صفحات (۲۱۱ تا ۲۱۲) مطالعه شود.

سرویس خبر و گزارش ماهانه، آماده دریافت و انعکاس آخرین اخبار شهرداریهاست

سرویس خبر و گزارش ماهانه، آماده دریافت و انعکاس آخرین اخبار شهرداریهاست

سرویس خبر و گزارش ماهانه، آماده دریافت و انعکاس آخرین اخبار شهرداریهاست

اصفهان

تغییر مسیر عبوری متروی اصفهان از چهارباغ عباسی به دلیل حفظ حریم زیبای این خیابان و بافت تاریخی آن و تصمیم گیری در خصوص تعیین مسیر جدید مترو از دو گزینه 'باغ گلدهسته' و 'شمس آبادی' به عهده شورای عالی حمل و نقل و ترافیک کشور گذاشته شد.

برای نگهداری از حریم زیبای چهار باغ عباسی، مسیر عبوری متروی اصفهان تغییر یافته. تصمیم گیری دربارهی تعیین مسیر جدید مترو از بین دو گزینهی 'باغ گلدهسته' و 'شمس آباد' به عهدهی شورای عالی حمل و نقل و ترافیک کشور گذاشته شد.

بجنورد

فعالیت‌های شهرداری بجنورد در سال ۱۳۸۵ برای جلوگیری از ساخت و سازهای غیرمجاز و بی ضابطه موجب شده شهروندان بجنوردی در برابر شهرداری موضع گیری نمایند اما شهرداری در نظر دارد تا در سال ۱۳۸۶، دو ایستگاه آتش سنجی، کتابخانه، زورخانه برای انجام ورزش‌های باستانی و چهار پارک محلی احداث کرده همچنین تمامی معابر شهر را ساماندهی کند.

تهران

بناهای شهر تهران از ابتدای سال ۱۳۸۶ از معماری ایرانی و اسلامی الگو می‌گیرند. شهرداری دستورالعملی را تا پایان سال ۱۳۸۵ در قالب بخشنامه‌ای به تمام منطقه‌های ۲۲ گانه شهر تهران ابلاغ خواهد کرد که براساس آن برای هویت بخشی به شهر

تهران طرح‌های کارشناسان و معماران شهرسازی می‌بایست در قالب نشانه‌های برخاسته از فرهنگ ایرانی-اسلامی باشد.

ساری

شهرداری ساری به منظور اجرایی طرح سالم‌سازی ساحل‌های قرح آباد گفت وگوهایی را با مالکان مکان‌های تجاری، مسکونی و اداری سواحل قرح آباد به انجام رسانده است که با تأمین هزینه‌های مورد نیاز به سرعت طرح سالم‌سازی در این محل، عملیاتی خواهد شد.

کرمان

شهرداری منطقه‌ی یک کرمان با همکاری شهرداران محله‌ها، محلات سبز را به اجرا درمی‌آورد. در این طرح، شهرداران محله‌ها با توزیع بروشورهای شهروندان را از اجرای طرح محله‌ی سبز آگاه می‌کنند و با توزیع نهال زیانگان در روز درخت‌کاری (اسفندماه) شهروندان را به ساختن فضای سبز در کوچه و محله‌ها فرا می‌خوانند.

کرج

علی‌صدر ربیعیان، مدیرعامل سازمان بازیافت و تبدیل مواد زائد شهرداری کرج، اعلام کرد، بیش از ۳ تن زباله‌ی بیمارستانی و یک تن زباله‌ی آزمایشگاهی به صورت روزانه از ۵۰ مرکز درمانی و آزمایشگاهی کرج گردآوری و در مرکز 'حلقه دره' دفن می‌شود؛ اما به همین میزان نیز زباله‌ی بیمارستانی و عقوبی به صورت غیربهداشتی همراه با زباله‌های خانگی دفن می‌شوند که این امر سلامت شهروندان کرجی را به خطر می‌اندازد.

احصائیه‌ی بلدی

"نخستین آمارهای شهری"

دانش جلالی

طبق آن چه از منابع معتبر به دست آمده، نخستین اقلام آماری در مورد شهرها به (۱۲۲۱ش)، یعنی اواخر دوره‌ی صدارت اعظمی میرزا آقاخان نوری باز می‌گردد. در آن سال جمعیت، شمار خانه‌ها و ساختمان‌های شهر تهران شمارش شد. وزیران وقت، در سال ۱۲۲۸ش، دستورالعملی جامع در مورد سرشماری نفوس و منابع مالی و اقتصادی برای حاکمان ولایت‌ها صادر کردند. تا شمار جمعیت، خانوار، مسکن و میزان دارایی‌های مردم در کلیه‌ی ده‌ها و شهرهای کشور مشخص شود. این دستور به دلیل مشکلات فنی عملی نشد.^(۱)

با این وجود احتمالاً نخستین سند مفصل درباره‌ی نخستین سرشماری (شهری) علمی صورت گرفته در کشور، مربوط به سرشماری سال ۱۲۴۶ش (۱۲۸۲ق) است. آموزگار ریاضی و نجوم مدرسه‌ی دارالفنون؛ یعنی عبدالغفار نجم‌الملک نخستین بار دست به این کار زد؛ هر چند گفته شده، در همین سال شهر قم نیز سرشماری شده است.^(۲) در این زمان توسعه‌ی تهران در درون دیوارهای شاد تهماسبی به نهایت خود رسیده بود به طوری که بخش قابل توجهی از جمعیت در خارج از حصارهای شهر ساکن شده بودند و زمین‌های درون حصار شهر به زیر ساخت و ساز رفته بود و تقریباً زمین خالی در درون حصار یافت نمی‌شد. بدین ترتیب نیاز به گسترش شهر کاملاً احساس می‌شد. بر این اساس احتمالاً به دلیل نیاز به آگاهی از وضعیت تهران سرشماری از ساکنان و خانه‌ها (نفوس و مسکن) و تعداد دیگر از مقولات اقدام شد؛ سپس ژنرال الکساندر بوهرلر، مهندس فرانسوی و از آموزگاران دارالفنون، براساس دستور ناصرالدین شاه که در آن زمان در پی دگرگون کردن تهران به شهری چون پاریس بود، طرح شهر را با به بیانی بهتر شکل آینده‌ی شهر را ترسیم نمود؛ دیوارهای شهر خراب و از نخاله‌ی آن خندق‌های قدیمی پر شد. این که از آمارهای مورد نظر چه استفاده‌ای در تهیه‌ی طرح تهران شده است چندان آشکار نیست اما در هر حال می‌توان آن را نخستین اقدام برنامه‌ریزی یا طرح‌ریزی شهری نامید.^(۳) نکته‌ی پوشیده‌ای که در این جا می‌باید بدان توجه شود نیاز به وجود برخی پیش‌زمینه‌ها برای تحقق این تصمیم است. نخست وجود افرادی متخصص در ریاضیات، آمار و آنکونه که از مقولات آماری مورد توجه در این نخستین سرشماری علمی مشخص

آن چه که تاکنون در این صفحه می‌آمد، شرح و تحلیل نسبی آمارهای شهری بوده اما هرگز به خود این مفهوم پرداخته نشد. مقصود از آمارهای شهری مجموعه‌ای از اعداد و ارقام در مورد مقوله‌های ویژه‌ای است که بررسی آن‌ها در ارتباط با پدیده‌ای به نام شهر معنی‌دار است و ما را در خوانش بهتر آن یاری می‌رساند. در این شماره آهنگ ما بر آن است، تا به مناسبت یک‌صدمین سال بنیان نهادن شهرداری و تصویب قانون شهرداری‌ها، تا آن جا که استاد و منابع در دسترس، امکان می‌دهد به دور کاوی نخستین بارقه‌های تولد این مفهوم پرداخته شود. نخستین زمانی که شهرها از زبان اعداد سخن می‌گویند تا شک و شبهه‌ای بر آنانی که قصد بر سامان دادن به شهرها را دارند بر جای نماند.

بررسی پیشینه‌ای از توجه به مفهوم کمی شهر به ویژه وابسته به دو چیز است؛ نخست میزان توجه به شهر به عنوان یک پدیده‌ی مشخص و دوم باقی ماندن مستندات تاریخی احتمالی. به عنوان نمونه شواهد تاریخی حاکی از آن است که در دوران ساسانیان به دو منظور نیاز به نوعی گردآوری و طبقه‌بندی نسبتاً دقیق آمار وجود داشته است؛ این دو معیار که در دیگر امپراتوری‌ها نیز توجه به آمار به ویژه در زمینه‌ی شمار نفوس، میزان محصولات، گستره‌ی زمین‌های کشاورزی و حتی تعداد درختان در انواع گوناگون نشان را ایجاد می‌کرده، عبارت‌اند از؛ جمع‌آوری مالیات و نیاز به سربازگیری در زمان جنگ‌ها. این مورد را می‌توان در ایران در زمان‌های دیگر نیز دید.^(۴) وجود استاد در این خصوص بسیار با اهمیت است به طوری که تقریباً قضاوت در مورد میزان توجه به آمارهای شهری؛ یعنی فراتر از مقولاتی که آمد، جایی که این آمارها به ویژه در بررسی خود شهرها و برنامه‌ریزی آن‌ها به اقتضای زمان به کار رود، به دلیل یافت نشدن چنین اسنادی در حاله‌ای از ابهام است. توجهاتی که بعضی کتاب‌ها درباره‌ی مسائل آماری شهرها و به ویژه شهرهای بزرگ نشان داده‌اند، بیش‌تر به مسائل قومی و جمعیتی آن‌ها بوده، ارقامی که آن‌ها ذکر کرده‌اند عموماً حاصل گونه‌ای تخمین بوده است. احتمالاً بزرگی نسبی بعضی شهرها مهم‌ترین مسأله‌ای بوده که بدان‌ها تشخیص ویژه می‌بخشیده است و جغرافی دانان گذشته را متوجه خود می‌ساخته‌اند.

- مفصل و تا حد زیادی نزدیک به مواردی است که در سرشماری‌های کنونی مورد توجه قرار می‌گیرند؛ چون:
- ۱- جمعیت ساکن در داخل و خارج شهر به تفکیک رعیت و قشون.
  - ۲- توزیع جمعیت بر حسب سن و جنس در محله‌های گوناگون.
  - ۳- جمعیت بر حسب مالکیت و اجازه‌نشینی در محله‌های گوناگون.
  - ۴- توزیع جمعیت بر حسب موفقیت اجتماعی و پیشه در محله‌های گوناگون.
  - ۵- توزیع جمعیت بر حسب خاستگاه قومی یا محل تولد در محله‌های گوناگون.
  - ۶- شمار خانه‌ها در محله‌های گوناگون.
  - ۷- شمار مسجدها، مدرسه‌ها، ثانوی‌ها، حمام‌ها، کاروان‌سراها و...

۸- جمعیت بعضی از گروه‌های ساکن در پایتخت.

۹- آگاهی تفصیلی در مورد قشون ساکن در پایتخت.^(۱)

مقولاتی را تشکیل می‌دهند که در طول ۵۵ روز جمع‌آوری شدند. این آمار آگاهی‌های ارزنده‌ای در مورد ساختار جمعیتی شهر تهران و محله‌های گوناگون آن، حرکت‌های جمعیتی در درون شهر و در سطح کشور، میزان مهاجرتی شهر تهران و جهت جریان مهاجرت و میزان تسهیلات و تاسیسات شهری به دست می‌دهد. نکته‌ی قابل درنگ دیگر در مورد این آمار چگونگی برداشت آن و به ویژه مشکلاتی است که گروه‌ی پیمایش با آن دست به گریبان بوده‌اند یکی از مهم‌ترین مشکلات که هم اکنون نیز تا حدی به جای خود باقی است، مسأله‌ی پوشیده‌نگه داشتن اطلاعات و کم‌گویی درباره‌ی داده‌های مرتبط با خانوار است که به نوبه‌ی خود از بی‌اعتمادی نسبت به اقدامات دولت سرچشمه می‌گیرد.

دومین سرشماری که اسناد آن موجود است باز هم مربوط به تهران بوده، در (۳-۱۲۶۲ ش) با مسؤولیت میرزا شفیع مدیر لشکر انجام گرفت. این سرشماری که کمتر بدان استناد می‌گردد و به اشتباه در برخی سال‌نامه‌ها و کتاب‌ها آن را مقدم بر سرشماری نجم‌الملک می‌دانند میزان جمعیت تهران را در حدود ۱۵ سال پس از سرشماری نخست حدود ۶۲ درصد کمتر از آن ذکر کرده است.^(۲) گرچه توجیحات گوناگونی برای آن ذکر شده؛ مانند دو بار شیوع وبا در تهران در فاصله‌ی (۱۲۴۶ تا ۱۲۶۲ ش) یکی در سال ۱۲۷۸ ق؛ که روزی ۱۰۰ تا ۱۵۰ نفر و دیگری در سال ۱۲۸۸ ق؛ که روزی ۲۰۰ تا ۴۰۰ تن را به کام مرگ می‌فرستاد.^(۳) اما شواهد دیگری صحت این آمار را با تردید رو در رو می‌کند. مهم‌ترین مورد آن است که عبدالغفار نجم‌الملک که مأمور سرشماری شهر بود پس از اتمام کار بار دیگر در سال ۱۲۴۷ ش (۱۲۸۵ ق) مسؤول تهیه‌ی نقشه‌ی جدیدی از شهر شد که هم محدوده‌ی شهر قدیم و هم زمین‌های متصل شده، پس از خراب کردن دیوارها را شامل می‌شد. او در پایان این کار گزاران سنگ‌دانی سال ۱۳۰۵ ق، چهار سال پس از آمار مدیر لشکر به تقریب جمعیت شهر را حدود ۲۵۰ هزار نفر ذکر می‌کند که حدود دو و نیم برابر آمار مدیر لشکر می‌باشد.^(۴)

است. آشنایی به نحوه‌ی انجام چنین سرشماری در کشورهای با سابقه در این زمینه و از سوی دیگر نیاز به تهیه‌ی نقشه‌ای از سطح شهر تا امکان بازیابی کل سطح شهر و پیمایش دقیق آن را فراهم آورد. هر دوی این موارد وابسته به ایجاد مدرسه‌ی دارالفنون در کشور بود؛ آموزگاران و آموزندگان این مرکز که نخستین مرکز آموزشی مدرنی که علوم را به تفکیک غربی و به صورت کاربردی آموزش می‌داد، سرشماری، طرح شهر و نقشه‌برداری بعدی از سطح شهر را به انجام رساندند؛ همچنین موسیو کوشیش اتریشی، از آموزگاران پیشین دارالفنون، نقشه‌ی کهنی از سطح شهر در درون دیوارهای شاه‌نهماسی کشیده بود. مقولات آماری جمع‌آوری شده، در این سرشماری نسبتاً

بلدیه طهران

اداره احصائیه و سجل احوال و نشریات

دائرة احصائیه بلدیه

سالنامه احصائیه شهر طهران

از سنه ۱۳۰۰ الی ۱۳۰۳ شمسی

۱۳۰۴

شرکت مطبعه مدرن - طهران

سومین آمار شهری گردآوری شده مربوط به سال ۱۲۷۷ ش (۱۳۱۲ق)؛ یعنی چهارمین سال سلطنت مظفرالدین شاه، می باشد که مربوط به بناهای ساخته شده تا آن هنگام در شهر تهران است. مسؤول تهیهی آن حسن اخضر علی شاه بود. در این آمارگیری انواع بناها و شمار هر یک به تفکیک سلسله مراتب فضایی برداشت شد. مواردی چون شمار خانه ها، دکان ها، کاروان سراها، حمام ها، مساجد و مدرسه ها و ... شهر به پنج محله تقسیم شد و در هر محله تعداد پاتوق ها^(۱۱) به همراه بناهایی که به هر یک مربوط می شود شامل موارد ذکر شده در بالا و همچنین تعداد گذرهای آن مشخص شدند. به عنوان نمونه در باره ی محله ی دولت آمده است: "محله ی اول از پنج محله ی تهران محله ی دولت است و واگذار است این محله به کدخدایی امیرالامرا العظام میرزا عباس قلی خان پنجه ملقب به منتظم السلطنه و مقرب الخاقان عیسی خان سرهنگ و مشتمل است این محله بر نه پاتوق از قرار ذیل: سید جعفر - حاجی عباس - نایب محمد - نایب محمد علی - نایب آقا بابا - نایب حسین - نایب محمد بروجردی - نایب غلامرضا - نایب محمد کاشی. برای نمونه درباره ی یکی از پاتوق های همین محله با نام حاجی عباس چنین آمده است: مشتمل بر سه گذر است: گذر دهشای یوسف، گذر میرزا حسین، گذر دهشای محمود و جمع کلیه ی این پاتوق همین است. ۵۴۶، ۵۰۷ باب خانه، ۴۱ دکان [دکان ها]، ۷ باغ، ۴ حمام، ۲ طویل، ۳ مسجد.^(۱۲) این آمار بیشتر درباره ی حدود محله ها، سلسله مراتب فضایی و تشکیلات اداری آن ها با ارزش بوده، از آن جا که هر یک از املاک به نام مالک آن نیز مشخص است از جنبه ی حقوقی نیز تا حدی پیشرو است.

تاکنون گام های برداشته شده، در زمینه ی جمع آوری آمار محدود به شهر تهران و به صورتی تجربی، بدون هدف و بازخوردی در عمل بود. عهده ی گام های پایه و اساسی در زمینه ی گردآوری آمار و اطلاعات را می بایست پس از انقلاب مشروطه، همچنین تصویب قانون بلدی، جستجو نمود. نخستین گام در کابینه ی اول وثوق الدوله برداشته شد. در سال ۱۲۹۵ ش مصوبه ی ۴۱ ماده به تصویب هیات دولت رسید، در این مصوبه تصمیم بر تأسیس اداراتی با نام سجل احوال [ثبت احوال] گرفته شد و در آیین نامه ی آن به مسأله ی سرشماری و احصائیه [آمار] اشاره شد.^(۱۳)

این مصوبه با پایان کار کابینه ی نخست به فراموشی سپرده شد. در فاصله ی بین کابینه ی اول و دوم وثوق الدوله؛ یعنی در سال های ۱۲۹۶ و ۱۲۹۷ ش، چند مقوله ی آماری مورد بررسی قرار گرفتند که تعدادی از آن ها احتمالاً برای نخستین بار جمع آوری و منتشر شده بودند. دایره ی مستغلات وزارت مالیه [اقتصاد] این آمار را جمع آوری و در مجله ی فلاح و تجارت منتشر کرده بود. مواردی که در این آمار مورد توجه قرار گرفته، عبارت اند از:

۱- شمار مستغلات به تفکیک بابر و دایر در هر یک از محله های ده گانه ی شهر.

۲- شمار خانه ها و تخمین جمعیت هر یک از محله های شهر از روی متوسط تعداد افرادی که در هر خانه ساکن بودند.

۳- انواع دام کشتار شده، در طول سال ۱۲۹۶ ش به تفکیک ماه.

۴- شمار وسایل نقلیه، حیوانات بارکش و سواری به تفکیک نوع در سال ۱۲۹۶ ش (این مورد تنها شامل مواردی بود که مالیات نوافل را پرداخته بودند).

موارد اول و دوم به غیر از نوع تقسیم بندی که در خصوص مستغلات صورت گرفته مقولاتی نوین محسوب نمی شوند. اما موارد سوم و چهارم کاملاً جدید بوده، نشان گر توجه به مسائل جدید هستند. از سویی دیگر این آمار می تواند در بازسازی سیمای تهران دوران کودتا (۱۲۹۹ ش) بسیار مفید باشد؛ همچنین متوسط تعداد افراد ساکن در نظر گرفته شده، برای هر خانه و مقایسه ی آن با همین رقم در آمارهای دوران ناصری نشان گر دگرگونی تدریجی الگوی سکونت است.^(۱۴)

در ۱۲۹۷ ش با روی کار آمدن دوباره ی وثوق الدوله به عنوان نخست وزیر؛ همچنین در دست داشتن وزارت داخله [کشور] بحث ثبت هویت افراد باز دیگر از سر گرفته شد؛ نظر به اینکه پیش از آغاز به امر آمار لازم بود هویت کلیه ی نفوس کشور معین گردد صدور برگه ی هویت یا همان سند سجلی [شناسنامه] و گسترش این امر در شهرها پیش از گردآوری آمار و سرشماری در کشور رواج یافت و^(۱۵) براساس مصوبه ی مقرر شد تا اداره ی در وزارت کشور تحت عنوان سجل احوال تشکیل شده، مأمور گردآوری آمار و سرشماری گردد. از سویی وظیفه ی صدور سند سجلی بر عهده ی نظمیته ی شهرها قرار گرفت.^(۱۶) در سال ۱۳۰۰ ش، براساس اعلامی که در تاریخ ۱۱ ثور [اردیبهشت] صورت گرفت دایره ی سجل احوال از اداره ی تشکیلات نظمیته جدا و به اداره ی بلدیة [شهرداری] واگذار شد.^(۱۷) از سویی بلدیة تهران به عنوان نمونه ای که هم دارای سابقه ی طولانی تری بود و هم مستندات آن بیش تر در دسترس است، به دلیل اصلاحات و وثوق الدوله دارای سازمان تازه ای شد که یکی از آن ها مربوط به ایجاد دوایز متعدد، از جمله اداره ی احصائیه و سجل احوال بود که به احتمال زیاد پس از اعلان مورد نظر و در واقع پیرو آن در بلدیة تهران ایجاد گردید. بدین ترتیب نخستین نهاد مسؤول تهیه ی آمارهای شهری اداره ی آمار شهرداری بود.

بدین ترتیب در زمان حکومت پهلوی اول در ۱۳۰۱ ش در حالی که تنها دو سال از تشکیل بلدیة، البته به صورت مدون، در تهران می گذشت برای به دست آوردن زمینه برای تأمین ارزاق و کالاهای عمومی، تنظیم و رسیدگی به امور بهداشتی و درمانی و مواردی دیگر شهرداری، رأساً، تصمیم گرفت تا جمعیت شهر را به طور کامل تعیین نماید. این کار پس از آشنا نمودن نسبی اهالی به فرایند آمار و نکات مثبتی که برای ایشان دارد صورت گرفت. گرچه ابتدا قرار بر آن بود که این کار از راه بخش و جمع آوری پرسشنامه بین اهالی صورت گیرد. این پرسشنامه ها به صورت انفرادی و احتمالاً بسیار مفصل بوده، و از آن مهیتر به دلیل بی سوادی و ناشائبی تعداد زیادی از مردم ساکن هرگز انتشار پیدا نکرد. به جای آن پرسش هایی که می بایست از تمامی افراد خانواده ها به عمل می آمد محدود به خود سرپرستان خانوارها شد و در مورد افراد خانوار تنها مواردی چون شمار افراد

پانویس

- ۱- * دستور احصاء اصصافیه و سجن احوال کی مملکت ۱۳۱۲، ص ۳، دروزیه مطرف مصلوب، چاپ اول اول عنوان جمعیون ۱۳۳۵، ص ۴۴.
- ۲- * فرهنگ خلاصه شمار ۱۳۸۵، [مجموعه و تاریخ ۱۳۸۵] سرشماری ها و آمارگیری ها ایران و جهان از دیدگاه تاریک تهران سازمان سیرود و برنامه ریزی تهران، ۱۳۸۵، ص ۷۱.
- ۳- * همان ص ۷۱ و ۷۲.
- ۴- * دایره مطرف مصلوب همان.
- ۵- برای اطلاع بیشتر در خصوص این اقدام * حسین حسن از نظر تا شهر تهران، دانشگاه تهران ۱۳۸۲، ص ۱۲۲، تشکیل هیاتون نظمر (۱۲۷۵) [تاریخ اجتماعی و فرهنگی تهران جلد دوم - از انقلابی تا سوسیالیسم] فصل نخست.
- ۶- برای آگاهی از اسناد مستفصل و نمودارهای جمع آوری این آمار * مستند، حسن (۱۳۸۱) [مجموعه تاریک تهران مرکز نشر دانشگاهی، صص ۲۸۱-۲۷۰] سوسیالیسم و تولیدی ها و سرشماری ها و آمارگیری های ایران و جهان از دیدگاه تاریک، صص ۱۲۲-۱۲۳.
- ۷- * سوسیالیسم و سرشماری ها و آمارگیری های ایران و جهان از دیدگاه تاریک، صص ۱۲۲ و ۱۲۳، و مونت

سلسله‌های آماری شهر طبرستان (تهران)، ۱۳۹۲، ص ۳۰

۸- تاریخ نگارش و فرم‌نگار تهران چهل و دوم (دارالانشاء) تهران، ۱۳۹۰

۹- تاریخ معارف مصاحبه، جلد اول، تیر ماه تهران، ص ۷۰

۱۰- یادآوری به معنای یادآوری را با نام علمی که در زیر نام کتاب چاپ کرده‌ام در دسترس عموم قرار داده‌ام

فرهنگ معین، حسن، ۱۳۴۴

۱۱- مورخین و تاریخ‌نویسان شهرهای ایران و آذربایجان، تهران، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱

۱۲- فرهنگ معین (چهار جلد)، تیر ماه تهران، ۱۳۴۴

۱۳- مورخین و تاریخ‌نویسان شهرهای ایران و آذربایجان، تهران، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱

۱۴- جغرافیای تاریخی تهران، فصل ۵۲۲-۵۲۳

۱۵- دستور احصاء، ص ۱۸

۱۶- معنای این کتاب، حسن، ۱۳۴۴ (تاریخ نگارش) مؤسسه فرهنگی چاپ و نشر (چهار جلد)، تهران، دانشگاه تهران، ص ۱۵۷ و تاریخ معارف مصاحبه، جلد اول، تیر ماه تهران، ۱۳۹۰

۱۷- فرهنگ معین (چهار جلد)، تیر ماه تهران، ۱۳۴۴

۱۸- تاریخ نگارش و معنای این کتاب، فصل ۵۲۲-۵۲۳

۱۹- برای اطلاعات تکمیلی، در مورد سلسله‌های آماری و سلسله‌های آماری، تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۰- برای اطلاعات تکمیلی، در مورد سلسله‌های آماری، تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۱- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۲- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۳- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۴- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۵- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۶- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۷- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۸- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۲۹- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۰- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۱- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۲- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۳- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۴- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۵- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۶- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۷- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۸- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۳۹- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۰- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۱- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۲- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۳- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۴- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۵- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۶- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۷- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۸- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۴۹- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۰- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۱- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۲- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۳- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۴- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۵- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۶- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۷- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۸- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۵۹- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۰- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۱- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۲- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۳- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۴- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۵- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۶- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۷- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۸- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۶۹- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۰- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۱- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۲- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۳- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۴- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۵- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۶- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۷- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۸- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۷۹- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۰- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۱- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۲- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۳- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۴- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۵- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۶- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۷- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۸- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۸۹- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۰- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۱- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۲- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۳- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۴- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۵- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۶- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۷- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۸- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۹۹- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

۱۰۰- تهران، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴

از هر جنس، شمار افراد متأهل و مجرد، باسواد و بی‌سواد؛ همچنین شمار مستخدمان شبانه‌روزی و معلمان‌های موقت مورد پرسش قرار گرفت و مواردی؛ چون مذهب، سن، شغل، ملیت، تابعیت، محل زادگاه و تعداد افراد خانواده از سرپرستان خانوارها پرسش شد. این آمار به تفکیک محله‌های ده‌گانه که در این جا نام نواحی را به خود گرفته‌اند ساماندهی شد و برای نخستین بار دانسیته [تراکم] جمعیت در هر هکتار به تفکیک محله‌های گوناگون مورد محاسبه قرار گرفت، که در این بین محلات قدیمی‌تر شهر؛ چون عودلاجان، بازار و سنگلج بیش‌ترین تراکم جمعیتی را داشتند. (۱۷)

بدین ترتیب می‌توان نخستین نشانه‌های جمع‌آوری هدفمند آمار را در ابتدای این سده جستجو نمود؛ یعنی زمانی که بلدیّه به جهت نیاز به برنامه‌ریزی در موردی ویژه دست به این کار زد. گام بلند دیگری که برداشته شد و بلدیّه را به عنوان نهادی مرکزی در زمینه‌ی در اختیار داشتن آمارهای شهری قرار داد سال‌نامه‌ای بود که در ۱۳۰۴ش زیر نظر اداره‌ی احصائی و سجل احوال و نشریات بلدیّه‌ی تهران منتشر شد. این کتابچه که در بیش از ۱۰۰ صفحه به چاپ رسید نخستین سالنامه‌ی آماری؛ همچنین آمار شهری کشور است و اطلاعات آن بازه‌ی زمانی ۱۳۰۰ش تا ۱۳۰۳ش را تحت پوشش قرار می‌دهد. عامل اصلی در انتشار این سال‌نامه دستورالعمل هیات وزیران در ۳۰ جدی (دی) ۱۳۰۳ش بود. این دستورالعمل در ۶ ماده صینی بر تشکیل دوایر جمع‌آوری آمار در تمامی وزارتخانه‌ها صادر شد و براساس آن مقرر گشت تا کلیه‌ی آن‌ها این اطلاعات را در اختیار وزارت کشور قرار دهند. هدف از این کار نیاز ضروری کشور به آمار برای عمران و آبادانی سراسری ذکر شده بود. از این رو این تاریخ را باید نخستین زمانی دانست که نیاز به جمع‌آوری هدفدار و سامان‌مند آمار خود را در مصوبه و دستورالعملی قانونی و سراسری نشان می‌دهد. در تهیه‌ی این سالنامه بنا بر آنچه که در مقدمه‌ی آن یاد شده، از ساختار سالنامه‌ی آماری کشورهای پیشروی آن زمان بهره گرفته شده؛ همچنین دایره‌ی احصائی بلدیّه در آن زمان از چنان جایگاه و قدرتی برخوردار بود می‌توانست تمامی مقولات آماری و داده‌هایی را که در این زمینه‌ها به وسیله‌ی دیگر وزارتخانه‌ها گردآوری شده، در اختیار داشته باشد. انتشار دهندگان این مجموعه از آن جا که یکی از مهم‌ترین اهدافشان آشنایی عموم مردم با مسأله‌ی آمار بوده است، در مورد یارده‌ی از جدول‌ها، دست به نتیجه‌گیری و تحلیل‌های مقدماتی زده‌اند تا نکات پنهان آن بر مردم آشکار گردد و به گفته‌ی خود در این زمینه برخلاف کتابچه‌های آماری کشورهای پیشرفته‌ی آن زمان عمل کرده‌اند. این سالنامه در ۷ بخش در زمینه‌های متعدد تنظیم شده که به قرار زیراند:

قسمت اول- آمار مربوط به آب و هوای تهران، شامل درجه‌ی حرارت، باد، میزان بارندگی، فشار هوا و وضعیت آب‌های تهران [قنات‌ها] از نظر تجزیه‌ی شیمیایی و کیفیت خوردگی آن‌ها.

قسمت دوم- آمار جمعیت تهران که تمامی اطلاعات مربوط به جمعیت از زمان ناصرالدین‌شاه تا سرشماری سال ۱۳۰۱ش را در بر می‌گیرد.

قسمت سوم- مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناسی شهر و

تغییراتی که در جمعیت شهر صورت گرفته می‌شود، شامل میزان موالید و متوفیات.

قسمت چهارم- آمار معاوت عمومی و اجتماعی شامل اقدامات انجام شده‌ی مؤسسات خیریه و بیمارستان‌ها در مورد بیماران و افراد نیازمند.

قسمت پنجم- آمارهای اقتصادی شهر شامل واردات شهری (کالاهای عمومی و کالاهای تجاری؛ همچنین مواردی چون میزان مواد مخدر وارد شده به شهر).

قسمت ششم- آمار مربوط به آموزش همگانی در تهران.

قسمت هفتم- آمارهای متفرقه که مواردی را شامل می‌گردد که در هیچ کدام از زمینه‌های فوق قرار نمی‌گیرند. (۱۸)

در پایان چند نکته اساسی وجود دارد که می‌توان از این بررسی فشرده در جریان زاده شدن آمارهای شهری مشاهده نمود. پیش از هر چیز شایسته‌ی توجه است که اساساً توجه به مسأله آمار از توجه به شهر ناشی شد به بیان دیگر زمانی که شهر به عنوان یک پدیده و به صورت یک مسأله خود را نشان داد آمار نیز پای به میدان گذارد. بدین ترتیب نخستین آمارها اصلاً آمارهایی شهری بوده‌اند. همانگونه که رفت بلدیّه یا بهتر است از این پس بگوییم شهرداری تهران پیش از سایر وزارتخانه‌ها اقدام به جمع‌آوری آمار نموده بود؛ همچنین است نقش مهمی که تأسیس شهرداری پس از مشروطه و به ویژه بعد از پایان دوران قاجاری و در آغاز این سده به عنوان نهادی قدرتمند در این زمینه ایفا نمود. شهرداری در عقیبسه با دیگر نهادهای دولتی از جایگاهی برخوردار بود که می‌توانست تمامی اطلاعات در زمینه‌های شهری را در اختیار داشته باشد. برای این مسأله که نخستین آمارها نقیاسی اساساً شهری داشته‌اند می‌توان دو دلیل عمده را برشمرد. نخست آن که در آغاز حکومت رضاشاه که هنوز نهادهای بخشی از قدرت لازم برای کنترل مملکت به صورتی یکپارچه برخوردار نبودند شهرها بهترین مقیاس برای برداشت اطلاعات بودند؛ همچنین شایسته‌ی یادآوری است که عمده‌ی کارهای آماری اولیه نیز در تهران صورت گرفت و باز هم جنبه‌ی سراسری نداشت. دوم غلبه نیافتن محدوده‌های سیاسی بر محدوده‌های شهرها و نادیده گرفتن و در واقع حل کردن آن‌ها در خود بود. نخستین قانون ضوابط و تقسیمات کشوری که شهرها را عحو کرد در ۱۶ آبان ۱۳۱۶ش به تصویب رسید. بنا بر این تا پیش از آن محدوده‌های خود شهر که از نظر بصری نیز نسبتاً قابل شناسایی بود آن را به عنوان یک واحد آماری مناسب تعریف می‌کرد. بخشی شدن اداره‌ی امور کشور شهرداری‌ها را در زمینه‌ی انجام وظایف مختلفی که برعهده داشتند ناتوان کرد و از سویی دیگر مرزهای اداری را قرار از شهرها برد و بدین ترتیب نیاز به آمارهای شهری به گونه‌ای که در یک زمان و به صورتی یکپارچه و تحت نظر یک نهاد جمع‌آوری شوند را از میان برداشت. از این رو بود که شهرداری‌ها به تدریج و در مدتی نسبتاً طولانی مشروعیّت خود را در انجام یک وظیفه‌ی مهم یعنی گردآوری آمارهای شهری از دست دادند و هویتی حقوقی یعنی شهرستان، جای هویتی حقیقی یعنی شهر را گرفت.

www.zanjan.ir

پایگاه رسمی شهرداری زنجان

در صفحه اصلی وب سایت شهرداری زنجان، خبر اصلی و مهم شهر درج شده است. این پایگاه دارای پیوندهای اصلی زیر می باشد که کاربران با مراجعه به آن ها می توانند به اطلاعات مورد نیازشان دست یابند:

اهداف و برنامه ها، کمیته های شهرداری، ساختار شهرداری و عملکرد، مزایده - مناقصه، شهردار و مدیران ذریعه، گزارش عملکرد بودجه ی شهرداری، شورای شهر و وظایف آن، طرح های در دست اقدام، درباره ی شهرداری زنجان، اطلاعات شهری زنجان، اخبار و مقالات.

این پایگاه دارای بخشی با عنوان نظرسنجی است که کاربران از این راه می توانند نظرات خود را منعکس کنند. به علاوه، این پایگاه سوتور جستجو نیز دارد. بخش "آمار بازدید" شمار مراجعان به این سایت را نشان می دهد. این پایگاه دارای پیوند "ارتباط با ما" نیز می باشد که کاربران از راه آن می توانند با مسئولان شهرداری ارتباط برقرار کنند.

در دنیای متمدن امروز، شهرهایی که در گوشه و کنار این زمین پهناور قد برافراشته و گسترش یافته اند و هر روزه بر اشکال عمودی و افقی آنها افزوده می شود، حیات و پویایی خود را وامدار چندین عامل بوده و هستند و می توان آنان را مصادیق برجسته ی توسعه یافتگی سازوکار پیشرفت و حرکت به سوی تمالی زیستگاه های بشری دانست. انسجام، توازن و هماهنگی میان عناصر متشکله مدنیت تعادل و انتظام در سامانه ها و ساختگرانی در ایجاد یا مرمت و گسترش یک شهر را می توان از جمله ی این عوامل دانست. در این میان، از کهن ترین بلاد این ملک که در فراز و نشیب های تاریخی از جهات مختلف و در علوم گوناگون فرهیختگان بزرگی را به این دیار ارزانی داشته و در طی دوران دفاع مقدس با جان برکفی و ایثار غیور مردمانش لقب شهر غواصان دریا و دارالمؤمنین را به خود اختصاص داده، شهری است به نام زنجان.

Wellcome to:

zanjan municipality

Portal

خوانش گذشته در آینه‌های کوچک و درخشان

عباس جلالی

اسنادی از

انجمن‌های بلدی، تجار و اصناف

(۱۳۲۰-۱۳۰۰ ه.ق)

جلد دوم

نام کتاب: اسنادی از انجمن‌های بلدی، تجار و اصناف
(۱۳۲۰-۱۳۰۰ ه.ق) / پدید آورنده: معاونت خنجرات مدیریت و
اطلاع‌رسانی دفتر رئیس جمهور / انتشارات: سازمان چاپ و
انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی / چاپ یکم: ۱۳۸۰
در دو جلد / شمارگان: ۲۰۰۱ نسخه در ۳۴۸ صفحه (جلد
یکم)، ۵۱۸ صفحه (جلد دوم) / بها: دوره‌ی دو جلدی
۶۰۰۰۰ ریال.

این بار به بررسی کتابی می‌پردازیم که وابستگی‌های نهان و
اشکاری با سده‌ی شهرداری و «قانون بلدی» (= شهرداری) دارد.
اثر گردآورده‌ای است از اسناد که می‌توان دو دهه از سده‌ی
شهرداری‌ها را هویت بخشید به ویژه آن که بخش‌هایی از اسناد
سال‌های میانی قانون نخست بلدی (۱۳۸۶) و قانون دوم
(۱۳۰۹) نیز در آن آمده‌است.

چاپ اسناد حتی بدون هیچ توضیحی، دست‌نهایی پژوهش در
زمینه‌های مختلف و دیدگاه‌های گوناگون می‌تواند باشد. اسناد
آینه‌های غبار گرفته‌ای هستند که یک‌بار به هنگام تنظیم و چاپ،
به یاری گردآورندگان، غبار از رخشان سترده می‌شود و بار دیگر در
بررسی به دست پژوهندگان، سندها در برابر تابش نور نگاه
کاوشی آنان با دیدگاه‌های مختلف، منشور رنگ‌هایی گوناگون
به گرداگرد خود می‌پراکنند. اسناد برگه‌های گرانبایی هستند که
گذشته را بی هیچ کم و کاست با صداقت تمام در برابر دیده‌های
اکنونیان می‌نهد تا گذشته‌های دور را در این آینه ببینند و دریابند
که در آن روزگار آن چه کارهایی شده و چه رخ داده است. که ما
امروزیان این گونه می‌زیسیم.

مرکز اسناد ریاست جمهوری، در کاری سترگ بر آن شده، تا
اندوخته‌ی بزرگی از اسناد بازمانده روزگار پهلوی و در این بخش،
پهلوی اول، رضاشاه (پاد ۱۳۰۰-۱۳۲۰ ه.ق) را در زمینه‌های
گوناگون گردآورده، دسته‌بندی نماید. این مرکز از همان آغاز به
سوی زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی گام برداشته و در
شانزدهمین مجموعه‌ی خود «اسنادی از انجمن‌های بلدی»،
تجار و اصناف آن روزگار را سامان داده است. این مجموعه نام‌ده
عرضه‌های گوناگون از رده‌ها و لایه‌های اجتماعی مختلف را
دربر گرفته که می‌توان به یاری آن‌ها تصویر روشنی از کنوان مردم

اسناد تاریخی
معاونت خنجرات مدیریت و اطلاع‌رسانی
دفتر رئیس جمهور

و شیوهی زندگی آنان در دو دهه‌ی نخست سده‌ی چهاردهم هجری خورشیدی به دست آورد.

کتاب با بیش گفتاری کوتاه از محمد کشاورز معاون خدمات مدیریت و اطلاع‌رسانی آغاز می‌گردد. به باور وی، این اسناد در دو گروه می‌تواند روند تحولات اقتصادی و اجتماعی را نشان دهد که گروهی وابسته به تجار و اصناف و دسته‌ای اسناد انجمن‌های بلدی است که بازتاباننده‌ی سیاست‌های حاکمان روزگار پهلوی خواهد بود. در کار فرآوری اسناد و رشته کتاب‌هایی از این دست، در این دفتر کسانی چون میر حسین موسوی (نخست‌وزیر ایران در سال‌های ۱۳۶۰-۱۳۶۸) هادی خانیکی و احمد مسجد جامعی (وزیر ارشاد سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۴) نظارت داشته‌اند که دکتر آژند و دکتر آقاجری شورای علمی این بخش‌ها را تشکیل می‌دادند.

مقدمه‌ی علمی و ژرف‌نگر کتاب می‌تواند، ذهن خواننده را که با سستی اسناد پراکنده و بی‌بوند روبه‌روست، سامان دهد. هر چند چیدمان آن‌ها نظمی تاریخی نیز دارد. این مقدمه به نقش انقلاب مشروطه در پدید آوردن عرصه‌ای برای بازرگانان (تجار) و اصناف به عنوان دو نیروی بازیگر شهری در احقاق حقوق و تغییر بنیادین در حاکمیت سیاسی می‌پردازد. به درصد بالای نمایندگان گروه اصناف و تجار و نقش آنان در برابر بزرگ زمین‌داران و پرورزی کوتاه‌مدت‌شان در مجلس یکم اشاره می‌کند. نقش‌سازی آنان را در آوردن اصولی برای تجارت و بازرگانی در متمم قانون اساسی سال ۱۲۸۶ خورشیدی یادآور می‌شود. در مقدمه خاطر نشان شده است که پیشنهاد بی‌ریزی بانک ملی را نیز همین گروه از نمایندگان داده‌اند.

گردآورندگان علت آوردن اسناد بلدی را در این مجموعه توضیح داده، گفته‌اند: «انجمن‌های بلدی از نهادها و مؤسسات مدنی برآمده از مشروطه است که در ذیل [دامن] مؤسسه‌ی بلدی (شهرداری) جای داشت که قانون آن در ۱۲ خرداد ماه ۱۲۸۶ به تصویب رسید.» «عین قانون بلدی در همین مجله (ص ۴۲)، آنان گفته‌اند، پس از یک دوره قوت، قانون بلدی (۱۳۰۹) اهمیت ویژه‌ای به انجمن شهر بخشید. پس از آن به کشاکش میان زمین‌داران با اصناف و بازرگانان از یک سو و دولت از سوی دیگر اشاره کرده‌اند، به دولتی تمرکزگرا که خود می‌خواهد سرنوشت همه‌ی کارهای شهری را رقم زند.

بخش بزرگی از اسناد کتاب، نامه‌های اصنافی است که از سرازیر شدن کالاهای تازه و رقابت ناکردنی به هراس افتاده‌اند. مانند اسناد شماره‌ی ۳۹ تا ۴۴ که در میان آنان عنوان‌هایی چون: گزارش تشکیل جمعیت نهفت اقتصاد توسط تجار برای مقابله با تجارت با روسیه و یا «درخواست صنف کفکش از ریاست وزرا در خصوص جلوگیری از ورود کفش و بوتین خارجی» دیده می‌شود. در سندی به شماره‌ی ۷۲، ص ۲۷۷ می‌بینیم: تقاضای هیأت اتحادیه‌ی تجار کرمانشاه از دولت در صدور فرمان منع ورود پارچه‌های ابریشم مصنوعی که همانندی چنین شکوایه‌هایی با آنچه امروزه در مطبوعات به خاطر تسخیر بازار به دست چینیان و کالاهایشان به چاپ می‌رسد، شگفت‌انگیز می‌نماید.

این دو جلد کتاب ۲۶۷ سند را در خود جای داده، که ۱۳۱ سند آن در جلد نخست و بقیه در جلد دوم آمده است. اسناد از

دیدگاه بلدی و اصنافی جداسازی نشده‌اند و تنها چیدمان منطقی آن‌ها به ترتیب تاریخی است که روندی از رخدادهای اجتماعی و اقتصادی را در پس زمینه نشان می‌دهد.

نخستین سند کتاب در جلد یکم «تصویب‌نامه تشکیلات اداری بلدیة تهران، به انضمام عواید قدیم و جدید بلدیة» به تاریخ چهاردهم برج حمل (فروردین) ۱۲۲۹ قمری است. از دراز دامن‌ترین اسناد کتاب، سند شماره ۲۵/۷ (صفحه ۷) است که در پی چند سند در ۱۳۰۵ آمده و درباره‌ی «تشکیلات قضایخانه» = کشتارگاه می‌باشد. با نگاهی به سیه‌های سندها می‌توان دریافت که شهرهایی نسبتاً کوچک در آن سال‌ها انجمن بلدی داشته‌اند؛ شهرهایی چون: شاهپور (سلماس)، بندر لنگه، توشیز (کاشمر)، ماسوله، لنگرود، سنگسر، رودبار، حسن کیاده، عریان‌ترین سند کتاب که چگونگی وضع اجتماعی اصفهان بر آن نقش بسته، سندی است به شماره ۲۴۷ درباره‌ی روسپیگری و قمارخانه‌ها و پاسخ ناسمبولانه‌ی شهرداری به فرمانداری شهر آن هم با مهر محرمانه به تاریخ (۱۳۱۷) است. از جانب‌ترین اسناد این مجموعه سندی است درباره‌ی اجازه‌ی دولت به نانوایان برای آوردن بونه‌ی سوخت از دوشان تپه و فصر فیروزه که گوشه‌ای بسیار کوچک از فاجعه‌ی زیست‌محیطی است، گرچه این اتفاق هم به تصادف در کتاب آمده است. این اثر بی‌افزوده‌ای در ۱۶ صفحه دارد که از ص ۸۵۶ آغاز می‌شود و دو سند بلند در آن آمده است؛ یکی سند شماره ۲۶۶ که «پیشنهاد لایحه قانون مالیات مشاغل توسط وزارت فلاحه، تجارت و نوایده‌عامه [= کشاورزی، بازرگانی و راه]» به تاریخ ۱۶ دی‌ماه ۱۳۰۸ خورشیدی و خطاب به نایب‌رئیس وزرا دربار پهلوی است و دیگری سند مهمی است به شماره ۲۶۷ درباره‌ی قانون و نظام‌نامه‌ی بلدیة (دو ۹ صفحه) که سال ۱۳۰۹ از تصویب مجلس گذشته، وزارت داخله به وزارت دربار فرستاده، سپس وزارت دربار با اعضای رضا شاه، قانون را برای اجرا به وزارت داخله باز پس فرستاده است. در پای این قانون نامه، امضای حسین دادگر، رئیس مجلس شورای ملی (در دوره‌ی هفتم) دیده می‌شود. از صفحه ۸۷۲ واژگان و اصطلاحات کتاب آمده که در خوانش و درک بیش‌تر درونمایه‌ی اسناد مؤثر می‌باشد. این کار به راهنمایی مشاوران دکتر عبدالحمین نوایی و مسعود میرزا سالور انجام شده است. آنچه کتاب را دارای ارزش پژوهشی کرده، نمایه ۷۰ صفحه‌ای آن است که با دقتی بسیار فراهم آمده و یکی از راه‌های دستیابی به درونمایه اسناد شمرده می‌شود. این نمایه کلی است و نام کسان، جای‌نام‌ها و حتی واژگان عام چون بیمه، اوراق بهادار، پوشاک و ترکیب‌هایی ویژه چون حکومت نظامی را نیز در برمی‌گیرد.

۳۶ عکس و تابلوی نقاشی در پیوند با اسناد، کتاب را دیدنی‌تر کرده است که در صفحه‌ی یکم چهار تن از شهرداران نخست تهران: کریم آقا بوذرجمهری، فضل‌الله بهرامی، قاسم صوراسرافیل و غلام‌حسین ابتهج در این دوره، آمده است. تابلوی «چهارراه سرچشمه» اثر اصغر پتگر و عکس ساختمان شهرداری با اتوبوس‌های شهری در میدان توپخانه از بهترین‌های این مجموعه است. تصویر ۲۱ سند با شماره‌ی آن‌ها کتاب را مستندتر کرده است. در پایان دست‌میزی یاد برای چاپ بی‌غلط و باکیه‌ی دو جلد کتاب با دشواری ویژه‌ی خود در راه‌آماده‌سازی.

Contents

Note	4
Special Report	
-The First Iranian Urban Law, A forgotten but Challenge Make One / A. Jalali	5
Idea and Research	
-Land-Use Planning and Urban Sustainable Development/ H. Hotaminezhud – M. Panâhande	14
-Transformation in Urbanisation Instructing, A new Chance for Promoting of Urban Management System/ M. Basirat – Z. Adham	21
-Principals of Creativeness in Urban Management / A. Kordi	47
Legal Consellor / J. Rezaie – A. Yazdanzâde	30
Administrative and Financial Consellor / J. Rezaie	34
Centenary of Municipalities	
-Baladye (Municipality) The Light Bringer of The City / V. Jalali	38
Urban law	
-A Precious Plate from behind The History	43
-The Laws which is Rulling on Enactment and Collection of Tolls/ M. R. Bahurvand	50
Mayor's View	
-Dusty Streets and Alleys of Tehran from Past to Present/ A. Afshur	54
Councils and Participation	
-Surveying of City Councils Function in Mashrooteayat [= constitution] Period – From Law to Experience - / M. Bizhani	59
-Making Acquainted to the Successful Mayors (Rome)	58
World Experiences	
-JULA- International Union of Local Authorities / Trans: A. Arabâni	61
-A Look at some Municipalities; Istanbul,...	63
World Cities and Municipalities	67
Instruction	
-Bolding Capacity for Better Cities (Concepts and Strategies) / Trans and Abridged: Z. Arabshahi	71
Point of View	
-Correction in Administrative Structure of Municipalities and the New duties / M. Roushanbeen	77
-City and History/ M. Rasoolimanesh	79
Centenary Research	
-Baladye The Beginner of Urban Publishing/ M. Bizhani	80
New Report from distant years....	
-Tabriz, City of The first Municipality in Iran/ F. Shabbâzi	83
Brief News /The Brief News from the Beginning of the Century (1305/1926)	92
Org. News	
Glance at Cities / Bojnord, Isfahân, Kermân, Saric, Tehran	98
Urban Statistic	
-" Ehsa'eyye ", The first Urban Statistics/ D. Jalali	103
Web Sites	107
New Publication	
-Reading The Past from The Miniature and Bright Mirrors / A. Jalali	108

- The First Iranian Urban Law
A forgotten but Challenge Make One
- Land-Use Planning and Urban
Sustainable Development
  - A Precious Plate from
behind The History
- Transformation in Urbanization
Instruction
- Dusty Streets and Alleys of Tehran
from Past to Present
- Correction in Administrative Structure
of Municipalities and the New duties
  - Baladyye The Beginner
of Urban Publishing
  - Reading The Past from
The Miniature and Bright Mirrors

